

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

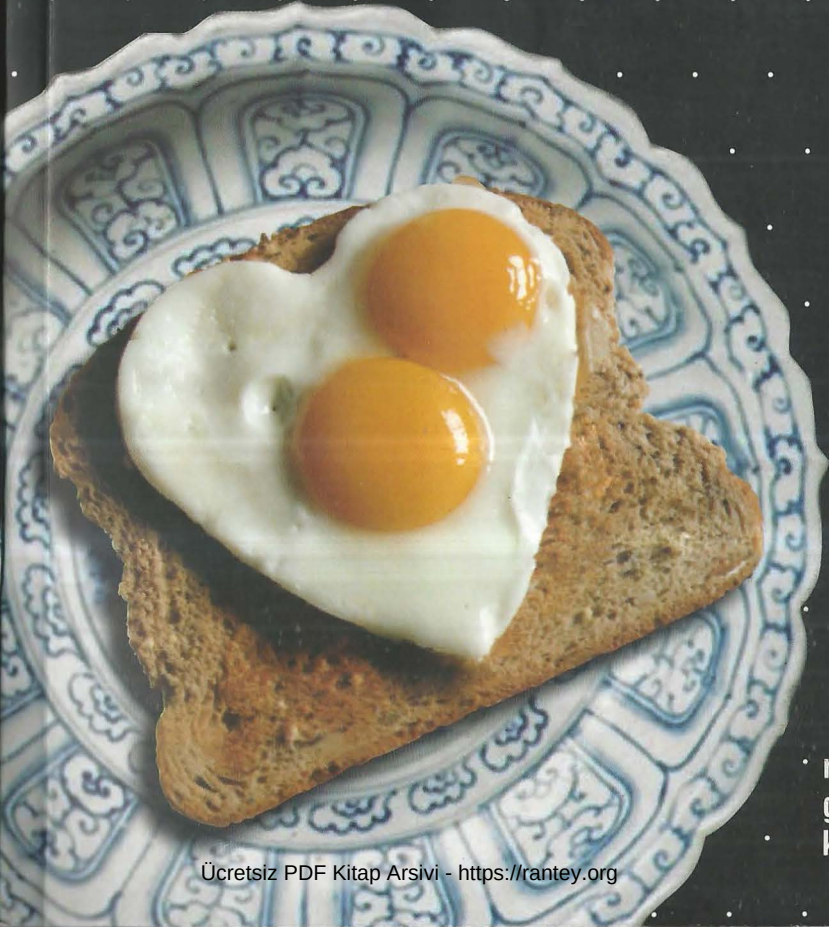
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MONIQUE TRUONG

TuZ *un kitabı*

ROMAN

TuZ *un kitabı*

MONIQUE TRUONG

ruhun
gıdası
kitaplar

ruhun
gıdası
kitaplar

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Monique Truong Vietnam kökenli Amerikalı yazar Truong 1968 yılında Vietnam'ın Saygon kentinde dünyaya geldi. Vietnam Savaşı sırasında, 6 yaşındayken annesiyle birlikte Amerika Birleşik Devletleri'ne kaçmak zorunda kaldı. Yale Üniversitesi'nde İngiliz Dili ve Columbia Üniversitesi'nde Hukuk öğrenimi gördü. New York'ta yaşayan Truong'un yayınlanmış iki romanı vardır. Birçok dergi ve gazetede makaleleri yayınlanan Truong ayrıca New York Times T Magazine'de yemek kültürü üzerine düzenli yazılar yazmaktadır. Romanları, **Uluslararası Yazarlar Derneği Robert Bingham** ödülü ve **New York Halk Kütüphanesi Genç Yazarlar** ödülü başta olmak üzere birçok ödül kazanmıştır.

“ruhun gıdası kitaplar” - 9

ISBN: 978-605-64248-5-4

Monique Truong
Tuzun Kitabı

Orijinali, İngilizce olarak “The Book of Salt: A Novel” adıyla yayınlanmıştır.
Copyright © 2003, Monique T. D. Truong

©RGK, 2014

Bu Kitabın yayın hakları Anatolia Telif Hakları Ajansı aracılığıyla Zachary Shuster Harmsworth Literary Agency’den alınmıştır.

1.Baskı, İstanbul, Aralık 2014

Genel Yayın Yönetmeni: Güzin Yalın
Çeviren: Nuray Önoğlu
Düzelten: Nejla Özgür Şeker
Yayına Hazırlayan: Güzin Yalın

Kapak: Ömer Ülkenciler
Baskıya Hazırlık: M. Metin Göktaş

Baskı: Ceylan Matbaa - Ahmet Uçar
Maltepe Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi
No: 83 D: 317-318-319 Zeytinburnu İstanbul
Tel: 0212 613 10 79
Sertifika No: 23352

SCOPE TANITIM ve DANIŞMANLIK LTD. ŞTİ
RGK Yayınları

Bebek Hamamı Sok. Yuva Apt.
No: 6 D: 3 Bebek / İSTANBUL
Tel: 0212 263 40 60

www.ruhungidasikitaplar.com

info@ruhungidasikitaplar.com

www.facebook.com/RuhunGidasıKitaplar

www.twitter.com/rgkayayinlari Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

MONIQUE TRUONG

Tuzun Kitabı

ROMAN

ruhun
gıdası
kitaplar

Ücretsiz PDF kitapları için <https://rantey.org>

“Çağrışımıcı ve karmaşık... Okuyucular bu yeni romancının yazdıkları -
Mükemmel bir anlatı.”

- O: The Oprah Magazine

“Zengin ve şiirsel bir şölen bu roman... Çeşitli yiyeceklerin özellikleri,
sembolize ettikleri ve şehveti ender olarak böylesine açık seçik ve duygusal
bir şekilde betimlenmiştir.”

- Guardian

“Ayartıcı bir şehvet hikâyesi.”

- Times

“Bu ilk romanın sarsıcı etkisine büyüleyici bir hikâye sesi, efsanevi bir
haneye içerden birinin bakışı ve yürek paralayıcı sırların yavaş yavaş ifşası
katkıda bulunuyor... Anlatı duygusal sahicilikle çın çın çınıyor.”

- Publishers Weekly

“Bir ilk roman olarak günümüz kurmaca eserlerinin çoğundan daha
etkileyici ve tutkulu... Her sayfasında yazarının kıvrak hayal gücü yansıyor.”

- Los Angeles Times

“Büyüleyici... Truong’un Tuz’un Kitabı melankoliyi ve kaybı, aşkı ve
yemeği, açlığı baş kahramanının - kelimenin tüm anlamlarıyla - dilden aldığı
zevki anlatıyor”

- New York Times Book Review

Nihayet yuvaya dönen seyyah babam için.

Bu kitap iki ada, iki ülke,    eyalet ve beş şehirde yazıldı. Zorlu, korkutucu, fakat en önemlisi müthiş bir yolculuk oldu bu. Çarpıcı bölümleri mümkün kıldıkları için Edward ve Sally Van Lier Bur-su'na, Valparaiso Vakfı'na, Yaddo Kurumu'na, Hedgebrook'a, Lan-nan Vakfı'na, Asya Kökenli Amerikalı Yazarlar Atölyesi'ne, Barbara Tran'a, Andrea Louie, Quang Ba , Hanya Yanagihara, David L. Eng, Isabelle Thuy Pelaud, Elaine Koster, Janet Silver, Lori Glazer, Carla Gray, Jayne Yaffe Kemp ve Deborah DeLosa'ya teşekkür ederim.

Eğer çok önceden Grace Yun, Russell Leong ve Dora Wang gibi destek olanlarla karşılaşmış olmasaydım, daha başından bu işe kalkı-şacak cesareti hiç bulamayabilirdim.

Nihayetinde dönecek biri ve bir yuva olmadan, yolculuk meta-foru boş ve son derece anlamsızdır. Damijan Saccio'ya şükranlarımı sunuyorum, o olmasa dönecek yerim olmazdı.

İyi aşçılar bulmakta şansımız kesinlikle yaver gitti, gerçi her birinin başka başka açılardan zayıflıkları vardı. Gertrude Stein, böyle kusurları olmasa bizim için çalışmayacaklarını bana hatırlatmaktan hoşlanırdı.

Alice B. Toklas

Tuzun Kitabı

1

O günden iki fotoğraf ve elbette, anılarım kaldı.

Gare du Nord'a vardığımızda üç saatten fazla vaktimiz vardı. Ne de olsa çok sayıda bavul ve sandıkla seyahat ediyorduk. Evden tren istasyonuna taksiyle iki kerede getirebildik her şeyi. Biz kalanları getirmek üzere Fleurus Sokağı'na döndüğümüzde, olay sebebiyle garda toplanmış küçük bir fotoğrafçı grubu yükümüze göz kulak olmaya gönüllü oldu. Madamlarım, fotoğrafçıların önerisini hiç tereddüt etmeden kabul ettiler. Fotoğrafçılara karşı neredeyse çocukça bir güven beslerlerdi. Madamlarımın inancına göre fotoğrafçılar bir herhangi bir durumu önemli bir olaya dönüştürürlerdi. Varlıkları önemin ve ünün el ele tutuşmuş geldiklerinin işaretiydi. Uzun zaman önce yitirilmiş bir dostun ıslıl ıslıl gülümsemesine benzeyen fotoğraf makinesi flaşları, Madamlarımın müşterek yüreğini hemen ısıtırdı. Bense onları güvenilemeyecek kadar yeni arkadaşlara benzetirdim. O zamanlar Madamlarımla çalışmaya başlayalı beş yıl olmuştu. En başta fotoğrafçılar yoktu. Fakat yolculuk için hazırlıklar bir kez başladıktan sonra, Fleurus Sokağı 27'nin girişine bal arıları gibi üşüştüler. Madamlarımın onlarla neden dostluk kurduklarını gayet iyi anlıyordum. Fotoğrafçıların her ziyaretinin ardından, içinde Madamlarımın adlarının kırmızı mürekkeple daire içine alındığı bir

gazete yahut dergi kupürünün bulunduğu bir zarf gelirdi muhakkak. Kupürlerin hepsi dikkatle ütülenirdi, özellikle de bir kırışık düşün-cesizce Madamlarımdan birinin yüzüne denk gelmişse. Sonra bu kupürler hemen yeşil deri kaplı bir albüme konurdu. “Yeşil gıptanın rengidir” demişlerdi Madamlarım bana. Bunu derken, ancak sevinç diye tanımlanabilecek bir duygu taşıyan bakışmalar olmuştu arala-rında. Madamlarım birbirleriyle şifreli yollardan iletişim kurarlardı, fakat hizmetlerinde geçirdiğim onca yılın ardından artık sırdaşları olmuştum. “Yeşil” bu günü umarsızca bekledikleri; onun dostlarının ve sadece tanıdıkları insanların kapılarına varışını görmekten yo-ruldukları; o albümün en başından beri orada olduğu ve sabırsızca gününün gelmesini beklediği; şimdi o albümü ailenin olabilecek en aleni fotoğraflarıyla doldurmaktan heyecan duydukları anlamına geliyordu. “Yeşil” artık kendilerinin değil, başkalarının duyduğu gıp-tanın rengiydi.

İnanılması zor gelecektir, biliyorum, fakat Madamlarımın, şey, aslında hakikaten benim olmadıklarını, bulunmuş olduğum bütün ülkelerden daha büyük bir ülkeye ait olduklarını, o ülkenin insanla-rının da onlara kucak açma ve kendilerine ait olduklarını iddia etme hakları olduğunu ancak fotoğrafçılar ortaya çıkınca anladım. Elbet-te Fleurus Sokağı 27 her zaman ziyaretçilerle dolup taşardı, fakat bu farklıydı. Madamlarım misafirleri sever, fakat onların gittiklerini görmekten de hoşlanırlardı. Pek çoğu Madamlarımın çay masasında kalıcı bir yer edinmeyi umarak gelirdi, fakat ben üçüncü demlikten sonra gitmeleri gerekeceğini daima bilirdim. Madamlarım yanların-da kalayım diye bana para ödemek zorundaydılar. Bunu daima ne-fis bir ironi olarak düşünmüşümdür. Fotoğrafçılar ise yeni bir şeyin başlangıcını simgeliyorlardı. Bu sonuncu hayran kalabalığı, son de-

rece talepkâr ve teselli bulmaktan büsbütün yoksundu. Bunlar, çok şaşırarak görmüştüm ki, Fleurus Sokağı 27 nin kapısını nazikçe çalıp bir fincan çay yudumlamak için girme izni istemekle yetinmiyorlardı. Hayır, bu fotoğrafçılar Madamlarımın kendileriyle birlikte çekip gitmelerini, kapıyı kilitleyip Fleurus Sokağı'nı arkalarında bırakmalarını istiyorlardı. O gün, Gare du Nord'da, bütün düşünebildiğim fotoğraf makinelerinin flaşları ve nasıl bir türlü onlardan korkmaktan kurtulamadığımdı. Flaşlar aydınlatıyormuş gibi yapan, ama aslında kör etmeyi amaçlayan ışıklardı. Şiddetli bir fırtınadan önce çakan şimşekler gibi olduklarını düşünmüştüm. Fakat sanıyorum bu konuşan içimdeki kaygılı denizciydi. Gerçek bir okyanus geçmeyeli on bir yıl olmuştu. Madamlarım için ise bu süre otuz yılı aşkındı. Okyanus onlar için yalnızca bir anıydı; burası ile orası arasında bulunan huzur verici mavi bir enginlik. Benim için okyanus canlı ve savaşkandı; uzaklığın açık denizlerin enginliğiyle ölçülemeyeceğinin, bunun henüz başlangıç olduğunun hatırlatıcısıydı.

Madamlarım yolculuk için hazırlanmaya ilk başladıklarında, Basket ve P  p  'yi de yanlarında götürmeyi istemişlerdi. *SS Champ-lain* köpekleri ve çeşitli ev hayvanlarını memnuniyetle kabul ediyordu; yeter ki sahipleri birinci mevkide seyahat etsin. Asıl sorun Amerika idi. Hiçbir otel, en azından, Madamlarımın seyahat programında olanların hiçbiri, dört ayaklı seyahat arkadaşları kabul etmiyordu. Tartışma özetle gözü ya  lı geçmişti ama en önemlisi kısa oluşuydu. Madamlarım son yıllarda giderek daha gerçekçi olmuşlardı. Sevgili kani  leri ve   ivavaları gelecek aylar boyunca Paris'te inleyerek, yahut   ivavanın durumunda acı acı havlayarak, perişan olacak bile olsalar, bu yüzden bile, eve dönüş yolculuğunu erteleyemezlerdi. Benimle köpekler arasında, özellikle kani   cinsi Basket arasında, yitirilen

bir muhabbetten kesinlikle söz edilemezdi. Madamlarım, onu bir köpek yarışmasından 1929 baharında satın almışlardı. O yıl, daha sonra, ben de Fleurus Sokağı'ndaki evde yaşayanlara katılmıştım. Bu hayvanın bana karşı o kadar kötü davranmasında, bu eve geliş zamanlarımızın bunca yakın olmasının payı olduğunu düşünmüşümdür hep. Ne de olsa kıskançlık içgüdüseldir. Madamlarım, Basket'i her sabah muhakkak sülfürlü suyla yıkarlardı. Hiçbir yerde daha temiz bir köpek bulunamazdı. Fleurus sokağına ziyarete gelenler, Basket'in postuna ve postun çiğ dana eti tonuna hayran olmak için sık sık cümlelerinin ortasında duraklardı. Başlangıçta, Ekselanslarının kıvrıcık beyaz kürkünün rengini değiştiren sülfürlü su olduğunu sanırdım. Sonra fark ettim ki düpedüz tüyleri dökülüyor ve sosis zarı renkli derisi tüylerinin arasından görünüyordu; sabah banyolarının sonucu olduğuna şüphe olmayan utanç verici bir dikiz gösterisi. Çok geçmeden, ne zaman misafir gelecek olsa, Madamlarım Basket'e pelerine benzeyen giysiler "giydirmeye" başladılar.

Ben kendim yıkanıp giyinebilirim, teşekkürler. Yine de, tıpkı Basket gibi, benim de birtakım hayranlarım vardı. Eh, bir veya iki tane işte. Şivava Pépé ise, öte yandan, küçük ve tiksindi. Neresi köpek idiyse artık; sırf gözlerden ve ıslak küçük bir burundan ibaretti. Pépé'nin hiç hayranı olmaması gerekirdi, fakat tıpkı Basket gibi o da Madamlarımın sevgisinin kimi zaman nasıl isabetsiz yerlere yöneldiğinin mükemmel bir örneği idi. Elbette ki Madamlarım onlara eşlik etmemi istediler. Bana değil Basket ve Pépé'ye bir davetiye uzattıklarını hayal etsenize bir. Asla. Biz, unutmayın, o sırada beş yıldır birlikteydik. Onlarla birlikte her yere gitmiştim; hoş, bu gerçekte yalnızca Paris'ten Bilignin'deki yazlık evlerine demekti ya. Onları bulduğumda, Madamlarımın her ikisi de ellili yaşlarındaydılar. Seyahat tutku-

larını yitirmişlerdi. Onlar için seyahat, rahat ettikleri bir yerden bir diğerine olaysız bir gidiş, Fransız taşrasının yumuşak renklerini kat eden bir otomobil yolculuğu anlamına geliyordu artık.

Okyanus yolculuğu her şeyi değiştirdi. Madamlarım aylar önce hazırlanmaya başladılar bu yolculuğa. Yeni elbiseler, eldivenler ve ayakkabılar sipariş ettiler. Hiçbiri abartılı değildi, ama hepsi gösterişliydi: Çiçekler ve çeşit çeşit kuşlar işli yelekler, kahverengi biyeli ve düğmeli kaliteli tüvitten seyahat kıyafetleri, topuk yükseklikleri ve numaraları hariç birbirinin tıpkısı ayakkabılar. Daha büyük olan çift bile hafifçecikti. Topukları kız öğrencilerin giydiklerine benziyordu ama boyutları erkeksiydi. Daha küçük olan çiftin topukları daha yüksek idiyse de baş döndürücü bir yükseklikte olduğu söylenemezdi. Her iki Madamım da, unutmayın, rahatına pek düşkündü.

“Paris’ten SS *Champlain*’in demirlediği Le Havre’a trenle gideceğiz. Sonra altı ya da yedi gün boyunca Atlantik misafir edecek bizi ve ardından New York belirecek ufukta; kuzeye Massachusetts’e yöneleceğiz; sonra batıya, Ohio, Michigan, Illinois, Texas, California’ya, ta Pasifik kıyılarına ve sonra belki gerisin geriye” diyorlardı Madamlarım, önerilen yolculuğun rotasındaki şehirleri sayarken - New York, Boston, Baltimore, Clevelend, Chicago, Houston, San Fransico -. Her zaman atonal peslerden çıkan sesleri heyecanla yükseliyordu. Uçaklardan söz ederken sesleri özellikle titriyordu. Amerikalarını hakiki yirminci yüzyıl perspektifinden görmek istiyorlardı, öyle dediler fotoğrafçılara. Düşünsene, diyorlardı birbirlerine, hayali kurulan yolculuklar artık sözde kalmayacaktı. Kendileri bir uçak almaya kalksalar kaç mal olurdu diye merak ediyorlardı, ikinci el bir uçak elbette. Madamlarım hâlâ gerçekçiydiler ne de olsa.

Benim batıl itikatlarım vardı. Kaderin de bu yolculuk ve uçuş hayallerini dinliyor olması gerektiğini düşünüyordum. O mektup Fleurus sokağına tam da aynı gün gelmişken, nasıl olmayabilirdim ki? Bayağı olay olmuştu. Madamlarım zarfı bana küçük gümüş bir tepside uzatmışlardı. Daha önce adımı ve soyadımı yazılı olarak görmemiş olduklarını fark ederek şaşırdıklarını söylemişlerdi. Onları daha da şaşırtan, yanlarında çalıştığım onca süre boyunca daha önce tek bir mektup bile almamış olduğumu idrak etmek olmuştur muhtemelen. Kimden geldiğini anlamak için zarfa bakmama gerek yoktu. En büyük ağabeyimdendi. Oradaki başka hiç kimse beni nasıl bulacağını, Fleurus Sokağı 27'nin evim olduğunu bilmezdi. Açmadan zarfı kokladım. Yağmur beklentisiyle kekre, uzak bir kentin kokusunu taşıyordu. Eğer Madamlarım odada olmasalardı, dilimle tadına bakardım. Tuzun aşına yakıcı tadını bulacağımdan emindim, ama türünü bilmeyi istiyordum: Mutfak, ter, gözyaşı yahut deniz. Bu kâğıttan kefene sarılı şeyin kendini bana ifşa etmesini, ağabeyimin eve yazdığım ilk ve yegâne mektuba cevap vermesinin neden beş yıl sürdüğünü, daha sözcükler gün yüzüne çıkmadan söylemesini istiyordum.

Ona 1929 sonunda yazmıştım. Sarhoştum, kalabalık bir kafede bir başıma oturuyordum. O Aralık berbat geçmişti Paris'te. En sevdiğim mekânlar ya aşırı kalabalıktı yahut acınacak kadar boştu. İnsanlar ya kutlama havasında çok kaliteli şaraplar yudumluyor yahut köpek öldüren mi ne olduğunu umursamadan, içebildikleri kadar içiyor, çekingenliklerini bastırmak için kadeh kaldırıyor, ruhlarını özgürleştirmek için alkole sığınıyorlardı. İfade biçimleri çeşit çeşitti, fakat o Aralık her yerde aynı şey konuşuluyordu: "Amerikalılar yurtlarına dönüyor." Daha da iyisi, geri dönmeyenler artık o kadar ken-

dini beğenmiş, o kadar aşırı gururlu değillerdi. Paranın böyle yerleri hayatta tutmak için gerekli olduğu konusunda herkes hemfikir. Doğruyd, Amerikalılar yurtlarına dönüyorlardı ve bu durum, kim olduğunuza bağlı olarak ya sevinç sebebiydi ya keder.

Şehrin *le mont-de-piété*lerinin*, örneğin, işleri tıkırındaydı. “Merhamet dağları”, tabii ya... Nasıl da Fransızlara göre; değerli malların envai çeşidiyle dolu ama hiç şiir barındırmayan rehinci dükkânlarını art arda dizilmiş şiirsel sözcüklerle anlatmak, nasıl da sahtekârca. Paris’teki rehinci dükkânları, duyduğuma göre, iyi terzilerin elinden çıkma Amerikan takımlarıyla doluymuş. Ekim sonunda, her şey ilk başladığında gofreler, ince pamuklular, ketenler vardı. Yılın o zamanı için fedakârlık sayılmaz diye düşünmüştüm. Paris bu tür giysiler için fazlasıyla serindi artık. Yazlık giysilerimi havalar soğuduğunda rehinciye vermenin en iyisi olduğunu düşünürdüm hep. Hem aç güvelerden korunurlar hem de naftalin parası cebimde kalırdı. Açlığımın da bu karar üzerinde belirleyici bir etkisi vardı. Fakat o yılın kışı başladığında iyice belli oldu. Amerikalılar fitilli kadifelerini, üç katlı yünlülerini, flanel astarlı tüvitlerini rehine veriyorlardı. Mevsimlik giysiler yalnızca bir anlama geliyor olabilirdi. Umarsızlık gardıropta daha çok yer talep ediyordu. Umarsızlık uzun kalacak gibiydi. 1929 yılı, sonunda yanı sıra hüsrânı da getirdi; bütün kafelerde ve çevrelerinde aylarca ödenmemiş bar hesapları konuşuluyordu; faturası ödenmeden sıvışılmış oteller veya gecikmiş kiralar da cabası. “Memleketten yollanan paralar Atlantik’in bu yakasına asla ulaşmıyor” iddiasındaydı ayrılan Amerikalılar. Fakat Paris’teki herkes o sıralarda artık biliyordu ki memleketten paralar ya hiç gönderilmiyordu ya

* Kelime anlamı “Merhamet dağı” olan ve faizle borç vermeye karşı, Katolik Kilisesi tarafından kurulup işletilen, rehin bırakılan mal karşılığında ihtiyacı olanlara borç veren hayır kurumları. - ç.n.

hut daha da kötüsü, artık yetmiyordu. Amerikalılar, yalnızca burada değil Amerika'da da servetlerini yitirmişlerdi. Kötü niyetli küçük bir dilek gerçekleşmişti. Parisliler parayı şüphesiz özlüyorlardı, fakat Amerikalıları özleyen yoktu. Gerçi ilk başlarda sempati beslendiğini duymuştum. Amerikalılar ilk geldiklerinde, Parisliler onlara karşı sevecen davranmışlardı. Bu kayıp ruhlar, ne de olsa başka şey kalmamış gibi bir şişe şarabın kaçak sayıldığı, bir kadeh şampanyanın ceza gerektiren bir suç sayıldığı bir ülkeden firar etmişlerdi. Fakat Amerikalıların ne gitmeye ne de ayık kalmaya hiç mi hiç niyetli olmadıkları anlaşılınca, Parisliler şehirlerini geri istediler. Ancak, artık çok geçti. Davranış kalıpları komik kaçacak kadar ortadaydı. Amerikalılar buraya yurtlarının "kötülüklerinin" zevkini çıkartmaya gelmişlerdi. İlk randevu evlerini ve sonra da kafeleri işgal etmişlerdi. Parisliler için fahişelerle yatmak, içki içmek mesele değildi, sorun Amerikalıların ikiyüzlülüğüydü.

"Fakat hâla Ruslar, Macarlar ve İspanyollar var... Onlar kadar paralı değillerse bile başka açılardan çok çekici donanımları var." Bu yorumun ardından gelen kahkahalar, yan masadakilerin sadece para konuşmadıklarının deliliydi. Kafelerde toplandıklarında, Parisliler para konusunu ender olarak uzun uzadıya konuşurlardı. Bir iki kelimeyle mevzu kapanırdı. Cinsellik ise, öte yandan, tamamen başka bir hikâye, hatta bir destandı. Bütün dedikodularımı ve dünyaya haberlerimi daima kafelerden alırım. Elbette bu biraz zaman alacaktı, fakat ne kadar uzun kalırsam o kadar daha iyi anlayacaktım. Alkol, anlamıştım ki, biraz kusurlu da olsa, etkili bir tercümandı. O Aralık gecesi içmeyi değil sohbeti arzulayarak, bütün paramı birbiri ardına devirdiğim kadehlere yatırmıştım. O gece, ayrıca, bulunmam gereken başka bir yer de yoktu, o yüzden oturup cüzdanım

boşalana, mesanem dolana ve iyice sarhoş olana kadar kafenin sigaradan sararmış duvarlarına baktım. Üstelik alkol beni kandırdı, bana vaatlerde bulundu ve sonra yerine getirmeyi reddetti. Geçmişte o küçük kadehler Fransızca sözcüklerin aralarındaki tırtıklı sınırları belirsizleştirmişti, oysa o gece büyütüp keskinleştirdi. Sözcükler sökmek ve yırtmakla tehdit ediyordu. Sorularla taciz ediyor, “Amerikalılar memlekete dönüyor” cümlesi herkesin dilindeyken, nasıl olur da orada oturup kahkahalar çalar, sohbetler aşırabilirim diye küçümsüyorlardı beni. Derken aniden panik girdi sorgu sırasına: “Yeni Madamlarım da onlarla giderler miydi?” Yahut, asıl soru belki de şuydu: “Ne zaman giderlerdi?”

Garsondan kurşunkalem ve kâğıt istediğimi hatırlamıyorum, ama istemiş olmalıyım, çünkü ceplerimde asla böyle şeyler taşımam. Kafeler bedavaya verirdi bunları. Suyu parayla satıp böyle lüks şeyleri bedava dağıtmak tam Fransız işi. Mektubumun içeriği kasvetliydi, yalnızca ağabeyimin ilgileneceği ayrıntılarla doluydu: Sağlığım, iç çamaşırlarımın ve ayakkabılarımın kaçta patladığı, bir metro biletinin fiyatı, haftalığımın ne kadar olduğu, son kez neler yediğim, Notre-Dam’ın yüzünden sıçrayan yağmur, ince bir kar katmanıyla örtülü Paris. Konuştuğum dilin kâğıt üzerinde ne denli farklı görüldüğünü, harflerinin temsil ettikleri seslere aslında ne denli az benzediklerini unutmuştum. Çoğu yıllardır ağızımdan çıkmamış sözcükler, cömertçe sundular kendilerini bana. Akıcılık, ne de olsa, görecelidir. O sayfanın üzerinde, yerkürenin öte yanında, konuşmam akıcıdır. Kalemim çıkardığı cızırtı, kâğıdın kıvrınması hiç bitmesin istiyordum, ama yerim bitiyordu. Bunun üzerine kenar boşluğuna yazdım: “Madamlarım memleketlerine dönecekler belki. Her şeye sil baştan başlamak istemiyorum, eleman aranıyor ilanlarını taramak, kapıları

çalmak, geri çevrilmek. Korkuyorum. Geri çevrilmekten korkuyorum yazmak istemiştim aslında. Fakat kâğıt üzerinde virgül yerine koyduğum bir nokta, yazmaya niyetlendiğim cümlemin kederinin yerine, açıkça dile getirilmiş bir itiraf koymuştu. Silip yeniden yazabilirdim elbette, fakat sonra cümleyi tekrar tekrar okudum ve *bu* da doğru diye düşündüm.

Ağabeyimin cevabının ilk satırı beni irkiltti, acaba yazan o mu diye merakla düşürdü beni. “Artık Vietnam’a dönmenin zamanı geldi.” buyuruyordu İhtiyarın sesinin soluk kesen yankısı; insanın belini bükten bastırma ve denetleme becerisiyle tastamam. Fakat ardından gelen satırlar kalemi kimin tuttuğunu apaçık belli ediyordu: “Sen benim kardeşimsin ve hepsi bu. Seni affettiğimi söylemiyorum, çünkü benden af dilemek zorunda kalmadın hiç. Seni sık sık düşünüyorum, özellikle de Ay Yılı başladığında. Gelecek Ay Yılı başladığında seni evde görmeyi umuyorum. Güzel bir yemek ve kırmızı bir kese seni bekliyor. Ben de öyle.” Mektup 27 Ocak 1934 tarihini taşıyordu. Bu mektubun Fleurus Sokağı’na varması yalnızca bir ay sürmüştü. Evde her şeyin değiştiğini yazmak dışında, cevabının neden bu kadar geciktiği konusunda hiçbir açıklama yapmamıştı. Her şeyi kendi kulaqlarımla duymamın en doğrusu olacağını yazıyordu. Ağabeyimin asıl demek istediğı kâğıdın söylemek zorunda olduklarının ağırlığını taşıyacak kadar dayanıklı olmadığı, ama yine de direncini sınamaya mecbur kaldığıydı.

O sayfanın kenarına, yerkürenin öte yanına, imzasını atmıştı ağabeyim. Ve sonra, sanki sonradan aklına gelmiş gibi, mektubun sonu olması gereken yere “sağlıkla gel” sözlerini yazmıştı.

Ağabeyimin mektubunu katladım ve yegâne, dolayısıyla en iyi kışlık takımımın cebine koydum. O gün Gare du Nord’a giderken

de üzerimde aynı takım vardı, cebinde mektupla. Takım biraz yıpranmış olsa da güzelce ütülenmişti. Mektup daha kötü durumdaydı. Parmak uçlarımdaki yağlar, vücudumun ısısı, mektubu fiziksel değişime uğratmıştı. Sayfaları defalarca tutulmaktan, defalarca okunmaktan yarı saydam bir hal almıştı. Solan mürekkebi mora çalıyordu. Okunması güçleşiyordu. Gerçi hafızam bu edimi çoktan gereksiz kılmıştı.

Yolculuğun ilk fotoğrafı orada, istasyonda çekilmişti. Madamlarımı yan yana oturmuş, tam karşıya bakarken gösteriyor. Fotoğrafçılarla çene çalarak, gözlerini kocaman açmış objektife bakarak Le Havre'a gidecek treni bekliyorlar. Yüzlerinde yeni bir çift ayakkabı giydiklerinde beliren ifadenin aynısı var. Asla hemen ayağa kalkıp etrafta dolanmazlar. Oturup ayak parmaklarının derinin nerelerde rahat nerelerde sıkı olduğunu yavaş yavaş keşfetmesini tercih ederler. Madamlarım için zevkli bir uğraştır bu, eminim, çünkü daima hafif suçlu bir gülücüğü paylaşırlar. Ben de oradayım, bankın üzerinde, arkalarında, sol tarafta. Baş eğik, gözleri kapalı kişi benim. Uyumuyorum, sadece düşünüyorum ve bunun için karanlığın yardımına ihtiyaç duyarım bazen. Ben seçeneklere alışık olmayan biriyim, o yüzden Gare du Nord'daki o güne kadar geçen aylar boyunca ıstırap çektim; keskin ve başka, kendi kendime çektirdiğim ve kendi rızamla uzattığım acılar. Ketumluğun böyle hissettirebileceğini unutmuştum.

Bazen bu fotoğrafa bakıyorum da önce mi, yoksa sonra mı çekilmişti merak ediyorum. Bu noktada ne desem varsayımdan öteye gitmeyecek, biliyorum. Yine de kararımı verdikten sonra, sanki biri adımı seslenmiş gibi, içgüdüsel olarak başımı kaldırıp baktığımı hatırlıyor gibiyim. Eğer bu doğruysa, o zaman fotoğraf o dakikalardan

önce, kalbim yaklaşan trenlerinkine benzeyen, sert, aksak bir ritimle çarparken çekilmiş olmalı. O sırada bütün duyabildiğim şu basit nakarattı:

Her şeye sil baştan başlamak istemiyorum.

Eleman aranıyor ilanlarını taramak.

Kapıları çalmak.

Geri çevrilmek.

Ve evet, korkuyorum.

2

YATILI AŞÇI

*İki Amerikalı hanım
bir aşçı tutmayı arzu ediyorlar.
Fleurus Sokağı, No. 27. Kapıcıya başvurunuz.*

İki Amerikalı hanım “arzu ediyorlar” mı? Eleman ilanından ziyade bir resmi duyuru havası var. Elbette o günlerde Paris’te bulunan iki Amerikalı hanım yalnızca “arzu edebilirdi”, çünkü arzu ettikleri yerine gelirdi. İstemek, eh, istemek hiç Amerikan usulü değildi. Bu “zekice” ve “iğneleyici” yorum için kendimi tebrik ediyorum. Ah, bir de Fransızca “zekice” ve “iğneleyici” demeyi bilebilseydim, o vakit kendimi tebrik etmeyi bırakır üç bank ötede oturmakta olan *beau garçon** ile bir sohbet başlatırdım. Yabancı bir dil öğrenmenin ironik yanı şuydu; arzularımı kamçılacak bayağı ve işe yarar sözcükleri öğrenmiştim öğrenmesine, fakat onları doyuracak güzellikte ve tedbirsizlikte olanları asla, asla öğrenememiştim. Bazı Fransızca sözcükleri kolaylıkla kaptığım doğrudur, aslına bakarsanız bu sözcükleri bilmediğim zamanları hatırlamam bile. Sanki dilimde o sözcüklerle

* Yakışıklı. - ç.n.

doğmuştum, bir başkasının yediği ve geri kalanları nezaketsizce ağzıma tıktığı ekşi bir meyvenin çekirdekleri gibiydiler.

“Nezaketsizce mi? Nezaketsizce ha? Sana kimin nezaketsiz olduğunu söyleyeyim. Sensin; nezaketsiz, saygısız, kaçkın ahmak! Sana “*s’il vous plaît, merci, Monsieur, Madame*”^{*} demesi öğretilirdi ki Genel Vali’nin evinde çalışabilesin, Büyük ağabeyin de senin gibi başlandı. Daha On iki yaşındayken, köpek evin her köşesinde işini görüp bokuyla, sidiğiyle ahşap zeminleri pislerken Madam’ın “*petit chou-chou*”^{**} sunun arkasını toplamaktan sorumluydu. Şimdi otuz yaşında ve aşçı yardımcısı! Beyaz önlük giyiyor ve etraftaki öğretmenlerden daha fazla Fransızca sözcük biliyor. Çok geçmeden de...

Hayatım boyunca pek az hakiki ve değişmez şey öğrendim. Bir tanesi, İhtiyar’ın öfkesinin coğrafyaya hiç saygısının olmadığı gerçeği idi. Ortalama bir adamı yurt dediği bir toprak parçasına kapatacak olan dağlar, nehirler, okyanuslar ve denizler; bunların hiçbirini beni izlemesine, yerimi bulmasına ve saygı göstermeye zorlamasına engel olamadı. Cesedi Saygon’da yerin dibinde yatarken, öfkesi Paris’te bir park bankında oturan “işe yaramaz ahmak”ın yanında Burada bile buluyor beni.

Hayatımı iki acınası, can yakan sözcüğe indirgeyerek; “İşsiz ve yalnız.” diye tahminde bulunuyor İhtiyar.

Her zamanki gibi cevabı sertçe yapıştırarak kendimi korumaya çalışıyorum: Ah, yine mi sen? Senin için *ölü* olduğumu sanıyordum İhtiyar?

“Benim oğullarımdan hiçbirisi Genel Vali’nin evindeki iyi işini aşçı olmak için bırakmaz! Bırak Fransızca’yı, kendi anadillerinde bile ‘lütfen’ yahut ‘teşekkür ederim’ demeyi bilmeyen denizcilerle dolu

* Sırasıyla lütfen, teşekkürler, bay ve bayan. - ç.n.

Minik kuçu kuçu. - ç.n.

külüştür gemilerde hem de. Eski orospular gemilerde aşçılık yapar, benim oğullarımdan biri değil,” dedin.

Bazen, senin Katolik Tanrı’na, sevgili ve hiddetli babacığım, artık sarsılmaz suçluluk duygum ve uzun zaman önce yaşanmış gadarlıkların canlı anılarından ibaret olduğun için ne kadar teşekkür etsem yetmez diyorum. Yoksa böyle sert cevaplar vermenin, sana meydan okumanın karşılığı, en azından yüzüme bir tokat ve karnıma bir yumruk yemek olurdu senden. Ama şimdi öte dünyadasın ve benim sakın, küstah sırtışıma karşısında kaybolup *gideceksin*. İşsiz ve yalnız, ancak, senin tanrına ait bu 1929 yılının Eylül’ü bitip Ekim’i başlamadan, inatla geri çekilmeyi reddediyor ve icaplarına bakmayı istiyorum.

“İki Amerikalı hanımefendi... Hımm, Amerikalılar. Umarım Fransızcaları benimki kadar berbat değildir. İkinci el ortak dillerini el kol hareketleri ve kabataslak çizimlerle destekleyen acayip bir hane halkı olurduk. İhtiyarın beni inandırmak istediğinin aksine, hizmetkârlık için gereken sözcük hazinesi bildiğim yabancı sözcüklere değil, onları yutma becerime dayanıyor. Kendiminkileri değil elbette, Madamın ve Mösyönün sözlerini. Genel Vali’nin evinde öğrendiğim ilk şey, Madam ve Mösyö’nün yerlerin cilalanma, gümüşlerin parlatılma veya pilicin pişirilme biçiminden delice hoşnutsuz kalacakları ve evdeki bütün hizmetlileri, on beşimizi birden, Fransızca azarlayacakları olmuştı. Olağan olarak bize karşı kullandıkları atonal Vietnamca girişimleriyle karışık aptallara yönelik Fransızcayla değil, hayır, bu konuştukları yüksek mevkidekiler ve Hindiçinli aptal hizmetkârlar için ayrılmış saf bir Fransızcaydı. Sanki Madam ve Mösyö incelikle işlenmiş öfkelerini başka hiçbir dilde ifade edemezlerdi;

yalnızca kendi dillerinde yapabilirlerdi bunu. Elbette ki hepimiz başımızı önümüze eğer ve tıpkı Katolik rahibin bize öğrettiği gibi tövbe-kâr bir havaya bürünürdük. Ve elbette ki karşılarına umarsızca bizi aşağılamaya çalışan o dilin inceliklerinden, söz oyunlarından ve çifte anlamlılıklarından bütünüyle habersiz olmanın keyfiyle dikilirdik. Doğal olarak bazı sözcükleri tanıdığımız olurdu, fakat genellikle hepimiz en lüzumlu olanlar dışındakileri ret ve inkâr konusunda hayli becerikliydik. İhtiyarın verdiği yeni adıyla Şef Yardımcısı Minh bize Fransızların belli bir sınıftan gelen Hindiçinlilerin Fransız dilinin zorlukları, incelikleri ve yüksek belagatinde ustalaşmayı asla başaramamalarının nedenlerini tartışmaktan asla yorulmadıklarını söylemişti. Şimdilerde bunun her yerdeki egemen sınıflar için bir tartışma konusu olduğunu tahmin ediyorum. Dil ve başka bakımlardan kendi farklılıklarına öyle hayranlar ki, onlara hizmet edenlerin isyanını içgüdüsel olarak fark etme yeteneklerini yitirmişler.

Şef Yardımcısı Minh, eskiden Anh Minh idi; en büyük ağabeyim ve bugün sıra özlemi çekmeme neden olabilen yegâne kardeşim. Bu parkta, bu bankta ve bu sahipsiz kestane ağaçlarının gölgesinde oturmaktan hiç kimse onun kadar zevk alamazdı. Anh Minh Fransız dilinin bizi kurtaracağına, memnuniyetle aralarına kabul edilmemizi ve iki yanağımıza kondurulacak öpücüklerle ödüllendirmemizi sağlayacağına kesinlikle ve tutkuyla inanırdı. Onunki soyut bir inanç değildi. Genel Vali'nin evinin mutfağına dayanıyordu. Madam ve Mösyö'nün, onun yaptığı *omelette à la bourbonnaise*'i,* *coupe ambassadrice*'i,** *crème marquée*'i*** tattıktan sonra, yaşlı Claude Chaboux'nun yerine Fransız

* Romlu, kayısı reçelli ve ananaslı omlet. - ç.n.

Bir tür tatlı. - ç.n.

Bir tür tatlı. - ç.n.

bir *chef de cuisine** getirtmeye ihtiyaç duymayacaklarında ısrarlıydı. İhtiyar, bir kahin gibi, çok yakında Genel Vali'nin evinde ilk Vietnamlı *chef de cuisine* olacağını ilan etti. Dolayısıyla evin hizmetkarlarının biz geri kalanı Madam ve Mösyö'nün tiradının balevari dalgalanışını budalaca izlerken, Anh Minh bir başına, benimsediği ve kalbine yakın tuttuğu bütün o Fransızca sözcükler tarafından azarlanmış ve ihanete uğramış olarak, acı içinde, yaralanmış, dikilirdi. Dualarımda ağabeyimden Yaralı Minh diye söz etmeye başladım.

Yaşlı Chaboux öldü ve onca arzulanan unvanı kuşanmak üzere Fransa'dan genç Jean Blériot çıkageldi. Artık çağrılmakta ısrar ettiği unvanıyla Şef Blériot'un gidişini yalnızca tanrının iradesi, malarya salgını yahut Madam'a şehvetle bakması hızlandırabilirdi. 11 Mayıs 1923'te, Şef Blériot'un saltanatı başladı. Anh Minh, aşçı rom kokuları yaymaya başladığında yerine işlerini yapmak, artık tencerenin kenarını bulamaz hale gelip avuç dolusu yabancı sarımsağı ve yağlı sosları yerlere saçıp sıçrattıkça, arkasını toplamak üzere Genel Vali'nin mutfağında kaldı ve bir diğer Fransız baş şefin altında hizmet etmeye devam etti.

Peki ya ben, ben ne yapacaktım? Yirmi yaşındaydım ve hâlâ soğuk mezeciydim; patatasleri mükemmel küçük küreler halinde biçimlendiriyor, şalgam parçalarından boyun kıvrımları Blériot'un parmakları kadar ince kuğular oyuyordum; tadına bakmak istediğim o parmaklar kadar. Hiçbir erkeğin sahip olduğunu kabul etmeyeceği beceriler ve arzularla donanmışken, başka ne yapabiliyordum?

"İki Amerikalı hanımefendi bir aşçı tutmayı arzu ediyorlar – Fleurus Sokağı, 27" Şehrin yeterince müreffeh bir kısmı ve iki Amerikalı hanım iyi bir maaş ödeyecek durumda olsalar gerek. Bu şehre

* Şef, baş aşçı. - Ç.n.
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

geldiğimden beri edindiğim yeteneklerden biri de (daha ziyade bir maharet) sokaklarına ilişkin duyarlılığım. Yerlerini, çaktırmadan birbirlerine nerede dönüştüklerini, belirsiz başlarını açıklanamaz bir şekilde nerede kaldırdıklarını bilirim. Başka yeteneklerin eksikliğinin doğurduğu bir yetenek bu aslında. Her günümün eleman arama ilanı sayfalarını dolduran sokak adlarının değişken görüntüleriyle geçtiği, üstüme işe alınmaya uygun olmayanların kötü kokusunun sindiği zamanlarda, bu şehrin bulvarlarına coşku ve hayranlıkla kur yapmaya mecbur kalırım. Kabul etmem gerekir ki bu hakikaten umarsız anlarımda, şehri böylesine yakından tanımam hayatımı kurtardı. Paris iyi kalpli bir Madam'dır.

“Herhangi bir sokak adı söyleyin. Hadi, herhangi bir sokak. Size, Seine nehrinin sağ yakasında mı yoksa sol yakasında mı olduğunu, hatta tam yerini söyleyeyim. Fleurus Sokağı mı? Raspail Bulvarı'ndan ayrılan, Lüksemburg Bahçesi'ne yakın küçük bir sokaktır.” Bu şekilde onlarca kadeh içki kazanmışımdır. Fransız erkekleri, sarhoşken hele, meydan okumaya bayılırlar. Çevremizde dinleyenler varsa, çoğu zaman dediklerimi tekrarlamamı isterler. Şiveli Fransızcam işçilerin kulağına bile anlaşılmaz geliyor belli ki. Fakat bir kere eğleninler diye orada olduğum açıklığa kavuşunca, kalanı büyüleyici bir gösteriye dönüşür. Şansıma, Fransızca “büyüleyici” demeyi bilmiyorum, çünkü öyle olsa övünmekten kendimi alamaz ve sürprizi mahvederdim. Ve olanlar onlar için daima sürprizdir. Ve daima yeniden denemek isterler. Büyük halası Sylvie'nin yaşadığı sokağı sorar biri, öteki kasabının olduğu sokağı, bir diğeri içinde kaybolduğu sokağı ve artık iyice çaresiz kalınca, bu şehri ikiye ayıran adalardan birindeki bir sokağı sorarlar. O zaman giderim, çünkü sık sık şaşkınlıkları öfkeye dönüşür: “Nasıl olur da bu küçük Hindiçinli; doğru düzgün Fran-

sızca bile konuşamayan, basit bir cümleden fazlasını kuramayan, kendisini harcamak pahasına yaptığımız esprileri bile yeterince anlayamadığından bize öfkelenmeyen *bu* Hindiçinli bu şehri bizden iyi bilebilir?” Tek ihtiyacım olan üstümdekinden daha pahalı bir takım giymiş küçük bir maymun, o da olsa derhal sirk ucubeleri arasına katılabilirim. “Gelin, gelin. Yarı Kadın Yarı Erkek’i, Kılıç Yutan’ı, Sakallı Madam’ı görün; ayrıca, huzurlarınızda Bu Şehri Bütün Parislilerden Daha İyi Bilen Küçük Hindiçinli!” Fakat beni işe alması olası bir Mösyö ve Madam’ı etkilemesi pek mümkün olmayan bir beceri bu.

Üç yılı aşkındır bu şehirdeyim artık. Utanç verici sayıda evde iş görüşmesi yaptım, hatta çalıştım. Deneyimlerime göre işverenler iki gruba ayrılırlar. Hayır, aslına bakarsanız, üç. Birincidekiler, yüzüme kaçak ve temkinli bir bakıştan sonra, derhal olumsuz karar verenlerdir; genellikle sözsüz. Çarpılan bir kapı alışılmadık ölçüde etkili bir iletişim biçimidir. Tartışmaya, tavsiye mektuplarına, “Pazar günü izin yapmak isteyecek misiniz?” sorularına yer yoktur. O anda çok can sıkıcı olsa da bu gruptakileri yeğlerim. İkinci gruptakilerin sonuçta beni işe alıp almayacakları belli olmaz, fakat her şeye rağmen kaba bir fiziksel muayene yaparcasına ıacığımı cıcığımı öğrenmekte ısrar ederler. İkinci tipten olanlar, Fransız hükümeti tarafından nasıl olup da kutsal topraklarında oturabildiğini ortaya çıkarmakla yetkilendirilmiş gibi davranırlar.

“Paris’teyim, üç yıl.” derim onlara.

“Daha önce neredeydiniz?”

“Marsilya’da.”

“Ondan önce?”

“Marsilya’ya gelen gemide.”

“Gemi mi? E muhakkak. Nereden yola çıkmıştı gemi?”

Ve böylece, yedi tül dansı etmeye zorlanan bir cariyeye misali, istemeye istemeye, adlarını içime kazımış ve arkalarında ben dediğim kütleyi oluşturan yara izleri bırakmış kentleri bir bir ifşa ederim.

“Hımmm... Üç yıldır Paris’te olduğunuzu söylüyorsunuz değil mi? Şimdi, bakalım, eğer Hindiçin’den yirmi yaşındayken ayrıldıysanız, şimdiki yaşıңыз...”

“Yirmi altı Madam.”

Üç yıl kayıp, diye düşündüklerini işitebilirdiniz neredeyse. Çoğu Parisli, beni katedrallerinin çan sesleri altında doğmuş olma inceliğine sahip olamadığım için görmezden gelebilir, hatta affedebilir; özellikle de uzak bir sömürge de bu katedrallerin onlara yurtlarının görkemini ve dindarlığını hatırlatsın diye dikilmiş olan kopyalarının çan seslerinin altında doğduğum dikkate alınırsa. Madam ve Mösyö kentlerinde yahut sömürgelerindeki kentlerden birinde bulunduğumdan emin oldukları sürece, Cumhuriyet’in ve Katolik Kilisesi’nin dikkatli gözetimi altında bulunduğuma güvenebilirler. Fakat başıboş dolaşmış olması muhtemel; kontrolsüz, özdenetimden yoksun, belgesiz ve pişmanlık duymadığım bir hayat sürdürmüş biri olarak kendimi teşhir ettiğim zaman, onların gözünde bir şüpheli haline geliyorum. Başlangıçta, inzivadaki bir rahibeden daha fazla tehdit unsuru değilken; Madam edinmiş olduğum muhakkak ve şimdi de şehrin kiliselerinin burnunun dibinde çoğaltmaya devam ettiğim şüphesiz sapkın cinsel edimleri tespit etmek gayretiyle, artık gözlerinden ateş saçarak bakar bana. Şimdi küçük kızları konusunda bana güvenebilir mi diye endişe içindedir.

Madam, endişelenmenizi gerektiren hiçbir şey yok. Küçük kızlarınıza hiç ilgi duymuyorum. Oğullarınıza gelince... Eh, bu da onların tercihi olacak, diye düşündüğümü bir duysa.

Bu ikinci gruptan tipler söz konusu olduğunda, şans benden yana değil, biliyorum. Ama kendimi tekrar tekrar, utanç verici bir şekilde, işe başvururken buluyorum. Her seferinde bütün o sorular, diyerek kendimi kandırırım, evet bütün o sorular bir şansım olduğu anlamına gelir. Ve böylece kalır, kızartılmış bir sıska domuz gibi kendimi sunarım ve bütün duyduğum “Teşekkürler, fakat sizi işe alamayacağız, hayır.” olur.

Teşekkürler mi? Teşekkürler mi? Madam, beni alkışlamanız gerekirdi! Hatta ayakta alkışlarsanız yeridir, diye düşünürüm her defasında. Size egzotik yerlerle, açık deniz yolculuklarıyla, aile sırlarıyla, Hristiyanca olmayan günahlarla dolu bir hikâye anlattım. *Teşekkürler* yetmez.

Haklı öfkem, aslında onlara hiçbir şey anlatmadığımı kabul etmeye mecbur kalana dek yakar içimi. Kurumuş bir mürekkep hokkası gibi içine daldığım bu dil beni yarı yolda bırakmıştır. Güçsüz kanatlarla uçmama neden olmuş ve sessizliğe çakılmamı seyretmiştir. Onlara tek verebildiğim şehir adları içeren bir listedir; bazılarında bulunmuşlardır, bazıları ise yalnızca harita üzerinde bir noktadır onlar için, asla ayak basmayacaklar, yalnızca parmak uçlarıyla dokenacaklardır. Onların gözünde aralarında anlamlı mesafeler bulunmayan, varılmış birtakım yerlerden ibaret olduğumu kabul etmek zorunda kalırım.

Teşekkürler, fakat sizi işe alamayacağız, hayır.

Üçüncü gruptakilere koleksiyoncular diyorum. Yanlarında haftalarca, hatta aylarca sorunsuz çalışırsınız. İş görüşmelerini profesyonelce, hatta mekanik bir biçimde yaparlar. Daha o anlaşılmaz Fransızcamla “harika omletlerim” konusunda böbürlenmeye başlamadan, işe alınırim. Haftada altı gün kahvaltı, öğlen ve akşam yemekleri

hazırlanacaktır. Pazar günleri tatildir. Kimileri pazar alışverişini de derhal bana devrederler. Kimileriye *poularde* ve *poulette** arasındaki farkı bildiğimden emin olmak için ilk birkaç gün bana eşlik etmekte ısrarlıdır. Ender olarak onları hayal kırıklığına uğrattım. Bütün Fransız evlerinin kalbi olan, salçalısı, yahnisi, sotesi, dolması pişirilen bu hayvan için Fransızların takıntılı bir şekilde icat ettiği bütün o isimleri, asla, ne ezberleyebildim ne de tam bir çetelesini tutabildim. Besili tavuklar, genç tavuklar, daha yeni civciv çıkarmış tavuklar, diş kesmez yaşlı tavuklar; her biri kendi özel adıyla taltif edilegelmiştir; akşam yemeğinde masada bulunanlar konusunda alabildiğine esrik ve abartılı olmayı kaldırabilen bu dilin verdiği bir sürü asil unvan. “Tavuk.” ve “o tavuk değil.” sözcükleri bu şehrin tavuk pazarlarında işimi görmem için bana yetiyor da artıyor. Olumsuz cümlelerle iletişim kurmak elbette ki en hızlı ve kesinlikle en muteber ifade biçimi değildir, fakat az sayıda sözcükle idare etmek durumunda olan bizler için, aksi halde erişilmesi imkansız hazine sandığını açan bir büyü, bir efsundur. Sözcüklerimi kör bir mutfak bıçağı gibi kullanarak, ister, reddeder ve en nihayet o akşamın tenceresine şeref verecek türü bulurum.

Ve elbette, bayağı ve kötü ifade edilmiş her bir cümle için; her bir gaf ve yersiz kullanılmış sözcük için bir bedel öderim. Ödünç alınmış, ağzında eğreti duran bir dilde konuşan bir erkek olarak, bu şehrin dikkatini çekmek konusunda rekabet şansım yoktur. Şehir ve sakinleri arasındaki geçen heyecanlı aşık kavgasına karışamam. Şarkı seven bir şehirde, sesi kulak tırmalayan bir fısıltı halinde çıkan biriyim ben. Artık kendi sesimin tınısına güvenemediğimden; yüzümü, ellerimi gösteren ve beni hâlâ mevcut olduğuna ikna eden yüzeyi lekeli küçük bir ayna

* Sırasıyla besili tavuk ve pilic - Ç.N.
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

taşıyorum. Yer değıştirdiğim her gün daha da hayvanileşerek, beni işe almayı kabul edeceklerin mutfaklarında barınacak bir yer bulmaya gayret ediyorum. Her mutfak; benim köyün yaşlısı, bilgisi ve saygı duyulanı olduğum bir yuvaya dönüş, bir soluklanma fırsatıdır. Her mutfak safranla, kakuleyle, defneyle ve lavantayla süsleyebileceğim tanıdık bir hikâyedir. O mutfakların sıcağı ve buharı içinde, ödüllendirilenin ellerimin işe hakim hızı, gözlerimin kusursuz ölçme becerisi, dilimin mahareti olduğuna inanma izni veririm kendime. Bu canlandırıcı molalar esnasında, artık şehrin merdivenlerinde dilenen dilsiz değilimdir. Günde üç kez, her şeyi ben düzenlerim ve onlar ağızları bir karış açık otururlar, sessizce. Ağızlar yemeklerin aşına lezzetiyle meşguldür, fakat yine de en yeteneksiz damaklar bile her lokmada tarif edecek sözcükleri bulamadıkları bir şeyleri hatırlatan tatlar alır. Yemek bittiğinde, asla hissetmedikleri bir duyguya kapılmış, hiç gitmedikleri yerlerin özlemini çeker hale gelmişlerdir.

Bu cennetleri kendi irademle terk etmem. Oralarda yaşlanmaktan mutluluk duyar, ocağı sevgilim, bakır tencereleri çocuklarım sayarım. Fakat koleksiyoncular benim aşçılığımın asla tam olarak tatmin olmazlar. Aşırı açtırlar. Gözlerini diktikleri bal yaralarının içindedir. Fakat taktikleri inceliklidir: Haftalık yiyecek bütçesi için para verilirken ağızdan çıkıveren bir soru, önceki akşamın tatlısı konusundaki bir iltifatın içine dürülmüş bir takip sorusu, çünkü çorbanın tarifine ilişkin merak kisvesine büründürülmüş üç başkası. Son hesapta, koleksiyoncular takıntılarının tanımlayıcı özü dışında ikinci tiplerden farksızdır. Nerelere gittiğim yahut neler gördüğümle gerçekten ilgilenmezler. Sürgünde yaşamının meyvelerini, acı suları, yaşanan kederi arzularlar. Evlerine getirdikleri bu toplum dışına itilmiş kişinin katıksız, deniz tuzlu kederinin bir tadına bakmaya can

atarlar. Ve benim gibi niceleri gelip gitmiştir. Kıtlığın öksüz bıraktığı Cezayirli, amcasının tecavüz ettiği Faslı, pörsük sol eli annesinin kötülük ve ahlaksızlığının işaretikabul edildiğinden köyünden sürülen Madagaskarlı; bunlar, benden önceki yaralı avlardır.

Gönülsüz olduğumdan değil. Çok daha azı için sattım kendimi. Onların rehberliğinde, kadifemsi sorularıyla, onları idare edecek kadar acıklılık ve ucuz hatıra trajedisi kusabilirim. Arzularında asla obur değildirler, tam tersine. Metodiktirler. Ölçülü, denetimli bir doz, heyecanın bir parçasıdır. Kovulmam kendi elimden olur. Sadece bir zaman meselesidir. Haftalarca o yumuşak, sürekli ışığa maruz kalınca, bu tür uğraşların dikenli tel kurallarını unutmaya başlarım. Arzuyla kıvrınma sırasının bana geleceği günlerin olacağını, o zaman ihmal edilmiş, derbeder günlerimi ifşa etmek için yanıp tutuşacağımı unuturum. Ve tıpkı bir tapınağın kapısındaki bir dilenci gibi bekleyeceğimi unuturum, çünkü evin bütün odaları karanlık ve sessizdir. Tatlı sesle sorulan o soruların muhatabı olmaktan çıktığımda, sığır kaburgasını ne kadar pişireceğimi, pilicin tavuk suyu mu yoksa şarap buharında pişirildiğinde mi daha lezzetli olduğunu, en güzel alabalıkları nereden satın alacağımı unuturum. Bir çimdik kimyon eklemeyi, bir tutam yaban kerevizi serpiştirmeyi, misket limonu kokusunu ihmal ederim. Ve böylece, mecburen, birbiri ardına sayfalara istifa dilekçelerimi yazarım.

“Evet, evet, hâlâ bir aşçı arıyorlar.” diyerek teyit ediyor kapıcı. “Bir saate kadar geri gelmelisiniz, o zaman otomobille gezmekten dön-

müş olurlar. Şu solunuzdaki kapıyı çalmanız yeterli. Stüdyoya açılır. Adınız ne demiştiniz?”

“Binh.” diye cevaplıyorum.

“Ne?”

“Binh.”

“Biin mi? Biin, eh söylenmesi o kadar zor değil. İyi bir çocuğa benziyorsunuz. Size bir tavsiyede bulunmama izin verin. Sakın tereddüt etmeyin.”

“Ne?”

“Hiç tereddüt etmeyin,” diye tekrarlıyor kapıcı, kaşlarını kaldırarak ve sesinde ilave bir vurguyla, “anlıyor musunuz?”

“Hayır.”

“Bu iki Amerikalı biraz, eee, sıra dışıdırlar. Fakat stüdyonun kapısı açılır açılmaz bunu kendiniz de göreceksiniz zaten.”

“Stüdyo mu? Madamlar ressam mı?”

“Hayır hayır, biri yazar ve, eee, öteki de onun eşi. Ama konu bu değil! İyi insanlardır, çok iyi.”

“Ve?”

“Şey, aslında bir şey yok. Sadece. Sadece ona tam adıyla hitap etmelisiniz, GertrudeStein. Daima ‘GertrudeStein.’ Tek bir sözcükmüş gibi düşünün, yeter.”

“Hepsi bu mu? Peki ya diğeri?”

“Adı Alice B. Toklas. Bayan Toklas diye hitap edilsin ister.”

“Ve?”

“Eh, hepsi bu. Hepsi bu.”

“Bir saate kadar geri geleceğim o halde. Hoşça kalın Mösyö.”

3

Burası bir mabet, bir yuva değil.

–Belli belirsiz oluşmuş, akışkan, açılan kapıdan gelen belli belirsiz kokularla henüz karışmaya başlamış– düşünce kehanetten gerçeğe öyle hızlı dönüşüyor ki kısa bir an için gövdemden çıkıyor, kendi yanıbaşında durup vakur bir şahit olarak dikiliyorum. Olağan olarak, ben de tıpkı İhtiyar gibi, yavaşlıktan musdaribimdir. İhtiyarda yavaşlığı tetikleyen korkaklığıydı. Bende ise yavaşlığı aldırıışsızlığım azdırıyor. Bizimki, çevremizdekiler için adetten ve yaygın olan bir edim olan yargılar oluşturmada tereddüt etmek. İkimiz, yargılara varmak yerine, on yıllarca gözlem yapmanın yüküyle ağırlaşırız. Kırpıntıları ve kalıntıları derleriz ve oysa onları birbirine dikebilmek için iğnemiz ve ipliğimiz yoktur. Fakat bir kez oluşturduk mu, bizim vardığımız yargılar durian meyvesinin kabuğu gibi kalın ve dikenli olur; içimizin derinliklerindeki çürüme ve bozulmanın kokusunu önlemeye yarayan bir örtü. Meraklı gözleri geniş ailemizin üyesi sayılan komşularımız açısından, İhtiyar ayağı yere sağlam basan görüşlerin adamıydı, sarsılmaz değerleri olan, kendi dışkısında yolunu açan bir öküzün rahatlığıyla yargılarda bulunan biri. Evden uzakta geçirdiğim ilk geceden bu yana bir rüya yüzünden acı çekiyorum, üzücü ve yalın. İhtiyarın tabutunun başında dikiliyorum, tabut sabah güneşinin

altında evinin önüne konulmuş ve sanki transtaymışım gibi şu sözler dökülüyor ağzımdan: “Burada yatan, uzun bir ömür sürme bahtına erişmiş bir adamdı. Yaşadığı on yıllar boyunca, içinde yaşadığı dünyaya ilişkin bir avuç yargıya vardı. Onun ellerinde bu yargılar, hayatının bu kaba tortuları, doğal karmaşıklıklarını yitirdiler ve onunla aynı soyadını paylaşanların boğazını sıkan inci gibi bir dizi gerçeğe dönüştüler.” Derin bir nefes alıyorum ve sonra vakarla açıklıyorum: “En nihayet; ölme cesareti bulan bir korkaktı o, ardında bıraktığı sessizlikte son sözü benim söyleyeceğimi, ortaya çıkıp saygınlığının da bedeniyle birlikte ölmesini sağlayacağımı bilerek öldü.” Rüyamda, bunun mümkün olmadığını bilmeme rağmen, bütün bunları Fransızca söylüyorum. Fakat rüyamda, zalimlik dilimi yağlıyor ve inkâr götürmez bir akıcılıkla konuşuyorum.

Burası bir mabet, bir yuva değil.

Havadaki karanfil ve tatlı tarçın kokusuyla gittikçe güçlenen bu düşünce, beni geçmişten, kendimi sık sık içinde bulduğum o sınırsız ülkeden çekip çıkarıyor ve Paris’e, menteşeleri paslanmış ama bunun dışında süssüz bir kapının açılmakta olduğu Fleurus Sokağı’na geri döndürüyor. Baykuş yüzlü bir kadın ışıklı aralıkta duruyor. Kadının “Kadim” birinin yüzüne sahip olduğunu düşünüyorum. Yüzü buruşuk yahut yıpranmıştı demek istemiyorum. *Niobe*’deki ranza arkadaşım Bão’ya göre Kadimlerin yüzleri, yüzyıllardır değişmemiştir. Onlara bakmak, derdi Bão, atalarına ve torunlarına ait bir dizi resme bakmak gibidir, tıpkı sonsuz bir şekilde birbirini yansıtan iki ayna gibi. Bão, Kadim insanların yüz ifadelerinin son derece güçlü ve baskın olduğunu, öyle ki kuşaklar boyu karışan yeni ve asi kanlara direnebildiklerini söyledi. Çocuklarının yüzleri babalarına çekmediğinden zinayla suçlanan kadınlar genellikle Kadimlerdir. Çok kısa

süren bir derin düşünme anında, Bão bu kadınlardan korkulmasının nedeninin evlilik birliğini alay konusu haline getirmeleri, çocuklarının önceden belirlenmiş yüzlerinin, lüzumsuzca yüksek bir sesle, erkeğin konuyla ilgisiz, hatta belki de tamamen gereksiz olduğunu beyan etmesi olduğunu söyledi. Bão elbette tam bu sözcüklerle söylemedi bunu. Onunkiler, Bão'ya kendi gereksizliğini bir an için hissetmesine karşılık haftalığının yarısına el koyan Pondicherry'li melez güzeli Şantöz Serena'nın yaptıklarını fotoğrafik ayrıntılarla hatırlayan edepsiz sözlerdi, şimdi o paranın yerinde harcandığını düşünüyordu. Gerçekten de yerinde harcanmıştı. Bão için, Serena ve onun mahir el ve ayak parmakları, yeşillikli etli pirinç eriştesi çorbasına fazladan birkaç dilim et konulması için pazarlık etmekten, Fransız ve İngiliz gemi kaptanlarının altında çalışmanın farklarına kadar, hayatta bildiği her şeyi açıklamasına yardım eden esnek bir örnek, bir tür aleni araç olmuştu. Fakat Serena'dan her ne sebeple bahsedilmiş olunursa olunsun, her tekrardan sonra Bão mutlaka şu öğüdü verirdi: "Unutma, Solist Serena'nın bana gösterdiği gibi, öyle şeyler vardır ki erkekler yapamaz!" Bão'nun gözleri kocaman açılır ve terbiyesiz sözlerinin anlamının iyice kavranması için her türlü dikkat dağıtıcı şeyi ortadan kaldırırcasına, vücudu bütünüyle hareketsiz kalırdı. Ardından, Bão'nun sessizce kasılarak gülüşü gösteriyi resmen sona erdirirdi. İlk karşılaştığımızda, Bão'ya adı "fırtına" anlamına geldiği halde neden denizci olduğunu sormuştum. Güldüğü anlamına geldiğini ancak daha sonra kavrayacağım düzensiz bir sarsılmayla ve ağzı açık bir sessizlikle karşılık vermişti.

Güney Çin Denizi'ne girerken, su kıyı çizgisini siler ve benim günahlarımdan kurtarıırken, çatışma ve kavganın karayla sınırlı olduğuna inanmaya başladım. Deniz yolculuğu için fazla terli ve külfetli diye

düşündüm. Böylece, birlikte olduğumuz süre boyunca, Baõ ve ben, onun söylediği her şeyin doğru olduğuna dair örtülü bir anlaşmaya vardık. Bu kolayca uyulacak bir anlaşmaydı, çünkü *Niobe* gemisinde çıkardığımız sesleri anlayacak, “Hayır, bu doğru değil.” diyerek karşı çıkabilecek yetkinlikte pek az kişi vardı. İkinci Kaptan, Baõ’ya bakılırsa, birkaç kelime Vietnamca biliyordu, fakat o sözleri kendisine satan kadın Hue adlı eski İmparatorluk şehrindeydi. Adamın kulakları yalnızca, ıslak ipeğın bükülmesini andıran bütün o büküm ve dalgalanmalarıyla o kadının konuştuğu, cırılçıplak oturmuş az önce kazandığı parayı isterken bile kulağa soylu gelen Hue şivesinin ahengine tepki göstermeye talimliydi. İkinci Kaptan, bizim güneye özgü şakalaşmalarımızda aşağı sınıftan orospuların alışık olmadığı şivesini duyuyordu. Demek istediğim Baõ ve ben güvenli bir yer yuva inşa etmiştik ve içinde yalnızca ikimiz yaşıyorduk. Yuvanın tasarımının ölümcül kusurları da yine ikimizdik. Kollarımızı yukarı kaldırmış, ellerimizi açmış, kendimizi havada süzölen polen tanecikleri gibi yalnızlık emareleri taşıyan Hint Okyanusu rüzgârlarına bırakmış bir halde, o yuvanın taşıyıcı sütunları bizdik, bütün ağırlığı üzerimizdeydi. Birlikte olduğumuz sürece sığınacak yerimiz vardı. *Niobe*’nin Marsilya’ya demirlediği gün Baõ maaşını aldı ve Amerika’ya giden bir gemiden el sallayarak bana veda etti. Baõ’ya “Birlikte olduğumuz sürece, sığınacak yerimiz var.” dedim dudaklarımı oynatarak ses çıkarmadan, ama o çoktan denizdeydi.

Baykuş yüzlü kadın sorusunu yineliyor. Baõ’ya ilişkin anılarıma kapılıp gitmiş olmalıyım. Orada öyle ne zamandır dikiliyorum acaba, konuşmadan? Cevap vermekte gecikişim, soru bu denli basit ve doğrudan olduğunda bile, gülümseyerek ve “Fransızcam pek

iyi değil.” denilerek geiştirilebilir. Fakat bu öğleden sonra ikisini de yapamıyorum. Kadının kulak tırmalayan Fransızca sorularının hiçbirine cevap veremiyorum, çünkü o konuşurken hafifçe titreşen siyah bıyıklı st dudağı fena halde büyülüyor beni. Bıyığı diye düşünüyorum, haftalarca tıraş olmasalar bu kadarını umamayacak  ağabeyimi de kiskandırırđı. Yukarıdan inmiş üçüncü bir kaşa benzeyen kakllerinin yayı, koku tanrısına adanmış muhteşem bir anıtın üstünde uzanıyor. Alnından çıkan, göz çukurlarının hizasına vardığında birden yükselen, bir burun değil, adeta yüzünün saçını solundan ayıran bir mihrap heykeli. Kuzeye doğru, öğleden sonra geç saatlerin ışığını soğuran koyu renkli, takke gibi kesilmiş saçları- nın altında kayboluyor yüzünün zellikleri. Gözlerinin içine bakın- caya dek, bütün bu özelliklerinin zorlayıcılığı altında eziliyorum. Gözleri içinde bulundukları mahfazadan ayrı yaşıyor. Sonbahar ba- şının bu şehri yaldızlayan ışığını takip eden irisleri bir grup kelebeğin üzerine yavaşça kapanan iki aç. ışığı yakalayınca, bütün o rengrenk kanatların hareketi, ırpılması ve titreşmesiyle pırıl pırıl, ateş alıyor gözbebekleri. İkimiz durmuş, birbirimize bakarak vereceğim cevabı bekliyoruz. Buraya aşçı olarak işe başvurmak üzere geldim, demek istiyorum, fakat bunu incelikle dile getirecek beceriden yoksun ol- duğumdan, onun yerine “Aradığınız aşçı benim.” diyorum. Gözlerini onaylayarak ve örtük bir “Elbette.” cevabıyla kırptırıyor.

Bu şehirdeki başka hiçbir evde olmadığı kadar uzun süredir, bu mabedin kapısının ardında yaşıyorum. Evin anahtarları verildi bana.

Kapı örtüldükten sonra hangi oda nerededir bilirim. Kendimin diyeceğim bir oda verildi. O odada deliksiz uyudum, derin hayallere daldım. Evin içinde gözüm kapalı dolaşabilirim. Odalarda görünmeden yürüyebilirim. İçlerindeki bütün hikâyeleri duydum, duvarlarını kaplayan renkli yüzleri biliyorum. Madamlarımın en başından beri beni burada beklediklerini hayal edebiliyorum. Fleurus Sokağı 27'deki hayat, inanın bana, denizin gelgitlerine sahiptir; öngörülebilir rahatlatıcı sükunet dönemleri vardır.

Ne de olsa bir Pazar günü öğleden sonra gelmiştim. Bayan Toklas'ın başka hiçbir yerde değil, kesinlikle mutfakta bulunacağı sırada. Kalın yün çoraplar giyilmiş, sandaletlerinin deri atkılarının altında güvenceye alınmış ayaklarını hafifçe açarak dikilmiş, o gecenin ilerleyen saatlerinde GertrudeStein'in Amerika'daki çocukluğuna duyduğu hasreti yatıştıracak olan tartın yeşil elmalarını soyuyor olurdu. Bayan Toklas mutfaktayken daima ayakta durur. Yemek pişirmek, kendisine göre, boş zaman etkinliği değildir. Fakat onun için tam da bu hale gelmiştir ve bunun şiddetle farkındadır. Başka kadınların gençliklerinden kalma aşk mektuplarını karton kutularda tuttukları gibi, tariflerini karton bir kutuda tutar. Tutkusunu unutacağından korkar. Şimdi yalnızca Pazar günleri, GertrudeStein için yemek pişirmektedir. Onların evinde de, Paris'teki diğer evlerde olduğu gibi, aşçılar Pazar günleri izinlidir. Her haftanın sonunda, Bayan Toklas gerektiği ve arzu ettiği için mutfığa geri gelir, tereyağı ve un girer tırnaklarına, tarçının kokusunu hisseder, dilini yakar ve teselli bulur. Pazar günleri asla dışarıda yemek yemezler. İstisnası yoktur. Stüdyonun kapısında tavsiye mektuplarıyla gelmiş ziyaretçiler bulunmaz. Kimseye resimleri görme izni verilmez. Pazar günleri, Madamım ve Madamım, büyük tabakları

tepeleme Amerika anılarıyla dolu, rahatça otururlar yemek masalarında. Elbette Bayan Toklas çocukluğunun yemeklerinin çok ötelere ulaşır. Kendisi salata sosuna apsent, sirkесinin içine gül yaprakları koyan bir aşçıdır. Dünya haritası çizebilecek bir menüsü vardır. Fakat son zamanlarda her ikisi gençliklerinde kendilerini güçlendirmiş yiyeceklere karşı bir düşkünlüğü paylaşmaktadır. İkisi de Bayan Toklas'ın elmalı tartının şimdi elma aromalı kremayla dolu ve tereyağı kremasıyla kaplı olduğunu yahut "rulo köfte"sinin portakal kabuğu tadı içerdiğini ve beyaz şarapta pişirildiğini fark etmemiş görünürler. GertrudeStein, yemek üzere olduğu yemeğin sevgilisinin ellerince yıkanmış, soyulmuş, yoğrulmuş ve dokunulmuş olmasını sonsuz erotik bulur. Tartın hamurunun bükülmüş kenarlarında Bayan Toklas'ın belli belirsiz parmak izlerini bulduğunda arzuya gark olur. Bayan Toklas bu gecelerin kendi ödülü olduğunu düşünür. Kendisi Kilise törenlerine gizlice özlem duyan bir pagandır. Bayan Toklas'a bakılırsa, birlikte geçirdikleri Pazar akşamlarında ruhunun yükselmesini sağlayan şey her ikisinden de gelir.

"Kedicik, stüdyo kapısında biri var." diye seslenmiş olur GertrudeStein çiçek desenli kumaş kaplı koltuğundan.

Fleurus Sokağı 27'de bu koltuklardan iki tane vardır ve ikisi de stüdyoda bulunur. Sipariş edilerek, hem GertrudeStein'in cüsseli gövdesini hem de Bayan Toklas'ın minyonluğunu barındırmaya uygun olarak yaptırılmışlardır.

"Sevdiceğim, ayaklarımın havada sallanmasından sıkıldım. Benim yaşımdaki bir kadın yaramaz bir çocuk gibi görünmeden oturabilmelidir." demiş olmalı Bayan Toklas.

"Tamam, Kedicik, tamam." diye onaylamış olmalı GertrudeStein.

Pahalı koltuklar konusundaki tartışmaları böylece sona ermiş olmalı. Çünkü Bayan Toklas'ın galip gelmek için "Sevdiceğim"den fazlasını söylemesi ender olarak gerekir, biliyorum.

GertrudeStein, artık rahat tahtına alışmış, yeniden seslenmiş olmalı: "Lütfen, lütfen Kedicik. Stüdyo kapısında biri var."

"Fakat Sevdiceğim, *sen* zaten ordasın!" demiş olmalı Bayan Toklas, malumu ilan ederek, ama bunun işe yaramayacağını en başından bilerek. GertrudeStein çalan kapısını ne o gün ne de başka bir gün asla açmayacaktır. GertrudeStein son yıllarda, kendisini özellikle arayıp bulanların, dehasını tanımaya istekli olmadıkları sürece elbette, iğrenç baş belâları olduğu kanaatine varmıştı. O, kabul edilmeliydi ki, Batı semalarının en parlak yıldızıydı. Oysa, bence GertrudeStein daha ziyade bir takım yıldızdır aslında. Boyu yaklaşık Bayan Toklas'ınki kadardır, fakat gürbüz yapılıdır ve ağırlığının çoğu göğsünde ve kalçasında toplanmıştır. GertrudeStein müthiş güzeldir, Bayan Toklas da ben de buna inanırız. Hayır, benim için ilkin öyle değildi. İlk andan itibaren bu berraklıkla gördüğünü yalnızca Bayan Toklas iddia edebilir. GertrudeStein'in yüz hatları enli, belirgin ve biraz kabadır. Burnu ve kulakları yüzünün geri kalanından orantısızca büyük görünür. Buna karşın kendisi bir arzu nesnesiymiş gibi taşır bedenini. Bu tür kişinin kendisinin kışkırttığı şehvet, etkisi bakımından bağımlılık yapıcıdır. Uzun süre maruz kalmak, çevresinde bulunanları zayıf ve çaresiz düşürür.

Dairenin çeşitli yerlerinde, GertrudeStein'in saçını kocaman, gevşek, dağınık, biraz karışık bir topuz halinde toplamış olduğu fotoğraflarını gördüm. Ancak toplam etkisi çok güçlüydü. Benim tanıdığım GertrudeStein'in saçları benimkinden bile kısadır. Dönüşümünün hikâyesinin öğlen sıralarında başladığını tahmin ederim, çünkü ender olarak daha önce kalkar.

GertrudeStein gümüş bir demliğin yüzeyinde dalgalanan yansıma bakıyor ve başının üzerindeki saç yığınının kabul edilemez olduğu kanısına varıyor. Saçı, diye düşünüyor, yüzünün devamlılığını aksatıyor. Kısa kesilmesinin önemli bir eylem olacağını söylüyor Bayan Toklas'a. Anlamsız bir aşırı bezeme diye açıklıyor GertrudeStein, yazdıklarından ayıkladığı nokta ve virgülleri düşünerek. Böyle müdahaleler diye ısrar ediyor, kır yolundaki ezilmiş kurbağalardan farkı yok; düşünmeden yapılmış ve nahoş. Modern dünya sınırsız, diyor Bayan Toklas'a, eğer isterse kaybolabileceği yahut her bir çimen yaprağına dokunarak yavaşça ilerleyebileceği bir yol. GertrudeStein bilmeyecek de kim bilecek. Kendisi mükemmel bir şofördür. Ancak geri gitmesi gerektiğinde acemileşir. Otomobili sürmeye devam etmeyi ve aksi yöne dönünceye kadar, 360 derecelik inatçı bir yay çizmeyi yeğler. Böylece, teknik olarak hep ileri gider.

Bayan Toklas rüzgârı yüzünde hissetmeyi sever.

Bayan Toklas'ın GertrudeStein'in saçını kesmesi, yalnızca karşılıklı yemek yeme arzularıyla kesintiye uğrayarak, neredeyse iki gün sürer. Makasının arasından düşen her bir tutamın ardından, Bayan Toklas gülümser ve "Oh, bu çok İspanyolvari!" der. Bu, kendisinin herhangi bir duruma yönelik en büyük iltifatıdır. İspanya, ruhunun ilk doğduğu, tam olarak biçimlendiği yerdir diye düşünür Bayan Toklas. İspanya Tutku'yu ilk yaşadığı yerdir, GertrudeStein olmadan. Her şehirde, Onunla buluşabileceği, bir çarpıyla işaretlenmiş en az bir ev vardır. Yavuklusuyla, aşığıyla, Bakiresiyle. Ávila'ya ilk ziyaretlerinde, kalsınlar, şehrin dış dünyadan tecrit eden duvarlarının gölgesinde oyalansınlar diye GertrudeStein'a yalvarır Bayan Toklas. GertrudeStein, İspanya topraklarında, Bayan Toklas'ın bir başkasının hayranı olacağından kuşkulanır. Paris'in de kendine özgü

ayartıcılıkları vardır, elbette, fakat bunlar en azından biçim olarak tenseldir. Bayan Toklas, GertrudeStein'in henüz kesilmiş saçlardan oluşan, aynı anda hem örten hem de teşhir eden dantelimsi bir şalla yavaş yavaş kaplanan omuzlarının görüntüsüyle kendinden geçer. Kesmeye devam eder Bayan Toklas, Valensiya sokakları boyunca kendilerini kasten yaralayan keşişleri hatırlayarak. GertrudeStein'in değişiminde kendini yitirerekkesmeye devam eder. İki günlük oturmaının sonunda GertrudeStein'in başında kısacık kesilmiş, vakur olması amaçlanmış, fakat tersine altındaki çıplak ve pusuya yatmış teni anıştıran, kulak memelerinde biten bir saç örtüsü kalır. GertrudeStein, Bayan Toklas'a sarılıp ellerine şükran öpücükleri kondurur. Bayan Toklas'ın aklına Burgos'taki, GertrudeStein'i piskopos sanan ve yüzüğünü öpmek için yalvaran çocuklar gelir.

Bayan Toklas ellerini önlüğüne silerek koridoru geçip stüdyo kapısına yürümüştür. Koltuğunda bir başka dedektif hikâyesine iyice dalmış Sevdiceğinin yanından geçmiştir. GertrudeStein okuma tercihlerinde gayet demokratiktir. Kısa anlatımlara, sayfaları büyük bir hızla çevirmeye, adi suçlarla kötü aşk hikâyelerinin şehvetli karışımına bayılır. Bu hikâyelerde belirgin bir Amerikan İngilizcesinin fütursuzca kullanılmasına özellikle tutkundur. Onlara gücünü ve canlılığını verenin bu dil olduğunu düşünür. GertrudeStein yirmi yılı aşkındır Paris'tedir, ama buna rağmen her geçen gün içine doğduğu dille daha da yakınlaştığına inanır. Artık gündelik hayatın meseleleri, petrolün fiyatı, hava durumu, milletin çoluk çocuğunun sağlık durumu için kullanılmadığından, deha ve yaratıcılık, aşk ve adanmışlık için ayrılmış bir dil haline gelmiştir. GertrudeStein artık anadilini duymaktan çok görmeye yazgılı olduğundan, anadilinin dizlerinin üzerindeki mektup ve kitap sayfalarında hapsedilip sabitlenmiş hat-

ları ve b kl mlerini takdir etmeye de başlamıştır. Sözcükler, içindeki bilimciyi kışkırtıyor, ona tıp fakültesindeki günlerini, canlı ve kıpırdayan bir şeyi kesmeyi, yaşayan bir hayvanın yaşamsal organlarını kesip izleyen kaosu gözlemlemeyi hatırlatıyor.

Bayan Toklas parmak uçlarındaki taze mürekkep kokusunu sever.

GertrudeStein'in bütün yazılarını Bayan Toklas daktilo eder ve düzeltir. Bu yazılı sözcüklerle arasındaki yakınlığın, yalnızca daktilo edilip bitmiş hallerini okuyarak kurulamayacağını düşünür. Sevdiceğinin sertçe bastırarak, düşünüp taşınarak yazdığı koyu, kara satırları, karalamaları arzular. Mürekkebin akışındaki her kesilmeyi tanır, bazen bir sözcüğün ortasında olur bu, zevk için durur oralarda. Bayan Toklas "Merhamet, lütfen merhamet et!" diye inleyene kadar durdurmaz akışını mürekkep. Bayan Toklas, Fleurus Sokağı 27'ye ilk yerleştiğinde, GertrudeStein'in yazılarını daktilo edip düzelten başka kadınlar vardı. Bayan Toklas bu tür eylemlerin bahşettiğı yakınlığı derhal fark etti. Masanın üzerinde yabancı bir çift beyaz  ocuk eldivenini, sıyrılmış yılan g mleğ-i gibi, parmakları daktilonun tuşlarının serin dokunuşuna yönelik görmek istemedi. O kadınların terinin sayfalarındaki mürekkebi bozduğunu düşündü. Oyle olmadığından emin olmak istedi. Bayan Toklas uzun zamandır GertrudeStein için vazgeçilmez biri halinde. Kendisi hem tapınaklarının hem de stüdyonun yekpare kapısının koruyucusu. Bayan Toklas savunma hattının  n cephesi, Kral'ın  eşnicibaşısı ve yuvanın ana  tavuğudur. Stüdyo kapısını bileğinin tek bir hareketiyle a ıyor, ellerinin gücünün bir göstergesi bu. Yüzümü görüyor ve "Ben Alice B. Toklas'ım, peki siz kimsiniz?" diyor.

4

“Thin Bin” diyor GertrudeStein neşeyle, adımı hatalı telaffuz ederek; en belirgin özelliğimi tarif ettiğini iddia ettiği bir sözcükle kafiyeli söylüyor adımı, ama o özelliğimin ne olduğunu benimle paylaşmayı reddediyor. Madamımın, zalım olmamakla birlikte, pek muzip olduğunu artık öğrendim. Beni daima gülümseyerek ve Amerikan usulünde, samimiyetle selamlamayı asla ihmal etmez. “Vay, merhaba Thin Bin!” Sonra yürüyüp gider, ben de acaba bu “thin”^{*} ne demektir diye düşünür dururum.

Kısa, en bariz cevap olmalı diye düşünüyorum.

“Aptal” diye ısrar ediyor İhtiyar.

Yakışıklı, daha iyi bir tahmin, deme cüreti gösteriyorum.

Bütün işverenlerim, farkında olsunlar, olmasınlar, bana yeni bir lakap takarlar. Hiçbiri, bunu kesinlikle abartmıyorum, beni gerçek ismimle çağırmadı. Hatalı telaffuzları sonsuz, her biri kendi başına bir epik şiir. GertrudeStein sadece kafiyeli söylüyor. O adımı her söylediğinde, ben de içimden tekrarlıyorum. Adımın doğru söylendiğini, kafamın içinde bile olsa duymak vazgeçemediğim bir arzu. Eksik yahut yeri hatalı tonlamaları yeniden ayarlayıp düzenliyorum. Yine de adımı bir beklenti tınısıyla vurgulayarak, rahatlamış bir iç çekiş, sıcak ve şefkatli bir nefesle söyleyen bir sesin özlemine çekiyorum.

* İngilizcede zayıf - ç.n.

“Thin Bin,” diyor GertrudeStein, “*sen aşkı nasıl tanımladın?*”

Madamım sorusuna ismimim İngilizcesi olarak kabul etmek durumunda kaldığım sözlerle başlasa da geri kalanını, asıl önemli kısmını, Fransızca söylemek zorunda bana. Fransızca, ne de olsa, ortak tek dilimiz. Ve GertrudeStein’in Fransızcası, inanın bana, kaba saba. Merdiven boşluğundan aşağı yuvarlanan bir ayakkabı. Ritmi tamamen yanlış. Ne kadar yaklaşırsa, o kadar yüksek ve uyumsuz geliyor kulağa. Öte yandan, yayvan Amerikan aksanı onu sınırsız derecede memnun ediyor. Bunu gerekli bir süsleme gibi görüyor, tıpkı takmaktan onca hoşlandığı gösterişli mozaik broşlar gibi. Kırmızı ip tasmaından tuttuğu Basket onu çekiştirirken mahallede dolaştığı sırada, bol bol kullanır Fransızcasını. GertrudeStein şivavayı asla gezdirmez. Pépé narin patilerinin altında toprak ve taş varken rahatsız olur. İlk silkinir, sonra gaz çıkarır. Afrika tavuğu kadar bir köpek için hayal edilebileceğinden çok daha fazla gaz çıkarır. GertrudeStein keçi kadar büyük kanişi tercih eder. Basket’in pelerininin ona makul bir hava verdiğine inanır. Amerikan iyi niyetinin bu iki heybetli temsilcisi Sol Yaka’nın sokaklarını tek tek dolaşırlar, kapı arasından dükkâncılarla, Pépé gibi yıl boyu titreyen minik köpeklerini gezdiren yaşlı adamlarla sohbet ederler. Basket’i GertrudeStein’la gezerken görmek benim için daima şaşırtıcıdır. Majesteleri evde benimle yalnızken pek kibirli olmasına rağmen, bu şehrin sokaklarındaki kaniş Basket, dili dışarıda, kış koklayan, çiş püskürten, yersiz sevgi nesnesi bir sürü köpekten birine indirgenir. Ben kıskanç biri değilim. Sadece köpekler, daha doğrusu Madamım ve Madamım’ın onlarla olan aşk ilişkisi, benim için dillerinin olup olabileceğinden bile daha yabancı. Anh Minh olsa, “Sadece zenginler hayvanlarını *yememe* lüksüne sahiptir.” derdi.

GertrudeStein köpekleri takdir dilinde ustadır. Edgar-Quinet bulvarındaki bir gözü camdan, sürekli dükkanının vitrininde asılı soyulmuş hayvan gövdesi dizilerini gözleyen suratsız kasapla bile arkadaş olmak için o dili ve kesik kesik soluyan pembe Basket'i kullanır. Gaité Sokağı'nda, işportada, mevsimine göre biberiye yahut menekşe satan uzun kirpikli Çingene kızı, Basket üzerine atılıp ellerini yalar ve eteklerinin altını koklarken, tatlı dille kandırmak için o dili ve Basketi kullanır. Madamım o dili ve Basket'i kullanır, çünkü onun Fransızcasının da, benimki gibi, sınırları vardır. Fransızcası onu yadsır. Kesin değilse de kısa konuşmaya zorlar. Fransızcada, GertrudeStein kendini tamamen basit cümlelere bağımlı bulur. Bunu sesinin tonu ve bakışlarının sıcaklığıyla telafi eder. Durumu şaşırtıcı bir zarafetle idare eder. Onu Fransızca konuşurken duyduğumda, mutluluğa çok yakın bir duyguyla dolarım. Konuşmasının pürüzlülüğüne, özür dilemeyen çalımına hayranlık duyarım. Onun konuşmasını kendiminkine yoldaş sayarım. İkimizin de tek sözcükle taziyelerimizi sunacağımızı ve kalanını gözlerimizle ifade edeceğimizi düşünürüm. Bence *bu* ikimizin ortak özelliği.

GertrudeStein da, karşılık olarak, benim Fransız dilini yorumlama biçimimle ilgilidir. Olumsuz yapıları kullanma biçimim ve tekrarlarımla onaylanmış hissediyor. Bir dilin böylesine doludizgin, çıplak yumruklarla bozulmasından ilham alıyor. Kendisi işbirlikçim. Elbette ki bu gösteriyi zevkle izleyecektir. Hatırlıyorum da işe alındığım gün Bayan Toklas'la biz sonraki haftanın menülerini tartışırken, GertrudeStein da oradaydı. O konuşma, o zaman, tıpkı şimdi olduğu gibi mutfakta cereyan etmişti. GertrudeStein, şimdi biliyorum, asla mutfağa girmez. Bendeki potansiyeli daha en başından görmüş olmalı. O öğleden sonra Bayan Toklas'a evin bütçesi Madamlarımın

iki misafir çağırıldıkları akşam yemeği için iki ananas almama elverir mi diye sormak istemiştim. Kendisine ilk ananası kâğıt inceliğinde daireler halinde kesip arpacık soğanı ve sığır eti dilimleriyle sote edeceğimi; pişirme süresinde ananasın şekerinin karamelize olarak bağımlılık yapan bir füme tadı katacağını; bu tarifiñ annemin en sevdiğiyemeğın daha rafine bir hali olduğunu söylemek istedim. İkinci ananası lokmalar halinde doğrayacağımı, vişne brendisine yatıracağımı, sonra o lokmaları mandalina sorbesi için alkollü bir yatak olarak kullanacağımı; fildişi renkli gülçelerin çeperine tatlandırılmamış kremadan bir halka yapacağımı söylemek istedim. Ayrıca, kibirli olduğumdan ve kıskırtabileceğim her türlü övgüyü duymaktan başka bir şey istemediğimden, üzerine şeker kristalleri parlayan menekşe yaprağı şekerlemeleri serpeceğimi söylemek istedim Bayan Toklas'a.

“Madam, bir armut almak istiyorum... Armut değıl armutlardan.”

Bayan Toklas, gözlerinde hiçbir anlam çıkartamadığı belli bir ifadeyle, bana baktı.

Ben, evet, daha ağızımı açtığım anda ananasın Fransızcasını unuttum. Kendi arzularına göre çekip giderek, bu dilin sözcükleri, doğaçlama yokluklarıyla alay ediyorlar benimle. Yalnızken, sığ bir cepteki bozukluklar gibi kendilerini bana sunuyorlar, ama birine elimi atar atmaz ötekileri yerlere saçıyorum. Bu daha önce de defalarca geldi başıma. En azından şimdi ne yapacağımı biliyorum, diye düşündüm. Sorumu yineledim, fakat bu kez sadece avuçlarıımın dibi başıma temas edecek şekilde ellerimi başımın üstüne kaldırdım. Parmaklarıımı dik, kısmen açılmış iki yelpaze gibi açmıştım. Tacımla birlikte, “bir armut ama armut değıl armut”un mükemmelen cisimleşmiş hali olarak yeni Madamım ve Madamımın önünde durdum. GertrudeStein'in gülümsediğini gördüğümü hatırlıyorum. Daha o

anda, Fransızcamla eğlenmeye başlamıştı bile Madamım. Benim sözcüklerimi diline doluyor, geçirdikleri mutasyonu daha sonra, daha dikkatle incelemek üzere saklıyordu.

GertrudeStein o zamandan beri becerilerimi test etmeyi alışkanlık haline getirdi. Başlangıçta benim yiyeceklere, hayvanlara, ev eşyalarına yeni adlar bulmaktaki büyük yeteneğim onu memnun ediyordu. Fakat kendi dili dışında hiçbir dilde uzmanlaşmamak alışkanlığı yüzünden, ilkin İngilizce bir liste hazırlamak zorunda kalıyor, Bayan Toklas'ın sözlüğünü karıştırarak Fransızca karşılıklarını buluyor ve sonra bir resmini veya fiziksel örneğini bulup incelemem için bana veriyordu. Bu, GertrudeStein için bir akşam yemeği sonrası faaliyetidir. Bu işe yarım saatten fazla ayırmaz; gecenin geri kalanında okuyacağı geniş sırtlı bir kitabı okumaya başlamadan önceki eğlencesidir bu. Bayan Toklas, nakışını işleyerek, daima yanı başındadır. Son zamanlarda GertrudeStein formülünün son basamağından başlamanın daha etkili olacağına karar verdi. Öteki türlü yapmanın ilkin bir portre yapan ve sonra da bütün dünyayı dolaşıp modelini arayan bir ressam misali hiç pratik olmadığını düşünüyor şimdi. GertrudeStein buna uygun bir şekilde, Fleurus Sokağı 27'nin odalarına zaten dünyayı toplamıştır. Düğmeler, deniz kabukları, cam küreler, at nalı çivileri, kibrit kutuları, ağızlıklar (bu sonuncusunun ilhanı kaynağı, sesi alışkanlığını ele veren Bayan Toklas) dairenin her yerine depolanmış durumdadır. Kimileri biçimlerine göre gruplanmış, kimileri alındıkları yıla, kimileriye verdikleri duyguya göre. Bayan Toklas Fleurus Sokağı'na taşındığında, GertrudeStein hatırı sayılır bir koleksiyon edinmiş zaten. Bayan Toklas derhal anlamış. Gündelik hayatın nesnelerinin, GertrudeStein'in elleri bir kez değince kutsal emanetlere ve ikonlara dönüştüğünün kendisine söylenmesi gerekmemiş. Öyle olduğuna zaten inanıyormuş.

Akşam yemeği sofrası toplandı, bulaşıklar yıkandı ve ben yeniden stüdyoya çağırıldım. Bu oyunu dört yıl boyunca oynadıktan sonra, sanıyorum, bu dairede ad vermediğimiz herhangi bir şey kalmamıştır. Örneğin geçen hafta, bu yıl üçüncü kez olmak üzere Basket'in "bir-köpek-değil-bir arkadaş" ve Pépé'nin, eh, onun da "köpek-değil-bir-köpek" olduğunu söylemek zorunda kaldım.

"Thin Bin, *sen* 'aşk'ı nasıl tanımlarsın?"

Ah, diye düşünüyorum, maddi olandan manevi olana klasik bir hamle. GertrudeStein, kendisinden önceki koleksiyoncular gibi, dilimdeki çatlakları görmek istiyor. Genzimde o tanıdık acı damlanın tadını alıyorum. Üzerindeki mavi beyaz porselen kâsenin içinde sararmakta olan birkaç ayvanın durduğu masayı işaret ediyorum. Başım la o yönü işaret ediyorum ve odadan ayrılıyorum, tek söz etmeden.

Nemli çakıldan sığ havuzlar içindeki kökleri açıktaki, kâğıt beyazı tam yüz soğan nergisi, güneşe yönelen çiçeklerini soluk saplar tutuyor. Pencereleler asla tamamen kapatılmıyor, çünkü o zaman tatlı pudramsı koku dayanılmaz olur. Güneşin yerine getirilmemiş bir vaat olduğu bu köşelerde, içinde kurumuş, demini almamış çay rengine ortanca kümelerinin bulunduğu çeşitli boyutlarda çanaklar var. Aşağıçeken suyun yokluğunda, çatıdan ne zaman bir esinti girse çiçekler porselen vazolara çarpıp tıkırıyor. Kemikle zenginleştirilmiş porselene hafifçe çarpan taçyaprakları yağmurun şarkısını söylüyor. Sadece bu tür şeyleri hatırlamayı seçiyorum. Geri kalanı göz ardı edeceğim.

Senin, stüdyonun kapısından bir tavsiye mektubu, yetenekle güzelleşmiş bir surat ve umut vaadiyle giren kalabalığın arasında Fleurus sokağı 27'ye bir "yazar" olarak girdiğini unutacağım. Stüdyonun ön kapısında durmuş, sırtı bana dönük bir adamı dinliyordun. Elimde, GertrudeStein'in çevresine yayılmış oturan ve ayakta duran bütün o genç adamlar için üzerine pudra şekeri serpilmiş keklerle dolu bir tepsiyle odaya girdim. Yıllarca hizmetkârlığın zoraki görünmezliğine büründüğümünden, üzerimde bir göz olduğunu kesinlikle fark ederim, yokluktan doğan bir duyarlılıktır bu, sırf acıyı tatmış bir adamın dilinde bir tuz tanesi. Çaydanlıkların yeniden doldurulmaları gerekiyor mu diye bakarken, belli belirsiz baskı hissettim. Dudaklarımın üzerindeki bakışlarının ağırlığıydı. Başımı kaldırdım ve sıırım gibi, gözleri çukurda, şaşkın bakışlı genç bir adamı yansıtan aynanın yanında dikilen seni gördüm. Baktım ve yanında kendi yansımamı gördüm. Yeniden denizdeyim diye düşündüm. Dalgalar damarlarımda doludizgin. Yeniden denizdeyim.

Bayan Toklas'a bir aşçı aradığını fısıldadığını unutacağım. Çay masasının düzeni için iltifatlar, tebrikler sunarak mutfağa kadar eşlik ettin Madamıma. Pastalar neredeyse masa düzeni kadar olağanüstü, dedin. Hanımelleri, güller ve akasyalar, diye yalan söyledin, senin en sevdiğin çiçek kombinasyonuymuş. Eğilerek, suç ortaklığı ima eden bir tonla birkaç arkadaşının ziyaretine geldiklerini ve onurlarına bir akşam yemeği vermek istediğini söyledin. Umarım sizden bir tavsiye istemek rahatsızlığı verebilirim, diye mırıldandın Madamımın bükümlü kulak kanalına ve bu nazik ama samimi yoldan benim için anlattığın hikâyeye başladın.

Bayan Toklas sesinin tınısına hayran oldu. Çan sesleri mi duyuyorum diye meraka kapıldı. Bir İspanyol manastırının Hanımelleri-

nin sardığı, pul pul dökülen duvarlarının içinde yüzünü bir an gördüğü genç bir rahibe adayına benzediğini düşündü. Genç kadının yumuşak giysisinin örttüğü vahşiliği ve çevikliğini hatırladı. Gözleri takımının kesiminde dolaştı. Dolaysızlığı nasıl da Amerikan, diye düşündü. Cazip bir yanı yok, diye düşündü. Bayan Toklas tenindeki defne ve limon kokusunu tasvip etti. Tıpkı bir Fransız erkeği gibi, diye düşündü, daha bir odaya girmeden varlığını duyuruyor ve git-tikten sonra bile bir intiba bırakıyor. Madamım her nefeste seni içine çekiyordu ve sen bunu biliyordun.

O gecenin ilerleyen saatlerinde Bayan Toklas Pazar günlerimde ne yaptığımı sordu. Ev halkına karışalı dört yıl geçmişti ve o gece ilk kez Madamlarımdan biri onlardan uzak geçirdiğim o tek gün hakkında bir şey sormuştu. Pazarlarım bana ait, diye düşündüm.

“Hiçbir şey.” dedim.

“Hiçbir şey.” diye tekrarladı Bayan Toklas gülümseyerek.

Benimle alay mı ediyorsunuz Madamım, diye düşündüm.

“Neden?” diye sordum.

“Bu öğleden sonra benimle mutfağa gelen genç adamı hatırlıyor musun?”

Hatırlıyor muyum? Eğer şansım varsa, bütün gece onu, yalnızca onu düşüneneğim, diye düşündüm.

“Evet.” dedim.

“Bu Pazar için bir aşçı arıyor.”

Aradığı aşçı benim, dedim.

“Oh?” dedim, gözümü bile kırpmadan.

Bayan Toklas senin bekâr bir genç olduğunu ve menüyü planlamayı tamamen bana bırakacağını söyledi. Bir Amerikalı fakat böyle

acil bir talebin uygunsuzluğunu telafi edecek iyi bir ödeme yapabilecek durumda, diye temin etti beni. Bana kartını uzattı ve ertesi gün ikiyi çeyrek geçe seninle buluşmamı söyledi.

“Sana yaptığın o güzel, aslında sanırım onun ‘olağanüstü’ diye nitelediği, kekler için iltifat ettiğinden bahsettim mi?” diye ekledi Bayan Toklas, benim kibirli olduğumu ve kibrimin boş sözlerini karın-calar gibi birer fiske vurup kenara atsam bile sesindeki balı anlamamı sağlayacağını bilerek.

Ne umudum vardı ne de en ufak bir şüpheye kapılmışım. Kartın üzerindeki ada baktım ve orada kış için iyi bir çift bottan başka bir şey görmedim. Gömleğimin manşetleri yıpranmış. Aşınmış kenarlar ikinci el giysilerin alamet-i farikası süsler. Eldivenlerim parmak uçlarını soğuğa ve meraklı gözlere açıyor; fakat ayakkabılarım, ayakkabılarım hayatta lüksün peşinden koşmak için ikinci bir kez düşünme ihtiyacı duymayan bir adama ait. Yumuşacık deri, incelikli el dikişleri, biçim ve işlevi güzel ve evet, pırıl pırıllar. Her gün ter döküp parlatıyorum. Her gece ışıltısız ve bulanık yansıma-mı görünceye dek parlatıyorum. On beş dakika önce geldim ve evde kimse yoktu.

Odéon Sokağı 12 numaranın girişine oturdum ve kendimi sokaktan geçen hayata kaptırdım. Bu açıdan, korkarım, pek Fransızım. En çok tanımadığım insanların sürekli akışı eğlendirir beni. Yanımdan geçerken belirginleşip silikleşen yüzler beni eğlendiriyor. Bu Parislilerin mavi tenteli göklerinin altında yüksek sesle neler dediğini asla tam olarak anlayamayacağım, ama konuşmalarına ihtiyacım yok. Bilindik karakterler klasik pozlarında hep ortalardalar, ben bile anlayabilirim: Aşıklar, en güzeli üçerli halleridir, ikisi açıkça sarmaş

dolaş, üçüncüsü onların peşinde, her telaşlı adımla özsaygısını yitirerek ama umudunu asla; öğrenciler, dörtlü, beşli gruplar halinde, gözleri kanlanmış, geceler boyu kitap okumaktan yahut içki içmekten, fakat asla ikisi bir arada değil; şairler, ilham perileri yanlarındayken bile daima yalnız, onları acınası olmaktan çıkaran dikkatle işlenmiş yaratıcılık amblemi delik deşik, yamalı, uzun paltolarıyla uzun gölgeler oluşturarak.

Sokağın bir tarafından, bir elinde iki kitap, ötekinin bir parmağında kırmızı iplerle bağlanmış beyaz bir kâğıt kutu asılı, belirdin. Şekerleme diye düşündüm. Bakışlarım paltonun buruşuk kıvrımlarına, saçının dalgalarına düştü. Yeniden denizde olmak istiyorum, diye düşündüm. Yeniden denizde olmak istiyorum.

Saçların temiz ve yeni yıkanmış görünüyor, diye düşündüm. Birinin genel temizliği konusunda önemli bir gösterge. Soldan ayırmışsın. Ben de öyle yaparım. Kravatın, süveterinin V'sinin altında. Ben de süveterin yumuşak dökülüşünü yeleşin düğmeleri ve katılığına yeğlerim. Palton sıcak görünüyor. Giysem, bana da yakışır. Eller... Ellerin? İyi ama eldivenlerin nerde? Ah, seninki gibi eller uzun zaman soğuk kalmaz. Gözlerin, kahve ve tarçın. Beni uykudan uyandıracak bir karışım.

“Ne dersin, benimle gelecek misin, yoksa mülakatımızı kapı aralığında mı yapalım?”

Fransızcan kusursuz, fakat söyleyişinde bir yavaşlık var, kaygan ve olgun. Ağzımı açıp her bir sözcüğü tatmak istedim. Fakat “Mülakat” tokat gibi çarptı yüzüme. Kendini adam sanan bir hizmetkâr olduğumu acı bir şekilde hatırlattı, kendimi “kalplerin kralı”* sanıyordum ama ahmağın biriydim. Kalkıp, tozlu pencerelerden sızan

* İngilizce aynı zamanda “kupa papazı”. - ç.n.

günüşiği örtüleriyle kaplı merdivenleri çıktım seninle. Dört kat merdiven çıktım ardından. Aslında her basamakta kendi aşına ve buruk yalnızlığını tadabileceği bir yere inen bir adamdım.

Ayvalar, GettrudeStein, uçan kanarya kanadının sarısına döndüğünde, olgunlaşır. Kokuları, yeşil elmaların davetkârlığı ve mercan renkli güllerin parfümlü kucaklayışıyla size rahat vermediğinde, olgunlaşmışlardır. Fakat o zaman bile ayvalar sert ve inatçı, yararsız meyveler olarak kalmayı sürdürür, GertrudeStein; ta ki hafif ateşte, ihtimamla uzun uzun pişirilene dek. Bal ve su ekleyip kuru, kemik rengi etinin sıcaklığı emmesini, kendisini göz alıcı bir turuncuyla, sizin asla görmediğiniz gündoğumlarının değil, ağaçta olgunlaşmış papayaların rengiyle kaplayışını izleyin. Sorunuza cevabım GertrudeStein, aşk mavi-beyaz porselen bir kabın içinde sararan bir kâse dolusu ayva değildir, görülen ama asla dokunulmayan.

5

Anh Minh'i son görüşümde, Genel Vali'nin evinin arka kapısında buluştuk. İyice aydınlatılmış mutfığa baktığımı ve tavan pervanelerinin dönerek pencereden dışarıya sıcak hava akımları yolladığını gördüğümü hatırlıyorum. Sabahın ikisiydi ama mutfak fırınların sıcağıyla yanıyordu. Şef Blériot kömürlü fırınların dördünü de yakmış ve içlerine düzgün yüzeyleri düzenli aralıklarla kesilmiş somunlar koymuştu. Evin geri kalanı, şoförün odasından gelen loş ışık dışında, karanlıktı.

Yıllar önce, Genel Vali'nin evinde ilk çalışmaya başladığımda, Anh Minh bana şoförün zengin bir tüccarın en büyük oğlu olduğunu, Paris'te eğitim gördüğünü, Vietnam'a döndüğünde babasının aile servetini afyona yatırdığını, otomobilini kumar borcunun faizine kaptırdığını gördüğünü; şimdiyse Madam ve Mösyö'nün Renault'sunu sürmediği zamanları Madam'ın yarı Fransız yarı Vietnamlı, hafif şehla sekreteri hakkında şiirler yazarak geçirdiğini söylemişti. Bütün bunları, nefes almak için ara bile vermeden anlatmıştı ağabeyim. Evdeki on beş kişilik hizmetkâr tayfasının kalanının hayat hikâyelerini anlatırken de hızını kesmemişti. Bunu görev duygusuyla yapıyordu, dedikoduyu sevdiğinden değil. Hayatta kalmak için bu bilgilere ihtiyacım olacağını biliyordu. Konumca benden

yüksek olan bu şahsiyetlerin tuzaklarına düşmekten kurtulmama yardım edecekti bu bilgiler. Bu hikâyeler bana anlatılmıştı ki ağzımı açmadan önce bunları düşüneyim. Genel Vali'nin evinde, Madam ve Mösyö'nün hoşlanmadığı bir hizmetkârın dikkatli olması gerekirdi, fakat hizmetkâr arkadaşlarının hoşlanmadığı biri, orada bir gece bile kalamazdı. Bunu iki yerine o üç düşmanın varmış gibi düşün, dedi Anh Minh bana. Kendisini muhtemel suikastçileri arasına katmama inceliği göstermişti, bunu bir kenara yazdım. Genel olarak, en büyük ağabeyim derslerini mutfakta olan bitenle sınırlamayı yeğlemişti. Şef Yardımcısı Minh'in ders vermeye hazırlandığını derhal anlardım. İlk daima cebinde gezdirdiği mendile parmaklarını silerdi, sonra başını geri atar, boynunu tavan vantilatöründen gelen serinliğe açardı. Sonra, iyice tuzlanıp teneke kutulara konulmuş, sabahları baget ekmeğiyle Mösyö'ye sunulan Breton tereyağına övgüler dökülürdü ağzından. Madam etiketleri elle yazılmış kalın cam kavanozlardaki, güzel bir Fransız kızının adını taşıyan sarı eriklerden yapılmış reçeli tercih ederdi. "Mirabelle" diye yinelerdi Anh Minh, kızı ben de görebileyim diye. Yaşlı Chaboux ölüp yerini almak üzere genç Blériot geldiğinde, ağabeyim bana bu Fransız şeflerinin en azından yüz yıldır şefler çıkaran ailelerden gelen, klasik eğitim almış idealistler olduğunu söyledi. Şef Yardımcısı Minh böylesinin belki de daha iyi olduğu görüşüne katılıyordu. Ne de olsa Continental Palas otelinin şefi, Provence'dan olduğunu iddia eden ama üst düzey bir Fransız bürokratinin Vietnamlı bir terziden olma gayrı meşru oğlu olduğu söylenen bir adam, tabakları limon otu ve saman mantarına boğduğu gerekçesiyle işten çıkarılmıştı. Ayrıca sorbelere rambutan ve jackfruit* dilimleri katıyormuş. "Müşteriler

* Güneydoğu Asya'ya özgü tropik meyveler. - ç.n.

çileden çıkmışlar, yerlilerin hapse atılmasalar bile derhal mutfaktan çıkarılmalarını talep etmiş, suçlunun zararsız görünömlü bir "Provençal" olduğunu anlayınca dehşete düşmüşler. Hindiçin'deki en gözde oteli kapattırarak kadar gözleri dönmüş ve elbette, Continental herifi paketleyip yollamış!" dedi Anh Minh, mümkün olan en kısa sürede bir ders daha vererek.

Anh Minh şurada üç, burada beş dakika artırabilirse, günün birinde topladıklarını birbirine eklediğinde, yeni bir hayat kurmasına yetecek kadar zamanı olacağına inanırdı. O zaman bile, tasarruf edilen o zamanların derin uykuda çarçur edildiklerini ve ağabeyimin uyandığında cebinde mendilinden başka bir şey bulamadığını bilirdim. Fakat mutfakta Şef Yardımcısı Minh'le birlikteyken, sadece dinlemekten hoşnuttum. Anh Minh, ilk çocuk olduğundan, ardından gelen üç kardeşi olarak hepimizin gıpta ettiği bir sesi miras almıştı. Gözlerimi kapatsaydım, alçak ve toprağa yakın, beni kıydan çağırarak derin bir akıntıya benzeyen nehrin sesiyle konuşan İhtiyar'ı duyabilirdim. Yüzen lağım adaları, yeni doğmuş hayvanların yarı batmış cesetleri, anaförlanan kuru yapraklar ve kırılmış dal kümelerinden azade oradaydı İhtiyar. Anh Minh'in aralık dudaklarından yol bulup akıyordu İhtiyar'ın sesi, saflaşmış, "Sana güveniyorum." diyordu. Genel Vali'nin evinde ağabeyimin sözlerinden öğrendim ve İhtiyar'ın sesinde teselli buldum. Orada, başka türlü asla işitmeyeceğim hayır duaları aldım.

"Aptal! Hey, şapşal, tabakamı getir bana."

İhtiyar kuşkusuz benimle konuşuyordu, ama benim yerime kardeşlerimden herhangi biriyle de konuşuyor olabilirdi. Yürümeye başladığımızda, adımızı öğrenmiştik. "Aptal" adını, birbirimizin es-

kisini giyencesine paylaşıyorduk. Hepimiz aynıydık, ta ki aramızdan biri kendisini kurtarana, İhtiyar'ın olmamızı istediği erkeğin küçük belirtilerini üzerinde toplayana, arada bir de olsa o adama benzemeyi becerene kadar.

Biri demiryollarında yataklı vagon görevlisi oldu, ikinci mevki-
de, ama çok geçmeden birinciye içeriden görmeyi umuyordu. Fransızlar hareket kabiliyetinin, kendilerinin saydıkları bu küçük ejderhanın boğazını sıkımlarına yarayacağını bilerek kırsal bölgeleri demiryollarıyla örmüşlerdi. Onların bu hareket kabiliyeti her gün ikinci ağabeyimin omuzlarını eziyordu. Her gün Fransızların karılarının makyaj çantaları Anh Hoàng'ın belini büküyordu. Fransız kadınlar, devlet memuru kocalarıyla sömürgelerini dolaşıyorlardı, kim olduklarını ve bir sınıf atlamak için okyanusu geçmek zorunda kaldıklarını unutarak.

Üçüncü ağabeyim bir matbaada çalışıyordu. Bir sonraki günün haberleriyle hükümsüz kılınan dizgi levhalarını temizliyor, sökölme-ye hazır hale getiriyordu. Her diziyi yerinden çıkarıyor, harfler daha sıcakken ve yumuşak bir mürekkep kabukla kaplıyken temizliyor, fırçasını bütün C'lerin hilalinin içine, bütün Y'lerin teslim olmuş kollarının arasına sokuyordu. Elllerinde, yerliler malarya ve dizanterileriyle hasadı geciktirmişken bile kârlı en son kauçuk ihraç fiyatları vardı. Elllerinde beyhude bir gözüpeklikle suikast teşebbüsünde bulunduklarından giyotinle başları kesilenlerin sayısı vardı, ki o tek tabanca Milliyetçi villanın kapısına bile varamadığı halde adalet kulaqlara küpe olacak ağır bir ceza talep ediyordu. Anh Tùng başını önüne eğdi ve bir aslanın kükremesinin O'sunu, bir ağacın dallarının T'sini, Mekong'un bükümlerinin S'sini gördü yalnızca. Anh Tùng, kalıpların sıcaklığının hiç de arkadaşlarının söyledikleri kadar kötü ol-

madığını, mürekkebin tadının bir fincan ılık çayla yıkanabileceğini, kur yapmaya gittiğinde grileşen tırnaklarını ceplerine nasıl saklayacağına düşünerek kendi kendine gülümsedi.

İnkâr edilemez başarı Şef Yardımcısı Minh'inkiydi. Ejderha yılında onun doğmuş olması gerekirdi, derdi İhtiyar. Uzun beyaz bir önlük takmış bir ejderha İhtiyar'a hiç etki etmeyen bir ironiydi. Onun açısından önlük, tanrısının uzanan ellerince kutsanmış nakışlı bir papaz cübbesiydi. Ne tavuk yağı lekeleri ne soğan kokuları ne de balıkların iç organlarının bıraktığı izleri görüyordu İhtiyar. Tek gördüğü başarının rengiydi. Sık sık, ilk doğan olduğuna göre Anh Minh'in onun bütün zekâsını, yeteneğini ve hırsını miras almış olması gerektiği konusunda ileri geri konuşurdu. İhtiyar yaşlılarının yanında, Anh Minh'in, ilk doğan olduğundan, annemin rahminde ne var ne yok hepsini bünyesine almış olması gerektiğini söylerdi. Dudaklarını yalayan o yabancıları hâlâ görebiliyorum, alçak sesle gülüşlerini duyabiliyorum, on dördündeki annemi, onun ilki olmayı, onu emmeyi geçirirlerdi akıllarından. Daha da kötüsü İhtiyar'ın sözlerini duyabiliyorum:

"Şuradaki aptala bakın. Karımın ondan sonra doğurmamış olması ne talih. Bir sonraki kesin kız olurdu!" diyor İhtiyar, dudaklarından sızan kırmızı cıvık sıvıları tükürerek.. Durmadan çiğnediği betel cevizi ve kireç kaymağı ağzının sıcaklığında eriyor. Tükürük hokkasını ıskalıyor. Zemini temizlemek için fırlıyorum. Beni etrafta bulundurmasının sebebi bu. Çenesiyle beni işaret ediyor, annem gibi beni de hempalarına peşkeş çekiyor. Kahkahalar tizleşip yükseliyor. Altı yaşındayım. Bir oda dolusu adamın ortasında dikiliyorum, hepsi ucuz bir içkiyle sarhoş. Benden yana kırmızı tükürmeye devam eden İhtiyar'a bakıyorum. Sıcak sıvının birazı hokkanın üzerine, birazı çıplak

ayaklarıma düşüyor. Altı yaşındayım ve bu adamın yüzüne bakıyorum. Ona gülümsüyorum, çünkü çocuğum ve bana ne dediğini anlamıyorum.

Anh Minh'i son gördüğümde Genel Vali'nin evinin arkasındaki bahçede, en güçlü adamlarıyla kocaman bakır kâselerde yumurta akıyla kürekler dolusu beyaz şeker çırpıyorlardı. Mutfak kapısından birkaç adım açıkta çalışmak için masalar kurulmuştu. Böyle bir gecede açık havada çalışmanın daha iyi olacağını bilirdi Anh Minh. Bir esinti çıkabilir ve üstlerindeki dallardaki yapraklar çalışırken adamlarını serinletebilirdi. Böyle bir gecede, mutfak vantilatörleri – tavandan sarkan devasa yıldız anasonlar – fırınlardan gelen sıcaklık karşısında pek bir şey yapamazdı. Ağabeyim biliyordu ki içeride kalsalardı yumurta akları pişer kaskatı olurdu. Bunun, Vietnam mutfaklarında neler olabileceğini bilmeyen yeni gelmiş Fransız şeflerin başına geldiğini görmüştü. Yumurta akı kâsenin kenarlarına çarpar, tel çırpıcı yumurta aklarına dalar ve düzenli bir akışla şeker eklenmeye başlamadan önce, yumurta akı yararsız topraklara bölünmüş dana beyni gibi yoğun ve karışık bir hal alır. Bahçe mutfağa kıyasla vaha sayılırdı, ancak yine de iyice genişlene, kabarana ve tanınmaz hale gelene dek yumurta akının içine hava dövmek için ideal olmaktan uzaktı. Anh Minh bu durumu ateş rengi kâselerin her birini kırılmış buzla dolu birer tepsiye oturarak telafi etme yoluna gitmişti, bir servet gözümüzün önünde cııyordu. Gergin ön kolların çıkardığı ıslığa benzeyen sesler dışında ortalık sessizdi. Boyunlardan, kollardan ve ellerden süzülen ter damlaları kâselerde birikiyordu. Tuzları, tıpkı bakır ve buz gibi, karışımın biçimlenmesine yardımcı olacaktı.

Madam'ın doğum günü şerefine o akşam verilecek yemekli partiye altmış iki konuk bekleniyordu. Üzeri karmelize şekerle zikzaklanmış yüz yirmi dört kubbe şekilli beze, soğutulmuş *sabayon** sosuyla dolu kristal kâselerin üzerinde ikişer ikişer yüzecekti. Anh Minh, bunun yaşlı Chaboux'un aşçı şapkasını hak ettiğini kanıtlayan yemeklerden biri olduğunu iddia ederdi. Yerini alan Şef Blériot da aynı kanıda olmalı ki eski rejimin değiştirmeden kullandığı tek tarifi olmuştu bu. Hayli alışılmışın dışında olmasına rağmen, diyordu Anh Minh, *oeufs à la neige*** tarifinin bir uyarlaması. "Kar üzerinde yumurtalar" diye tercüme etti Anh Minh benim için, bir şiirin ilk dizesi gibi. O da, tıpkı Chef Blériot gibi, yaşlı Chaboux'un yaptıklarını lanetlemeyi reddediyordu. "Zavallı Chaboux," dedi Anh Minh, "Madam'ın talimatı herkesten çok onu şaşırtmıştı."

Ne de olsa, Madam'ın gözükara düsturu "Fransa'daki gibi!" yaşlı Chaboux'un Fransız kalbini çarptırmayı daima başarırdı. "Genel Vali'nin evi itibarını ve farkını korumakla görevlidir. Burada her şey *Fransa'daki gibi* olmalıdır!" diye emrederdi Madam, Fransa'da evinin hizmetini on beş değil üç kişinin göreceğini belirtmeyi ihmal ederek. "Fransa'daki gibi!" diye biterdi her sert emir, Madam'ın bizim yararımıza eklediği bir bitişle. Evdeki personelin en eskisi, bahçıvan yardımcısı bile kambur sırtı ve eski moda diliyle taklit edebilirdi onu. Öğleden sonraları Madam tenis beyazlarına bürünüp kulübün yolunu tuttuğunda, biz de bu sözlerin çok amaçlı bir yakınma, hedefini bilen bir aşağılama, acı dolu bir küfür olarak ağıımızdan çıkmasına izin verirdik. Madamın sözleri çok

* Yumurta, şeker ve beyaz şarapla yapılan köpüğümsü bir tatlı. - ç.n.

Bir tür Fransız tatlısı; krem angles denilen bir tür vanilyalı muhallebi ve üzerine konulmuş bezelerden yapılır, bir diğer adı "yüzen adalar"dır. - ç.n.

çeşitli anlamlar taşırdı ve biz de hepsini birden kullanarak eğlenirdik. “Fransa’daki gibi!” sözleri kahkahalarımız eşliğinde, Madam küçük topu ileri geri atmaktan yüzü kızarmış eve dönünceye ve sözlerini geri alıncaya kadar evin içinde yankılanır, dolaplara saklanır, perdelerin arkasında uyurdu. Ancak konu inek sütüne karşı gittikçe artan güvensizliği olunca, “Fransa’daki gibi!” sözleri Madam üzerindeki gücünü yitirirdi. “Tropiklerin sıcağında,” demişlerdi Madam’a, “sütün daha hayvanın terli memelerinden çıkarken bozulması, duyulmadık şey değildir.”

Madam’ın “Süt diye yalnızca anne sütünü bilen bir halkın içinde yaşadığını hayal et.” diye bağırdığını duymuştu şoför, bir mektup dikte ederken. “Biz gelinceye kadar,” diye devam etmişti Madam, “Hindiçinlilerin ‘süt’ dedikleri şey kırılmış kuru soya fasulyesinin üzerine dökülmüş suydur!” Madam bunu okuyan kızkardeşinin hırsırları olmayan bir adamla evlenmekle ne denli talihli olduğunu düşünerek başını sallayacağını biliyordu. Madam daha sonra sekreteri tarafından Genel Vali’nin antetli Kâğıtlarına daktilo edilecek mektubunu, on beş hizmetliye nezaret etmenin güçlüklerinden dem vuran birkaç veda cümlesiyle bitiriyordu. Şoför, olur da kızkardeşi cahilce düşüncelere fazla kapılır diye eklediğini söylüyordu bunları.

Madam’ın yaşlı Chaboux’ya talimatları açıktı. Yumurta sarısı, şeker ve süt karışımından oluşan krem anglezin, kar vazifesi gören zeminin değiştirilmesi gerekiyordu. Doğum günü partisi için yumurta olmasına itirazı yoktu ama Madam’ın, Hindiçin sütünü istemiyordu karın içinde. “Lüzumsuzca tehlikeli” demişti. “Duyduğuma göre Milliyetçiler burada inekleri öyle fena bir otlarla besliyorlarmış ki, yeterince içilmesi halinde en sağlıklı kadını bile kısırlaştırabilirmiş.” Ma-

dam ve yaşlı Chaboux'nun zihnindeki "kadın", elbette ki, Fransızdı. Madam, olur da yaşlı Chaboux bu işe ayak direr diye, Ana Fransa'ya yönelik bu cismani saldırıyı ve istenmedik öğüdü eklemişti. Her şey yaşlı Chaboux'ya bağlıydı. Madam'ın ve kabartmalı davetiyeleri alacak bütün Madamların kutsallığını onurlandırma ve korumakla görevlendirilen gözüpek kâşif oydu. Ekvatorun kıyısındaki bir ülkede, sevgili ineğinin sütünden yoksun bir mutfakta, kuşatma altındaki şef imkânsız başarmak zorundaydı. Yaşlı Chaboux'nun karı başka yoldan yapması gerekiyordu.

"Krem anglez yerine sabayon sosu!" diyerek yineledi müteveffa şefin dramatik çözümünü Anh Minh. Her yıl, Şef Yardımcısı Anh Minh'in tam miktarlarını gizli tutarak malzemeleri tekrar sayması, Madam'ın doğum günü partisinin bütün gece sürecekle hazırlıklarının başladığının işaretiydi. Ağabeyim, "Mümkün olan en kısık ateşte, yumurta sarılarını şeker ve sek beyaz şarapla çırp." diye açıkladı bana bir kez daha, bunun vereceği son ders olduğunu bilerek ve sonuç olarak bu kadar az anlamı olmasına esef ederek.

Talihsizlik ve umutsuzluk, her zaman koltuk değnekleri ve itaatkâr oğullar gibi dayanak oldu İhtiyar'a. Kendisinin değil, başkalarının talihsizliği ve umutsuzluğu. İhtiyar, başkalarının son çareleri ve kırık ruhlarından yararlanarak bir iş kurdu. O insanları Kurtarıcısının, İsa Peygamber'in ve daha küçük bir ölçüde Bakire Meryem'in açık kollarına getirdi. Bakire Meryem, elbette. Yalnızca bekâr kalmaya yemin etmiş erkekler onu akıllarına getirebilirlerdi, adak mumlarının aydınlattığı gecelerde gelen, yorgun başlarını kucağına koymalarını söyleyen, basit giysilere bürünmüş ama buna rağmen cömert bir halüsinasyon. İhtiyarın Bakire Meryem'i bekleyecek sabrı yoktu. En

başından beri öyle hissediyordu; Saygon'un Notre-Dame kilisesine götürülüp, diz çökmesi, katedralin kapılarına ve yalvaran küçük parmaklarını kendininkilerden zorla ayıran o kadından öteye dönmesi söylendiği günden beri. O günden bu yana, Katolik olalı beri Bakire Meryem onun için gereksiz bir bağ, o olmasa inanmaya başlayacağı bir hikâyenin zayıf bir karakteriydi.

Bir katedral, ekvatora bunca yakın olanı bile, küçük bir çocuğu ürpertebilir. Yalnızca yağmur ve güneşten ibaret iki mevsimi olan bir ülkede, bir gün soğuk gelse bile hayatta kaldığı seyrek görülür. Tanrı'sının evleri en sevdiği dinlenme yerleridir: Soğuk; perdeli günah çıkarma odalarında, katedralin taş zemininde, çarmıha gerilmiş damarlı mermer İsa'da, parlak renklerinin ima ettiğinden daha soğuk altın kadehlerde biriktirilip depolanır. Bir katedralde, titreyerek, günün birinde İhtiyar olacak o küçük oğlan, gençliğini koro üyeliğinden papaz yardımcılığına ve ilahiyat öğrenciliğine yükselerek, kutsal babaların kendisi için seçtiği hayatı yaşayarak harcamış. Fakat papazlığa atanma vakti geldiğinde, genç adam Bakire Meryem'in kendisine geldiğini ve bir karı almasını söylediğini açıklamış. Kutsal babalar afallamışlar. Bakire Meryem kendilerine neden hiçbir zaman söylemedi bunu diye meraka kapılmışlar. Genç adam yalan söylüyormuş, fakat sözleri kesinmiş. Sadece bir kadın değil, bir karı istiyormuş. Ne de olsa papazlığı kabul edebilir ve hâlâ bir kadını olabilirilmiş. Kutsal babaların bazılarının iki, üç kadını varmış. Anlaşılan papazların bekârlık yemini pek çok kadını alabildiğine rahatlatıyormuş. Ruhlarını açmak, başka şeylerini de açmalarına yol açıyormuş. Cömert hissettiğim zamanlarda, kendisinin diyebileceği bir şey istediğinden bir karısı olsun istedi diyorum kendi kendime. Daha açık söylemek gerekirse, sahip ola-

bileceği, çoğalabilecek, değeri her dokuz ayda bir artacak bir mali olsun istemişti. Kutsal babalar, bu konular hakkında hiçbir şey bil-mediklerini öne sürerek, başlarını eğip gitmişler.

Genç adam bir çöpçatanı görmeye gitmiş ve çöpçatan tasalan-mamasını söylemiş. Hiç parası, mülkü yahut aile sanı olmayan bir adam bile bir karı edinebilirmiş. Erkek olmak başlı başına bir değer-dir, demiş çöpçatan; geri kalan şanslı bir azınlığın sahip olduğu gösterişli fazlalıklar. “Püf noktası,” demiş çöpçatan, “senden de değersiz bir kız bulmakta.” Genç adam için bu kızın hiçbir değeri olmaması ge-rektiği anlamına geliyormuş. Ne yazık ki birkaç uygun aday varmış. Genç adam kutsal babalardan; tunikler, cübbeler, hırkalar ve takkeler giyilen o hayattan çıkıp gitmiş, ama çok uzaklaşmamış. Şehrin etek-lerinde küçük bir ev bulmuş, katedralden yeterince uzak, fakat çanla-rının seslerini duyacak kadar yakın. Evi konumundan ötürü seçmiş. Yeni işinin gelişmesi için, yoksulluktan yürüme mesafesinde olması gerekiyormuş. Sefalet şart değilmış. Bu ifrata kaçmak olurmuş. Sa-dece Cumartesi haftalığını alan, Pazar günü harcayıp bitiren türden bir yoksullukmuş gereksindiği; yerleşik, yakında bir yere gideceği yok türünden bir ödeyebilme yeteneği. Uzmanlık alanı nedeniyle Tanrı’sının ihmal edilmiş, tercihen yok olmaya yüz tutmuş bir ileri karakoluna da ihtiyacı varmış ayrıca. Genç adam kısa sürede aradığı her şeyi bulmuş. Ahşap çerçevesi, cemaatini canlı tutmak için yerli bir papazdan başka sunacak pek bir şeyi olmayan bir kilise bulmuş; cemaati canlı tutmanın bir bedeli varmış elbette, Hıristiyanlığı kabul ederek eğilen kafa başına ödeme yapılacakmış. Ekmek ve Şarap Ayı-nı’ni yalnız başına ve arada bir gelen ilahiyat öğrencileriyle yapan Pe-der Vincente (Hıristiyan olmadan önceki adı Vü imiş) kabul etmiş ve bunun nasıl olacağını sorma zahmetine girmemiş.

Genç adamın parlak bir zekâsı yokmuş. Zeki bile sayılmazmış. Fakat bir tek şeyin içyüzünü anlayacak kadar yetenekliymiş: “Kumar varsa, inanç da vardır.” Tanrısının bilmeyerek ağzına koyduğu cevher buymuş. Genç adam, kendi payına, bu ikisinin karşılaşmasını kolaylaştırmak için bir tören tasarlamış: Kendi evinde gecenin geç saatinde kumar oynamak ve Tanrı’nın evinde sabah duaları. Kumarbazlar kazandıklarında dua ederlermiş ve Hristiyanlığa yeni dönenler en azından bir iki kere kazanırlarmış, yanaklarına acısızca geçirilen bir oltaymış bu. Kumarbazlar kaybettiklerinde, dua ederlermiş. Her halükârda, genç adam – ortaya konulan paranın külliyetli bir kısmına ilaveten, anlaştıkları gibi Peder Vincente’den kafa başına para almış – ve Katolik Kilisesi kazanırmış. Eğer bilse Peder Vincente düşüp bayılır yahut en azından yüzü kızarır mıydı? Fakat en nihayet bir sürüye kavuşmuş, din değiştirenlerin sürekli büyümesi, cemaatinin sayısıyla birlikte çoğalan aylık vaftiz törenleri nedeniyle piskoposlukça ödüllendirilmişken neden sorular sormalı?

Fakat yıllar geçtikçe, Peder Vincente’nin kilisesinin sıralarından mezarlığa hızlı bir göç olmuş. Bu ironiyi Peder Vincente bile kabul etmiş. “Onlar kurtuluşu ararken, kurtuluş gelip onları buldu.” sözleri, bunun dışında gayet sıradan olan cenaze töreni konuşmalarının alamet-i farikası olmuş. Peder Vincente, her geçen yıl, git-tikçe artan bir üzüntüyle, artık İhtiyar olan genç adamın nüfusun kiliseye taze kan olacak kesimini artık getiremediğini fark etmiş. Genç adamların, Peder Vicete’nin memnuniyetle izlediği bir eğilimleri varmış: Evlenip cemaate karılarını ve çocuklarını katıyorlarmış. Peder Vincente en sonunda İhtiyar’ın cazibesinin kendi yaşlılarıyla sınırlı olduğunu anlamış. “Müşterini tanıman gerekir.”

demiş İhtiyar omuz silkerek, içkiden peltekleşmiş konuşmasıyla, sözcükleri kötü telaffuz ederek. Peder Vincente nefesini tutup başını öteye çevirmiş.

Anh Minh'i son gördüğümde, gözlerini kapadı ve her şeyi gördüğünü söyledi, aptal gibi gülümsememi, kırmızı salyaları, açık ağızları, elimdeki buruşuk beyaz bezi. Başını eğdi ve beni o zaman kurtarabildiğini, ama bunu artık yapamayacağını söyledi. Hep şüphe ettiğim şeyi teyit etti. Anh Minh'in küçük hayvanlara zaafı vardı. Asla bir tavuğu kesip kanının bir kâseye akmasını seyredemezdi. Hayatı seçtiği mesleğin meselleri aracılığıyla anlardı ve İhtiyar'ın evinde on dört yıl önce gördüğü, bilmeye başlanmış bir bıçaktı. Hissettiği şey onu sarsmıştı.

Altı yaşındaki ayaklarım kırmızı salyalarla lekелendiği gün, Anh Minh İhtiyar'ı birkaç yıl içinde beni Genel Vali'nin evinde işe sokacağına ikna etti. "En düşük ücretli yardımcılar bile günde iki öğün yemek yiyorlar, günün birinde beyaz önlüğü giyme şansı da cabası," dedi Anh Minh, "ama rekabet çetin." dedi İhtiyar'a. "Artık evin arka kapısında bekleyen bütün çocuklar az biraz Fransızca biliyor, bir plantasyon mutfağında çalışmış, evdeki hizmetkârlar arasında bir iki uzak kuzenleri var. Şimdiden başlamak gerekir."

"İlkin Mâ'nın işlerine yardım ederek biraz deneyim kazanabilir. Mutfaktaki işleri kastediyorum. Elbette ki Mâ'nın mutfağının Genel Vali'ninkine benzer bir yanı yok." diye çabucak ekledi Anh Minh, İhtiyar'ın gözlerinin parlamaya başladığını fark edince. "Mâ'dan olup olacağı bıçak tutmayı, soymayı ve doğramayı, sıcak fırının etrafında iş yapmayı öğrenebilir. Daha incelikli işleri benimle çalışmaya geldiğinde öğrenir. Mâ sadece temel şeyleri öğretmeye başlar." önerisinde

bulundu Anh Minh, annemizin kapalı kapının ardından bizi dinlemediğini, kalbinin sapasağlam yerinde durduğunu umarak. Annem kaç paket buharda pişirilmiş pirinç satarsa satsın, İhtiyar'ın bunun bir "iş" olarak nitelenmesine katlanamayacağını biliyordu. İş sözcüğü ancak kendi yaptıkları için kullanılabilirdi. Anh Minh, annemizin mutfağının kazancının soframıza pirinç koyduğunu, İhtiyar'ın gelirinin yalnızca şişelerini kurumaktan alıkoyduğunu bilmesine rağmen, onun suyuna gitti. "Aksi düşünülemez." derdi İhtiyar. "İşin gereği bir harcama." diye iddia ederdi.

"Fransızcaya gelince, Madam ve Mösyö'yü etkilemesine yetecek kadarını ben ona öğretirim, ama şimdiden başlamam gerekir. Her gün Mâ'yla işi bittikten sonra, Genel Vali'nin evine gelebilir. Molalarımda ona birkaç sözcük öğretirim. Üstelik *gerçek* bir mutfağın nasıl işlediğini görmesi de yararlı olacaktır.

İhtiyar'ın yüzünde aniden bir gülümseme belirdi, tende birden peydah olan bir kabarcık gibi. En büyük oğlu yine gururlandırıyor onu. Şef Yardımcısı Minh, bir erkek gibi düşünüyor, zararı nasıl kâra dönüştüreceğini biliyor, diye düşündü İhtiyar. Haklıydı. Anh Minh bir erkek gibi düşünüyordu, katlanamayacağı bir acıyı saklamanın yolunu arıyordu. Anh Minh'in sözleri burgaçlanarak, arayarak İhtiyar'ın evinde dolaştı. Beni, İhtiyar'ın asla girmeye tenezzül etmediği bir odada, evin toprak zeminli tek odasında buldular. "Onun için de iyi olur." dedi İhtiyar yan yan anneme bakarak. Hareketinde, tükürürkenki aynı kayıtsız güç vardı.

En büyük ağabeyimi son gördüğümde, sarf ettiği sözlerin cesurane gerçekliğini; mutfakla sınırlı olmaya ve denizde sürüklenmeye yazgılı hayatımın hikâyesini nasıl önceden haber verdiğini açıkladı. "Sana her şeyi verdim," dedi Anh Minh, "ama sen onları heba ettin."

Ne de olsa ikimiz de İhtiyar tarafından yetiştirilmiştik. Anh Minh, tıpkı benim gibi, daima daha fazlasını arıyordu ve korkarım aradığını Genel Vali'nin mutfağının karanlığında buldu. Anh Minh, orada ne bulacağını sanıyordun? Şef Blériot ve Madam'ın sekreteri, dekolteden görünen birazcık göğüs çatalı, kanı çekilmiş bileklerini saran iç çamaşırlarının dantelinin fiyongu, daha iyi bir konuma gelmeni sağlayacak birazcık seks? Sevgili kardeşim, ben senin bana verdiğin hayatı heba etmedim. Onu, Blériot'un sırtımda omurgamın çıkıntılarını sayarak aşağı, belime kadar inen dudaklarına karşılık verdim, çünkü saçlarının arasındaki parmaklarımın rehberlik ettiği ağzı sırtımda bir kavis çizerken, beni "Merhamet, lütfen merhamet!" diye bağırarak, utanmadan ikimizi birden göklere uçuruyordu.

Anh Minh'i son gördüğümde, arkasında hilal, yüreği ağzında dikiliyordu. "Şimdi seni nasıl kurtarabilirim?" diye tekrar sordu; o gece bana söyleyecek başka söz bulamıyordu artık.

6

Niobe adlı gemide, Saigon ve Marsilya arasını kat ederken, Baõ bana kuşaklardır sepet ören bir aileden gelen bir gemiciden söz etti. Başlangıçta ataları topraklarına pirinç fideleri dikmeye çalışmışlar, fakat suyun bastığı o arazilerde ilk büyüyen su sümbülleri, toprakta başka bir şeyin yetişmesine izin vermemişler. Aile üç mevsim boyunca mücadele etmiş ama su sümbülleri kazanmış. Etraflarına baktıklarında, kendileriyle alay edildiğini, hatta lanetlendiklerini düşünmüş bu insanlar, çünkü bütün komşu tarlalar çeltikle yemyeşilmiş. Denizcinin çaresiz ve aç ataları, günlerce kendi atalarına dua etmiş ve en nihayet dualarına bir cevap almışlar. Ailenin en yaşlısı olan kadın bir sabah bir hayal gördüğünü açıklamış ki bu durum özellikle beklenmedikmiş, çünkü kadın doğuştan körmüş. Bundan böyle su sümbüllerini toplayacaklarını ve saplarını kurutarak sepet öreceklerini söylemiş kadın. Baõ'ya bakılırsa, kadın bunu nasıl yapacaklarını bile göstermiş; öylesine girift bir örgü yapmış ki sepetlerle su bile taşınabilirmiş. Komşuları bu sepetleri pek yararlı bulmuş ve bir ikisini memnuniyetle pirinçle takas etmişler. Böylece aile açlıktan kurtulmuş. Hatta, denizci olacak oğlan doğduğunda, aile artık başka bir geçim yolu bilmiyormuş.

On beşinci doğum gününde, oğlan sepet örmeyi bırakmış ve komşu köye gideceğini açıklamış. Ailesi nedenini sorunca, “Sırf görmek için.” demiş. Doğum günüymüş ve ailenin en büyük oğluymuş, bu yüzden ailesi komşu köye olan dört günlük yolculukta yetecek kadar pirinç paketlemiş. Sekiz gün sonra, oğlan mor çiçekler açmış su sümbülleriyle çevrili aile evine geri dönmüş ve ailesine komşu köye taşınacağını söylemiş. Orada nasıl yaşayacağını sorduklarında, yanında biraz su sümbülü fidesi götürceğini ve kendi sepet işini kuracağını söylemiş. Dört günlük yol çok uzak değilmiş ve o *en büyük oğulmuş*. Ertesi gün, oğlan sağ omzunun üzerinde dengelenmiş bir sepet dolusu fideyle aile evinden tekrar ayrılmış. İleriye doğru attığı her adımla, hafifçe yamuk bir terazi izlenimi bırakıyormuş ardında.

“Bir sonraki köye vardığında ne olduğunu tahmin edebiliyor musun?” diye sormuştu Baö.

“Nasıl ördüğünü unutmuş.” diye cevaplamıştım.

“Hayır, seni eşek! İnsan bir köyden diğerine taşınmakla sepet örmek gibi becerilerini unutmaz.”

“Ya.”

Baö’nun sözleri çoğu zaman nezaketsiz olabilirdi, fakat ben alırdım, çünkü kendisi asla öyle değildi. Bu imkânsız değil. İnanın onu iyi tanırım, onunla uykunun karanlığını paylaştım, sabaha doğru mırıltılarını dinledim. Onun için, Baö için neyin imkânsız olduğunu söyleyecek biri varsa, o da benim, gerçekten.

“Hadi, bir daha dene.” dedi.

“Sepetçinin tarlası yoktu.” diye tahmin ettim.

“Hayır, o senin gibi köyün ahmağı değildi. Pirinç hasadı mevsiminde, arazisinde küçük bir bölümü işleme hakkı karşılığında komşusu için çalışmıştı.”

“Hadi söyle o zaman Baö, ne olmuş?”

“Hiç su sümbülü yokmuş!”

“Ne?”

“Hiç...su... sümbülü... yetişmemiş!” diye tekrarladı Baö, sanki sözcüklerin arasında susarsa, bu ilave sessizlik anlamı aktarabilirmiş gibi.

Baö’ya bakılırsa, uygun şekilde suyla kaplı ve başka bütün açılardan yetiştirme koşulları uygun olmasına rağmen, ailenin fideleri yeni arazide tutmamış. Sepetçi fideleri sudan ve çamurdan çekip çıkarmaya, yerine yöreye ait bir çeşidini ekmeye mecbur kalmış; yeni su sümbülleri iyi bakımla çok geçmeden serpilmiş. Sümbülleri hasat etmiş, kurutmuş, fakat örmeye kalkıştığında, saplar kırılıvermiş ellerinde. Ertesi ekim mevsiminde ailesinin su sümbülü fidelerini bir sonraki, bir sonraki köye taşımaya ve başka bir küçük arazide yetiştirmeye çalışmaya devam etmiş. Ancak küçük bir filiz bile çıkmamış. Yeniden yerel türlerini denemiş, bu kez de ya saplar dokunamayacak kadar kırılanmış, ya da sepeti dokuyup bitirene kadar dayanıyor, sonra dağılıveriyorlarmış. Sepetçi, diye anlatmıştı Baö, köyden köye taşınarak Vietnam’ın bütün güney kıyılarını kucaklamış ve ailesinin su sümbülü fidelerini yetiştirebileceği tek bir yer bile bulamamış. Bitap ve kelimenin gerçek anlamıyla toprağı tüketmiş olarak, kendini denizde bulmuş.

“Başka bir yer olmalı.” demiş sepetçi haftalar, haftalar boyu denizde kaldıktan sonra Baö’ya.

“Hollanda’yı denemesini söyledim!” demişti Baö. Sepetçinin yolculuğunu ve hikâyesini böyle yararlı bir öğütle bitirmekten gurur duyduğu belli. Bu, elbette ki Baö’nun sepetçinin hikâyesini anlatmasının asıl sebebiydi. İçinde başka kimler bulunursa bulunsun, Baö’nun anlattığı bütün hikâyelerin kahramanı kendisiydi.

Şimdilerde iki iş arasında, boşta kaldıkça düşünüyorum onu ve bu sık oluyor. Sepetçiyi kastediyorum, Baõ'yu değil (Eh, onu da düşünüyorum tabii). Benim açımdan, o hikâye yalnızca farklılıklardan, sepetçinin ve benim geçim kaynaklarımızın doğası arasındaki apaçık zıtlıktan fazlası demek. Beni çarpan yönü, başka yere uyarlanamazlığı, Vietnam'a özgü bir hikâye oluşu, tıpkı sepetçinin aile arazisinin balçığına muhtaç su sümbülü fideleri gibi. Ama sepetçinin hikâyesine dönüp durmamın sebebi bu değil. Unutmuyorum, çünkü hikâyenin Baõ'nun bana anlatmadığı kısmını bilmek istiyorum. Mor su sümbülleriyle dolu o evde, çocuğu gitmeye mecbur eden ne oldu? "Sırf görmek için" bana Baõ'nun uydurabileceği, zorlayıcı ve söylemesi daha güç bir şeyin yerine koyduğu muğlak bir şeymiş gibi görünüyor. Sepetçinin arzusunu hayal edebiliyorum, tamam, coğrafyasının komşu köye ve belki bir ya da iki köy sonrasına kadar uzanmasını. Fakat birinin gövdesini alıp kendi iradesiyle açık denize çıkması; bu, benim açımdan arzuyla yapılacak bir iş değildir, olsa olsa arzunun bir sonucu olabilir.

Sepetçinin hikâyesini ilk duyduğumda, yirmi yaşındaydım; deniz tutmuştu ama bunun dışında sağlıklıydım. Aslında ziyadesiyle sağlıklı yirmi yaşında bir adamdım. Cinsellik ve gururla, ağabeylerimin önümde asla savaşımadıkları savaşlarda kazanılmış cesaret madalyaları gibi sergiledikleri bu şeylerle doluydum. Ama yeri ve zamanı vardı. Gurur, örneğin, çalışırken asla takınılmazdı. Bunu bize Şef Yardımcısı Minh öğretmişti. Mösyö ve Madam görmeye bile katlanamazlardı fazla kalkmış bir kaşı, ironiyle çarpılmış dudakları, kas kırılganlığının ve kırılmamış kemiklerin dikleştirdiği omuzları. Bazen hizmetkâr gurur sergilediğinin farkında bile değilken, Madam

ve Mösyö yataklarının altında canlı bir şey varmış gibi tespit ederlerdi. Onlar, elbette ki ilk bilen olacaktı. İşsizlik kaçınılmaz, o yüzden neden şimdi gerekeni yapıp da kurtulmamalı. Sanıyorum ardından gelen işten çıkarmalar için gerekçeleri buydu. Madam ve Mösyö bunu bir hayvanı terbiye etmek gibi düşünürler, belki bir köpeği. Bir kez belli davranışlarımız için bedel ödemeyeceğimizi anlarsak, yoldan çıkarız. Kendi özgür irademizle hareket eden kol ve bacaklarımız artık efendimizin sesine yeterince hızlı ve yeterince itaatkâr tepki göstermez. Her Madam ve Mösyö, gururun tehlike taşıdığını bilir. Gururu ağzın kenarında hafif bir köpüklenme gibi görürler. O yüzden, Vietnamlı bir erkek, bir baba yahut en büyük oğulsanız, kendi evinizde gururlu olabilirsiniz ancak. Olmadı, sokaklara çıkarın. Kızların çamaşır astıkları, erkeklerin saçlarındaki pomadı sergiledikleri sokaklarda kasılarak yürütün. Bu da beni seks konusuna getirir. Evet, seks. Başka ne sebeple insan zaten yağlı saçlarına pomat sürer, iç çamaşırlarını Saygon'un ağır, yakıcı güneşine serer?

İhtiyar'dan hepimizin duyduğu üzere küçük abilerim Tüng ve Hoàng ailenin en zekileri değildiler, ama en yakışıklıları olduklarını onun kötü niyetle büzülmüş ağzından duymaya da ihtiyaçları olmadı hiç. Genç kızlar, annemiz, her yaştan komşu Madamlar onlara türküler yakardı, her selamlaşmanın ve şakaların içine arzu imaları gizlenirdi. Tüng ve Hoàng her zaman güzeldiler, fakat büyüdükçe neredeyse bir kızinkine benzeyen güzellikleri değişerek tamamen kendilerine ait, tenlerinin hâlâ ıslak tuvaline tam dokunmadan etraflarını çevreleyen bir şeye dönüşmüştü. O ikisi, inanın bana, seks peşine düşmek, leş yiyiciler gibi onu aramak zorunda kalmamışlardı hiç. Ara sokaklarda birlikte yürürken, dikkat çekmek için birbiriyle yarışan kızlar ıpslak çamaşırlar asarlar, çamaşırların ağırlığından ip-

ler bel verirdi. Ağabeylerim bunu fark ederlerdi, kuşkusuz, kızların ıslak çamaşırlarının şeffaflığını, suların kollarından nasıl aktığını, onlardan yükselen buharı. Tùng ve Hoàng vermek zorunda kaldıkları her şeye karşılık bu sahneleri elde ederlerdi. Bu kızların anıları geceleri onları gayet iyi doyururdu duyabildiğim kadarıyla, her bir hayali ısırp dişlemeye karşılık bir boğuk inleme. Fakat o ikisi uzun süre hayal güçleriyle idare etmek zorunda kalmayacaklardı.

Geceleri beni uykusuz bırakan şeyler, en başından beri, nasıl desem, daha belirsizdi. Çamaşır asan kızları görürdüm elbet, kör bir adam bile fark ederdi onları, fakat üzerimdeki etkileri aynı değildi. Gözlerimi kapattığımda, vücutları eriyip uzaklaşır, geriye yalnızca güçlü ve zonklayan arzuları kalırdı. İşte *onu* hissedebilirdim ve şimdi yaşadığım bu hayatın, yaptığım bu işin kehaneti olan arzuyu tatabilirdim. Güneşte ballanan mevsimin son şeftalileri, parmaklarımda kendi tuzumun tadı, duyduğum bu ikisinin karışımıydı. Büyüdükçe, arzum içini doldurdu. Kendisine Tùng ve Hoàng'inkilerden çok farklı olmayan bir yüz ve beden buldu. Mesele buydu. Bunu bir lanet diye nitelendirmeyeceğim, çünkü değil. Lanet sadece adı olan bir babanın yahut Madam ve Mösyönün yanımda değillerken bile boynumu sıkan elleridir. Lanet, diye düşündüğümü hatırlıyorum sepetçinin hikâyesini ilk dinlediğimde, o adamcağızın bitmek bilmeyen arayışı yahut belki de ailesinin toprağındaki balçığın yerini tutabilecek bir yerin varlığına olan sarsılmaz inancıdır.

Sepetçinin hikâyesini ilk duyduğumda, yirmi yaşındaydım ve aşkıttım. Aşka düşmüştüm demek istiyorum; başım hariç bütün vücudumla, öyle bir düşmekti ki bu, şimdi böyle bir şeyin yalnızca yirmi yaşındaki bir erkeğin başına gelebileceğinden kuşkulaniyorum.

Ateşli olmaktan ziyade sarsıcı, düşünmeyi zorlaştıran yahut belki de gereksiz kılan sürekli bir ürperti. Konuşmak da zordu. Konuşma kesinlikle ilk kaybolan şeyler arasındaydı, çünkü bu tür duygular başka yollardan çok daha iyi ifade edilebilir. O zaman Genel Vali'nin evinde çalışmaya başlayalı beri yedi yıl geçmişti. O geleli bir ay olmamıştı, ama Şef olarak gelmişti ve elbette ki Fransız idi. İkisinin birleşimi benim dünyevi yıllarımın çok ötesinde bir kıdem demekti. "Böylesine genç birine tanınmış öylesine büyük yetki!" sözleri sakıngan dolaştı Genel Vali'nin evinde, o geldiği gün. "Suistimal ve israf," diye, evin hizmetkârları arasında bulunanlarımız, "çok geçmeden kendini gösterecektir." Fakat Şef Blériot genç görünümünü, bizi bile şaşırtan sert davranışlarıyla telafi etti. Napolyon derdik ama ne kısa ne de bel kısmında tombul oluşuyla meydan okuyordu bize. Hayır, Blériot tavırları kadar, görünüşüyle de hükmediciydi. Fransız erkekliğinin fevkalade bir örneği olduğunu kabul etmeye mecbur kalmıştık hepimiz. Şoförün kestane rengi olduğunu söylediği saçları, arada bir kaşının yayını sıyrıp geçen pek çok stratejik buklenin başlangıcını içeriyor, bu lirik hareket kendimize rağmen bizi etkiliyordu. İçinde kara yıldızların patladığı mavi gözlerine dalıp gitmeyen var mıydı aramızda? "Geri kalanından, sonsuz biçimleriyle inek sütü sorumlu." dedi şoför. Fakat bu tartışmaya açık bir konuydu. Biz hizmetkârlar oturur, bu adamın neden yapılı olduğunu tartışırdık. Adını lanetler, vücudunu her birimizinki ötekenden farklı arzularımızın sözleriyle kutsardık. Bahçıvan yardımcısı gençliğini isterdi. Şoför boyuna gıpta ederdi. Madam'ın sekreteri, hepimiz açıkça görüyorduk, Şef Blériot'un verebileceği her şeye muhtaçtı. Ben, elbette, en başından ona meyletmiştim. En büyük ağabeyim, Şef Yardımcısı Minh unvanına bir ömür sürecektir yıllar boyunca razı olmak zorunda kalacaktı sonunda.

Şef Blériot'un geldiği gün, Anh Minh mutfağın, emsali olmayan iki hafta boyunca kendinin saydığı bu enginliğin bir köşesinde, elleri dizlerinin üzerinde oturmuştu. Yapacağı hiçbir bir şey kalmamıştı. Tencere ve tavalar ovulmuş, tekrar ovulmuş, olup olabilecekleri en pırıl pırıl hale getirilmişti. Kiler süpürülüp temizlenmişti. Şef Yardımcısı şef şapkasını çoktan çıkartmış, yıkatıp kolalatmıştı. Ağabeyimin başı açık, hayal kırıklığıyla kalakalmış görüntüsü, bana hiç niyet etmediği dersler öğretti. Evde böbürlenmelerin öznesi ve övgülerin nesnesi olan bu adam, burada hiçbir şeydi. Hiçbir şeyden de azdı. Emir bekleyen bir diğer hizmetkârdı sadece. Öteki hizmetkârlar ağabeyimin yüzündeki ifadeyi hatırlıyorlardı eminim ama ben hatırlayamıyorum. Şu anda gözlerimi kapatıp onu hayal ettiğimde, ellerini görüyorum. Boş görünüyorlar bana. Çarpılan bir kapının yarattığı esintiye kapılıp dizlerinden uçacak kadar narin. Keder kendini ellerde göstermişse, artık derin ve sonsuzdur; artık yıkayan değil bütün bütün boğan bir şey haline gelmiştir. İşte bunu yanımda getirdim; artık belli aralıklarla kendiminkilerde aradığım o elleri. Görüntüleri hikâyeye bir son vermeliydi yahut hikâye bile olmamalıydı, fakat sonra Blériot incelikli, neredeyse unutulabilir bir başlangıç seçti. Nereden bilebilirdim?

“Şef Blériot kendisiyle pazara gitmeni istiyor.” dedi Anh Minh yahut onu çağırırken kullanmaya başladığım adla Şef Yardımcısı Minh.

“Neden ben?” diye sordum.

“Senin kendisine çevreyi göstermeni istiyor, gerektiğinde tercüme etmeni.”

“Tercüme mi? Ona Fransızca bildiğimi mi söyledin?”

“Öğrenmekte olduğunu söyledim. Bunun için kaygılanma. Senin bildiğin Fransızca kelime sayısı onun Vietnamcasından kat kat fazla. Burada bu seni tercüman yapar.”

“Ya.”

“Unutma, kesinlikle yalan yok.”

“Ne demek istiyorsun? Ben yalan...”

“Elbette söylemedin, demek istediğim eğer Fransızcasını bilmiyorsan, öyle söyle. Yalan söyleme. Daima anlarlar ve anladıklarında da çok kızarlar.”

“Ya.”

“Ciddiyim. Bu herifle şaka yapmaya gelmez. Şef Blériot diye hitap etmeyi ve her ne yaparsan gerisin geri bana yansıyacağını unutma.”

Anh Minh’in sözleri daima iyi düşünülmüştür ama kimi zaman basmakalıptır. Bu ayna mecazı aşırı kullanılmıştı, özellikle de bizim evin sınırları içinde. İhtiyar’ın söyleyeceği türden bir şey gibi geliyordu kulağa, sadece onunki bir küfürle başlar ve küfürle biterdi. Yine de yapacağım her türlü patavatsızlığın, ağabeyimin teninde geçit töreni yapacağı tehdidi beni uzak tutmaya yetmedi.

“Daha yavaş, daha yavaş. Şef Blériot, lütfen, daha yavaş konuşun. Fransızcam o kadar iyi değil.”

Gülümsedi, ağzı kapalı, bütün dikkati dudaklarının kıvrımlarına çeken bir hareketle. İlkın sırtıyor gibi geldi, alaycı bir ifade olduğunu sandım, fakat kudret narı satan kadınla, soğan ve sarımsak satan kör adam arasında bir yerde kıvrımları gördüm, dudakları gördüm.

“Sen... kaç... yaşındasın?”

“On dokuz, yakında yirmi, Şef Blériot.”

Yeniden gülümsedi. Bu kez yapabileceğim hiçbir şey yoktu. Her birinin içinde siyah bir yıldız patlayan mavi gözlerini, sabah güneşinin sarısına karşı gölgeleyen görüntüsü içime kaydolmuştu çoktan. Mangostan satan ikiz kızkardeşlerle o gün bahçesinde her ne varsa onu satan yaşlı kadın arasında, ben de ona aynı soruyu sordum.

“Yirmi altı.” diye cevap verdi.

“Ya.”

“Yarın bana balık pazarını göstereceksin.”

“Evet, yarın, balık pazarını göstereceğim size.”

Takas ve ticaret yapılan bir yerde, ticaretin diliyle verilmiş bir söz.

“Dil balığı?” diye sordu Blériot.

“Dil balığı.” diye tercüme ettim.

“Yayın balığı?”

“Yayın balığı.”

“Köpekbalığı?”

“Köpekbalığı.”

Yavaş bir baştan çıkarmaydı, diye düşünüyorum şimdi, bir meyve ve denizinin ortasında. Fakat o zaman, şey, o zaman düşünecek bir şey yoktu. Zaten imkânsızdı. Blériot ise hiç acele etmedi. Ne de olsa bir aşçıydı. Hepimiz bilirizki, önceden ısıtılmış tavada pişirmek, yumuşaklık açısından, açık ateşte pişirmekten daha iyi sonuç verir. İlk sabah beş buçukta Genel Vali'nin evinin arkasında buluştum onunla. Merkez pazaryerine gittiğimizde, satıcılar tezgâhlarını yeni kuruyorlardı. İlk haftanın sonunda, bütün satıcılar adını biliyordu, soğan ve sarımsak satan kör adam bile. Blériot'a o adamın soğan ve sarımsak satmasının tesadüf olmadığını söyledim. Soğan ve sarımsakla kendini hırsızlara karşı koruyabilir, çünkü alınıp götürülürlerken kokularını duyabilir. Küçük bir yalanın iyi bir hikâyeye katkısı büyüktür. Blériot aynı fikirdeymiş gibi baktı bana. Pazardaki satıcıların hepsi konumunu da biliyorlardı: Şef Blériot, Genel Vali'nin evindeki mutfağın şefi, Genel Vali'nin onlar için olup olabileceğinden çok daha önemli bir adam. İki haftada bir yaptığı araba dolusu yumurta alışve-

riři için birbirleriyle rekabet ediyorlardı. Kurtsuz domateslerini ona saklıyor, parmak kadar salatalıklarını onu için bir kenara ayırıyorlardı. Onun için ıspanak yetiştirmeyi kabul ediyorlardı. Onun için taze soğanlarını orta dağ bölgesinde yetişen pırasalarla takas ediyorlardı. Pazarlık etmediğini öğrenmişlerdi, o yüzden en iyimser fiyatlarını ona ayırıyorlardı. Ya alır ya da yürür giderdi. Bir hafta kolay kâr etme ihtimali için oynadıkları bir kumardı bu. Bana gelince, beni daha önce de görmüşlerdi, fakat şimdi bana bakıyorlardı, kiminle işbirliği yapacağımı merak ederek. Mösyösüne birkaç kuruş kazandırmak için kendi insanlarına ihanet eden biri miydim, anlamaya çalışıyorlardı. Onların kanıyla mı, yoksa onun parasıyla mı besleniyordum? Hiçbiri, teşekkür ederim. Üçüncü haftadan sonra Blériot kendisiyle sabah beşte buluşmamı istedi. Sabahın alaca ışığında herkes güzel görünür, diye düşündüğümü hatırlıyorum, mangostan satan ikiz kızkardeşler bile. Bir saatin yarısını aldık, yükselen ayın yarısını aldık ve şehrin sessiz mavi sokaklarına bağladık. Samimiyet yahut ona çok yakın bir şey böylece örölüp dokunmaya başladı. Her hafta bir yarım saat daha getirdi, bir kıymık ay daha ve sonunda bütün geceyi aldı Blériot. Doğal olarak vücutlarımız arasındaki mesafe kaybolmaya başladı. Çaba gerektirmeksizin dokunmaya başladık.

Baõ gibi adamlar hikâyenin hakikaten başladığı zamanın *bu* olduğunu düşünürler. Ama sekste anlatı yoktur, iyi sekste demek istiyorum. Başlangıç yoktur, bitiş yoktur, sırf sürtünme, sokma, gıdıklanma vardır; yalnızca şimdi ve buradanın beyaz ışığı vardır. Onca bağımlılık yapıcı olmasının, onca riske girilmeye değer bulunmasının sebebi budur. Benim gibi adamlar uğruna bu yüzden cesaret gösterirler. Oynamaya değer bir kumardır. Kendimi İhtiyar'ın sözlerine hazırlıyorum, dudakları o sözlerin iliklerini emip kurutuyor:

“Kumarın varsa, inanç da vardır.” Bana ne zaman hakikati söylese, duyduğuma pişman oldum, çünkü onun ağzından çıkan hakikat yargının dikenli tellerine sarılmış olarak, kesif bir kınamayla çıkar. Hakikat, suyun kıyısına götürölüp suya itilmeden evvel bir adamın vücuduna sarılan bir şeydir. Evet, İhtiyar haklıydı, ama kötü kalbinin bana atfettikleri yüzünden değil. İçimde inanç büyüdü ve tıpkı sepetçi gibi, benim hikâyem de inançla başladı. Sepetçinin hikâyesini ilk işittiğimde, bundan fazla bir ortak yanımız olduğunu düşünmedim. Hayır, onu mor çiçekli su sümbülleriyle çevrili o eve, yuvasına dönmekten alıkoyan ne, diye soracak kadar düşünmedim.

Madam ve Mösyö'lerin çoğu bu konuyu düşünmek istemezler. Aşçıların, dışkılamak şöyle dursun, bedensel ihtiyaçlarının, salgılarının olmadığına inanmayı yeğlerler; ama hepimizin böyle ihtiyaçlarımız vardır. Tepeden tırnağa temiz ve layıkıyla steril değildir. Evlerine becerilerimiz ve bedenlerimizle geliriz; bedenimiz oraya gelene dek karşılaştığımız haşarat ve parazitlerle doludur. Asla ellerini yıkamayan mutfak şefleri gördüm, asla! Parmaklarını bir dizi tencereye soktuktan ve anasının memesini emen domuz yavruları gibi emdikten sonra bile. Elini kulağına sokup bir güzel karıştırdıktan sonra çıkardığı kiri tereyağlı hamur topaklarına katmakta sakınca görmeyen pasta şefleri gördüm. Yalnızca kötü bir alışkanlık mı, yoksa maksatlı bir ihlal mi? Cevap Mösyö ve Madamlarıyla ilişkilerine bağlıdır. Bu bağlamda bakıldığında, benim alışkanlığım o kadar da kötü değildir. Bu konuyu elbette ki düşündüm. Ondan alınabilecek tatmini. Eti soslamak, çorbaya çeşni katmak, kan portakalı sorbesinin kıvamını artırmak; olası kullanım alanları sonsuz, tespiti imkânsız. Fakat bu sonradan akla gelen bir düşünce. Bunu asla onlar için yapmam. Kendimi asla böyle bir sebeple harcamazdım. Genellikle bütün işlerin bittiği akşamın ilerleyen saatlerinde günümün sadece birkaç dakikasını alır. Aşırı soğuk yahut bildik yalnızlık, bu nöbetleri

tetikler. Kendiliğinden olur demek isterim, fakat değil. Her defasında düşünmem, alternatifleri değerlendirmem, başka alternatif olmadığına karar vermem gerekir. Bana mutluluk yahut tatmin sağladığını söylemek isterim, ama bu doğru değil. Hayatta olduğumu hissettirir ve bazen bu yeterlidir. Bundan daha karmaşık olduğunu söylemek isterim, ama öyle değil.

Hizmetkârların beyaz eldiven giymesi tercihleri göz önünde tutulursa, çoğu Madam ve Mösyö fark etmez bile. İnanın bana, o pamuklu kılıfların altında Madam ve Mösyönün görmesi gereken pul pul olmuş deriler, çiçek açmış karaciğer lekeleri, yara ve yanıkların pembe ve kırmızı çıkıntıları, sabah çiği misali serpilmiş siğiller vardır. Yahut belki fark etseler bile önemsemezler. Çoğu Madam ve Mösyö tabaklarındaki yemeğe öyle dalmışlardır ki onu hazırlayıp sunan ellere iyice bakmayı akıl etmezler; yaygın bir hata ve talihsiz bir gaflet. Bu tür konularda daha deneyimli olanlar, daha fazla dikkat etmek gerektiğini bilirler. Ve Anh Minh'e soracak olursanız, bu konuda Çinlilerden daha deneyimli yoktur, Fransızlar bile ellerine su dökemez.

Genel Vali'nin mutfağında çalışmaya başladığımda, Anh Minh, Çin'in dul İmparatoriçe'sinin yanibaşında, ağır ipekliler içindeki bu yaşlı kadının ara sıra öksürüp çıkardığı tükürük ve balgamı yalayıp yutan küçük köpeğin hemen yanında oturan "resmi çeşniciler" olduğundan söz etmişti. Çeşniciler, İmparatoriçe daha burnunu tüten buharlarına sokmadan, her tabaktan küçük lokmalar yemekle görevliymiş. Anh Minh'e bakılırsa, damak tatlarının gelişkinliğine göre seçilmiş bu kişiler. Çeşniciler bir istiridyenin kıvrık ağzının içine yapışmış tek bir kum tanesini, alabalığın derisine yapışan kömürleşmiş bir kor parçacığını bile dilleriyle görürlermiş. Kullanılan malzemenin yetiştirme mevsiminde güneşin yetersiz olduğunu ve bir

kemiğin gözeneklerinde pişmemiş kanın varlığını tespit edebilirlermiş. “Hayal et bir,” demişti Anh Minh, “ilk tadan olduğunu.” Böyle söylediğini işitince, resmi çeşnicilerin o konumları şiddetle arzuldıklarını düşünmüştüm. Anh Minh her zamanki makineli tüfek hızıyla bu çoktan ölmüş mandarinlerin* yediği yemeklerin tatlarındaki destansı dengeyi anlattı bana. Yüz ördeğin tuzlu suyla şişirilmiş dililiyle buharda pişirilmiş kudret narlarından söz ettiğinde, yeşil ve gri bir manzara gördüm. Aynı tabakta kaynaşmış hasislik ve müsrifliği tattım. Anh Minh, böylece bana mesleğinin en önemli dersi olarak anladığı şeyi öğretti. İyi bir aşçı olmak için ilkin olasılıkları gözümde canlandırabilmem gerektiğini biliyordu. Gözlerimi kapatıp ortada olmayan şeyleri tadabilmem gerekiyordu. Yavaş yavaş ve gitgide, tam o dediğini yapabilmeye başladım.

Anh Minh, elbette ki, birkaç ayda bir İmparatoriçe’nin akşam yemeğini yediği köşkten taşınan ölümlerden söz etmemiştir. Resmi çeşnicilerin bir lokma saf dağ karı kadar tatsız zehirle mahvolmuş gevşek bedenleri, Dul İmparatoriçe’den bir teşekkür hatırası olan bir çift fildişi yemek çubuğuyla gömülürmüş. Resmi çeşnicilerin yemek zevkleri yüzünden ölmekle lanetlenmiş adamlar olduklarını ancak hikâyenin şoförün anlattığı biçimini dinlediğimde anlamıştım. Şoförün bana söylediğine göre, İmparatoriçenin gurmelere ihtiyacı yokmuş. İmparatoriçenin ihtiyacı olan zehri soğuracak ve kendisinin yerine ölümü ağırlayacak sıcak bedenlermiş. Bu bedenlerin iyi yemekten zevk alan erkeklere ait olması yalnızca ikinci derecede önemi olan bir şeymiş. Aslında, İmparatoriçe’nin en yakın danışmanlarının sergilediği sapıkça bir iyi niyetin sonucuymuş bu. Şoföre bakılırsa, resmi çeşneci konumunun yalnızca yiyeceklere karşı kesin bir heves

* Çinde üst düzey memur. - ç.n.

duyanlara bahşedilmesine karar veren onlarmış. Danışmanlar, her lokmanın yedikleri son lokma olabileceğini bilmenin bu adamlar için her lokmadan alacakları tadı muhakkak daha da artıracaklarını, adeta acı verici bir şiddete ulaştıracağını düşünmüşler. Bu adamlar göreve atanmalarının yakın olduğu söylendiğinde, günler, bazen haftalar boyu, ölümün kendi seçtikleri yemekle geleceğini umarak yiyip içermiş. Ender olarak öyle olurmuş.

Sanıyorum hikâyenin ana fikri en başından beri oradaydı ama anlamamı sağlayan şoförün yorumu oldu. Bir aşçı ile bir katil arasındaki çizgi çok incedir ve bu çizgi mesleğimin mensupları tarafından sıkı tutulur. Gerçekten, ikisi arasındaki yegâne fark, birinin pişirmek için öldürmesi, ötekinin öldürmek için pişirmesidir. Her iki durumda da işin içinde öldürmek vardır. Tüylü boyunları burmak, hâlâ hayvan sesleriyle dolu boyunları nefessiz bırakmak, örnekler sonsuzdur. Gövdeyi bütün tutarak ve eti berelemeden can almayı öğrenmek; çıraklığım işte böyle başladı. Ne denli hassas bir işlem olduğunu bilmeyenler, hatalı bir şekilde “boğazlama” der buna. Bu, inanın bana, öylesine incelikle ayarlanmış davranışlar dizisini, bir başkasının elinden ölmenin alabileceği en zarıfhali tanımlamak için fazlasıyla haşin ve kirli bir sözcük.

“Maalesef sen gözlerin kadar parmak uçlarınla da görebiliyorsun.” diyor Bayan Toklas. “Şuraya bastır.” diye devam ediyor yine de boyunda tam bastırmam gereken noktayı gösterip öteye dönerek. Güvercin parmaklarımın altında kıvranıyor, deli gibi çarpan kalbinin pompaladığı kanını hissediyorum.

“Daha sert! Bin, hayvana acı çektiriyorsun.”

Nasıl biliyor? Merak ediyorum.

Yüzü hâlâ öteye dönük, sesini alçaltıyor, tatlılıkla ikna etmeye çalışıyor beni. “Sabit dur. Titremeyi bırak. Bastırmaya devam et. Daha sert, ha şöyle, daha sert.”

Annem gibi konuştuğunu düşünüyorum. Sözcükler farklı fakat tatlılıkla ısrarlı teşviğin karışımı inkâr edilemez bir şekilde aynı. Annem kendisi bebek doğurmayı bıraktıktan sonra, başka kadınların bebeklerini dünyaya getirmesine yardım etti. Sık sık, vücutlarının yapmaya hâlâ gönülsüz olduğu şeyi yapmaları için o kadınlarla konuşurken duyardım annemi. “Çok iyiydin. Bir dahaki daha kolay olacak. İnan bana.”

Bayan Toklas, beni öldürülecek beş güvercinle bırakıp, arkasına bakmadan mutfaktan çıkıp gidiyor. Dersimizin başında o da bana “İnan bana.” dedi. “Eğer boğazlarını kesersen, bütün kanı kaybedersin. *Bu* şekilde yapıldığında, hayvan fırından hayal edebileceğinden çok daha dolgun ve leziz çıkacaktır. Enfes!” Şüphe yüzümü hiç terk etmemiş olmalı, çünkü Bayan Toklas “Daha büyük bir kuşla uğraşırken ihtiyaç duyacakların: Birkaç kaşık brendi, konyak yahut biraz şeri... Benim deneyimlerime göre ördekler en çok brendi seviyor. Bu tatlarını inanılmaz ölçüde artırıyor ve ayrıca gelecek olana hazırlıyor. Bu senin görevini, Bin, çok daha kolaylaştıracaktır.” diye devam etmeden önce, bir kez daha “İnan bana.” dedi.

Bayan Toklas bütün yemek tariflerine “İhtiyaç duyacakların... diye başlar; bu kehanetleri daima gerçekleştir. “Enfes!” ise bütün tariflerinin bitiş sözcüğüdür. Bu bir talimattan ziyade bir beyan gibi görünse de bana demek istediği şu: Bak “enfes” denen şey işte *bu*! Bunu öğrenmeni istiyorum. Bayan Toklas Tanrı’nın yarattığı bütün

varlıkların doğal bir şekilde kusursuzluğu tanıma yeteneği barındırdığına inanmaz. Bazen yardım gerekir. Bunun, Fleurus Sokağı 27'ye benden önce gelmiş aşçılar için özellikle doğru olduğuna inanır. Karpıcıya bakılırsa, sayıları epeyceymiş. Artık ayrılmış bu aşçıların gereğinden fazla yardıma ihtiyacı olduğunu düşünmüş olmalı Bayan Toklas. Fakat Bayan Toklas boğularak boğazlanmış güvercin tarifini gösterdikten sonra, pek çoğunun kendi arzusuyla çıkıp gittiğini hayal edebiliyorum. Paris pazarlarından satın alınabilecek bütün diğer kanatlı türlerinin hazırlanmasında da bu tekniğin kullanılmasında ısrarlı kendisi. Sonuçta ortaya çıkan fark, kabul etmeliyim ki, olağanüstü, fakat bunun için gereken eylem affedilmez.

Pek çok boğaz kestim. Bu sorun değil. Deriyi açan o hafif keşiği yapmak için ilkinin boğazını geriye çekip tüylerini ayırmadan çok önce annemin birçok tavuğun boğazını bıçakla kestiğini zaten görmüştüm. Başı asla kesip koparmazdı. Onun akıl yürütmesi de tıpkı Bayan Toklas gibi ekonomikti. Annem ilkin boğazda kan akacak kadar çentik atardı. Eğer bıçak yeterince derine sokulursa, o çentikten alttaki çanağa güzelce dökülen kırmızı bir yay oluşur. Mütereddit bir çift el sızmaya yahut fışkırmaya neden olur, zaten kurban edilmiş bir gövdeye yönelik pis bir aşağılama. Bunu yapmak, ayrıca, o akşamki çorba için daha az pıhtılaşmış kan demektir. Tereddüt ölüm yahut açlığın yanına yakışmaz. Bayan Toklas bütün kalbiyle hız ve kararlılık gerektiğinde hemfikir. Gaddarca davranırken bile insan olmanın mümkün olduğuna inanır. Bunun başka işlerde de mottosu olduğunu biliyorum. Elimde bir bıçak tuttuğum, *coup de grâce*'ı indiren bıçak olduğu sürece benim açımdan sorun yok. Bu en sevdiğim Fransızca deyimlerden biri, kabul etmeliyim. Son darbe diye öğretilmişti bana, fakat ben "zarif mer-

hamet darbesi”ni tercih ediyorum. Her ne kadar Fransız dilini çok iyi bilmesem de afili deyimlerinin gerçek yüzlerinin çoğu kez en düz anlamlarında olduğunu öğrendim. Bu bir şeyi açıkta saklama-
nın sapıkça bir yolu. Fransız olmayanlara hürmetsizliği ve acımasızlığıyla son derece Fransız. Zarafet, inanın bana, elinizde bir bıçak tutarken çok gereklidir. Profesyonel bir şefi bir ev aşçısından her zaman ayırabilirim. Bıçağı kullanma biçimleri onları ele verir. Cen-
gaverce bir saldırganlıkla birleşen özenli hareketler şefi derhal belli eder. Sıradan yemekler için böylesine bir ustalık gerekmez. Genel Vali’nin evinde çalışmaya başladığımda Anh Minh her şeyi sil baş-
tan öğrenmem gerekeceğini söyledi. “Profesyonel bir mutfakta bir bıçak el üstünde tutulan bir nesnedir.” dedi. En iyileri branda kılıf-
larında, dolaplarda saklanır ve anahtarları yalnızca şefte vardır. Her amaç için ayrı bıçak vardır; kemikleri ayırmak için, deriyi soyma için, eklem-
leri ayırmak için, dilimlemek için; diye liste uzar gider. Anh Minh’e bakılırsa, bıçağın biçim ve enini belirleyen kullanım amacıdır. “Bir şef hangisini kullanacağını daima bilir.” dedi. “Sen de bileceksin.” diye vaat etti. Etkilenmişim. Nasıl etkilenmeyebilirdim ki? Annem bana dilimlemeyi ve doğramayı öğretmişti ve ben parmak uçlarımı yemeğe eklemememin başlı başına bir başarı olduğunu düşünmüştüm. Anneminki sürekli kullanılıyor olmasa paslanacak türden bir bıçaktı. Her kullanışta daha da körelen kötü bir malzemedен yapılmıştı. Annem bileği taşını el altında tutardı. Bıçağın ağzı için bir yeniden doğuştu, diye açıklardı bilemeyi.

Aradaki fark, inanın bana, budur. Bir bıçağın ağzı vekil cellattır. Duyguları yoktur, o yüzden de bir hayatın süzülüp gitmesiyle empati kuramaz. Fakat parmaklar hepsini hissederek, damarlarda hızlanan kanı; başlangıçta bütün damarları ve sondaki belli belirsiz titremeyi.

Daha da kötüsü nihai sükunetle gelen hafif sıcaklık azalmasını hisseder. Bayan Toklas haklı. Gözlerimle olduğu kadar parmak uçlarımla da görüyorum ve bu büyük bir talihsizlik, kesinlikle.

Bağımlılığım ile başladım. Bana hayatta olduğumu hissettiriyor dedim, fakat elimden olan çeşitli ufak ölümlerin ayrıntılarından, hakikaten iyi bir yemek için kaçının gerektiğinden başka bir şey paylaşmadım. Niyetim naz yapmak değil. Ben kimim ki saklanayım? Neyi sakladığımı neyi apaçık göz önünde bıraktığımı görecektir biri nadiren oluyor. Yine de Miss Toklas'ın uzun zaman önce beni bir kenara çektiğini itiraf etmeliyim. Fleurus Sokağı'na geleli yalnızca bir ay kadar olmuştu. Elbette ki gafil avlanmıştım.

"Bin, içki mi içiyorsun?" diye sordu yeni Madamım. Bilmek istiyordu.

"Hayır."

"Emin misin?"

"Evet."

"Sana yeterince zaman vermiyor muyum? GertrudeStein ve ben yemeklerimizi yarım saat kadar geç yesek, buna aldırmayız."

Evet, diye onayladım başımla. Bu beyanın aslında doğru olmadığını Bayan Toklas da ben de bilmemize rağmen onaylamam uygun olurmuş gibi göründü.

Gözlerini benden ayırmadan, Bayan Toklas uzanıp ellerimi tuttu. Ayak seslerini duyar duymaz yıkamaya başladığım kahvaltı buluşlarından ıslak ellerimden dökülen damlalar mutfak zeminine saçıldı, ellerimi kaplayan köpükler Madam'ın sıcak ellerinde eridi.

"GertrudeStein ve ben şey tadı..."

"Hayır..." dedim düşünmeden.

“Bin, ben ağzıma neyin girdiğini bilirim.” diyerek; kırılan bir bardak, iyi pişmemiş bir biftek yahut yıkanmamış bir karıştırma kaşığından dem vuracak çok kullanılmış sözlerimi kesti Bayan Toklas. Yavaşça ve ikna edici olmaktan uzak bir şekilde ağzımdan çıkana kadar, hangi mazereti kullanacağımı asla bilmem. “Bir dahaki sefere, Bin, bandajlaman gerekecek. Anlıyor musun?”

“Evet.” dedim.

Ellerim hâlâ ellerinde, kanının akışını duyuyordum. Tatmin olan Bayan Toklas ellerimi bıraktı. Ellerimi arkamda tutum. Yakındaki bir çengele asılı bir kurutma beziyle ellerini kuruladı. Sağ elini eteğinin cebine soktu ve bir rulo sargı bezi çıkardı. “Bu yeterli.” dedi.

“Yeterli.” diye tekrarladım.

Tekrarlayayım, Bayan Toklas’ın sözleri öneri gibi gelebilirdi kulağa, fakat talimat, hatta uyarıydı söyledikleri. Onun ve GertrudeStein’in ne düşündüklerini biliyordum. İçtiğimi, içkiyi kaldıramadığımı ve bu yüzden sakarlık ettiğimi düşünüyorlardı. Şarhoşken mutfaklarında, kendi kendimle yaptığım bir tür bıçak düellosu meydana geldiğini ve kendilerinin de ardından geleni tattıklarını düşünmüşlerdir.

O zamandan beri birlikte olduğumuz yıllar boyunca Madamlarımın sık sık hem haklı hem haksız olduklarını gördüm. Bu durum beni teselli ediyor ve dolayısıyla onlar beni teselli ediyorlar. En başından beri böyle hissettim. Bir an bile gözümü kırpmadım. Fleurus Sokağı 27’de bir Madam ve Madamın olduğunu, ortalıkta bir Mösyö olmadığını gördükten sonra bile. Gerçi, biliyorum, kapıcıya göre GertrudeStein bu konumu hak ediyor. Her halükârda Madamlarım birlikte zarafetle yaşıyorlar. Her ikisi de GertrudeStein’i seviyor. Daha da iyisi, her ikisi de GertrudeStein’a aşık. Bayan Toklas Sevdiceği’nin üzerine titriyor ve Sevdiceği de buna izin veriyor. GertrudeStein şef-

katle besleniyor ve Bayan Toklas onun asla aç kalmamasını temin ediyor. Buna karşılık, son derece adil bir şekilde, Bayan Toklas da GertrudeStein'in birlikte olduğu tek kişi olmanın tatminini yaşıyor. Hiç kimse bana bunun yanlış olduğunu söyleyemez. Özgürce verilmiş bir öpücük görülmeye değer bir mucizedir, yarı kapalı bir kapının ardından görülmüş bile olsa.

Başlarda merak ettiğimi kabul etmeliyim. Aşklarının sahiciliğini asla sorgulamadım, fakat sevişmelerinin, nasıl desem, aynı mı olduğunu bilmek istiyordum. Hem evet hem hayır. GertrudeStein oburluğu açısından bir oğlan çocuğu, kesin söylemek gerekirse on beş yaşında. Bayan Toklas onu peşinden bir güzel koşturuyor, gerçek anlamda değil tabii. Unutmayın ki ben onları bulduğumda iki Madamım da ellili yaşlarındaydı. Bayan Toklas bütün bu saklambaç oyununu gözleriyle başarıyor. Gözleri geri çekiliyor, ağırbaşlı bakıyor, saldırıya geçiyor ve sonra boyun eğiyor, kapanıyor ve teslim oluyor. Ardından geleni seyretmeme gerek yok, çünkü duyuyorum. Her gece duyuyorum. Şehvetin, inanın bana, kendine özgü bir sesi var. Madamlarım ev hayatının bütün boyutları konusunda son derece düzenlidirler. Fleurus Sokağı 27'ye geldiğimden beri, ender olarak yatağa soğuk giriyorum artık; gerçi bunun Madamlarımla yaptıklarından ziyade kurdurdukları elektrikli radyatörlerle ilgisi olabilir. Radyatörler birlikte olduğum erkeklerin büyük çoğunluğu gibi kötü kokulu ama sıcak. Komik ama gerçek; yine de üzücü. Yalnızlığa gelince, öyle hissetmemi önlemek için elektrik ve Madamlarımdan daha fazlası gerekir. İçimde bir yangın gerekir bunun için. Alışılmış yalnızlık nöbetlerinin aşırı soğuğu bağımlılığımı tetikler. Ardından olanları hatırlamam. Yalnızca ilk olduğu zamana dair bir anım var:

Dokuz yaşımdayım ve taze soğanları küçük O'lara bölüyorum, yeşil uçlar bıçakla buluşuyor ve hızla beyazımsı köklere doğru yolluyor. Daha doğranacak beş demet var. Ellerim, yüzüm, saçlarım çiğ soğan kokuyor, hepsi annemin mırıldandığı bitmek bilmeyen ezgi için. Bunun adil bir alışveriş olduğunu düşünüyorum. Bunu daha önce de yaptım ve O'ların içindeki kokulu kayganlığın yolundan saptırmasıyla bıçağın sıyrıldığını sık sık gördüm. Demeti daha sıkı tutuyorum. Bıçağın sapını başparmağımla sabitliyorum. Annem kâsedeki taze soğanları bir şölene dönüştürecek küçük bir domuz eti parçasına alçak sesle şarkı söylüyor. Annem mırıldanıyor ve ben kuş sesleri duyduğumu düşünüyorum. Emin olmak için bakıyorum ve parmak uçlarımdan bıçağı ilk kez o zaman geçiriyorum. Bıçak tenimden geçiyor. Görüşüm netleşmeden hemen önce ağırlığımı hissetmez oluyorum, boğazımın tikanıklığı geçiyor ve bedenim bıçağın tenimden geçtiğini anlıyor. Yüzüyorum ve bir kızılık dalgası beni kıyıya geri atıyor. Parmaklarımı gömleğime bastırıyorum. Kan akıp O'larla dolu kâseyi mahvetti mi diye bakıyorum. Hayır, fakat beklenmedik bir şekilde içgüdüm ve açlığımın yerini daha yeni, daha güçlü bir şey alıyor. Kızıl çamur denizinden yüzerek bir spiral yükseliyor, gittikçe genişliyor, ısınıyor ve ben onu durduramıyorum. Ben onu durduramıyorum.

Annem başını kaldırıyor ve ben gömleğime bastırduğım elime bakarken, rengi gittikçe yoğunlaşan ve koyulaşan gömleğime bakıyor. Bluzunu çıkarıyor ve sıkıca sarıyor parmaklarımı. Gözleri İhtiyar'ın izniyle orada olan aile sunağında duran sığ bir çanağın içindekileri tarıyor, ölü sinekler ve toz topaklarını mutfak yağıyla bir araya toplayan bir çanak bu. Bana yere oturmamı söylüyor. Bütün ağırlığımı o elimin üzerine vermemi. Sunağa gidip çanağın içinden küçük bir yeşil limon alıyor, on dördünden beri onları görmemiş bir kızın

ana babasının anısına adağı. “Ölüler yeşil limon istemez.” atalarından her gün özür diliyor. “Portakallar daha çok sevilir.” diyor. “Tek başına yenebilir onlar. Tek başınayeterince tatlıdır. Ekşi, tuz ve acı biber ister ve ikisinden de ayırabileceğim kadarı yok bende.” Limonu masanın üzerinde yuvarlıyor. Her yuvarlama içindeki posayı eziyor. Meyvenin sertliği gidene, meyve kendi içine çökene, kendi suyunda boğulana kadar yapıyor bunu. Gevşek karnından kesiyor ve iki yarısı avucunda hâlâ birbirine bakar halde mutfağı geçiyor. Bluzunu çözüyor ve bir daha asla eskisi gibi olamayacağını görüyor. Kan her şeyi değiştirir, bunu biliyor. Orada, parmak uçlarımda, benim için evin yolu kadar tanıdık hale gelecek bir manzara görüyorum. Annem oturup bana sarılıyor, kambur sırtımı kendine çekiyor. Bir eliyle parmaklarımı bir arada tutuyor. Ötekiyle limonun suyunu üzerlerine sıkıyor. “Yanıyor! Yanıyor!” diye bağıriyorum. Parmaklarıma üfleyerek bir ezgi mırıldanmaya başlıyor. Parmak uçlarım, annemin bıçağındaki pasın tehdidine rağmen iyileşiyor.

Limon suyu kenarlarını yine beyazlattı. Kızıl çamur denizinin etrafını çevreleyen yarlar bırakarak aktı kan. Eğilip bakıyorum ve daha biraz önce ulaştığım yerle kıyaslandığında, bu manzaranın bile kasvetli olduğunu görüp şaşırıyorum. Hatırlıyorum, evet, bir okşama, hafif bir duyum ve ellerim titrediğinde sanki gıdıklanıyorum. Başlangıçta bıçağın yeni bilenmiş olmasını yeğlerdim, mavi-beyaz kıvılcımlar saçılana kadar bileği taşına sürülmüş olmasını. Şimdi böylesine bir keskinliğin en çok zevk aldığım kısımdan beni mahrum bırakacağını biliyorum, kesilen etin buluşup iyileşirken zonklaması. Bazen, yeterince derinse, kalbimi kandıran bir acı duyuyorum. Kandırıp engin, açık bir denizde kaybedilmiş bir aşkı hatırlatıyor. Kendi kendime, “Ah, bu bana seni hatırlatıyor.” diyorum.

8

Kabukları yarılacak kadar olgun yirmi dört incir
Bir şişe sek porto şarabı
Bir ördek
On iki saat

Benim pişireceğim, senin ve bir başkasının yiyeceği yemeğin malzeme listesini yapıyorum aklımdan. Daha büyük bir parti bekliyordum. Fransızcan, gerçi, anlaşılırdı ve çatı katının rahatça oturarak iki, en fazla üç kişilik bir akşam yemeğine ev sahipliği yapabileceğini ben bile görebilirdim. En azından altı veya sekiz kişi olur diye hayal etmiştim, hepsi genç, hepsi erkek, Cumartesi çaylarında GertrudeStein'in etrafında toplananların daha küçük bir kesiti. Bana bir toprak parçasının çevresinde yetişmiş uzun fidanlar gibi görünmüşlerdir daima. Elbette onları *fark ederim*. Ne de olsa, benim haftalık ödülüm onlar. Eğer bilseydim, bu Madamlar için bedavaya çalışmayı bile kabul ederdim. Paranın her şey demek olmadığını biliyorum. Şehvet bambaşka bir hikâye. Şansıma, Madamlarım bol bol temin ediyorlar benim için. GertrudeStein ve Bayan Toklas ilkin ve ikinci olarak birbirlerini, sonra Mösyölerini

tercih ederler, genç ve Amerikalı. En güzel yaşlarını hiç tartışmasız arkalarında bırakmış bu iki Madamın kendilerini böylesi güzelliklerle çevreleyebilecekleri asla tahmin edemezdin. Kimileri geniş omuzlu, gençliğin köşeliliği iyi dikilmiş takımların içinde zor zapt edilir halde. Elleri tuttukları her şeyi kırabilecek gibi görünüyor, fakat beklenen kabalığın yerinde leziz tatlıların olduğu incecik beyaz porselenden yivli bir tabak var. Kimilerinin dudakları henüz çocuksu sarkıklığını yitirmemiş, pembe ve talepkâr, porselen çay fincanlarının kıyısını açık ağızla öperken ıslak.

İncirleri ve porto şarabını, en büyük ağabeyimin diyeceği gibi, "birbirlerini tanısınlar diye" bir güvece koyacağım. Gerçi bu taffi bana Anh Minh öğretmedi. Taze inciri hiç görmedi. Marsilya sokaklarında dolaşp cebindeki son kuruşları saymadı. O şehirde incirlerin, portakalların ve hurmaların ekmekten ucuz olduklarını öğrenmek zorunda kalmadı. Sürekli bu ekşi ve tatlılarla beslenmenin açlığı büyüttüğünü öğrenmek zorunda kalmadı. Bir insanın bir parça ete, mideyi yatıştıracak adamakıllı bir yemeğe susayabileceğini öğrenmek zorunda kalmadı. Bir avuç portakal kabuğunu denize daldırıp tuzun yatıştırıcı tadını emmedi hiç. Asla bir yabancıyla göz göze gelip onu otel odasına kadar izleyip karanlıkta iş tutmadı. Anh Minh tam yirmi frank tutan bir akşam yemeği de yemedi hiç, menüde incirli, porto şaraplı kızarmış ördek olsa bile fahiş; ağırlığım kadar ekmeği yemeklerin sunmaları gerektiğinin bile farkında olmadıkları tatlara banarak yemiş olsam bile fahiş ve aptalca. Kalan beş frank, o geceki çalışmamdan geriye kalan bütün para ellerimdeydi ve bu kayba kahırlanıyordu. Midemi doldurmak için ceplerimi boşaltmış, onu hayatta tutmak için gövdemden feragat etmiş, açlığımı doyurmuş, ruhumu aç bırakmıştım.

“Onu bunu soyup bedenini besliyorsun öyle mi” diye gıdıklıyor İhtiyar, yaşlı bir tavuk gibi, hem de Katolik bir yaşlı tavuk. İhtiyar yaşlandıkça, kadınsılaştı ya da daha doğrusu sadece daha az erkeksi oldu. Derisi gevşedi. Ona havası boşalmış yumuşak bir görünüm vererek kemiklerinden sarktı. Seyrelen beyaz saçlarını ensesinde küçük bir topuz yapardı. Nefes nefese kalmış bir kız gibi göğsünü tutmasına yol açan ani nöbetlere meyilliydi. Tespihini, ipek bir kordona asılı taze kesilmiş çiçekler gibi boynunda taşırdı. “Hâlâ ananın doğurduğu o ahmaksın! En büyük ağabeyin olsa o paraya kendine yeni bir takım alır, yatacak bir yer tutar ve şimdiye çoktan gerçek bir iş bulmuş olurdu.” diye başıma kakıyor İhtiyar. Ne yaşlanmak ne şimdi öte dünyada olması bana karşı olan duygularını etkilemedi ne yazık ki.

“Soymak mı?” O gece o herife yaptıklarımı tarif etmek için bu sözcüğü kullanmazdım İhtiyar. Rastladığımız kafeden başlayarak, beni otel odasından atmadan önce cebime soktuğu paraya kadar ayrıntılarıyla anlatayım mı sana? Bu seni mezarına göndermeli İhtiyar, senin için güvenli olan, utancımın seni bulamayacağı yegâne yere.

On iki saat, uzun ve verimli bir buluşmaya yetecektir. O zamana dek incirler şarapla dolmuş olacak, şarap meyveden akan balla ısıldayacaktır. Ardından şarap, yıllar boyunca tercihen yalnızca porto şarabı sosunda ördek pişirmek için kullanılmış ve bu yüzden içinin rengi koyulaşmış toprak bir kaba yerleştirilmesi gereken ördeğin üzerine dökülmeye hazır olur. Böyle bir kabın yıkanması, işittiğime göre, sabun gerektirmez. Sadece su yeterlidir. Kalıntıların temizlenmesi gerekir ama kokuların değil, sıcaklığın ve kullanmanın etkisiyle tavlansın bu kaplar. Sonra ördek sıcak fırına konulup bir saat pişirilir, yaklaşık her on dakikada bir kaşıkla ördeğin üzerine etin suyu, yağı ve yoğun-

laşan şekerle koyulaşan şaraptan gezdirilir. Şarap iyice tükenmeden, incirler ve pişirmenin son anlarında sıcağı nemlendirerek buharlaşacak kadar et suyu eklenir.

Gümüş yeşili adaçayı yapraklarıyla süslenmiş tereyağlı pirinç iyi bir garnitür olacaktır. “Kesinlikle, çok yakışır.” derdi Anh Minh de katı olarak, iyi öğrenilmiş bir ders için desteğini ve tebriklerini esirgemedi. Anh Minh, Fransızlar için, pirincin tek başına bir değeri olmadığını öğretti bana. “Unutma, asla tek başına servis edilmez ve nadiren sadedir.” diye uyardı. Tereyağlı soslar, safran ve bezelyeler, soğanlar, trüf mantarları ve kremler, hepsi arada bir pirinç yatağında buluşmayı hak eder diye düşünür Fransızlar. Bütün bunlar lüzumsuz ve saldırgan şeyler olmasına rağmen, Fransızlar, ardından pirincin hızla bozulmasına şaşırırlar. İlk suda bekletilip sonra buharda yalnızca suyla pişirildiğinde dört gün dayanır pirinç; hiç öğrenmek durumunda kalmadığım bir dersti bu. Akşamdan kalan pirinç kahvaltı olur. Kahvaltıdan kalan pirinç, nadiren kalır ya, yükselen güneş açlığı tetiklerken, öğlen yemeği olur. Anh Minh olsa, “Ardımdan tekrarlamana gerek yok, sadece ağzını aç ve öğren.” derdi. Pirinç asla aynı kalmaz. Eğer tencerenin üzerini açık bırakırsam, bir doku değişimi olur; sevimli bir karakter kusuru yahut yufka bir yürek gibi içeride saklanmış yumuşak bir cebi yalıtın, çiğnebilir bir katman ve bir kabuk oluşur. Fakat soğuduktan hemen sonra bir tabakla üzerini kapatırsam, gece havası nem ve yağmurla çökerse, yemek demeye yetecek kadar bir miktar kalmamışsa, o zaman kaderi bellidir. Ertesi gün bir tencere su eklenir ve pirinç nişastalı bir çorba halinde, her tane genişip ikiye bölünene ve hacmini cömertçe artırana kadar pişirilir. Küçük bir kâse olarak başlanan şey, şimdi dört kişiyi doyurmaya yeter. Bu görüntü gözü doyurur ama karnı doyurmaz, çünkü karnın bu ikilinin en kavrayışlısıdır.

Dersimi iyi öğrendim. Defne yaprakları ve limonla zenginleştirilmiş berrak bir et suyu yemeği başlatacak ve portakal çiçeği suyu katılmış bademli sufleye de bitirecek. Hayır, tart daha iyi olur. Yılın bu zamanında kuru olmalarına rağmen, belki kayısı. Belki de en iyisi armuttur. Sen menüyü, özellikle de tatlıyı mümkün olduğu kadar “basit” tutmamı söyledin. Aslında, beni tutmadan önce tek söylediğin de bu oldu. Bana içinde para olduğunu sandığım bir zarf ve masanın çekmecesinden çıkardığın iki anahtar verdin. Pazar sabahı burada olmayacağını ve yemeğin en geç sekizde başlaması gerektiğini söyledin. “Lütfen buna göre planlayın.” dedin ve sonra merdivenlere doğru yolu gösterdin. Senin sesin bende olsaydı, asla bu kadar kısa konuşmazdım. Hiç durmadan konuşurdum. Sesim sıcak bir ateşe benzese neden durayım ki; hem de yeni yakılmış çıtırdayıp küçük küçük patlayan bir ateşe değil, her şeyin sakinleştiği ve korların kızıştığı, sıcaklığın odunları eritir gibi görüldüğü haline. Senin sesin bende olsaydı, sokaktan adını bağırır, bıraktırdım bir kalp çarpıntısı gibi kapını dövsün, onu bir şarkı gibi sunardım sana. Asla susmazdım.

“Basit mi?” Ne tuhaf bir talep, özellikle de tatlı için. Yemeğin sonunda canı ağır bir tatlı çekmeyen nasıl bir erkektir? Bir tatlı asla yalnızca bir veda olmamalıdır, başlangıç ne kadar sade olursa olsun. Bir tatlı, Baõ’nun söylediği gibi söylersem, Solist Selena’nın her gösterinin sonunda verdiği mesajın aynısını vermelidir.

Perdeler yavaşça inerken, sahnedeki hareket ara vermeden devam eder. Serena şaşırtmaya ve tatmin etmeye devam eder.

Perdeler yavaşça iner.

İzleyenler büyülenmişlerdir ve daha fazlası için delirirler.

Perdeler yavaşça iner.

Aniden, Serena yoktur artık. Fakat arzuları daha kamçılar. İster gibi izleyicilerine veda etmemiştir. Tersine, yeniden sahneye çağırılması halinde onları bekleyen şeyi anıştırmıştır.

İzleyiciler daha fazlası için çılgınca tezahüratta bulunurlar.

“Basit mi?” Belki başında beklemeyi gerektirmeyen bir şeyi kast etmiştir. Servisi sen yapasın, en doğru anda paylaştırasın diye bırakabileceğim türden bir tatlı. Süfle kesinlikle söz konusu olamaz. Çok kaprisli, kendi şartlarını dayatan bir sevgili. Bir tart daha iyi olur, karmaşık değildir, yanlış ellerde biraz kaba bile olabilir. Amerikalı bir oğlan gibi, öyle olduğunu hayal ediyorum. Mutfakta, yanına küçük bir kâse *creme fraiche** ile soğumaya bırakacağım. Örneği servis ettikten sonra, bir kahve ve bir-iki kadeh sert, çok sert bir şeyler içmek üzere o gecelik çatı katından ayrılacağım ve seni onunla –her kimse o– başbaşa bırakacağım. Nezaket için uyku saati. Benim ayrılışım mahremiyetin partiye katıldığına işaret olacak. İkinci artık çatal, kaşık ve bıçakları bırakabilirsiniz. Elleriniz, eklemlerinde direnç kalmamış hayvanı parçalayacak. Teslim olan eti, kendi sınırlarının ihlaline böylesine gönüllü katılması, sizi kendinizden geçirecek. Sıcakla karnı burnunda incirlerden çıkan minik çekirdekler tırnaklarınızın arasına sokulacak. Fark edecek ve parmaklarınızı emip çıkaracaksınız. Birbirinizin parmaklarıyla başlayacak, dizlerinizin üzerinde bitireceksiniz.

Kendime başka hiç kimsenin söyleyemeyeceği kadar iyi yalan söylerim. Neyi duymaya ihtiyacım olduğunu daima bilirim. Başka ne yapabilirim; gerçeğe geri dönüp, günün birinde bilge prensinin geleceği umuduna yapışmış yirmi altı yaşında bir erkek olduğumu kabul mü edeyim? Sisli bir gölün üzerinde dalgalanan şarkımı duyacak ve

* Taze krema. - ç.n.

daha yüzümü görmeden başa aşık olacak. Beni ağır ve sıkıcı işlerde çalışmaktan kurtaracak ve tik ağacından köşkünde bana sarılacak. Bu hikâyelerle doluyum. Yan yana çalışırken, bu hikâyelerle besledi beni annem. Altı yaşımdan on iki yaşına kadar, gündelik hayatımın konusu muz yaprakları, yapışkan ham pirinç, başka kimsenin satın almayacağı aşırı olgun muzlar ve annemin hikâyeleriydi. Yaprakları çaprazlamasına üçe bölmeyi öğretti bana Má. Sonra yumuşak kalmalarını sağlamak için suya koyardık. Damarlarının elverdiği kadar çok su içmeleri gerekirdi. Daha sonra, ateşin merhametsiz ve öfke dolu olduğu zaman, ona ihtiyaçları olacaktı. Hâlâ, beni teskin edecek bir hayal gibi içimde taşıdığım düzenli bir ritmi vardı hareketlerimizin:

Annemin sağ eli su dolu bir leğene giriyor, kokulu yeşil bir yaprağı silkeleyerek çıkartıyor. Sol eli, ham pirincin gece boyunca serin bir su katmanının altında beklediği büyük çanağın üzerini sıyrıyor. Bir avuç pirinç alıyor, parmaklarını hafifçe aralayarak bırakıyor sütümsü suyu süzülüp aksın. Elinde kalanı yaprağın ortasına koyuyor. Ben, pişerken tatlı sularının akacağı yüzey alanı mümkün olduğu kadar büyük olsun diye uzanıp boyuna kesilmiş muz dilimleri ekliyorum. Her parçada iki sıra daha koyu renkli benekler var, soylarının ayırt edici işaretleri. “Çekirdekler ne kadar koyuysa,” diyor annem, “meyve o kadar olgundur.” Sol el bir avuç pirinç daha almak için yeniden çanağa dönüyor ve muzların üzeri tamamen kaplanıyor bunlarla. Elleri kısa bir an kavuşuyor ve geride yeşil bir bohça bırakıyor. Bohçayı bana doğru kaydırıyor ve ben de lifli uzun bir ota sarıyorum. Buhar tenceresi kalan işi halledecek.

Annemin elleri hep aynı rutini yinelerdi ama hikâyeleri asla öyle değildi. Onlar aylak aylak gezinmekte, alternatif yolları değerlendirmekte, eve dönmenin yeni yollarını bulmakta özgürdüler. Hikâyenin

kadın kahramanı bazen henüz köklenmemiş pirinç fidelerine eğilmiş bir köylü kız olurdu. Arada bir İmparatorluk Saray'ında hizmetçilik yapan biri olurdu, aşağı tabakadan halkın arasına yanlışlıkla karışmış bir soylu. Bazen bir balıkçı köyünden, kıyıda oturup ağları onaran, erkek kardeşleriyle aynı şarkıları söyleyen ama denize açılmasına asla izin verilmeyen bir kız olurdu. Fakat "yuva", tik ağacından köşk ve her şeyden önemlisi daima akıllı ve nazik bilge prens hep aynı kalırdı. Yakışıklılığından, daima laf arasında söz ederdi annem. Yaşım büyüdükçe, kısa tarifiinin yetersiz olduğunu düşünmeye başladım ve bilge prensle ilişkin ayrıntıları sorarak onu sıkıştırdım. Bilge prensi ilk sorduğumda on bir yaşındaydım. Annem gülümsedi ve bana "küçük bilge prensim" dedi. Elimdeki paketi bağlamayı bıraktım.

"Ne? Bilge prens *ben* miyim?" diye tekrarlardım, tepetaklak edilmiş bir fantezinin anlamını korumaya uğraşarak. Sarıp bağlayarak otururken, asla kuşku duymamıştım. Bütün bu zaman zarfında, şarkısı sisli gölün üzerinde dalgalanan bendim ve sonunda bilge prensle, tik ağacından köşke ve gölgelerdeki kucaklamalara kavuşan ben olurdum. Köylü, hizmetçi ve balıkçı da bendim, tek fark benim yorumumdaki kız, hiç şüphesiz bir oğlandı. Bilge prensi olduğu gibi bırakırdım, nazik ve bilge bir adam. Fakat, doğrusu, benim yorumumda prens annemin hayal edip edebileceğinden çok daha yakışıklıydı. Teselliyi kimde, aşkı kimde bulduğumu bilseydi, bu hikâyeleri anlatmayı keserdi sevgili annem. Hikâyelerini dinlemeye, odada sesini duymaya devam etmek için, kendi yorumumda sessiz bir gölün üzerinde düzgün taş parçaları sektiren bir aşçı yamağı olduğumu, taşların gölün yüzeyinde kayarken şarkı söylediklerini asla anlatmadım ona. Taşlar her gün, teker teker kıyıda dolaşarak su ve suyun gökle ilişkisi hakkında derin düşüncelere dalan bir bilge pren-

sin ayaklarının dibinde birikirdi. Başlangıçta bilge prens taşları fark edemeyecek kadar derin düşüncelere kapılmış olurdu, fakat sonra taş parçaları birikmeye, yürüdüğü sakın yolu dikkat çekecek ölçüde değiştirmeye, işgal etmeye başladılar. Bilge prens daldığı düşüncelerden uyanıp bir taş alırdı ve tam göle geri fırlatacakken, üzerinde bir sözcüğün kazınmış olduğunu görürdü. Meraka kapılır, ötekileri de inceler ve her birinin üzerinde farklı bir sözcüğün izlerinin bulunduğunu görürdü. Bilge bir prens olduğundan, doğal olarak bunların bir şiirin kırık parçaları olduğunu anlardı, konusu aşk olan. Prens, ne de olsa bir erkekti, bunun bir meydan okuma ve bir oyun olduğunu düşünürdü. Taşları gölün üstünde kaydırarak geri gönderirdi. Elbette ki göl “sisli” olurdu. Bazı şeyler klasikleşmiştir ve asla değiştirilmemelidir. Sis, annemin hikâyelerinden öğrendiğim gibi, en olmayacak aşıkların buluşmasına, yasak konuların başıboş dolaşmasına olanak sağlar. Benim hikâyelerimde, göller ebedi bir sisin altındadır yahut okyanustan gelen ağır bir sisle örtülüdür. Her biri bir dalgacığın, ısıltılı bir şiirin parçası olan taşlar gölün üzerinde gelip gitmeyi sürdürdükçe bilge prens artık bir genç adam olan aşçı yamağı çocuğa deli gibi aşık olur ve sonunda, şey, sonu benim için daima aynıdır.

Gözlerim kapalıyken bile bilirim. Boşluk her odanın sıcaklığını azaltır. Hala sıcak bir cezvenin dibinde yanan kahvenin, buharlaşmakta olan sabun ya da tıraş losyonunun, çıplak tenin yüzeyinden yükselen buhurlu terin kokusunu arayarak derin derin nefes alırım. Sırt üstü döner, bir musluktan akan suyun (sıcak ve soğuk suyun

kendi ritmi vardır), çevrilen gazete sayfalarının, bunun dışında sessiz odalardaki solumanın sesini dinlerim. Hayır, ses çıkarmadan aynı ezgiyi söyleyen boşluk vardır sadece. Gözlerimi açar etrafıma bakarım. Aralık güneşinin ışığı pencerelerde, solmuş gri bir perde halinde asılıdır. Masada kendi kokularından çakırkeyif şarap şişeleri. Kızıl kahve armutlar, yarı yenilmiş, yiyen şaşkınların diş izlerini taşıyorlar. Mum topakları erimiş mum havuzlarının üstünde duruyor.

Dün gece akşam yemeğine kimsenin gelmediğini unutacağım. Pazar gününü birbirimizin dudağından şarap içerek kutladığımızı unutacağım. Ateşin bizi sardığını ve sonra yakıp tükettiğini unutacağım. Kutsandığımızı ve birleştığımızı unutacağım. Dün gece gönüllü yaşandı, diyorum kendi kendime. Zevke karşılık zevk, adil bir değiş tokuş. Şehvete karşılık şehvet, dengeli bir terazi.

Maydanoz olma zahmetine girme İhtiyar. Senin Tanrını dinlediğim yok artık. Her şeye rağmen ikinizin suçlamalarını bekliyor olmam ne kadar acıklı, adet haline getirdim bunu.

Sonunda giyiniyorum, ayaklarımın yatağın yanındaki haliya gömüldüğünü hissediyorum. Çoraplarımı giyip ayakkabılarımın bağcıklarını bağlıyorum. Parmaklarımla saçlarımı tarıyor, Madamlarıma dönerken yemek için bir armut alıyorum. Paltomu giyiyorum ve yabancı bir şey hissediyorum. Göğüs cebim, kalbime en yakın şey, dolu ve şişkin.

“Vay, vay, vay. Anlaşılan başından beri haklıydım. Orospular gemilerde aşçı olur. Seni acınası pislik. Senin sıfır değerinde olduğunu biliyordum, fakat daha da az edeceğini asla tahmin edemezdim. Bu kez beklentilerimi aştın *sen*. En büyük oğlum, aşçı yardımcısı ve şimdi de sen, bildiğin orospu.” Ölü ve dolayısıyla geleceği görebilen İhtiyar, en kötümser kuşkularımı teyit ediyor.

Merdiven boşluğu toz ve ölmekte olan yankılarla dolu bir boşluk. Yarısı çoktan geçmiş Pazartesi uyuyakalmış, anılarını orada kaybetmiş. Odéon Sokağı mağaza vitrinleri ve arnavut kaldırımlarından oluşan bir bulanıklık, gözlerimin kıyısında kaybolan bir ölü nokta. Öyle hızlı yürüyorum ki bakışları üzerime çekiyorum. Gelip geçenler bu hız karşısında şaşkın, böylesine abartılı bir enerji patlaması karşısında rahatsız. Kusura bakmayın ama geç kaldım. Buralarda oyalanmak için bir sebebim yok, diye düşünüyorum. Bu sokak kendini bana asla teslim etmeyecek ve ben de uygun şekilde karşılık vereceğim. Aralık ayının uzun gölgeleri sokağın bir yanındaki binalara çoktan düşmüş olabilir. Öteki yanda kalanlar daha da fazla ışıkla parlıyor olabilir. Böylesine ayrıntılara harcanan dikkat, doğrusu, burada boşa gitmiş olur. Burası iş yapılan bir sokak, ticari ve kâr peşinde. Burada görülecek sıra dışı bir şey yok, o yüzden ilerle diyorum kendi kendime, burada görülecek bir şey yok. Luxemburg Bahçesi'ne, çok öfkeli oldukları şüphe götürmez Madamlarıma doğru yöneliyorum. Bu sabah kahvaltılarını kim hazırlamıştır? Bir kap kahve, mısır unundan yapılmış bir tabak kek, ufalanan altın rengi karelerden bir kule, Bayan Toklas'ın bana öğrettiği, kendisinin ve GertrudeStein'in bayıldığı bir tarif. Pazartesi sabahı otomobil gezileri için sepetlerini kim hazırlamıştır? Sarılır sarılmaz kâğıdı yağla lekeleyen, yağlı kâğıda sarılmış tavuklu sandviçler ve meyveli çörekler, içerdeki erimiş elmayı kaplayan kırılgan kabuklar. Raspail Bulvarı'na dönünce, yürüyüşümü yavaşlatıyorum, deli gibi çarpan kalbimi sakinleştiriyorum ve kendimi bir kez daha en iyi bildiğim şeylerle tanıştırıyorum.

9

Fleurus Sokağı 27'ye gelmeden önce, Pazartesi günlerimin çoğunu burada geçirdim, özellikle de cevaplayacak eleman ilanları, kabul edilmememle sonuçlanacak iş görüşmeleri, şehrin güneşe aç parklarında boş banklar olmadığı zamanlarda. Ay yükseldiğinde, bir iki içki yuvarladıktan sonra da sık sık kendimi burada bulurdum. Mesafeyi gözlerimle ölçer, kayalıklar, kum birikintileri ve başka can sıkıcı engeller bakımından suyun yüzeyini incelerdim. Hiçbir şey bulamazdım, ayın yansı-sından başka. "Sizi burada tutan nedir?" diye sorduğunu duyardım bir adamın. Sizin sorunuz, cevabımı bilme arzunuz beni burada tutuyor, derdim, verdiğim cevap hep aynı olurdu. Sonra adamın gülümsediğini görürdüm. Gözlerimi açar ve o gece için köprüden ayrılırdım.

Ona, bu köprüdeki adama, 1927 yılında rastladım. Hangi ay olduğunu hiç hatırlamıyorum. İlkbahar sonları da olabilir, sonbaharın ilk günleri de. Emin olduğum bir şey varsa, o da karşılaştığımız gün şehirde geçmiş bir hatıranın görünümü olduğuydu; sanki o gün şimdiki zaman işe gitmeyi reddetmiş de geçmişle idare edin demişti. Seine nehrinden yükselen bir sis vardı ve suyun bütün hallerinin yapmaya eğilimli olduğu gibi, şehrin kenar ve köşelerini yuvarlamıştı. Koyu bulutlarla kaplı alçak gökyüzü Parislilerin sunduğu bütün renkleri gölgeliyor, kasvete karşı dikkatle ayarlanmış savunmalarından yoksun bırakıyor onları. Bir

adanın boynundaki kırmızı atkı, paslı bir kangal oluyor. Genç bir kızın şapkasındaki pembe tül bir egzoz ve duman pusu içinde kayboluyor. Bilirim ki böyle bir günde Madamım ve Madamım sebzeli etli bir yemek isterlerdi. Hayır, bir tür sakatat. Fırında dana böbreği, ağır ateşte pişmiş uykuluk, koyun ciğeri sotesi. İçin derinliklerinden gelen bir şeylerin kendi içlerini ısıtması olurdu gerekçeleri. Fakat köprüdeki adama rastladığım gün, Madamımı ve Madamımı bulmaktan pek çok gün ve iki yıl uzaktaydım. Fleurus Sokağı'na geldiğimden beri buraya döndüğüm ilk Pazartesi bu, ellerim korkuluklarda, yüzüm nehre dönük. Günlerim, ne de olsa, artık bu iki Amerikalı hanıma ait ve onlar da eğlenenin sürüp gittiği evlerinin temeli olan pişirip taşıma telaşıyla beni meşgul ediyorlar. Dikdörtgen şekilli milföy hamurları, yuvarlak tartlar, şekerli veya şekerlessiz, çırpılmış ağır krema kâseleri, taze meyve püreleri, fondan çiçekler ve çikolata yapraklar; bunlar benim günlerimi ve başkalarının ağızlarını dolduran lezzetlerdir. İnanın bana, bugün onlara geri dönmeye, onlar için hafta başının gerektirdiği işlevleri yerine getirmeye kesinlikle niyetliydim. Fakat bu yarı sarhoş Pazartesi gününde, Raspail Bulvarı onlara götürmek yerine, buraya getirdi beni. Bu şehrin sokaklarının canlı olduğunu düşünmüşümdür daima. Nerede olmam gerektiğini, o anda kimi görmem gerektiğini onlar benden iyi biliyor.

“Sizi tanıyor muyum Mösyö?”

“Gelin bu soruya evet diyelim, böylece birbirimize hemen *ban** diye hitap etmeye başlayabiliriz,” dedi bana cevap vermek için gözle-

* Vietnamca arkadaş, dost anlamına gelen sözcük. - ç.n.

rini Seine'den ayıran adam. Üzerinde siyah bir takım vardı, kaba bir dokuma, cüssesi için fazla büyük ve modası geçeli yıllar olmuş, tabii eğer böyle bir takımın bu şehirde moda kabul edildiği bir zaman var idiyse. *Ban* sözcüğü bunu teyit etmemiş olsaydı bile üzerindeki takım ederdi. Hiç tartışmasız Vietnamlıydı.

“*Ban* ha? Tabii, neden olmasın?” dedim, paylaştığımızdan emin olduğum dile geçerek. “Söyle bakalım dostum; kayıp mı oldun, yoksa düşünüyor musun? Tecrübelerime göre biri bir köprüde dikiliyorsa ya kaybolmuştur ya da düşünüyordur.”

“Kayıp mı oldum, yoksa düşünüyor muyum?” Bu, dostum filozoflara layık bir soru.” diye yanıtladı köprüdeki adam. “Sanıyorum bu sorunun cevabı şu... Kaybolmak hakkında düşünüyorum.”

“Filozoflara layık bir cevap.” dedim.

Bazı erkekler gülümsediklerinde, yüzlerinin derisi, elmacık kemiklerini örtecek şekilde gerilir. Onun gülüşü yüzüne cildin altındaki etin görünümünü verdi. Yanaklarındaki çukurları doldurdu, başka bir zamana ait bir yüz ortaya çıkardı. Gülümsemeden önce daha yaşlı görünüyordu demek istemiyorum. Hatta tam tersi. Yaşsız göründüğünü düşündüm yanından geçerken. Ayrıca yakışıklı diye de düşündüm, geri dönüp durduğu yere giderken.

“Öğrenci misin?” diye sordum.

“Hayır.”

“Ya.”

“Yeniden dene.” dedi.

Ah, bir oyun. Neden hep böyle kapılıyorum, diye düşündüm, oyun oynayan adamlara.

“Dostum, nereden başlayacağımı bile bilemiyorum.” dedim. “Vücudun zengin olduğunu gösterecek kadar cüsseli değil, bu kadarını biliyorum.”

“Çok iyi bir başlangıç, lütfen devam et.”

“Yıllardan beni krema ve peynir yemediğini tahmin ederim. Biraz et yemiş olabilirsin, ama yağlı tarafından değil. Hayır, kesinlikle adaleli, uzun uzun çiğnemeyi gerektiren türden. Hayatı pahasına çalışmış bir hayvanın eti, bilmem ne demek istediğimi anlıyor musun?”

“Çok çok iyi bir başlangıç dostum. Ve eğer *benim* tahmininde bulunmam gerekseydi, senin bir aşçı olduğunu söyledim.”

Gülümsedim.

“Aşçıların kendilerine ait bir kelime dağarcıkları vardır,” diye devam etti, “ve tam şuradan gelir, bilirim.” Eğer olsaydı, göbeğinin bulunması gereken yeri işaret etti.

“Sen de aşçı olmalısın o halde?”

“Evet, bir zamanlar.”

“Dur tahmin edeyim... Hamur işleri. Zayıf insanlardan daima çok iyi hamur işleri ustası çıkar.”

“Etkileyici.” dedi hayranlıkla bana bakarak. “Evet, ‘*pie*’lar yapardım.”

“Ne?”

“*Pie*. Tartın İngilizcesi.”

“Ya.”

“Beş yıldızlı bir otelin, beş yıldızlı şefinin emrinde ‘*pie*’ fırınında çalışan aşçı yardımcısı.” diye ekledi, asker gibi hazır duruşa geçip selam vererek.

“Burada, Paris’te mi?”

“Hayır, bir başka şehirde.”

“Ah, elbette! Affedersin dostum, bu tür ayrıntılar konusunda biraz yavaşım. ‘*Pie*’ yiyen bir şehir İngilizce konuşuyor olmalı. İyi para ödemiş olmalılar sana.” dedim, ona az çok yeni bir ışık altında bakarak. Birikmiş parası olan bir adam, diye düşündüm.

“İyi para ödediler mi? Ödediler, eğer alın terine karşılık kâğıdı adil bir karşılık sayıyorsan yahut ...”

“Dostum,” diye araya girdim, “korkarım dediklerini anlayamıyorum.” Gerçeğin zaman kazandırdığını biliyorum ve köprüdeki adamla ne kadar zamanım olduğunu bilmediğimden, en iyisinin açık konuşmak olduğunu düşündüm.

“Lütfen kusuruma bakma,” dedi, “içimdeki filozof pek konuşkan bugün. Bütün demek istediğim, fırın inanılmaz sıcaktı, günde yirmi dört saat. Hepimiz alnımıza bezler bağlıyorduk ki terimiz tatlı tartları tuzlandırmasın. Orada öyle çok kilo kaybettim ki günün birinde pat diye yok olacağımı düşündüm. O anı zihnimde bir oyunun son sahnesi gibi canlandırmıştım. ‘Ba nerede?’ diye soracaktı Şef Escoffier. ‘İşte şurada’ diye yanıtlıyacaktı diğer yardımcıları sahne ışıkları kararkirken, hep birlikte yerdeki ıslak bir noktayı işaret ederek.”

“Şey, Ba, bu...”

“Adım Ba değil dostum.” diye düzeltti beni. “Onlar beni öyle çağırırlardı.”

“Ha.”

“Peki ya sen, dostum, sen nerede çalışıyorsun?”

“Her yerde.” diye cevapladım.

“Evet, orada ben de çalıştım.” dedi.

“Nerede?”

“Her yerde.”

“Ah, elbette. Yavaş olduğumu söylemiştim.”

Güldü ve ben de ona katıldım.

“Her yerde, hımm... Seninki hileli bir soru diye düşünmeye başlıyorum.” diye takıldım. “Sadece bir aşçı değilsin, öyle değil mi? Birden fazla doğru cevabın olduğunu söylemeliydin bana. Bu hiç nazikçe değil!”

“Bu meseleye bakmanın bir yolu. Bir başkası ise, eğer sorunun muhtelif olası cevapları varsa, o halde dostum, doğru cevabı bulma şansın da o kadar yüksek demektir. Gidiş yolundan olsun not...”

“Aha! Bir öğretmen!”

“Evet, bir zamanlar.”

“Hadi dostum, gel Katolikçilik oynayalım ve ilkin sen itiraf et.”

Yine güldü.

İyi bir işaret diye düşündüm.

“Liste uzun.” diye başladı. “Günüm bu köprüye ve nehre ait. Senin günün kimseye ait değil mi?”

“Hayır, şu anda değil. Genellikle Luxemburg Bahçesi’nde bir banka aittir, ama bankım kıskanç değil ve paylaşmaya daima gönüllü.”

“Aşçı yamağı, denizci, bulaşıkçı, kar küreyici, kalorifer ateşçisi, bahçıvan, tart ustası, fotoğraf rötuşçusu, sahte Çin hediyelikleri ressamı, ne iş olsa yaparım ve açık arayla en sevdiğim, mektup yazıcı.”

“Bunu yapmak için sana nerede para ödediler?”

“Bir yük gemisinde. Çok uzun zaman önceydi ve para için yapmamıştım. Bu yüzden ‘gönüllü yardımcı’yı da ekleyebilirsin listeme.”

“Oh!” dedim.

Bu hikâyeyi daha önce duydum diye düşündüm.

“Bir denizciye Hint Okyanusu’ndaki gökyüzünü tarif edecek sözcükleri bulması için yardım ettim ve o da dediklerimi şiirsel buldu. Övgüleri mürettebat arasında yayıldı ve çok geçmeden *Latouche Tréville*’in resmi mektup yazıcısı oldum.” dedi köprüdeki adam.

“Ne?”

“Dedim ki çok geçmeden resmi ...

“Hayır, hayır, yük gemisinin adı ne demiştin?”

“*Latouche Grandeville*. Fakat aradan çok uzun yıllar geçti, şimdi tam olarak hatırlamam imkânsız.”

Oyunumuzda bu kadar çabuk bir yalan niye, diye düşündüm.

“Kaç yıl olmuş olabilir ki dostum? Yirmi beşten fazla göstermiyorsun.” dedim.

“Sen Fransızların arasında fazla kalmışsın.” diye cevapladı, başını sallayarak. “Bir Vietnamlının yaşını doğru tahmin etme becerin iyi çalışmıyor artık.”

“İzninle yeniden deneyeyim.” dedim. “Baõ adlı bir denizci bana bir formül öğretmişti. Eğer bir Fransız yirmi beş gibi görünüyorsa, aslında on beştir. O halde bizde ilave etmek kuraldır. Bu da senin en fazla otuz beş olduğun anlamına gelir.”

“Otuz yedi yaşındayım,” dedi, “ve ben senin yaşını tahmin edecek olsam, yirmi dört derdim.”

Baõ, Solist Serena hakkında hikâyeler anlatmadığı zamanlarda, *Niobe*’den önce sefere çıktığı yük gemisi *Latouche Tréville*’de aşçı yamağı olarak çalışan genç bir Vietnamlı hakkında hikâyeler anlatırdı. Aşçı yamağı, Baõ’ya bakılırsa, mürettebat arasında üç sebeple iyi tanınır ve çok sevilirmiş. Birincisi, onların aksine sadece adını yazmayı değil, doğru düzgün okuyup yazmayı bildiğinden Vietnamlı denizciler için evlerine mektuplar yazdığından. “Bunun için para bile almazdı!” diye vurgulardı Baõ. Gençlik ve iş deneyimi yokluğundan kaybolan onca kazancı düşün! demeye çalışıyordu Baõ. İkincisi, aşçı yamağı kendi ve başkalarının yaşı hariç, her konuda muğlaktı. O, Baõ’ya bakılırsa, bir adamın tam yaşını tahmin edebilir ve iddia edilirse ayını bile tahmin etmeye kalkışmış. Üçüncüsü, bir gece aşçı yamağı her zamanki mektup yazma randevusuna gelmeyince, Baõ

koridora gitmiş ve onu yerde oturur bulmuş. Bir tarafında soyulmuş yeşil kabuklar ve öte yanında bembeyaz soyduğu kuşkonmazlar varmış. “Uçlarını bile kesmişti.” demişti Baö. “Ona aşçı görmeden hepsini denize atmasını, yoksa kendini onlarla birlikte suda bulacağını söyledim. Fransızların kuşkonmazları konusunda nasıl olduklarını bilirsin.”

Yamak hayır diyerek başını sallamış.

“İyi, belli ki Fransızların kuşkonmazları konusunda nasıl olduklarını bilmiyorsun.” diyerek gülmüş Baö.

Yamak, gözlerinde yaşlarla bakmış Baö’ya.

Baö’nun hikâyelerinin ana fikri genellikle kolayca anlaşılır. Daha pervasız ve patavatsız olursa, apaçık denebilir. *Latouche Tréville*’de aşçı yamağı olarak çalışan genç Vietnamlı hakkında anlattığı hikâyelerin genel olarak komik olmasını amaçlardı. Çoğunlukla değil, bazen, anlattıktan sonra Baö bile gülmezdi. Genç adamın adı, Baö’ya bakılırsa, “Ba” idi. Köprüdeki adamın gerçek adının *bu* olmadığını söylediğini biliyorum. Elbette değil. Gerçek adların böyle karşılaşmalarda asla karşılıklı söylenmediğini biliyorum, ama yine de söylemesini beklemiştim. Baö’nun adını söylerken gözlerine baktığımı hatırlıyorum. Gözünü bile kırpmadı, gözlerinde bir ışıltı yahut dalgınlık ifadesi belirmedi, Budist rahiplerinin yahut karnı güzelce doyurulmuş bebeklerin gözlerinde görülen bir dinginlikten başka hiçbir şey yoktu. Yalnız bebeklerin iyice beslenmesi gerekir, rahiplerin değil. Ettikleri ömür boyu yoksulluk yeminleri ve dilenci çanaklarıyla, Budist rahipleri hakikaten iyi bir yemeğin etkilerine karşı bağışıklık kazanmışlardır. Bebekler ise yaşam boyu sürececek bağımlılıklarını henüz kazanmaya başlamışlardır. Köprüdeki adamı şimdi düşündüğümde, vazgeçiyorum. Çoğu zaman eminim ama öyle za-

manlarvar ki düşündüğümde Hayır diyorum, o da tıpkı ötekiler gibi bir adamdı.

“Vietnam’dan ayrıldığımda yirmi iki yaşındaydım.” dedi gözle-
rini yeniden Seine’e çeviren adam. “O zamandan beri geri dönme-
dim.” Sesi canlılığını yitirdi, kelimeleri sessizce aşağıdaki suya atladı.

Böyle bir anda, sessiz kalmak bildiğim en uygun karşılık. Za-
man; etkisini, yansımaya eşlik eden helezonik kederi dikkate ala-
rak durmuş, bir nefes almış ve biz yan yana iki adam bizi ne buraya
ne oraya bağlayan bir köprü’nün üzerinde dikilirken, yolculuğuna
yavaşça yeniden başlamıştı. Ellerimiz korkuluğun üzerindeydi. Yüz-
lerimiz yüzmek için fazla soğuk bir nehre dönüktü. Ne kadar yazık,
diye düşünmüşümdür hep, bedeninizi daldıramadığınız bir su, yiye-
mediğiniz bir meyveden bile kötüdür.

“Köprüleri hep sevmişimdir.” diye birden başladı, Seine konu-
sundaki yakınmamı duymuş ve köprüyü bir teselli olarak sunarmış
gibi. “Peki sen dostum, senden ne haber?”

Bu kez sessizliğim, bu koşullarda bile, *bunu* söylemenin tuhaf ol-
duğunu hissettirdi ona.

“Köprüler kimseye ait değildir,” diye devam etti aldırmadan. “Bir
köprü hiç kimseye ait değildir, çünkü bir köprü’nün her iki yanında bu-
lunan iki tarafa ait olması gerekir. Bir anlaşmanın olması gerekir, karşılıklı
rızanın, aksi halde yararsız bir ahşap parçası, boşa harcanmış çimento de-
mektir. Her köprü, bu açıdan,” diye açıkladı, “bir uzlaşma anıtıdır.”

“Meslekler listene ‘filozof’u da eklemelisin gerçekten dostum.”
dedim.

“Özür dilerim. Buraya dönmeyeli yıllar oldu. Unutmuşum, bu
şehir beni...

“Bilge bir prens gibi konuşturuyor.” dedim cümlesini onun yerine bitirerek.

“Ne? Bilge prens mi? Evet, dediklerim sende yaşlı bir mandarin olduğum izlenimi yaratmış olmalı.” Güldü.

“Aşağı yukarı.” diye başımı salladım.

“Hakkında daha fazlasını bilmek istiyorum dostum. Seni buraya getiren ne?” diye sordu köprüdeki adam.

“Seni buraya getiren şeyin tıpkısı.”

“Sahi mi?” diye sordu gözleri parlayarak.

Karanlıkta patlayan maytaplar gibi diye düşündüm.

“Evet, bir gemi.” dedim.

Yine güldü.

Bu çok iyi bir işaret diye düşündüm.

“Hepimizi buraya bir gemi getirdi. Ne kadar doğru. Sanırım asıl soru bizi burada neyin tuttuğu?”

“Vietnam’da ailemden kimse kalmadı.” diye yalan söyledim.

“Anlıyorum.” dedi, başını sallayarak. Kimsesiz olduğum düşüncesinden etkilendiği besbelliydi.

“Peki ya sen, seni burada tutan ne?” diye sordum.

“Beni burada tutan ne oldu demek istiyorsun. Çünkü şimdi sadece bir ziyaretçiyim, bir turist. Ve bu şehrin bir turiste kendisini nasıl hissettirdiğini bilirsin... Katlanılan ama varlığı öyle büyük hoşnutluk vermeyen yoksul bir akraba gibi.”

“Bu şehir bana da kendimi öyle hissettiriyor,” dedim, “üstelik buraya geleli bir yıl oldu.”

Neden hep ziyarete gelmiş olurlar, diye düşündüm. Bir kere olsun Paris’te adresi olan bir adam yahut Paris’te adresi olan ve sonra beni oraya davet edecek bir adam olsun.

“Bir yıl uzun bir zaman değil dostum. Burada yaklaşık dört yıl yaşıadım.” dedi köprüdeki adam.

Dilekler, inanın bana, tehlikeli, hatta sinsi şeylerdir. Çok iyi ifade etmek gerekir. Mecazi konuşmalardan kaçınmak gerekir. Tarih, zaman ve yer konusunda kesin ifadelerin çok büyük önemi vardır.

“Nerede?” diye sordum.

“Bir odada.” diyerek gülümsedi.

“Bana sokağının adını söyle, ben de sana yerini, sağ yakada mı yoksa sol yakada mı olduğunu, hatta hangi idari bölgede olduğunu söyleyeyim.”

“Yaşadığım ikinci sokağı bilirsin, ama birincisini değil.”

“Dene ve gör.”

“Pekâlâ, kolay olanıyla başlayacağım. Gobelins Sokağı.”

“Bu çok kolay. On Üçüncü Bölge. Orası fena bir mahalle değildir dostum.”

“Bu şehirde ilkin nerede yaşadığımı öğrenene kadar bekle.”

“Bunu biraz ilginçleştirelim mi dostum? Doğru cevaba karşı bir içkiye ne dersin? Yalnızca bir tane var, öyle değil mi?”

“Dostum, o sokağın yerini bilersen, sana yalnızca bir içki değil, bir akşam yemeği ısmarlarım.”

Lütfen, lütfen eğer bir Tanrı varsa sokağın yerini bilmeme yardım etsin, diye düşündüm.

“Compoint Çıkmazı.”

“Tam olarak nerede olduğunu biliyorum! Yedinci Bölge’de. Yalnızca üç veya dört evin baktığı dar bir sokak, öyle değil mi? Böyle söylediğim için kusura bakma dostum, fakat o evlerde birilerinin yaşadığını bilmiyordum. Genellikle depo olarak kullanılırlar sanıyordum.”

“Şaşırtıcı, dostum, çok şaşırtıcı. Belki de kendim hakkında daha fazla bir şey anlatmamalı, kalanı *senin* anlatmana izin vermeliyim.”

“Sadece sokakları bilirim. Ne kadar fakir iseler, o kadar kolaydır-
lar, Fakat Compount Çıkmazı bu şehrin en sefil yerlerindendir.”

“Orayı kesinlikle biliyorsun o halde.”

Köprüdeki adam, sözünü tutup Descartes Sokağı’nda bir restoran önerdi. “Oranın şefini tanıyorum.” dedi.

“Nereden?”

“Şehirden.”

“İngiliz mi?”

“Amerikalı.”

Bir Amerika restoranı. Kocaman sığır eti dilimleri ve çok uzun bardaklarda inek sütü hayal ettim. Fakat oraya gittiğimizde dışarıda asılı gördüğümüz kırmızı fenerler buranın bir Amerikan restoranı olmadığını duyuruyordu. “Oh!” dedim içimi çekerek, “Bir Çin restoranı beklemiyordum.” Üç çeşit sebze, diye düşündüm, ucuz oldukları ve mısır nişastasıyla yoğunlaştırılmış bir bulamaçta boğuldukları sürece hangi üçü olduğu fark etmez.

“Dostum, sana bir akşam yemeği söz verdim ve bu iyi bir akşam yemeği olacak.” dedi sol eliyle hafifçe omzumu tutarak. Sağ eliyle kapıyı açtı ve içeri girdik. Mekanın içi anında, nasıl desem, Çinli olmayışıyla çarptı beni. Ne kırmızı yazılar, ne altın varaklı süsler, ne pullu ejderhalar, ne parlak göbekli Buda heykelleri. Fransızların iyi bir Çin restoranında arayacakları her şey burada namevcuttu. Boş olmasına şaşmamak gerek, diye düşündüm. Böyle bir yeri Chez Jean, Jacques veya Jules’den nasıl ayırırsınlar* Bakın, güzel bir Fransız kasiyer bile

* Chez Fransızca’da yerianlamına gelen bir sözcüktür; Jean, Jacques veya Jules’ün Yeri gibi. - ç.n.

var, ön kapının hemen içinde oturmuş, bizi en başından itibaren görmezden gelmesine izin veren stratejik bir konum, diye düşündüm.

“Matmazel, iki kişilik bir masa.” dedi köprüdeki adam, Fransızcasında hoş bir otorite tınısı vardı.

“İstediğiniz yere oturun.” dedi kasiyer sağ elinin hızlı bir hareketiyle.

“*Cám on.*” dedi köprüdeki adam, teşekkür ederken beklenmedik bir şekilde Vietnamcaya dönerek.

Genç kadın ilk kez olarak gözlerini okumakta olduğu kitaptan kaldırıp bize baktı. Gözleri kahverengiydi ve içinde kum dalgacıları vardı. Madam’ın sekreteri gibi, diye düşündüm. “Bir şey değil Mös-yö.” diye fısıldadı restoranda başka hiç kimse olmamasına rağmen.

On iki masa arasından birini seçtik. Hepsi beyaz örtülüydü ve üzerlerinde çatal, bıçak ve çanak şeklinde, cömert porselen çorba kaşıkları vardı, restoranın içinde bulunan şeyler arasında, buranın Çin yemekleri sunan bir yer olduğunu gösteren tek şey bu kaşıklardı. Bir masaya oturduk ve tek söz etmeden karşılıklı sırttık. Bir giz paylaşmışçasına, diye düşündüm. Tam tersine, çocukça davranışımız, korkarım, ikimizin de hayli zamandır bir restorana gitmediğimizin bariz bir işaretiydi.

“Buranın şefi Amerikalı mı?” diye sordum. “Çin yemeği pişirmeyi nasıl öğrenmiş?”

“Amerikalı değil. Öyle olduğunu söylemedim, değil mi? İkinci soruna gelince, yemek pişirmeyi annesinden öğrenmiş, sen de annenden öğrenmedin mi?”

“Oh.”

“Dinle, dostum, şef biraz utangaç. Mutfaktan çıkabilir, fakat masaya gelip konuşmayacaktır. Kaba biri olduğunu düşünme.”

İkinci iş olarak şimdi garsonluğumuzu üstlenen kasiyer, yemek listelerini uzattı. Eğer listede olmayan istediğimiz bir şey varsa, lütfen kendisine söylememizi, çünkü şefin talepleri yerine getirmek istediğini söyledi. Bütün bunları söylerken bana bakıyordu, fakat dikkatinin, bütün vücudunun ona odaklandığını görebiliyordum. Bilge prensin yakışıklı olduğunu biliyorum Matmazel, fakat kendisi bu gece meşgul, diye düşündüm.

“Lütfen şefe benim tuzlu karabiberli karides alacağımı söyleyin, kabuklu olsunlar lütfen ve arkadaşım da aynısından alacak.” Siparişleri herhangi bir aşçı yamağına ait olamayacak bir Fransızcayla verdi.

Genç kadın, “Elbette.” diyerek mutfakın perdeli kapısına doğru yürüdü.

“Dostum,” diye fısıldadım, “bu pahalı bir yemek...”

“Karşılığında para ödemeyi arzu ettiğim tek şey yemek,” diyerek eğildi beni temin etmek için; “ve üstelik, buradaki şef bizden kuruş almayacaktır.” Rahatça sandalyesine yaslandı. Çok geçmeden parasızlığımızın ortaya çıkması beklentisiyle kürek kemiklerimin arasında birikmeye başlayan gerginlik de geçti.

Perde açıldı, elinde dar koridora sığmak için fazla geniş görünen bir tepsi olan genç kadın, sağa sola salınarak geldi, tepsiyle rahatça salona girdi. Zarafet diyemeyeceğim, çünkü böyle hareketler doğuştan değildir, eklemlerine doğduğu gün böyle bir esneklik ihsan edilmiştir. Hayır, bu tür hareketler her gün tekrarlanmış ve işyerinde ara sıra ortaya çıkan talihsizlikler aracılığıyla mükemmelleştirilmişlerdir. Köprüdeki adama baktım ve kıza, şey, hayranlıkla baktığını gördüm. Elbette ki tepside etkilenmiştir, vücuttan değil, diye düşündüm. Tepsi, inanın bana, çok etkileyiciydi. Çoğunu pembe bir karides yığını dolduruyordu, hepsinin kabuğu üzerinde kafası yerindeydi.

Kafalarının bitimindeki kırmızı bir kuşak, kabuğun altından ışıltıyan mercan renkleri dışı olduklarını gösteriyordu; bu şehrin pazarlarında bulundukları zaman pek pahalıdırlar. Ayrıca her iki tarafında birer tabak vardı. Birinde sarımsak ve zencefille sote edilmiş ince taze fasulye, ötekinde şöyle bir ısıtılıp yumuşatılmış su teresi vardı. Hepsinin ortasında, buharı tüten beyaz pirinçle tepeleme dolu ayaklı bir kâse vardı. Tepsinin üzerinde, mantarından restoranda sunulan açık şarap yerine bilinçli seçildiğini anlaşılan, dengede bir şişe vardı.

Sonra biraz konuştuk, tutumlu bir şekilde, aralarda kocaman çatal dolusu yemekler yiyerek. Yemek çubuğu sunulmamıştı ve biz de istemedik. Önümüzde bir ziyafet varken, sofranın teknik ayrıntılarıyla zaman kaybetmeye ne gerek var, diye düşündüm.

“Kuzu göbeği mantarı mı?”

“Evet.” diye başıyla onayladı.

“Kuzu göbeği mantarı.” diyerek tekrarladım. Beklenmedik bir ilave, diye düşündüm. Ormanın çürüme küfûyle tadı zenginleşmiş bu mantarlar, yeşil fasulyelerin altına saklanmışlardı ta ki kokuları onları ele verene ve biz çatallarımızın dişleriyle onları aramaya başlayana dek.

“Tereyağı?”

Başıyla evet diyerek onayladı.

Tuzlu, karabiberli karidesler son olarak tereyağında çevrilmiş! Hayran kaldım. Yüksek sesle değil elbet, çünkü ağızım doluydu. Eriyen tereyağı altın rengini aldıktan sonra birkaç dakika daha ısıtıldığında, Anห์ Minh’in bana öğrettiği gibi, açıklanamaz bir şekilde odun ateşinde kavrulmuş fındık tadını alır. Şimdi yeniden öğrendiğime memnun olduğum bir ders.

“Su teresi?”

Lokmasını ısırmanın ortasında durdu ve bana baktı. Şaşkın, diye düşündüm. Önceki sorularım daha ziyade onay istekleriydi, basit sözcüklerle dile dökülmüş bile olsalar, profesyonel bir mutfakta zaman geçirmiş bir damağı gösteriyorlardı. Bu soru ise basit bir aşçı yamağının sorabileceği bir soruydu. Su teresini karıştırmaya imkân yoktur, ağızda acımsı bir tat bırakan, vücuda serinlik veren bu yeşilliği her Vietnamlı gözleri kapalı tanır. Ben de iyi tanırım. Sorum bu değildi. Tarifi aldatıcı ölçüde kolaydır, yağı dumanı tütene kadar ısıtırsınız ve su terelerini bolca tuz serperek göz açıp kapama süresi kadar pişirirsiniz. Sıcakla daha fazla temas ederse, saplar sicim gibi olur, ağızınızda düğümlenir, yutulması imkânsız hale gelir.

“Tuz?” diye sordum, sorumun püf noktasına yaklaşarak.

Evet diye başıyla onayladı. “Buradaki şef,” dedi “*fleur de sel** kullanır bu yemek için.”

Başımı iki yana salladım. Bu Fransızca deyme aşına olmadığımı belli etmek istiyor, fakat ağzımı açmak istemiyordum, çünkü yine fazlasıyla doluydu.

“Tuz çiçekleri.” diye tercüme etti. “Bunu bir şiirmiş gibi düşün. Güneşin sıcağında ilk açan bir ‘çiçek’ gibi.”

“Şimdi bir de şair mi oldun? Ben, ben şiirde hiç iyi değilimdir.” dedim, ağızma bir çatal dolusu daha su teresi atarak. Tuz çiçeğinin yaprakları ağzımın tavanında karşı yavaşça açıldılar.

“Deniz tuzu...” diye açıklamaya başladı.

Bana patronluk taslama dostum, diyen bir bakış fırlattım ondan yana! Vücudum yarım şişe şarap ve aylardır hiç görmediği ölçüde yiyeceklerle dolu olsa bile, bu makul düşünme gücümü bütünüyle yi-

* Tuz gülü, deniz suyundan tuz elde edilirken, suyun yüzeyinde oluşan tabakanın dibe çökmeden toplanan kısmı. Fransa'nın belli yerlerinden bu biçimde elde edilen tuz çok özel addedilir. - ç.n.

tirdiğim anlamına gelmez. Yerden kazılıp çıkarılmış tuz olmadığını biliyordum. Öyle olsa, damakta çok daha patlayan, zorlayıcı bir tat bırakır, ayrıca miktarı bir zerre olsun kaçırılsa rahatsız edici olurdu.

Bilge prens içerlememi görmezden geldi ve bizi belli bir uzaklıktan bakıldığında çeltik tarlalarına benzeyen tuzlu su havuzlarından oluşan bir manzaraya götürerek, sabırla açıklamasını tamamladı. “Tek farkla, bu kareli görünümlü sulak alanda yetişen tek şey tuz öbekleridir.” dedi. Gözlerimi kapattım ve orada çocukluk çağında başları karla kaplı dağlar gördüm, tepeleri denizden yeni doğan. “Deniz suyu bu şekilde buharlaştırıldığında, geride tuzunu bırakır, tıpkı bizim geride kemiklerimizi bırakacağımız gibi.” Gözlerimi açtım ve çok uzaklara daldığımı gördüm.

Gerçek benliğini yavaş yavaş ortaya sermenin, *fleur de seli* çoğu Fransız mutfağında bulacağım sıradan tuzlardan ayıran nitelik olduğunu öğrenmeye başlıyordum. Bir açılım, bir yükseliş ve düşüş vardır; bu süre zarfında tuzluluk belirginleşir, yoğunlaşır ve sonra kaybolur. Bunu dudaktan bir öpüş olarak düşünün.

Genç kadın masamıza döndü ve boş tabaklarımızı topladı. Yemek geldiğinden beri ilk kez alıcı gözüyle salona bakındım. Hâlâ boş ama ıssız değil, diye düşündüm. Mahremde olduğu gibi boş; baş başa olmak için uygun bir yer. Gerçi bu tür buluşmaların başla ne ilgisi olduğunu hiç anlayamamışımdır. El ele, ağız ağza, belki.

“Bu Çin yemeği değildi.” dedim.

“Öyle olduğunu söylemedim, söyledim mi?”

“Hayır. Fakat Amerikan yemeği de değildi ve şey yemeği de..”

“Hiç öyle şeyler söylemedim.” diye araya girdi.

“*Sence* ne yemeği idi bu peki?”

“Birincisi, dostum, buradaki şef Vietnamlıdır. O da, benim gibi,

günün birinde yazar yahut bilgin olmayı düşünmüştü, fakat dünyayı dolaştıktan sonra, hayat ona yapacak daha kullanışlı bir şey verdi. Artık burada, Descartes Sokağı'nda yemek pişiriyor, fakat daima bir seyyah olarak kalacak. Daima gittiği her yerden yemekler pişirecek. Onun dünyayı hatırlama yolu da bu.”

Dudaktan hafif bir öpüş, dudaklar aralık bir öpüşe dönüşebilir. Omuzdaki bir el kalçaya gidebilir. Dudaklardaki bir gülümseme benimkine karışan bir inlemeye dönüşebilir. Bunların arasında geçen zamanı ölçmesi genellikle zordur; parçalara ayırması ve yeniden bölmesi zordur. Hissedilebilir bir şeye dönüşmeyi reddeden bir zamanın, sayı ve sırayla ifade edilemeyen zamanın çoğu kez “kayıp” olduğu söylenir. Bir hatırada daima daha iyi görünen bir şehirdeki kayıp zaman geceyi sonsuz ve yıldızlarla dolu bir hale getirebilir. Descartes Sokağı'ndan Luxemburg Bahçesi'ne olan yürüyüşü dolu karınlarımızı yavaşlattı. Doymuş bir bedenin ağırlığına alışık olmayan ayaklarımızı sürüyerek yürüdük. Beklenti gergin bir yelkeni şişiren güçlü bir rüzgâr, birden üflenen havayla alevleri sarhoş bir ateş gibi kulaklarımda uğulduyor, bir tondan ziyade bir titreşim gibi sesini boğuyordu, bedeni bir karış uzağımda olmasına rağmen. Konuşmak için ağızlarımızı açtığımızda, gece havasına tarçın kokusu karışıyordu. Genç kadın masamıza gelip “Lütfen bekleyin.” dediğinden beri bu haldeydik.

Olamaz, hesap, diye düşündüm.

Perdenin arkasında kayboldu ve engebeli bir üst kabukla kaplı bir turtayla geri geldi. Özellikle şeker ve sıcaklıkla birleştiğinde kolaylıkla tanınan ve ısrarlı tarçın kokusu bizi sarmaladı. Elmalı turta dedi kadın, tatlıyı masamızın ortasına koyarken. “Şefin ikramı.” dedi.

“Dedi ki,” bilge prense baktı, “bu gece Paris’ten ayrılmak zorunda olduğunuz için üzgünmüş. Afiyet olsun beyler.”

Perdeye baktım. Kapanmıştı. Genç kadına baktım, güzel kasiyer olarak yerine geri dönmüştü. Dönüp köprüdeki adama baktım. Hâlâ oradaydı. Ama bütün gece için bile değil, diye düşündüm. “Luxemburg Bahçesi’nde bildiğim sessiz bir yer var.” dedim ve bilge prens gülümsedi.

Zamanı kollarımıza taksak, ceplerimize koysak, duvarlarımıza assak, evlerimizin her odasında sürekli olarak hareket eden birer resim gibi bulundursak bile, zaman hâlâ kaçabilir, sıyrılıp gidebilir, savuşabilir ve yalnızca dakikalar kalmışken ve hiç kalmayınca kadar beklemekten başka yapacak bir şey yokken kendini yeniden gösterebilir.

“Seninle tren istasyonuna geleceğim.”

Başıyla reddetti. “Tren istasyonları vedalaşmak için berbat yerlerdir.”

Köprüye tek başıma döndüm.

Hep öyle yaparım.

10

“Şarhoş oldum ve uyuyakaldım.” diye itiraf ediyorum Madamlarıma. “Bana bir şişe rom verdi. Ödül olarak. Hepsini içtim ve parkta uyuyakaldım.” diye yalan söylüyorum. Gerçekten, dünkü yokluğumu başka nasıl açıklayabilirdim? Eğer iki-üç saat geç kalmış olsaydım, belki, fakat Madamım ve Madamımın satın aldığı ve ücretini ödedikleri koca bir yirmi dört saat boyunca yokluğumu görmezden gelmek, onlar için bile çok fazlaydı. Çok öfkeliyim, fakat bana değil. *Senin* beni baştan çıkartacak böyle şeyler vermene. Madamlarıma her ikisi de havariler gibi şarap içer, fakat sert içkilerin hastalıklar ve pastalara tat katmak için olduğunu düşünürler. Başka türlü hiçbir kullanıma saygı duyulmaz. GertrudeStein sana “ahlâksız” diyor ve Bayan Toklas, bu fırsatı bir telefonun, eğer GertrudeStein bu görüşmeyi uygun bulursa, meseleyi kolayca çözebileceğini söylemek için kullanıyor. “Onu hemen şimdi arar ve hiç de muğlak olmayan sözlerle gelecek Cumartesi çaya gelmesine gerek olmadığını söyleyebilirim.” diye temin ediyor beni Bayan Toklas. “Bu akşam yemeğini dert etme Bin. Bir omlet. Hayır. Sahanda yumurta gayet yeterli olacaktır.” diye ekliyor, beni affettiğini, bana karşı iyiliğini ifade ederek. Bu bütün Fransız aşçılarının anladığı ve uyguladığı bir şifredir. Bir sufletin en fazla çaba gerektiren şey olduğunu biliyor. Omlet yapmakta

mükemmelleşmek uygulama gerektirir ve o yüzden ikinci en iyidir. Çılbır üçüncüdür. Dördüncü ve en önemsizi sahanda yumurtadır. Hazırlığına yemek pişirmek denemez pek. Eğer yemeğe misafir bekleniyorsa, bir aşağılama sayılır aslında. Bir tabak yağda yumurta bir “misafir”e, bir akşam yemeği davetinin hak edilmesi gerektiğini, arzu etmekle olmayacağını bütün sözlerden çok daha etkili bir şekilde söyler. Bu sonuncusu Bayan Toklas’ın başlıca şikâyet konularından biridir, yıllar geçtikçe stüdyo kapısına “açlıktan ölürken” varan bütün o sanatçı ve yazarlardan tiksinemeye başlamıştır. “Fleurus Sokağı 27 yemekhane değil” demişti GertrudeStein’a, Alman iştahına sahip bir grup Macar saygılarını sunmakta ısrar edince ve ziyaret saatleri şüpheli bir şekilde akşam yemeği saatine gitgide daha yakın kararlaştırıldıkça. “GertrudeStein evde değil. Ayrıca, sizi bir daha asla görmek istemediğini size bildirmemi de istedi.” demişti, Macar gururları ve Alman midelerine ağır bir darbe indirerek. Kovmanın kesinliğini daha da vurgulamak için geçici olarak karartılmış stüdyoda oturan GertrudeStein, onların gittiğini görmekten üzgündü nedense. Bu gece yemekte yalnızca Madamlarım olacaktı, *en famille** yenecekti akşam yemeği, Fransızların dediği gibi. Bir ailenin yemek masasının ortasına konan bir servis tabağı yağda yumurta ve bir somun ekmek asla bir hakaret değildir. Samimiyeti gösterir. Dış dünyayla ilgisi olmayan, parayla tutulmuş bir aşçının sunmaya asla cüret edemeyeceği bir yemektir. Bir aile üyesi, belki bir arkadaş, fakat asla bir hizmetkâr değil. Madamımın jestini çok iyi anlıyorum. Bir kolumda Bayan Toklas, ötekinde GertrudeStein’la, Bayan Toklas’ın o anda çizdiği dairenin içine giriyorum. Sınırları göze görünmez, fakat orada olduğunu hep biliyorum. Çalıştığım bütün evlerde varlığını hissettim.

* Aile arasında. - ç.n.

Bazen geniş ve kapsamlıdır, merkezinde Madam ve Mösyö, bütün oğulları ve kızları vardır. Ailenin ev hayvanları, dünyanın Basket ve Pépé'leri de çoğu zaman o çemberin içinde uyurken görülür. Arada sırada bir dadı bile bulunur. Sadece bir kişinin sığmasına yetecek kadar daraltılmış olanlarını da gördüm. İhtiyar'ın evi geliyor akla ve korkarım başkaları da var. Ağlamak, gözyaşı dökmek ve yörüngelerinin içindeki bu anı korumak istiyorum, fakat vicdanımın başka planları var. Böylesine beklenmedik nezaket, bunca hak edilmemiş hoşgörü karşısında suçluluk şaşırtıcı bir şekilde arz-ı endam ediyor, ağzımı açıp Madamlarına "ahlâksız olan benim" demeye zorluyor, ahlâksızın anlamının ne olduğundan emin olmasam bile. "O bir şey yapmadı." diyorum. "Romu ben satın aldım." diye tekrar yalan söylüyorum.

"Gerçekten tam bir budalasın!" diye bağıyor İhtiyar kulağımı dibinde. "Şehirde sana biraz olsun güvenen ilk ahmaklar bunlar ve sen elinin tersiyle itiyorsun. Bu cadalozlar sana bir daha asla güvenmezler. Kendini kurtarmak için yalan söylemek bir şeydir. Birini kurtarmak için yalan söylemek ise acınası."

Kapa çeneni, İhtiyar! Bunun seninle bir ilgisi yok. Madamlarımın seninle bir ilgisi yok. *Sana* burada olma izni yok!

Sahip olduğum yegâne alanı korumaya çalışıyorum. Savaşı her iki cephede de yitiriyorum gerçi. Bayan Toklas'ın gözlerinden sıcaklığın kaybolmaya başladığını görmek, kendi ölümüne bakmak gibi. Birdenbire, artık orada değilim.

"Bin, bize asla yalan söyleme. GertrudeStein ve ben evimizde böyle bir davranış asla kabul etmeyiz." diye uyarıyor Bayan Toklas. Madamımın öfkesi dudaklarından anlaşılıyor; denetimli bir titreme, Fleurus Sokağı 27'nin duvarları içinde kalmama izin verilirken, her

evin merkezi olan o mükemmel daireden bir kez daha aforoz edildiğimi söylüyor.

Hiç umudum yok, varım yoğun şüpheler. Bir cep dolusu para ve boş bir yatak her yerde aynı anlama gelir. Çekilebilirsin, işin bitti. Buradaki hizmetini gördün. Hava insanlar neden su kenarında yaşar diye meraklanmama yol açacak ölçüde kemik sızlatan bir nemle ısır-sa ve üşütse bile, paltoma dokunmaya katlanamıyorum. Kasaptan Fleurus Sokağı'na zorlukla dönüyorum. İki kadeh konyak (şansıma, Bayan Toklas pişirirken yalnızca en iyilerini kullanmamda ısrarlı) ısınmama yetmiyor. Karla karışık yağmur, şehrin zaten suratsız olan yüzünü yol yol ıslatıp lekeliyor şimdi. Mutfak penceresinden içeriye bir göz atıyor ve pes ediyorum. Odama gidip askıdan paltomu alıyorum. Sıcaklık beni ayartmayı daima başarıyor. Parayı derhal fark ediyorum. Güzelce rulo halinde yuvarlanmış; gelişigüzel konulmamış, katlanmamış ya da buruşuk çalıntı bir kütle gibi tıklıkmamış. Ne olursa olsun, etkisi aynı. Talep edilmemiş, istenmemiş ve daha da kötüsü paltomun olağan olarak temiz hatlarını berbat ediyor. Yine de giyiyorum ve soğukla savaşmaya hazırlanıyorum. Kibir, gerçi, her zaman beni yapmasam daha iyi olacak şeyler yapmaya zorluyor. Aptalın biri olabilirim, diye düşünüyorum, ama öyle görünmem şart değil. Göğsümde büyüyen tuhaf yumruyu bastırıp düzeltmeye defalarca çalıştıktan sonra, karar veriyorum. Büyümüş ve ısrarcı bir kalbi olan bir ahmak olarak uzanıp çıkarıyorum; yuvarlanmış ve kısa bir iple bağlanarak şeklini koruması sağlanmış. Kırmızı, ayrıntıya yönelik beklenmedik bir özen, diye düşünüyorum. İpi sıyıırıp çıkarıyorum ve avucumda açılan paraya bakıyorum. Küçük bir kâğıt parçası kendini gösteriyor ve uçup yere konuyor. Dehşet içindeyim.

Bir fatura, bir kınama, bir tehdit, bir şikâyet, bunu hak etmek için nasıl bir sakarlık yaptım? Eğiliyorum ve dizlerimin çıtırdayarak şikâyet ettiğini duyuyorum. Kâğıt parçasını alıyorum ve Fransızcası öylesine basit yazılmış, öylesine dikkatle seçilmiş ki ben bile ilk okuyuşta anlıyorum: “Gelecek Pazar akşam yemeğinde. Sen ve benden başka konuk olmayacak.”

İçgüdüsel olarak, sanki biri adımı seslenmiş gibi, kafamı kaldırıp bakıyorum.

Yeniden denizdeyim. Yine denizdeyim. Çarptığında teknenin gövdesini bir bebeğin yumuşak kafatası gibi ikiye ayıran dalgalı ve istikrarsız denizde değil. Evet, geminin gövdesinin üzerinde bir yiv açtığı safir bir denizde. Bugünle Pazar arasında uzanan huzur verici engin bir mavilik.

Baõ iki ayrı zamanda (biri denizdeki ilk gecemizdeydi, öteki sonuncusunda), Fransız kıyılarına ulaşır ulaşmaz adımı değiştirmem gerektiğini söylemişti. Bunun yeni, hatta yiğitçe bir şey edinmek için mükemmel bir fırsat olduğunu düşünüyordu. Kendisinin Güney Çin Denizi’nin sularına açılmak için Vietnam’dan ayrıldığı her defasında bir tane olmak üzere, en az yedi adı olduğunu söyleyerek böbürlenmişti. Geri gelip durmana sebep neydi diye sormak istemiş, asla sormamıştım. Baõ’nun cevapları beni üzer diye düşünmüştüm, sahip olmadığım onca şeyi sayıp dökmesine katlanmam gerekir. Cehaletin, benim gibi bir adam için, her zaman en iyisi olduğunu düşünmüşümdür. Şey, “her zaman” değil elbet. Korkarım kendimi

bir mutlaklar denizinde hatırlamaya başlıyorum, “her zaman, hiçbir şey, asla, sonsuza kadar.” Bu, İhtiyar’ı hatırlamama ve onu hatırlamak da yansıtılmış imgesi karşısında sinmeme neden oluyor. Her zaman böyle hissetmemiş olduğumu unutuyorum. Bu sözleri tıpkı avucumda cam kırıkları, tırnaklarımın altında pıhtılaşan kan gibi biriktirdiğimi unutuyorum. Hafızamla baş başayken nesnel kalmam zor. Geçmişe dair hatırladıklarım gereksizce güveniyorum, çünkü bana karşı çıkacak, “Hayır, *bu* doğru değil.” diye muhalefet edecek kimse yok. Benim için gerçek hepsi de nefes kesici bir şekilde hiçbir itirazla karşılaşmayan beyanların, varsayımların ve iddiaların bir karışımından ibaret artık (İhtiyar hariç, fakat, inanın bana, o bir yalancı). Bu boşlukta kendimle gururlanıyorum, gerçek yalan söylüyor. İnsanın kendisiyle çelişmesi kolay göze alınacak şey değil, fakat bu anda, geri çekilmeye ve *her zaman* böyle hissetmedim demeye hazırım. Aslında, cehaletin önce çıkıp kendisini bana salık verdiği günü, zaman içindeki tam o anı, hâlâ hatırlıyorum:

Annemle birlikte uzun yoldan eve dönüyorduk. Onunla birlikte pazaryerine ilk gitmeye başladığımda, İhtiyar’ın evine dönmek için bazen dolambaçlı bir yolu tutardık, özellikle de iyi iş yaptığımız ve bütün pirinç bohçalarının erken saatlerde satılıp bittiği günlerde. “Eve Uzun Yol’dan gidelim mi?” diye sorardı annem, o zaman yürüyüşümüze ekleyeceğimiz iki sokağa yeni bir ad vererek. Bu sokaklar küçük dükkânlarla doluydu ve annem hepsinin önlerinden başlık geçirdi. Ben para kesesi dolu ve bozukluklarla ağırlaşmış olduğundan gururlu olduğumu, dilediği dükkâna girip canının çektiğini satın alabileceğini düşünürdüm. Bu yüzden ben de gurur olduğumu düşündüğüm şeyi sergileyerek, onu yansıtılarak, omuzlarımı dikleştirir, çenemi öne çıkartırdım. Bütün girişlerde kumaşla örtülü

masaların üzeri içindeki eğlenceli şeyleri gösteren rengarenk gönül çelicilerle doluydu. Ben, ne de olsa, annemin canı istemeye görsün bütün hepsinin bizim olacağına zaten inanıyordum. Durmaya değer bir şey olmadığından durmadığımız sonucuna varmıştım. Yoksa annem ve ben yürüyüp geçer miydik?

Er geç olacaktı. Çocuktum ve bir aziz olmaktan çok uzaktım. Bir gün parlak renklere boyanmış ahşap heykelciklerle dolu bir sergiden geçerken, şeytan aklımı çeldi, gitme izin vermedi ve *bunun* durmaya degeceği konusunda ısrar etti. “Bak, *Má!* Hoàng, Tùng ve ben.” diye bağırdım, yan yana dizili, tabanda birbirine ilişik üç küçük maymun heykelciğini göstererek. Yüzlerine, özellikle de gözlerinin kıyısına kazınmış ifadelerden hoşlanmıştım. Anh Minh, en büyük ağabeyim, elbette, bu maymunlar yahut İhtiyar’ın bizim için kullandığı lakaplarla söyleyecek olursak; Geri Zekalılar, Aptallar ve Ahmaklar topluluğunun dışında bırakılmıştı. “Ben elleri ağzında olanım. Hoàng’inkiler kulaklarında ve Tùng da... Tùng gözlerini kapatan.” Gülmekten iki büklüm oldum, çok etkilenmiştim, kendi sevimli nüktedanlığımdan da. “Sen hangisisin *Mà?*” Annem elimi bıraktı ve ellerini göğsüne götürdü. Başımı kaldırdım ve kederin yüzünü yaraladığını, gözbebeklerini derinleştirdiğini, ağzının iki yanındaki çizgileri yardığını, iyi geceler demek için öptüğüm alnını, hatta kulak memelerini bile esirgemediğini gördüm.

Annem onun evine ilk geldiğinde kulağında yeşim küpeler varmış, fakat bu çok uzun zaman önceymiş. Altın iğnenin alevde kızdırılmasını, eti delişini, acıyı; kanın akışını ve sonra yeşimin acıyı yatıştıran serinliğini hatırlıyordu. Etin hassasiyetini. Etin hassasiyetini. Ona da bir çift yeşim küpe verilmişti. “Hassasiyet”in başka anlamları da olacağı söylenmişti, kalple ilgili meselelerde. Fakat bu çok uzun

zaman önceydi. İhtiyar'ın evine geldikten sonra, "hassasiyet" yalnızca ağrıyla hassaslaşmış et anlamına gelecekti. Yeşim, yaşayan, soluyan bir taştır demişlerdi ona. Yeşim taşları onunla yaşlanacaktı, zamanın geçişini kaydederek. Bir kutuda tutulduğunda, bulanık yeşil tonlarında kalacaktır. Kullanılarak vücuda temas ettiğinde, yeşimin rengi gittikçe koyulaşacak, beyazımsı damarları eriyip gidecektir. Gerçek karakterini ve rengini yalnızca yaşlandığında gösterecektir yeşim. Bunun, dört gözle bekleyeceği bir şey olduğu söylenmişti. İhtiyar, onları benim doğduğum gün almıştı ondan. "Yaşayacak, fakat bir daha asla doğurmayacak." demişti ebe. Avucundaki yeşimler öfkesini yatıştırmış, böyle değersiz mallara duyduğu hiddeti azaltmıştı. Benim, en son doğanın, bütün görüp göreceği, her iki kulakta hafif birer gamze olacaktı.

Keder korunmasız açıklıkları kemirir, gözleri, kulakları, ağzı ve kalbi. Konuşma, görme, duyma ya da hissetme. Acı azalacak, keder dinecektir. Cehalet, giderek anlamaya başlıyordum ki, benim gibi biri için en iyisidir.

"Ben, şahsen mizahı tercih ederim." demişti Baö, denizdeki ilk gecemizde.

"Ama ben adımı seviyorum."

"Adını kaldırıp atmaktan bahsetmiyorum, seni aptal. Yeni isim senin için değil. Onlar için. TôiNgườiĐiên, AnhĐẹpTrai, TôiYêu-Em... diye kendisi için seçtiği adları sıralamaya başladı. Üçüncüsünden sonra öyle çok gülüyorduk ki daha fazla devam edemedi. Ranzalarımızda yuvarlandık, o yukarıda ben aşağıda. Zor belâ aldığı nefeslerin arasında, hangisinin ad, hangisinin soyadı olduğunu asla bilemediklerini, bu yüzden hepsini birden söylediklerini anlattı bana. "Hey, BenDeliyim, eğer yine geç kalırsan, o tembel kıcını bu

tekmeden atarım ve kıyıya vardığımızda yaparım demiyorum, bak! Beni anlıyor musun BenDeliyim?” yahut “Gel buraya, YakışıklıBira-der, bu güverteye temiz mi diyorsun sen?” yahut en çok beğendiği “SeniSeviyorum! Çabuk taşı şu sandıkları! SeniSeviyorum, eğitilmiş bir maymun çok daha iyi yapardı bu işi!” dediklerini duymak, hayatı yaşamaya değer kılıyor.” demişti Baö.

O zaman gülmek bir mucize yaratmış, beni bedenimden ayırmış, bir süre için olsun, içimde ve dışarıda şiddetli bir fırtınanın hüküm sürdüğünü unutmamı sağlamıştı. Gökyüzü ve su aynı zift tonuna dönmüş, deniz tutması beni ayak bileklerimden tutmuş baş aşağı dalgalara savuruyordu. Baö inlemelerimi ve yararsız olduklarını bildiği güçsüz şikâyetlerimi duymuş olmalıydı. Bedenimin, denizde hayatta kalabilmek için, ilkin karayı arkasında bırakması gerekiyordu. Bütün suç, vücudun sahte belirtilere yol açan, zihni kandırıp suçlunun okyanus olduğuna inandıran inatçı direncinde ve şiddetli reddindedir. Baö o gece hiç susmadan konuştu; daha sonra bunun onun için alışılmamış bir durum olduğunu, aslında görülmemiş şey olduğunu öğrenecektim. Deniz tutmasının kendi kendine geçmesi gerektiğini, sallanan bir denizde insan sesinin bazen tutunacak tek lal olduğunu biliyordu.

Genellikle yedi yüzden fazla yolcu ve mürettebat taşıyan büyük yolcu ve yük gemilerinde çalışıyordu. Daha yakınlarda *Latouche Tréville* adlı, *Niobe* gibi esas olarak Saygon – Marsilya arasında çalışan bir gemide çalışmıştı. *Niobe* gibi gariban bir yük gemisinde çalışmayı asla düşünmemiş, öyle dedi Baö, fakat parasızmış ve denizde parasız olmak, karada parasız olmaktan iyiymiş, bunu öğrenmiş. Yemeklerin icabına bakılıyormuş ve belki sigara, bir şişe cin gibi şeyler dışında, gemide satın alınacak bir şey yokmuş. Gemide ayrıca kadın yokmuş

veya satılık olanı yokmuş. “Şahane bir tasarruf yolu.” diye temin etmişti beni Baö. Denizdeki ilk gecemdi ve *Niobe*, her şeye rağmen, bana pek de sefil görünmemişti. Baö’ya *Latouche Tréville*’in neden çok daha iyi olduğunu sordum. “Geminin aşçılarının bile aşçıları vardı!” diye cevapladı, ranzasında sıçrayıp vücudunun üst kısmın benimkine doğru eğerek.

Geminin aşçılarının bile aşçıları mı vardı? Bunun sana ne yararı var? Bunun cevabını bilmek istedim, fakat sormadım. Havanın sıcaklığındaki hafif değişim, bedeni benimkine yaklaşıırken duyduğum ani sıcaklık, konuşmamı güçleştiriyordu. AnhĐepTrai kesinlikle sana uyan bir isim, diye düşündüm. YakışıklıBirader, kesinlikle.

Niobe’den ayrıldığımız sırada, Baö’ya asla sormadığım uzun bir soru listesi vardı. Cevapların en iyi ihtimalle yararsız, en kötü ihtimalle ilgisiz olduklarını erkenden öğrenmiştim. Duygularını gerçek derinliğiyle bana göstermemek için bir hile, diyordum kendi kendime. Geçip gitmeyen, ısrarlı sorularım olursa, en iyisi onları kendimin cevaplamam, diyordum kendi kendime. Örneğin, *Latouche Tréville* daha iyiydi, çünkü Baö, sanıyorum ki, lükse o kadar yakın olmaktan, asla karşılaşmayacağı kadınların yeni banyo yapmış bedenlerinin lavanta kokularıyla yüklü buruşuk çarşaflar kollarında, kokularıyla o denli içli dışlı olmaktan, sabahın üçünde silip temizlediği güvertede hâlâ parfüm ve puro kokusunun havada dans etmesinden hoşlanıyordu. Suyun üzerinde yürüyordu ama hepi topu bir hizmetkârdı. Ve bütün hizmetkârlar gibi zenginlik ve zevkte, kendisine ait olmasalar bile avuntu buluyordu.

11

Çatı katı soğuk bu sabah. Dün gece geç saatlere kadar dışarıda kalmış, eve doğan günle omuz omuza dönmüş olmalısın. Sobaya bir odun daha atıyorum; odanın ortasına kurulu komik, demirden bir Buda. Sen bükülü borularda gümbürdeyen buharlı ısıtmayı tercih ediyorsun, bu her ay kiraya ilaveten karşılığını ödediğin bir yenilik. Böylesine modern bir mekanizmanın böylesine tarih öncesi sesler çıkarması tuhaf. Kapana kısılmış bir hayvan; sesi kulağıma öyle geliyor. Ben odun sobasını tercih ediyorum. Sıcağı hissedeceksem, alevleri görmekte ısrarlıyım. Öperek merhaba diyorum sana, yanaklarını, gözlerini, şakaklarını öpüyor, dudaklarını sona bırakıyorum. Dudaklarımın seninkilerin hasretini çektiğini, tenine dokunmak için yalvardığını anlatmak için bedenimi seninkine bastırıyorum. Adını söylüyorum, "Maacus Laa-ti-moe." seni güldüren bir selamlama bu. Yeniden deniyorum, "MARcus Lat-timore." Çabalarımı bir öpücükle ödüllendiriyorsun, ten tene kalıncaya dek el yordamıyla düğmeleri, kumaş katlarını arayarak kendimizi yerde bulmamıza yol açan bir öpücük bu, karnında ateş yanan Buda'ya bir dua. Cuma günü benim Île de la Cité'deki çiçek pazarında olduğumu, yakamdan küçük beyaz bir çiçeğin sarktığını, dalgın görüldüğümü söylüyorsun. Bana ne dediğini anlamaya başlarken, tenimin farkına varıyorum şiddet-

le. Unutulmuş toprakların varlığını fark ediyorum. Bu şehirle olan ilişkimin artık değiştiğine inanıyorum. Görüldüm. Benim görünümüne ve tavrıma tanıklık ettin. Bedenimin bu şehirde bir anısı var sende, bir parça kâğıdın üzerinde mürekkep izi ve sen, bir büyücü ve kâhin, bunu tekrar yapabilirsin. Bu şehrin sokaklarında bedenimi nasıl eskiden olduğu gibi taşıyabilirim artık?

“Tatlı Pazar” diyorum kulağına, bana öğrettiğin ilk İngilizce sözcükleri tekrarlayarak. *Niobe*’de Baõ birkaç İngilizce cümle öğrenmenin gerekliliğini aşıladı bana. Alışılmış kullanışlı sözcükler listesi, dedi. Baõ başka sözcükler de bildiğini iddia ediyordu, ama bunlar beni çoğu durumda idare edermiş: “Lütfen, teşekkür ederim, merhaba, hoşça kal, bira, viski, rom, şu-adam-paranı-aldı, senin-kız-la-ben-yatmadım, işi bırakıyorum.” Sen Tatlı Pazar Adamı, henüz bana kullanışlı bir sözcük öğretmedin. Senin derslerin sözcüklerin zengin içerikleri, saklayabilecekleri sırlar hakkında. Senden “Lütfen” sözcüğünün “izninizle” anlamına gelen bir soru olabileceğini, “elbette” anlamına gelen bir cevap olabileceğini öğrendim. “Lütfetmek” haliyle fiil de olabilir, bütün odalarda sana eşlik eden çabasız bir edim. Tatlı Pazar, kesinlikle. Pazar, haftanın seni görebildiğim tek günü. İki ay geçti, fakat biz birlikte yalnızca sekiz gün geçirdik. Gerçi, çoktan bazı alışkanlıklar edindik bile. Pazar günü sabah yedide çatı katına geliyorum. Ertesi sabah üç ya da dörde kadar kalıyorum ve sonra Fleurus Sokağı’na dönüyorum. İlkin bu yalnızca bir önlemdi. Uyu-yakalıp Madamlarımı öfkelenendirme riskine giremezdim. Bu durum sana da uygun gelmiş olmalı, çünkü daha ne bütün gece kalmamı istedin ne de yatağın hangi tarafın sadece bana ait olmasını istediğimi sordun. Evet, artık bazı alışkanlıklarımız var ve günün, ana rahmindeki çocuklar gibi birbirimizin sıcaklığını ve teninin dokunuşunu

hissetmek için sarmaş dolaş olduğumuz kısmı bu. İlk konuşan hep sensin. Biliyorum, sözcüklerinle sessizliği kovmaya mecbur hissediyorsun kendini. Benimle çocuksu bir Fransızcayla konuşuyorsun, cümleler kesik kesik ve tamam olmaktan uzak. Gösterdiğin çabalar, gırtlığına yapışıp sıkkan yardımsever ve soylu hareketler. Ağzını; sözcüklerin beni ağırlaştıracağını, kıyıya ulaşmamı engelleyeceğini, aramızdaki uzaklığı artıracığını bilerek, yalnızca yeniden kapatmak için açıyorsun.

Yan yana uzanıp kendi dilimizi uyduracağız. Önceki Pazarlar yaptığımız gibi, ortak tek dilimizi itip çekeceğiz. Seninki mahmur bir Fransızca, Amerika'nın güneyinin, onun zengin iniş çıkışlarının izlerini taşıyor, kulağa Madamlarımınkinden çok farklı gelen bir İngilizce. Benim Fransızcam kırpık ve pürüzlü, tuhaf ve özensiz bir koleksiyon, kör bir adamın evi, sarhoş bir adamın adımları. Büzün sözcüklerimizi masaya koyup anlama doygun olanlarını bulacağız. Birlikte geçirdiğimiz geceler gibi, az sayıda olacaklar. Birbirimize yalnızca bir sözcükle hikâyeler anlatmaya çalışacağız. Çareyi vücutlarımızla anlatmakta bulacağız. Hep öyle yaparız. Sen de, tıpkı Madamım ve Madamım gibi, adımı söylemeye çalışmaktan çoktan vazgeçtin. Onun yerine bana "B" harfinin sesi gibi gelen bir şey söylüyorsun. Ama Fransızcadaki gibi "bé" demiyorsun, Amerika'da dedikleri gibi, diyorsun bana. Bana bir kovan resmi çiziyorsun, sonra yanına bir balarısı çiziyorsun. Onu işaret edip, senin "Bee"n* olduğunu söylüyorsun. "Thin Bin"den iyi diye düşünüyorum, fakat benim adıma benzemekten hâlâ çok uzak.

Fikir aklıma yavaş yavaş geliyor, odaya sessizce sokuluyor. Haftanın altı günü mücadele ediyorum ve Tatlı Pazar günü artık müca-

* İngilizce'de balarası. - ç.n.

dele etmiyorum. Benimle ana dilinde konuşmanı istiyorum. Kendimi sözcüklerinin doğrudan tercümesinden kurtarıyor, anlaşılabilir duygular ve tanınabilir davranışlara yöneliyorum. Sözcüklerini ham bırakıyorum, dilini doğaçlayan ve akışkan bir şarkı gibi hissetme izni veriyorum kendime. Dilini, ellerimdeki su gibi hayal ediyorum, yansıtıcı ve berrak. Eğer likenlerin dalgalı saçlarıyla ağaçlardan sarktığı, sivrisineklerin geceleri kana buladığı o yere dönersen, durmak istemeyeceğini söylüyorsun. Kökenleri manolya ağaçlarının gölgelelerinin derinlerinde yatan, kökleri kanla sulanmış topraklara yayılmış sözcükleri kazıp çıkararak, saatlerce konuşmuşsun. Bana güneyli olduğunu ama güneyli bir centilmen *olmadığını* söylüyorsun; babanın, asla sana miras kalmayacak toprakları olduğunu, sadece kan bağıyla oğul olduğunu söylüyorsun. Daha sen doğmadan, annen hayat boyu alacağı bir gelir karşılığında babanın adından mahrum kalmayı kabul etmiş. Babanın aksine, bu gelirin hayat boyu sadık bir aşık olacağını düşünmüş. Annen, diye açıklıyorsun, tıpkı senin gibi, daha an rahmine düştüğü anda meşruiyeti tartışmalı biriymiş. Sana bıraktığı miras, onu doğduğu topraklarda bir sürgün haline getiren o kan damlası. Fakat sen onun gibi değilsin, öyle diyorsun kirpiklerimin ucuna dokunarak. Kan senin anahtarın, kilidin değil. Babasının adını taşımayan güneyli bir adam özgürdür, diyorsun, ironiyi sert, kırılmamış karabiber taneleri gibi dağıtarak. Annesinden iyi bir geliri olan bir adam da özgürdür, diye ekliyorsun, yere düşen, bitkin ve üzgün bir gülüşle. Seni bu şehre getiren yolun taşlarını annenin parası döşemiş. İlkın, seni Amerika'nın kuzeyine, üniversiteye yollamış. Saçının dokusunun, teninin örtüsünün altındaki gece karanlığının alışık olmayan gözlerden çok daha kolaylıkla kaçabileceğini biliyormuş, öyle diyorsun, omzunla buluştuğu yere doğru yükselen

köprücük kemiğimin çizgisine dokunurken. *Onun* parası olduğunu söylemek istiyorsun, fakat düşününce artık annenin parası o. O parayı kazanmış, her kuruşu için ter dökmüş. Sırt üstü yatarak yani, diyorsun, gözlerimi saçının bir tutamıyla örterek. Tatlı Pazar Adamı, devam et, konuş ve ben de kalkıp akşam yemeğimizi hazırlayayım. Benim olduğu kadar kendi iyiliğin için de, arada bir durup “Bee” diyebilir, bana verdiğin adı söyleyebilirsin nefes almak için durman gereken bir anda, o zaman dinlediğimi göstermek için başımı kaldırır sana bakarım.

Sen Paris’e ilk geldiğinde, Vietnam İmparatoru ve Kamboçya Veliaht Prensi de buradaymış, şansına, hayattaki talihine şaşarak anlatıyorsun. Her ikisini de görmüşsün, böbürleniyorsun.

“Bee, her ikisi de çok güzel Fransızca konuşuyorlar.”

Genel Vali’nin şoförü gibi, diye düşünüyorum.

Vietnam İmparatoru ve Kamboçya Veliaht Prensi Norodom arasında büyük rekabet varmış. Bu heriflerden birine bir zımbırtı satan her dükkân sahibi, gün bitmeden ötekinin koşa koşa gelip aynısından iki yahut üç tane isteyeceğinden emin olabilirmiş. Seninle ilk temas kuran Prens Norodom olmuş. Vietnam İmparatoru yalnızca işin içinde kadın yahut kumar varsa birinci olurmuş. Sadece on dokuz yaşında olan İmparator, yatağa attığı bütün kadınların adlarını yazdığı bir defter tutarmış. Yarış atlarına bu kadınların adlarını vermeyi severmiş. Hızlı atlara hızlı kadınların adlarını vermekten heyecan duymış.

“Pek incelikli bir adam değil, senin bu İmparatorun, Bee.”

Bir bilge prens değil, diye düşünüyorum.

Kıyaslandığında, Prens Norodom oğlan çocuğu gibi kalıyormuş

İmparator'un yanında. Paris'teki ilk yılını piyano için müzik bestelerek, müzik dağarından bütün diyezleri çıkarmanın sonuçlarını araştırarak geçirmiş. Senin çalışmalarına gelince, tıpta okuyan bir kuzeninden duymuş. Prens, merak ettiğini ama kuşkucu olduğunu söylemiş. İkinizin neredeyse komşu olmanızın, öte yandan, anlamlı bir rastlantı, hatta talih olduğunu düşünüyormuş. "Odéon Sokağı ne bir veliaht prens ne de bir bilim insanına uygun bir yer," demiş Prens Norodom, "bu da karşılaşmamızın kaderimizde olduğunu gösterir."

"Onun akıl yürütmesi, benim değil. Kusursuz, her şeye rağmen, Bee."

Bilge bir prens diye düşünüyorum.

Prens Norodom ilkin haritalarını görmek istemiş. Büyük piyanosunun kapağını kapatmış ve sen haritalarını işlemeli yüzeyin üzerine sermiştin. "Bunlar Dr. Haskel Kritzer'in kullandıklarının tıpkısı." diye açıklamışsın. "Konu hakkındaki çığır açıcı kitabı 1924'te yayınlandı." Onunla çalıştığın için çok şanslıydın, çünkü pek çok kişi geri çevrilmişti. Dr. Kritzer ile yaptığın ilk görüşmede, senden gün ışığının girdiği bir pencerenin yanındaki bir sandalyeye oturmanı istemişti. Doktor gözlerinin içine bakmış ve kısa bir süre sonra sormuştu, "Lattimore, derinin ve kemiklerin yalan söyleyebileceğine inanır mısın?"

"Ve *bu*," demiştin Prense, "bu bilimin temel ilkelerinden biridir." "İkincisi ise, bir kırığı bir şarlatan bile teşhis edebilir, fakat muhtemel bir kırılmayı, görünmeyen fay hatlarını, ne tür zaafılara yatkın olduğunuzu ancak gerçek bir doktor teşhis edebilir." Prens Norodom sağ gözünün dış tarafına dokunmuş, yeni hastalarının pek çoğunda gözlemlediğin içgüdüsel bir tepkiyle. Başlangıçtaki görüşme sırasında, senin muayeneye çoktan başlamış olabileceğini, gelecek yıllarda vücutlarını etkisi altına alacak bütün hastalıkları tanımış, bütün ağrı

ve acılarını öngörmüş olabileceğini anladıkları bir an gelirmiş. Onları yalnızca büyütecini çıkararak rahatlatabilirmişsin. Alet korkularını yatıştırırmış. Onlara, “Hayır, doktor henüz başlamadı.” dermiş.

“Prens Norodom da farklı değildi, Bee.”

Bütün erkekler gibi bir erkek, diye düşünüyorum.

İran halısının desenlerini çarpıtan yuvarlak camı gören Prens rahatlamış ve elini indirmiş. Prens Norodom sonra piyanoya eğilmiş ve sen, daireyi tamamlayana kadar haritanın üçgen bölümlerini birer birer açıklamışsın, iki kere. İnsan vücudunda bulunan her organ, beze ve doku burada, demişsin Prens’e, parmağını sağ ve soldaki haritalar arasında götürüp getirerek. Bazı organlar her ikisinde yansıtılmıştır. Tiroid bezi, örneğin, sağda saat iki yönünde ve solda yaklaşık dokuz yönünde temsil edilir. Teori basittir. İrisin belli bölümlerindeki benekler, çizgiler, noktalar ve renk bozulmaları, irisin o kısmının vücutta karşılık geldiği alanda bir sorunlu bir nokta, bir zayıflık olduğu anlamına gelir. Bu yöntem bir teşhis aracı olarak, geleneksel tıbbın menzilini fazlasıyla aşar.

“İridoloji geleceği görebilen bir bilim, Bee.”

Bir müneccim, diye düşünüyorum.

İridolojinin aynı zamanda ekonomik bir bilim olduğuna temin etmişsin Prens’i. Haritalar ve büyütecin dışında sözünü etmeye değer araç-gereç yokmuş. “Kamboçyalı yurttaşlarınızın bu bilimin eğitimini gördüğünü düşünün.” demişsin Prens’e. Bu malzemeye donatılmış adamlar ülkenin kırsal kesimini kolaylıkla tarayabilirmiş. “Bu Batı bilimiyle halkınızın sağlığı ve iyiliği nasıl iyileştirilebilir ve geliştirilebilir.” diyerek savunmuşsun.

“Prens kafasını kaldırdı ve olmayacak tuhafılıkta bir şey söyledi, Bee.”

Prens Norodom demiş ki “Dr. Lattimore, bir şarlatan bile kırıkları teşhis edebilirse, o halde Kamboçya’nın şu anda ihtiyaç duyduğu tek şey şarlatanlardır.”

Köprüdeki adam gibi konuşmuş, diye düşünüyorum.

Prens her şeye rağmen muayene olmayı kabul etmiş. Bol ışık veren bir lambanın yanına oturtmuş ve doğrudan karşıya, yüzünü geçip uzağa bakmasını söylemişsin. Her irisin benzersiz olduğunu söylemişsin ve bu onu güldürmüştü. Daha önce hiç kraliyet irisleri görmediğini söylüyorsun bana. Şimdiyse dört tane görmüş oldun.

“Rekabet harika bir şey, Bee”

Tatlı Pazar Adamı, ne de olsa, bir Amerikalı, diye düşünüyorum.

Derhal görmüştün. Sağ irisinde, saat beş yönünde bir grup minicik nokta varmış. Yanlış anlaşılmasına imkân yokmuş, fakat gerginliğini belli etmeden devam etmişsin. Zamana ihtiyacın varmış. Doğru sözcükleri bulman gerekiyormuş. Bir dizi soru sorarak lafı oraya vardırılmayı düşünmüştün, ama onun yerinde olsa açık seçik ve doğru bir şekilde bilmek isteyeceğini düşünmüştün.

“İktidarsızlık, Prens Norodom.”

Vietnam İmparatoru hemen ertesi gün aramış seni. Derhal, o öğleden sonra için bir randevu istemiş. Otomobilini göndereceğini söylemiş. İmparator, Prens Norodom’un kendini belli eden perdeleriyle Odéon sokağından geçen otomobilini göreceğini biliyormuş. İmparator’un şoförü kapıyı açmış, binmeni beklemiş ve tam kıvamında bir güçle kapatmış, bir şoförde iyi bir işaretmiş bu. Siz arkada uyurken, şoförün bir uçurumdan aşağı gitmeyeceğini gösterirmiş. Arabaya binince, etrafına bakınmış, çok sayıdaki yastıklara dokunmuş, kadife perdeleri çekip açmış ve İmparator’un bu arabayı kaç kadını almaya yolladığını merak etmişsin. Bu şehirdeki

her *bonne vivant*'ın* genç İmparator hakkında anlatacak en az bir hikâyesi varmış. Hikâye şaşırtıcı şekilde benzermiş. Vietnam İmparatoru güzel bir kadın ya da genç kızı fark eder. İmparatorun yaş ve medeni durum konusunda özel bir tercihi yoktur, fakat kadının sarışın olması *gerekir*, sarı saçlı. Buğday rengi bile onun için fazla koyudur. Ekselansları arabasını kadını almaya gönderir. Kadın ikâmetgâhına getirilir ve ev gezdirilir, gezi İmparator'un yatak odasında son bulur. İmparator süslü bir dolabı işaret eder ve kapısını açar. Dolap, hikâyeyi kimin anlattığına bağlı olarak, demet demet Fransız Frangı, işlemeli yeşim bilezikler, kırmızı kadife keselerin üzerine yığılmış elmaslar, folyoya sarılmış çikolatalar gibi dizilmiş altın külçeleriyle doludur. Dolabın içindekiler konusunda varsayımlar sonsuzdur. Her anlatılıştta daha da abartılı hale gelir. Nutku tutulan kadın veya kız dizlerinin titremesini engellemeye çalışırken, İmparator "Lütfen *ma chérie*,** kendine küçük bir şey seç." der. Seçme eyleminin, elbette, sonuçları vardır. Pek çok sarışın, sarışın kadın ve kız Paris'in, ayrıca Nice'in ve Monte Carlo'nun gözde kafelerinde bu sonuçlara yol açan bilezikler ve elmas yüzüklerle dolaşırlardı.

"İnce bir adam değil, Bee."

Bir "ahlaksız" diye düşünüyorum.

"Siz zenci misiniz Lattimore?" diye sormuş Vietnam İmparatoru, sen odaya girer girmez daha.

"Hayır İmparator, ben bir iridologum."

Sana göz kırpmış ve "Doktor, lütfen 'İmparator'u bırakın. Elbette kim olduğumu biliyorum. Ben de sizin kim olduğunuzu öğrenebilirim diye düşündüm."

* Sosyete mensubu. - ç.n.

Sevgilim. - ç.n.

Yine göz kırpmış. Acaba gerginliğin yol açtığı bir tik mi diye düşünmüşsün.

“Doktor, yüzünüzü daha önce de gördüm. Saçınızdaki sarartıcının, küllü suyun dokunuşunun kokusunu alabiliyorum. Ben bağnaz biri değilim Doktor Lattimore, ama ahmak da değilim. Siz ve ben, biz artık birbirimizi anlıyoruz ve bu güven dolu bir ilişkinin başlangıcı. *Vous comprenez?*”

“İnce bir adam değil, Bee.”

Bir İhtiyar, diye düşünüyorum.

Haritalarını çıkarmış ve odada boş bir yüzey aramışsın.

“Eğitim kısmını geçin doktor. Bunları dinleyecek vaktim yok. Gelin doğrudan geleceğimi tahmin edeceğiniz kısma geçelim,” demiş İmparator.

“Ben bir bilim insanıyım, Ekselansları. Ben ‘kehanette bulunmam’; teşhis koyarım.”

“*Mais oui,*” Lattimore. Mesleğinizi hafife alıyorum, biliminizi. Ben her şeyi hafife alırım. Gücendirmeyi amaçlamadım. Bunu telafi edeceğim. Siz gitmeden önce, hakkında çok şey duyduğunuza emin olduğum şu dolabı bir ziyaret edeceğiz,” diyerek gülümsemiş İmparator. “Bir parça seçebilirsiniz, küçük bir parça, alışılmış hizmeti sunmadığınıza göre.”

Yine göz kırptığını söylüyorsun bana.

İnce bir adam değil, sana katılıyorum.

Vietnam İmparatoru’nu bir sandalyeye oturtmuşsun. Büyüteciler gözlerine götürürken, bir sezgiye kapılmışsın. Derhal sağ gözünün irisine bakmışsın ve oradaymış, beş yönünde minicik noktalar grubu, Prens Norodom’un kinin ikizi. Bu kez tereddüt etmemişsin.

* Anlıyor musunuz? - ç.n.

Elbette. - ç.n.

“İktidarsızlık, Ekselansları.”

Karşındaki genç adam yıkılmış, öyle diyorsun bana, tıpkı bir gün önce hizmetinden yararlanan öteki genç gibi.

Benim de aynı şeyi yapmamı istiyorsun, hayatımın hikâyesini sana anlatmamı, beni bu dünyaya getiren dili duymayı istiyorsun; o dilin sözcükleri şimdi gidecek başka yerleri olmadığından zihnimi işgal ediyor, sel olup kalbimi basıyor. Ağzımda kapana kısılmış Vietnamcam ölmekte olanın sarı benzinde, terk edilmişin solgun renklerinde. İsteğini yerine getiriyorum, fakat çok geçmeden deneyimizin bir felaket olduğunu, bedeninin omurganda fark edilir bir bükülme ve ağırbaşlılıkla merhamet dileyerek tepki gösterdiğini görebiliyorum. Benim senin sözcüklerinden aldığım zevki, sen benimkilerden alamıyorsun. Sen, seni çevreleyen, kulaklarına sokulan, dilini kaplayan karanlığa alışık değilsin. Vücudunu yüzsün diye bırakmak yerine, mücadele ediyorsun. Seni ağlarken ilk görüşüm bu. Bir daha asla yapmayacağıma yemin ediyorum. Böyle şeyler için doğmuş olmasam bile, layıkıyla eğitildim demeye çalışıyorum sana. Senin eğitimin başka.

Benim kavrayışım, Tatlı Pazar Adamı, büyük ölçüde işaretleri arama ve bulduğum işaretleri yorumlama yeteneğime dayalı. Sözcükler, hakkını teslim edeceğim, anlam için uygun, kullanışlı kestirmeler. Fakat çoğu kez, sözcükler sınırlar koyar ve mahrum bırakır. Daha iyi eğitilmiş olanlarımız yalnızca bir sözcüğe ihtiyaç duyar, gerisini bir araya getirebiliriz. Gözlerinin beyazındaki kana bakarız. Kızgınlık, keder, bütün uç duygular ilkin orada kendini gösterir, bir örümcek ağı, kızıl dereciklerden oluşan bir arapsaçı. Hepsi orada başlar ve sonra yüzüne yayılır, yanaklarını, boynunu, köprücük ke-

miğinin üzerindeki vadiyi renklendirir. Daha incelikli ayrıntılar için koyu, yuvarlak havuzlara bakarız; sığ kıyılarında daha açık renkli ve ışığın toplanıp senin içine göçtüğü merkezin derinlerinde daha koyu. Yalanlar, bilmen gerekir, daima üstte yüzer, bu yabancı nesneler çoğu insan için ciddi rahatsızlık ve acıya neden olur. Gözlerin yana hareketlerini durdurabilen, rahatsız göz kapaklarının kasılmalarını sakınleştirebilen bazı insanlar vardır. Bu, korkarım, doğuştan sahip olduğun yahut olmadığın bir yetenektir. Bir yalancının kökeni, yalanınkiyle aynıdır: Biri ötekinden ürer. Utanç da hatalı bir şekilde tıpatıp aynı kabul edilir, fakat ben farklı olduğunu biliyorum. Utanç kederlidir ve yüzeyde değildir. Derinleri tercih eder, oradaki istikrarlı dengeyi bozar, bakışı ileri ve aşağı doğru eğer. Gözkapakları da farklı davranır. Açılmakta yavaştırlar, herhangi bir şeyin içeri girmesine izin vermekte yavaş. Utanç sık sık ani bir bitkinlik nöbeti, ertelenemeyecek bir uyku sanılır. Bütün vücudu etkiler, konuşmayı yavaşlatır, kol ve bacakları şişirir, ta ki felç kalıcı bir tehdit haline gelene kadar. Utanç, seni temin ederim, Tatlı Pazar Adamı, ikisinin en zehirlisidir.

12

İlk fark eden bahçıvan yardımcısı oldu. İlerlemiş yaşı, başka zamanlardaki kaplumbağavari varlığı düşünülünce, iyice tuhaf bu. Mesleğinin bir gereği olsa gerek, daima yeşil; ikisi de solmuş, kurumuş çimen rengi, biraz daha sık dokulu kanvas pantolonun ve içine sokulmuş pamuklu bir gömlek giyer. Bahçıvan yardımcısı geri kalan hepimizden daha uzun süredir evin hizmetindeydi, bütün o zaman boyunca, bütün o dedikodu seansları sırasında, giyim tarzı asla bir ilgi uyandırmadı. Onu, sulayıp otlarını yolduğu bahçeden ayrı düşünmedik asla. O ortamda, onu içinde hayal edebildiğimiz tek ortamda, yeşil bize çok doğal görünüyordu. İronik bir şekilde, adamın kamuflajına ilk dikkat çeken Blériot oldu.

“Neden yeşil?” diye sordu Blériot, bilmek istiyordu.

“Ne?”

“Dedim ki neden yeşil?” diye tekrarladı.

“Ne dediğini duydum, ama ne demek istiyorsun?” diye sordum.

“Bahçıvan yardımcısı neden hep yeşil giyiyor?”

“Öyle mi?”

“Öyle mi?’Duyan da yeni fark ettin sanır.”

“Gerçekten de yeni fark ettim.”

“Bazı şeylerin senin için hâlâ yeni olduğunu duymak beni mutlu

etti.” dedi Blériot, bana bakmak için yahut daha doğrusu benim kendisine bakmama izin vermek için arkasına dönerken. Kendi yüzüne aşık bir adam olarak, Blériot’un cömertliği üstündeydi ve paylaşmak istiyordu. Yalnızca sesinin dalış ve dönüşüne bakarak artık bahçıvan yardımcısının yeşile meybinden söz etmediğini anlayabiliyordum. Hayır, benim hakkımda konuşuyordu, bir Şef’e sıcaklığa, şekere, her şeyin ağızda eridiği noktaya dair bir iki şey öğretmiş olan mezeciden söz ediyordu. Yemek pişirmenin bununla bir ilgisi yoktu. O anda Genel Vali’nin evine dönüyorduk ve genellikle olduğu gibi arkasından yürüyordum. Arkamızdan, o sabah Blériot’un merkez pazaryerinden aldığı sebze ve meyveleri taşıyan üç oğlan geliyordu. Blériot hep aynı üç çocuğu tutuyordu. Takım halinde geliyorlardı. Sadece bir tanesinin taşıyabileceği kadar malzeme bile olsa, öbür ikisi yanı sıra geliyorlardı. Dostluk mu, yalnızlık mı, yoksa korku mu? Bu üçünü neyin yönlendirdiğini söylemek güçtü.

Üç oğlan hayatlarını pazaryerinde kazanıyorlardı. İlk ayakka-bı boyamayı denemişlerdi, fakat asıl boyacı çocuklar (boya ve biri çamuru ovalayıp çıkarmak, diğer yumuşak olanı deriden geri kalanı perdahlamak için iki çeşit bezle dolu sandıklara yatırım yapmış olanlar) birleşip onları kovalamışlardı. Haftalar sonra üç oğlan geri dönmüştü. Bu kez bir ara sokakta rahatlamak yahut bir rakibinin sergisindeki yeni malları görmek isteyen satıcıların tezgâhlarına göz-kulak oluyorlardı. Üçünün hizmetleri karşılığında aldıkları ödeme, genellikle satıcının öğlen yemeğinde yediği *pho**’dan* geri kalan et suyunu içmek oluyordu. Ilık, et kokulu, ama içinde hiç et kalmamış, sadece kâsenin dibinde erişte kırıntılarından bir filo ve eğer şanslıysalar ısırilıp suyun içine geri tükürülmüş bir kıkırdak parçası. Böyle

* Pirinç erişteli, etli bir Vietnam çorbası. - ç.n.

şeyler karşılığında çalışan çocukları daha önce de görmüştüm. Büyümekte olan bir oğlan çocuğunun karnının doyması için kaç yudum et suyu gerekir? Bu hileli bir soru. Sonlu bir sayı olduğunu, her yaşta ama özellikle gençlikte yoksulluğu tanımlayan bir ihtiyacın, bir kemirmenin kalmadığı bir eşik olduğunu varsayıyor. Başka çocukların bu soruya cevap vermeye çalıştıklarını gördüm, fakat benim için o pazaryerini sonsuza kadar kutsallaştıran, bu üçünün bir kâsenin dibinde kalan suyu, dikkatle elden ele geçirmelerini, yaşanmaktan ziyade hayal edilen bir şölenin ardından ortaya çıkarken her birinin yüzünde beliren rahatlamayı görmek oldu. Ne tütsü ne mermer ne altın, burada yalnızca inanç var, diye düşündüm. Kâsenin dibinde bırakılmış bir şeylerin hep var olacağına inanç, hiçbirinin payından fazlasını almayacağına inanç, üçünün daima birlikte olacaklarına inanç.

Blériot bu çocukları ilk tuttuğunda; istedikleri, beyefendinin ruh haline bağlı olarak, hakikaten gülünç yahutaçgözlü ücreti Blériot için ben tercüme ettim. Neyse ki Blériot istenen miktarın üç kâse *pho*, için gereken paraya denk olduğunu bilemeyecek kadar yeni inmişti gemiden; kıkırdağınız sizin olsun, teşekkürler. Blériot'un Saygon pazarına ilk gidişiydi. Satıcılar aşırı yüksek fiyatlar vermiş, biz lüzumundan fazla şey almıştık. Blériot sadece kendisi için yaratılmış bir parasal sistem içinde yaşıyordu. Fiyat göreceli bir şeydir ne de olsa. Blériot aldıklarıyla uzamış kollarıma baktı. Sonra yüzüme baktı ve üçünü tutmayı kabul etti. Oğlanlar torbalar dolusu soğan, havuç ve kerevizi, Fransız mutfağının kutsal üçlüsünü kollarında yatay taşıyarak bizi Genel Vali'nin evine kadar takip ettiler. Aynı hafta daha sonra pazaryerine döndüğümüzde, üç oğlan Blériot'a koşup aynı kolları uzattılar. Hâlâ bir deri bir kemiğiz, demek istediklerinin bu olduğunu biliyordum. Üç kâse *pho*,nun yapıp yapabileceği buydu. Blériot bir

tek bozukluk uzattı, daha önce kabul ettiğinin tam üçte biri. Nasıl da hızlı öğreniyorlar. Madam'ın sekreteri iyi bir öğretmen, diye düşündüm. Oğlanlar, bu hızlı değer düşüşüne rağmen, Blériot'un teklifinin hâlâ bu pazaryerindeki değerlerinden daha yüksek olduğunu bilerek hep birlikte başlarını salladılar. Hakkını yemeyeyim, Blériot ücretlerini bir daha asla düşürmedi, genellikle nasıl ücret aldıklarını gördükten sonra bile. İlk gördüğünde, kudret narı satan kadının aneleri olup olmadığını sordu bana. "Hayır," diye cevap verdim, "bu üç oğlan birbiriyle akraba bile değil."

Blériot'nunki yapması kolay bir hataydı. Madam o hatayı hep yapardı. Herkes aşçı yardımcısına Minh "Birader" diyor diye bütün mutfak personelinin aynı rahimden çıktığını bile düşündü ilkin. Madam'ın sekreterinin ona personelin "Anh" ı bir saygı ifadesi olarak kullandığını ve yalnızca soğuk mezececinin aşçı yardımcısının kan bağıyla kardeşi olduğunu açıklaması gerekti. Madam bu açıklamadan tatmin olmamış, bunun alıp yürümüş bir akraba kayırmacılığını örtbas etmek için söylendiğinden kuşkulandı. Blériot'ya gelince, doğrusu onu suçlayamam. Çocukların aynı kaptan yediğine tanık olduktan sonra, aralarında akrabalık olduğunu nasıl *varsayması*? Blériot yoksulluğun samimiyet gösteren davranışları bozulmaya dönüştürebildiğini anlayacak kadar uzun zaman yaşamamıştı Saygon'da. Bu pazaryerinde, aynı kaptan yemenin aynı kaba işlemekten farkı yoktur. Mesele değildi, özellikle de ilk yapan siz iseniz.

Genel Vali'nin evinin arka kapısından girerken, arkamızdan öyle bir çarparak kapandı ki etraftaki ağaçlardan havalanan serçeler bir dantel parçası gibi göğe yükseldi, kelebekler ucunda durdukları glayöllerden kalktı, kanatları bir an Saygon'un kuvvetli güneş ışığını süzdü. Fakat, korkarım, sonunda bizi ele veren o üç oğlan oldu. Kabul

etmek gerekir ki Blériot da pek yardımcı olmadı. Tipik bir sömürge subayı gibi davranıyordu. Aynı değiliz demek için aramızda yeterince mesafe bırakarak birkaç adım önden yürüyordu. Buna rağmen kendisini izleyen dört Hindiçinli üzerindeki özel kontrolünü sürdürmesine yetecek kadar yakındı. Blériot başlangıçta şehrin sokaklarının da Genel Vali'nin bahçesindeki yollar gibi olduğunu düşündü. Her yerde başını dik tutarak yürüyordu ve bu da gözlerinin göğüs seviyesinin altında olup biten hiçbir şeyi göremediği anlamına geliyordu. Onun gibi Fransızlar Saygon yankesicileri için nimettir. Blériot'un ilk haftası boyunca, biz evdeki hizmetkârlar Madam'ın sekreterinin Hırsızlar Şehri dediği Saygon'a ettiği hakaretle çeşnilendirdiği anaç seslerle Blériot'yu teselli ettiğini işittik. Aslına bakarsanız, en sonunda dersini almaya karar verene kadar bunu daha defalarca yaşaması gerekecekti. Blériot gibi adamlar için, gurur paradan daha değerli, bütün hırsızların hayran olduğu bir aşırılık bu. Ondan sonra Blériot kendi vücudunun durumu ve çevresindeki vücutlar konusunda açıkça endişeli bir hale geldi, özellikle de o vücutlar Hindiçinlilere ait ise. Benim için koyduğu kurallar basitti. Dokunmak yok. Gülümsemek yok. Birincisini anlayabiliyordum, fakat ikincisinin saçma olduğunu düşündüm. Gülümseme hapsirik gibidir, gerekli ve kontrolüm dışında. Bastırmaya yönelik bütün çabalar yalnızca daha çok dikkat çekmesine yol açacaktır. Böylece ona karşı geldim ve her şeye rağmen gülümsedim; Blériot'un bu şehrin sokaklarında, bahçenin yollarında bizi ne şekilde yürüttüğü dikkate alınır, yaptığımı asla görmedi. Saçları sabah güneşiyle yol yol kızılılaşırken başının arkasına gülümsedim. Safran iplikçikleri gibi diye düşündüm. Beyaz gömleğine, pamuğun gevşek dokumasına, ancak bir mutfakta sürekli çalışmanın geliştirebileceği kaslarına gülümsedim.

O sıralar vücudu konusunda çok dikkatli olmasına rağmen, iş diline gelince her türlü kontrolden yoksundu Blériot. Tartışmada kendisine üstünlük kazandıracağı, başka birinin çöplüğünde eşelenirken burnunu temiz tutacağı konusunda dilinin gücüne büyük güveni vardı. Dilinin dışlama gücünden, kapıları çarparak yaptığı vurgulardan müsterih, gittikçe pervasızlaştı, özellikle de bu oğlanlarla birlikte olduğumuz zamanlarda. Söylediği Fransızca sözcüklerin bir tekini bile anlayamayacaklarını varsayıyordu ve haklıydı. Anlamayı başaramadığı ise seksin tınısının, tıpkı umarsızlık gibi kolayca tanınabildiği ve derhal anlaşıldığı idi, hangi dilde, hangi yaşta olursa olsun. Evet, Blériot “*Bazı şeylerin senin için hâlâ yeni olduğunu...*” der demez, üç oğlan anladı ve güldüler, ürkekçe ve neşesiz, sanki önlerinde birbirimize sarılmış, ağızlarımız açık, istekle öpüşmüşüz gibi.

Çuhaçiçeği tarhlarının orada, bahçıvan yardımcısı gülüşleri ve kapının çarpıldığını duydu. Beyaz saçlı başını kaldırıp Blériot’nun yüzünü benimkinden Genel Vali’nin evine doğru dönerken yakaladı. Bahçıvan yardımcısı o bakışı daha önce de görmüştü. Daha azından yangınlar çıktı, diye düşündü. Oğlanların gülüşü de, onun açısından, yeni değildi. Anıları midesinde patladı. Başını eğdi. Çoktan dua etmeyi andıran konumunu almıştı bile. Altındaki toprak sıcaktı. Parmaklarını toprağa daldırdı ve uzantılarının toprağa kök salacağı günü özledi.

Genel Vali’nin evinden ayrıldığımda, bahçıvan yardımcısı olanlarda kendisinin dahil olmadığına beni temin etti. “Asla söylemezdim.” dedi. “Bunca insanın arasında asla söylemeyecek biri varsa o da benim.” diye ısrar etti. Yüzüne baktım, kuraklıkla yaralanmış bir ova. Aralanan ağzına, dokunulmamaktan çatlamış dudaklarına baktım ve içinde doğal olanın günün birinde büyüyeceği korkusuyla yuttuğu

bütün o yumruları ve filizleri gördüm. Evet, diye düşündüm, başka herkes söyleyebilirdi ama bu adam asla söylemezdi.

Şoför başka bir hikâye idi. Özellikle de Fransızca konuşurken kendi sesini duymaktan hoşlanırdı ve Madam'ın sekreteriyle daima Fransızca konuşurlardı. Şoför Fransa'dan bütün diğerleri gibi dönmüştü. Acelesiz tenis oyununa bir tutkunluk geliştirmiş ve berbat kokulu peynirlere bir düşkünlük kazanmıştı. Bu sonuncusu, biz evin hizmetkârları açısından şoförün Madam'ın sekreterine olan büyük merakını da açıklıyordu. Babasının Fransız olduğunu dikkate alarak biz hizmetkârlar Madam'ın sekreterinin daha güzel olması gerektiğini düşünüyorduk, ama değildi. Çoğunluktan daha gürbüzdü, belki, fakat bunun dışında pek gelişmiş değil diye düşünürdük. Ortalama bir Saygon kızını alıp havayla şişirseniz, sanıyorum, arada fark olmazdı. Güzelliği yahut güzellik yerine geçen yanı, en azından şoför için, babasının Fransızcasıydı sanıyorum. Fransızca'yı doğduğundan beri konuşmuştu ve bu belli oluyordu. Çok güzelyazdığına ve Madam'ın hassasiyet gerektiren ret ve yapmacık özür mektuplarını onun kaleme aldığına dair söylentiler de vardı. Madam'ın sekreteri, şoföre bakılırsa, zaman zaman Genel Vali'nin konuşmalarını da yazıyordu. Biz evin hizmetkârları bu böbürlenmeyi neye yoracağımızı bilemiyor, çevirince anlamı kaybolan Fransızca bir ifade olup olmadığından emin olamıyorduk. Genel Vali için "konuşmalar yazmak" belki de Madam'ın sekreterinin hizmetlerini samimiyetle ona da sunduğunu söylemenin bir başka yoludur diye düşünüyorduk. Bu hizmetlerin ne tür hizmetler olacağı, Madam'ın sekreterinin ne tür bir kadın olmak istediğine bağlıydı. Bu sorunun cevabını hiçbirimiz bilmiyorduk, çünkü Madam'ın sekreteri şoför hariç, hepimizi görmezden

geliyordu. Hatta Şef Yardımcısı Minh'i bile. Ağabeyimin iş görür Fransızcası ve uzun beyaz önlüğü belli ki onu sekreterin görüş açısına yükseltmeye yetmiyordu. Madam'ın sekreteri şoför kadar uzun-
du ve topuklu giydiğinde daha uzun olurdu. O ayakkabılar şoförün kalbini kırmış olsa gerek. Erkekler, inanın bana, hiç beklenmedik yönlerden kırılındırlar. Zayıftırlar desek de aynı kapıya çıkar. Madam'ın sekreteri, şoförün tersine, Genel Vali'nin evinde düzenlenen büyük resepsiyonlara ve danslı akşam yemeklerine davet edilirdi. Samimi bir durum yoktu, fakat yine de ipek bir giysi ve uyumlu renge boyanmış yüksek topuklular gerektiren gösterişli olaylardı. Bu durumlarda, şoför dışarıda mutfığa giden arkadaki merdivenlerde oturup birbiri ardına sigara içerdi. Yanan uçlarını ayağıyla ezdiğinde hepimiz Madam'ın sekreterini, onun belinde, ipek elbisesinin üzerinde hangi erkeğin elinin olduğunu düşündüğünü bilirdik. En azından Blériot değil, diye düşünürdü şoför, kapıdan içeri dikkatle bakıp şefin şapkasının hâlâ fırının sıcağına eğilmiş olduğunu görerek.

O sabah, şoförün durduğu yerden bütün görebildiği Şef Blériot'un arkasında dört uşakla pazardan döndüğü idi. Bir prens ve maiyeti, diye düşündü şoför. Aslında şoförün, bir dallama ve maiyeti, diye düşünmüş olması daha güçlü bir olasılık. Önemi yok, her halükârda Blériot'a karşı hoşnutsuzluğu o noktada evin hizmetkârlarının kalanından daha çok ya da az değildi. O sabah, aslına bakarsanız, bahçıvan yardımcısı ve ondaki ani canlanma daha çok ilgisini çekmişti şoförün. Çuhaçiçeği tarhındaki beyaz noktayı gördü. Tetikte hareketlerini, o anı kaçırmamak için gösterdiği alışılmamış kararlılığını ve bir hayvanın ayak izlerini izler gibi yaşlı adamın bakışlarını izledi. Gördüğü şeyi bir kenara yazdı. Acele sonuçlara varmadı. Daha fazla bulgu toplamayı yeğledi. Fakat doğ-

rusunu söylemek gerekirse, şoför neye baktığını yahut ne aradığını bilmiyordu bile. Blériot ve bana gelince, o sabah şoförün görüş alanındaki iki şekildik yalnızca. İleriki birkaç ay boyunca, bahçıvan yardımcısının gördüğünün ne olduğunu anlamaya çalıştı. Bahçıvan yardımcısını izledi, o yüzümdeki çarpık gülümsemeyi ararken. Bahçıvan yardımcısı görünüşünü Blériot'unkine uyacak şekilde düzeltmeye çalışırken onu izledi. Onu gece yarısı mutfak penceresine tırmanan yaseminleri sularken izledi. Bahçıvan yardımcısının mutfakta ışıklar birer birer sönerken, kimlerin gidip kimlerin hep orada kaldığının kaydını tutuşunu izledi.

Genel Vali'nin hizmetinden ayrıldığımda, şoför Madam'ın otomobiliyle arkamdan geldi. Yaklaşan farları Saygon gecesinde tozla dolu iki delik açtı.

"Hey, hey, nereye gidiyorsun?"

"Eve." dedim. Eğer bakmak zahmetine girseydim, şoförün başının direksiyonun arkasından zar zor belirmediğini görebileceğimi biliyordum. Bana hep havasız kalmış da hava almaya çalışıyor gibi görünürdü.

"Yok, yok. Demek istediğim bundan sonra nerede çalışacaksın?"

"Neden umursayasın ki?"

"Bak, özür dilerim. Beni mecbur bıraktı. Sürekli o dallamadan söz etmesini dinlemek nasıldır bilemezsin sen. Sanki kafama bir silah doğrultmuş gibiydi, her "Şef Blériot" dediğinde tetiği çekiyordu."

"Serin kafana doğrultulmuş bir silah ha?"

"Yaptığımı geri alamam. Keşke yapabilseydim, ama mümkün değil. Onu görmek gerekirdi. Pudrası, ruju tastamam ve çok güzel kokuyordu. Yeni kokuyordu. En son yeni bir şeyi ne zaman koklamıştın? Ne zaman..."

“Söyleyeceklerin bitti mi?”

“Hayır. Bak, tamam sadede geliyorum. Ben tıp fakültesindeyken...”

“Ne? *Sen* tıp fakültesindeyken mi?”

“Paris’te.”

“Yalan söylemeyi kes!”

“Söylemiyorum. Tıp fakültesindeyken, senin rahatsızlığın için tedaviler olduğunu duymuştum.”

“Rahatsızlık mı?”

“Evet, senin rahatsızlığın. Bunlar doktor... İngiltere’de ve Amerika’da bir sürü araştırma yapılmış. Ben... Ben sana yardım edebilirim.”

“Benim rahatsızlığımı boşver. Asıl senin *neyin var?*” diye sordum. Evdeki hizmetkârların hiçbiri, ağabeyim bile, şoförün Fransa’dayken ne eğitimi gördüğünü bilmiyordu. Şiir filan sanıyorduk, araba sürmenin yanı sıra, yapabildiği beceri diyebileceğimiz tek şey olduğundan.

“Ne demek istiyorsun, ‘neyim var’ derken?”

“Bir sorunun olmalı. Yoksa bir doktor ne diye şoförlük yapsın?”

“En azından insanlarla çalışıyorum.”

“Ne dedin sen?”

“Bak, dediğim gibi, senin rahatsızlığın araştırılmış ve artık çok daha iyi anlaşılmış durumda. Bir tedavi muhtemelen...”

“Tedaviyi boşver. Senin neyin var?” diye sözünü kestim.

“Hiçbir şeyim yok. Hiçbir şeyim yok. Bak, eğer sana söylersem, beni sonuna kadar dinleyecek misin?”

Evet, dedim başımı sallayarak.

“Çok basit. Saygon’a geri geldiğimde Yerli İşleri Dairesi’nde personel doktorluğu konumuna başvurdum. Temel şeyler. Çoğunlukla

insanlar işe alınır ve işten ayrılırken yapılacak muayeneler ve aradaki olağan muayeneler. Zührevi hastalıklar, tenya, ishal. Bildik şeyler. Sonra işe kabul edildim.”

“Eee?”

“Eeesi o zaman Fransız oğlanlar beni personel veterineri olarak işe almışlar. Plantasyon plantasyon dolaşıp hayvanlarının toynaklarına, burunlarına, onları hasta eden her neyse onlara bakmamı istediler. İşe alındığımı söylediklerinde, işin ne olduğu hakkında tek bir söz bile etmediler. Hiçbir açıklama yapmadılar, hiçbir şey söylemediler.”

“Aaa.”

“Dediğim gibi, senin rahatsızlığın konusunda araştırmalar yapıyor ve artık çok daha iyi anlaşılmış durumda. Tedavisi de...”

Bu kez devam etmesine izin vermek zorundaydım. Onca eğitim heba edilmemeli, diye düşündüm.

Şoför kozmopolit olmakla, Saygon ve Paris sayesinde bir dünya vatandaşı olmakla övünüyordu. Bu yüzden Paris'teki kafelerin ve dans salonlarını anlatmakla, bunların benim gibi erkeklerle dolu olduğunu söylemekle başladı. Hiçbirini ziyaret etmemişi, öyle dedi. Yalnızca buna bir tedavi arayan doktorların yazdıklarından biliyordu. “Erkekle erkek. Erkekle kadın gibi davranan erkek. Erkek gibi davranan kadınla kadın gibi davranan kadın, vs. Senin rahatsızlığının mutasyonları sonsuz.” diye açıkladı şoför. Sonsuz büyüleyici, diye düşündüm. İnsan cazibesinin türsel doğası hakkındaki bilgilendirici ve etraflı dersinin ardından, şoför yahut çağrılmayı layıkıyla hak ettiği şekilde söylemek gerekirse “Dr. Şoför” bana sıkı fiziksel egzersiz yapmamı; sarımsak, zencefil ve diğer “sıcak” baharatları tüketmeyi azaltmamı istedi. Sarımsak yememek

mi? Zencefil yok mu? Ne şarlatan, diye düşündüm. Fakat sanıyorum, şoför son hesapta şair olduğunu kanıtlıyordu. Tavsiye ettiği davranışların bilimle ilgisi pek azdı. Öğrenilmiş bilgilerden ziyade sezgilere dayalıydı. Söyledikleri onun bir inanç sahibi, vücudun doğal olarak canının çektiği şeyleri inkâr ederek kendisini dönüştürme yeteneğine inancı olan bir şifacı olduğunu gösteriyordu. *Buna pek beceri diyemeyiz, diye düşündüm.*

Fakat bir şair ve doktor olmak, şoförün bahçıvan yardımcısının acısını çektiği şey her neyse, uzun zaman önce başına geldiğini ve artık yalnızca bir ağrı, yağmur yağdığında dizlerinde çınlayan bir çan olduğunu anlamasına yardım etti. Acı vericiydi, evet, fakat ayrıntılı bir muayeneye değmez, diye düşündü şoför. Blériot ve bana gelince, şoför çentilmiş bir damardan akan kanı gördü. Derhal ilgilenmek gerektiğine karar verdi. Gerçi şoföre inanacak olursam, sonunda söyleyen Madam'ın sekreteri olmuş. İhtiyar olsa, "Suçlanacak kişi daima bir kadındır." derdi.

Madam'ın sekreteri Blériot'yu baştan çıkarmak için incelikli bir plan hazırlamış. Yeri ve zamanı Madam'ın doğum günü yemeği olacakmış. Yeni bir elbise, tenindeki pembeyi vurgulamak amacıyla bir dizi tatlı su incisi, özel günlerde giydiği topukluları, bütün hepsi alçakçaymış, fakat en kötüsü, şoföre bakılırsa, Madam'ın sekreterinin şartmış gibi gelip her şeyi ona anlatmasıymış. "Kızkardeşiymişim gibi!" dedi, başını iki yana sallayarak, utançla inanamazlık arasında gidip gelen bir sarkaç. "Kızkardeşiymişim gibi!" diye tekrarladı şoför. Madam'ın doğum yıldönümü yaklaştıkça, ayrıntılar daha incelikli hale gelmiş, diye anlattı şoför. Elbisesi için dantel, teni için parfüm, saçları için toka, fakat şoförün bütün düşünebildiği yüksek topuklularmış. Sekreterin ayaklarını nasıl vurup acıtacaklarını, hatta kızartacak-

larını düşünüyormuş. Gecenin sonunda nasıl canının yanacağını. Kendisinin tuz ve suyla onları nasıl ovacağını. Şişmiş ayaklarını elleriyle nasıl tutacağını. Arzu hepimize çok çeşitli kisvelerde gelir ve şoförünki anlaşılan can yakan bir çift topukluya giydirilmişti. Ve bu adam bir rahatsızlığı olanın ben olduğumu düşünüyor, diye düşündüm.

“Elimden geldiği kadar ayak diredim.” diye ısrarla belirtiyordu şoför. “Saçmalıyor işte, diyordum kendi kendime, ama...

“Ama ne?” diye sordum.

“Sonra bu sabah, o... o getirip ayakkabılarını bana gösterdi. Başka kimse kalmamış gibi, *bana!* Elbisesine uygun renge boyatmış ve ayakkabılar kızılgerdan yumurtası gibi benekli gelmişti geriye. ‘Mahvetmişler!’ diyordu benim mendilime hıçkırarak.”

“Kızılgerdan da nedir?”

“Bir tür kuş. Boşver, burada yaşamadıklarını hep unutuyorum. Boşver, demek istediğim şey, ayakkabıların mavi olması gerekiyordu.”

“Ya.”

“Mavi olmasına maviydiler ama her yeni aynı mavi değildi onun istediği gibi. Sanki biri mavi boyaya daldırılmış bir fırçayı üzerine silkmişti. Ağlamasın istedim, o yüzden de ben... Ben dedim ki eğer boya getirtebilirse, noktaların arasını doldurmasına yardım edebilirdim. Daha beter ağlamaya başladı. Düşündüm ki ben de... Düşündüm ki Blériot meselesini ona söylersem, bu onu neşelendirirdi. Düşündüm ki onun yarışma sonundaki ödül olmadığını bilirse, yarışta koşmayı o kadar önemsemezdi artık.”

“Daha fazlasını duymama gerek yok.” dedim şoföre. “Gerisini biliyorum.”

En sonunda “rahatsızlığımı” konuşmak üzere bir hafta içinde buluşma sözü verdikten sonra arabayı sürüp gitti şoför. Ne şarlatan, diye düşündüm. Sarımsak yok ha? Zencefil yok ha?

Şimdi şoförü düşündüğümde, özellikle de sabahın erken saatlerinde sokak lambaları Seine’den yükselen sisle boğulmuş üzerimde asılı dururken, Saygon gecesinde gittikçe uzaklaşan, tozla dolu o iki deliği düşünüyorum. Direksiyonun ardından ancak görünen başını. Okyanusları, evden çok uzaklara uçmuş kuşların kırılmış yumurtalarının kabuklarıyla masmavi boşlukları en sonunda eli boş geri dönmek üzere geçmiş bu adamın kederini düşünürüm.

Saygon’da yağmur yağdığında, yakıcı güneş bembeyaz kalır ve topraktan buhar çıkar. Sıcak orada sırtıma yapışır ve nereye gidersem gideyim, kapalı yerlerde yahut açık havada, yanımda taşırım. “Nemli Sıcak” ve “bunaltıcı sıcak” orada mevsimlerin adıdır, yıllar gibi gelen birbirine kenetlenmiş kesintisiz aylar silsilesi. Orada, çiçekler gece açmayı öğrenir. Orada, festivaller affedici mavi ışığı altında ayı kutlar. Orada, yavaşça akan bir hayata alışmışım. Konuşmanın daima yavaşlatılan ve ertelenen bir şey olmasını olağan saymışım, çünkü sözcükler konuşanın boğazının serinliğini terk etmeye çok gönülsüzdü. Ani öfke nöbetlerinin kaçınılması gereken şeyler olduğunu varsayardım, çünkü yalnızca ekşi ekşi terlemeyi artırırdı. Oysa Madam’ın sekreteri apayrı bir düşünce okuluna mensuptu. Sıcak onun için bir Madam’dı, hareket talep ederdi. Güneş kavurmaya başlayınca, o geri kalanımız gibi sığınacak yer aramazdı. Öğleden sonra şekerleme yapmaz, giysilerini çıkarmaz, bilinen bir esintinin yolu üstünde yatmazdı. Madam’ın sekreteri sıcak bir rakip gibi düşünür, acımasız bir yargıç gibi görürdü. Vücudunun sıcaklığı öylesine hızlı teslim olması,

onu bilhassa deli ediyordu. Her gün, memelerinin altındaki kıvrım-
da toplanan ıslaklık tarafından mağlup edilmiş hissederci. Her ge-
çen gün, arkada kalan su izi, elbisesinin kumaşına işleyen dalgalı ter
çizgisi, ona bu kıvrımların derinleşmekte olduğunu hatırlatırdı. Her
gece, vücudunun tuzunu silmek için memelerini kaldırdığında, Şef
Blériot'un ellerini düşünürdü. Vücudu kabarıp su toplayarak, içi dışı-
na çıkarak tepki gösterirdi. Sıcak ona göre hırsız ve kahpeydi. Onun
açısından sıcak, olmak istediği kadındı.

Bütün bunların anlamı, o gün, Madam'ın doğumunun yıldönü-
münden önceki gün bastıran güneş, sekreter açısından yalnızca gün
batmadan, kendisi gibi solup gitmeden önce yapılması gereken her
şeyi hatırlatmaya yaradı yalnızca. Madam'ın sekreteri bir liste yapa-
rak, kendisi için çok önemli şeyleri sıralayarak başladı. İlk, o öğle-
den sonra elleri kuzu gömleği ve kekik kokan Blériot'u çağırttı. Blé-
riot sabahın erken saatlerinden beri güvercin hazırlıyor, kuşları birer
birer kuzu gömleğine sarıp gömleği bir kekik dalıyla kapatıyordu.
Genç güvercinler kalplerine minik yapraklı bir dal saplanmış, örgü
şallara sarılmış bebekler gibi görünüyorlardı. Fırında kızarıken,
yağlı dokumalar kızarıp derilerine işleyecek ve kaybolacak, ardında
dudakların iştahla şapırdatılmasına neden olan nefis bir görünüm
bırakacaktı. Fırının arındıran sıcaklığının yokluğunda, Blériot'un el-
leri fena halde kokuyordu. "Ben de çok şaşkınım. Bana inanmalısınız,
böyle akılsızca davranışlar olmamıştır. Hiçbir surette." diye fısıldadı
Blériot, büroda oturacak bir yer ararken.

Masasının arkasında, Madam'ın sekreteri şefkatle başını salladı,
anlayışla elini uzattı ve "Bunu bana bırakın Şef Blériot. Fakat yardım
etmemi istiyorsanız, her şeyi bana bırakmalısınız. Her şeyi, anlıyor
musunuz?"

“Evet.”

Sık sık meraka kapılıyım, acaba Blériot “evet” demeden önce bekledi mi, bir an olsun duraksadı mı, yoksa dilinin ucunda içgüdüsel olarak tükürmesi gereken bir çekirdek varmışçasına acele mi etti?

İkinci olarak Madam’ın sekreteri kulüpten dönmekte olan ve hâlâ tenis beyazları içinde olan Madam’ı bir köşeye sıkıştırdı. “Ondan kurtul. Derhal. Evimde böyle iğrenç yalanlar istemiyorum.” diye bildirdi Madam, her zamankinden bile yüksek bir ciyaklamayla. “Bir tanesine ödediğim parayla iki tane tutabilirim. Aile daima sorun çıkarır. Maalesef bu insanların hepsi birbirleriyle akraba. Bu insanlar! Hırsız olmayanları yalancı. Zavallı, zavallı Şef Blériot. Ne rezalet!” dedi Madam, iddia edilen edime değil, iddia edilen yalancılığa uygun bir öfke göstermeye dikkat ederek. Madam ne de olsa bir Fransız. Kendisi bir züppe ama aşırı iffet taslayan biri değil. İki erkeğin ilişkisi olmasını umursamazdı, yeter ki aynı sosyal konumda ve elbette ki aynı ırktan olsunlar.

Üçüncü olarak Madam’ın sekreteri ağabeyime gitti. “İnanmıyorum.” diye yalan söyledi Şef Yardımcısı Minh. “Şöföre yalancı demek istemiyorum, ama buna kesinlikle inanmıyorum. İnanmıyorum...”

“Elbette inanmıyorsunuz.” diye araya girdi Madam’ın sekreteri. “Size inanmanız için para ödenmiyor. Size yemek pişirmeniz için para ödeniyor. Size şüphe olmadığını söylüyorum. Şef Blériot’un apaçık ortada tabiatı hakkında yalanlar yayıyormuş. Madam onu evde istemiyor. Bundan sonra ne yapacağını kim bilebilir? Derhal ayrılması gerekiyor.”

Bütün bunlar, başından sonuna, bir saatten az tuttu. Fakat Madam’ın sekreteri işini bitirmemişti daha. “Elinde bıçak tutan bir kadın asla kesmez, saplar ve kanırtır.” İhtiyar’ın deyişlerinden bir diğerydi.

O öğleden sonra, bu deyimini yemek pişirmekten söz etmediğini iyice anladım. Son olarak, Madam'ın sekreteri masasına oturdu, küçük bir ayna çıkardı ve ona gülümsedi. Tırnağıyla bütün bu hızlı konuşmaların heyecanı ile dağılmış mercan rengi rujunun kenarlarını düzeltti. Ağzının çevresindeki deriyi inceledi. Bu onun asabi tikiydi. Biz evin hizmetkârları, yıllar içinde onun giderek daha "asabi" hale gelmesini izlemiştik. Evin içindeki hiçbir aynayı yahut parlak yüzeyi kendine bakıp incelemekten geçemezdi. Günün birinde onu bulacağını biliyordu. İlk önce eski porselenlerin yüzeyinin altındaki ince çizgilere benzeyecekti. Sonra ağzının çevresindeki bölge dudaklarına sürdüğü renkli mumun akacağı çatallı bir nehir yatağına-dönene dek derinleşip yerleşecekti. Sonuçta, ağzından mercan yayılıyormuş gibi bir görüntüyle kalakalacaktı.

Şonunda, Madam'ın sekreteri beni çağırttı. O gün damarlarından akan kin değildi, sadece arzuya ilişkin bir merak, Şef Blériot'un arzusuna. Daha yakın bir inceleme, Blériot'un vücudunu benimkine çekenin ne olduğunu açığa vurabilirdi. Kendi gözüyle görmek, bu soğuk mezeciyi, bu söğüt dalı gibi adamı yeni bir gözle incelemek istiyordu. Bir hareket, bir huy, başın bir eğimi, kalçaların salınışı, dudakların tonu, benimseyebileceği ve Blériot'a sahip olmasına yarayacak bir şey. Ne de olsa, Vietnamlıların benim gibi erkeklere *lai cái* dediklerini biliyordu. Bu benim karışık olduğum yahut kısmen dışı olduğum anlamına geliyordu. Eğer Şef Blériot'un istediği dişilikse, neden gerçeğini istemiyor, diye sordu kendi kendine. Cevap bulmak için sorulmuş bir soru değildi bu, çünkü o bile şehvetin ve arzunun asla o kadar basit olmadığını, kesildiğinde asla düzgün yarımlara bölünemediğini bilirdi. Merak ise, daha acımasız dürtüleri ve duyguları kolayca içerebilen zayıf iradeli bir şeydir. O öğleden sonra, ortaya

ıkıp Madam'ın sekreterine meseleye yaklaşımda daha doğru ve kesin olmasını öneren, kendini koruma güdüsüydü. “Babana söyledim,” dedi Vietnamca, sonra vurgulamak için bir kez de Fransızca. Ben hâlâ elimle kapının kolunu tutarak öylece dikildim. İhtiyar'a yazılmış bir not dördüncü ve bu görüşme beşinci ve son adımıydı, öyle söyledi.

13

Yatılı aşçılık için başvurduğumda, Bilignin'deki evden haberim yoktu. Bu iki Amerikalı hanımın ve dolayısıyla benim hayatımızın Paris'te, Fleurus Sokağı'nda yerleşik olacağını varsaymıştım. Görüşmemiz esnasında mevsimsel göçlerinden söz etmediler bana. O zaman benim için durumu değiştireceğinden değil. Onların evinde yaşamaya başlamadan önce, bir evin ev, Madam'ın Madam, şehrin... Doğrusu, o zaman bile Paris'in bir şehir olduğunu ve pek çok başka yerin şehir olmadığını bilirdim. Dolayısıyla eğer bilseydim, bir fark yaratırdı. Daha fazla para isteyebilirdim, risk ücreti, ıssızlığın ortasında yaşama ödemesi, burada yaşamam için ne kadar ödeseniz az ödemesi. Daha Şubat'tayız ve Bilignin'de geçecek yazı düşünmek için erken, biliyorum, ama Tatlı Pazar Adamı sorup duruyor. Madamlarım bu yıl da oraya gidecekler mi, gideceklerse ne zaman, bilmek istiyor. Elbette gidecekler. Madamlarım gayet düzenlidirler, Tatlı Pazar Adamı. Düzeni ve programlı olmayı severler. Hayatlarının seçilmiş patikalarından sapmaktan hoşlanmazlar. GertrudeStein, ne de olsa, bu ay doğum günü pastasında altmış mum yaktı ve Bayan Toklas Nisan'da elli yedi tane yakacak. Gerçi Haziran'da bir gün doğduğuna dair Fransızca bir belge var elinde. Bazı yıllar bir yaş daha büyümek için o günü beklediği de oldu Madamımın. 1934 için ne planladığını

bilmiyorum. Sanırım bu ilerleyen yaşı hakkında o sırada nasıl hissettiğine bağlı. Fakat bahse girerim Bayan Toklas bu yıl da Haziran'da kutlayacak doğum gününü, çünkü Haziran Madamlarım Bilignin'de olacaklar demek. 1929 sonbaharında onlar için çalışmaya başladığımda, kır evlerindeki ilk yazlarından henüz dönmüşlerdi. Madamlarının oraya gitme adetleri henüz başlıyordu.

Paris'e yaz geldiğinde, Madamım ve Madamım giysilerini ve köpeklerin otomobillerine yükler, Rhône Vadisi boyunca otomobil sürerek kendilerini ve yüklerini küçük çiftçi köyü Bilignin'e götürürler. Ben evi kilitleyip bu iki Amerikalı hanımın gittiğini görmekten fazlaca memnun olduğundan kuşkulandığım kapıcıya anahtarı teslim etmek üzere geride kalırım. Birinci kattaki penceresinden GertrudeStein'a yaltaklanmak için gelen genç adamları gözlediğini ve bu çekimin kaynağını anlamaktan aciz, başını salladığını gördüm. Hanımlarım yola çıkmalı bir günü geçmişken, ben de o yıl sıcak havalarda giyecek neyim varsa paketler ve sıcak yaz güneşine karşı giyeceğim bir şapka için müsriflik yaparım. Eğer uygun fiyata bir şey bulursam, o zaman masasında örtüler olan ve bana "Mösyö" diye hitap etmeye mecbur bir garsonun bulunduğu bir lokantada öğlen yemeği yiyerek kendimi şımartırım. Sonra Madamlarımın bana ikinci sınıf bir tren bileti için verdikleri paranın geri kalanıyla üçüncü sınıf bir bilet alırım. Yol boyunca Bilignin'e kadar uyur, oraya varınca evi açar ve arabalarının kornasını ve iki yorgun köpeğin havlamasını duyuncaya kadar daha birkaç gün beklerim, çünkü Madamlarım acelesizle dolambaçlı arasında bir hızla sürerler arabayı. Onları terasta beklerim. Basket ve Pépé için tabaklarda sote ciğer, Madamları için içinde geçen yılın çilek konservelerinden topaklar olan yoğun kremayla dolu kâseler hazırla-

miş olurum. Beni olağan horgörülerıyla karşılayan Basket ve P  p   hariç, herkes gülümser. Madamlarım, Bilignin'deki yazın resmen başladığını müjdeleyen yeni   apkama hayran olurlar.

Şapkayı alırım, çünkü oradaki ev küçük bir   ato diye nitelendirilebilecek kadar geniş olmasına rağmen, içeride su yoktur ve ben sık sık tulumbanın olduğu bahçeye   ıkarım. Ayrıca şapkayı alırım, çünkü Paris'te olduğu gibi orada da Pazar günlerim tatildir. Köydeki   ift  iler hayatlarında gördükleri ilk Asyalı olan beni evlerine davet edecek kadar meraklı idiler başlangıçta ve buna devam edecek kadar iyi niyetliler. Ve kabul etmem gerekir ki oğulları da her defasında bu davetleri kabul etmeme yetecek kadar yakışıklı. Bu yöredeki bütün aileler kendi şaraplarını yaparlar, dolayısıyla içki içmek asla sorun olmaz ve cömertlik, ben bir parça suya susayınca kadar kadehimi doldurmaya devam eder. Suyun, bu gecelerin sonunda Pazartesi'ye girmemi kolaylaştırdığını anladım. Gerçi denizde bana yetecek kadar su olmaz bazen. Ertesi sabah Bayan Toklas'ın mutfakta tencere-leri tavaları çarpmasının sesiyle uyanırım. Bunlar, o ve GertrudeStein'in Bilignin'deyken tercih ettikleri meyve ve taze koyun peynirinden oluşan basit kahvaltıyı hazırlamak için yalnızca ve yalnızca Bayan Toklas'ın ihtiyaç duyacağı tencere ve tavalardır. Odamı mutfağa ba  layan dar merdivenden aşağı iner ve karışımda öfkeli bir Madam varken yapmayı bildiğim yegâne şeyi yaparım.

"Mesele sağlığım..." diye yalan söylerim.

"Fakat şimdiden iyileşmeye ba  ladım bile." diye bitirir Bayan Toklas alışılmış konuşmamı benim yerime.

Daha   nceki bir Mösyö ve Madam'ın evinde çalışan *femme de m  nage** tam bu sözleri kullandığına kulak misafiri olmuştum. Ev-

* Temizlikçi kadın. -   .n.

deki sakarlıklarımı ve ufak tefek kazalarımı mazur gösterecek kadar üstü kapalı ve ardına eklenmiş düzelmekte olduğum bilgisiyle rahatlatıcıydı. Kadından cümleyi tekrarlamasını istediğimde, neden diye sormuştu, ben de ona zekice ve kullanışlı olduğunu düşündüğümü söylemiştim. *Femme de ménage* kabul etmiş, ama kendine pay çıkaramayacağını, çünkü kendisinin de birkaç yıl önce bir başka evde, İtalyan bir hizmetçiden duyduğunu söylemişti. Biz hizmetkârlar, evlerin arka odalarında öğrenilen ve bunun gibi durumlarda ön odalarında kullanılan aynı dili konuşuruz. Bayan Toklas ve Gertrude Stein bu cümleden özellikle zevk alır olmuşlardı. Sonraki Pazartesiler, başım yine şaraptan fazlasıyla ağırlaşmışken, Madamlarımın kahvaltı sohbetleri, aşağıdaki terastan yakılmış kâğıt parçaları gibi yükselip odamın penceresine gelir. Başka bakımlardan anlaşılmaz İngilizce sözcüklerinin arasında bir işçinin çok aksanlı Fransızcasının makul bir taklidiyle söylenmiş “mesele sağlığım” cümlesini duyarım. Genellikle ardından kahkahalar yükselir. Önemli değil, diye düşünürüm yan dönerken. Kahkaha bu durumda iyi, en azından tehdit edici olmayan, bir işarettir. Elbette bu tür davranışlara sıkça kendimi kaptırmamaya çalışırım, mevsim boyunca ikiye bilemediniz üçü geçmez. Mesele Bilignin’de içkinin daha ucuz olması. Aslına bakarsanız, bedava. Oradaki çiftçiler bana pek az soru sorarlar ve sorduklarında da, Parisli kuzenlerinin aksine, Fransız dilinin ağzımdan tutuk çıkan seslerinden hoşlanır gibi görünürler. Bazen birazcık Vietnamca duymak istedikleri bile olur. Güven dolu ve içten gözlerini kapatır, tropiklerin kuşlarını cıvıldaşırken hayal ederler. Onlar bu haldeyken, ben de köprüdeki adamın bana söylediği şeyi hatırlarım: “Fransa’daki Fransızlar iyidir.” Fransızlar kardeşlik, eşitlik ve özgürlüğe olan doğal eğilimleri-

ni smrgelerindeyken yitirirler, demek istiyordu. Bu idealleri arkalarında Anavatanları Fransa'da bırakıyor, böylece doğduğumuz topraklarda bize pi muamelesi yapmak için zgr kalıyorlardı. Köprüdeki adam, oğulları Bilignin'den hiç çıkmamış bu çiftçilerden hoşlanırdı, biliyorum.

Yazın, Madamlarım Pazartesi sabahı ortalarda olmayışını nazikçe görmezden gelirler. Mevsimin ortasına geldiğimizde, Bayan Toklas "sağlığım" için Pazartesi günleri de alışmamamı önermeye vardırır işi. Elbette cretimden de bir günlük kesinti yapar. Fakat Bilignin'de hayat dolu bir cüzdan gerektirmez, dolayısıyla çalışma koşullarımdaki bu değişikliği memnuniyetle kabul ederim. Ayrıca her Pazar ve Pazartesi, geceleri yoluma çıkan ilave bütün şarap ve başka içki kadehlerini memnuniyetle kabul ederim. Bilignin'deki çiftçiler atlar gibi çalışır ve içerler. Bu iki edim birbirini dikkat çekici herhangi bir şekilde etkiliyor gibi görünmez. Ben, te yandan, iştahımı ve yanı sıra kilolarımı kaybetmeye başlarım. Yazın sonunda, Gertrude Stein beni selamlarken kendisini tekrarlamak ihtiyaı duyar: "Vay, merhaba Thin Thin Bin."

Yemek yemeyi arzulamayan bir aşçı kayıp bir ruhtur. Daha da beteri, aşçılığı sorgulanabilir. Madamlarım için hazırladığım yemeklerden artık bir yudum, bir ısırık, bir lokma olsun alamadığım zamanlarda bile, tatmanın yemek pişirmenin ayrılmaz bir parçası olduğunu unutmam. Tatların mum ışığı titreşimi, güçlü asitliğin yoğun lezzetlerle evliliği, baharatı anıştıran kokulu ot ve sebzeler, bütün bunlar saniyeler içinde değişebilir ve ancak tetikte bir dil oturup yemekten başka yapacak bir şeyin kalmadığı o doğru anı bulabilir. Daha az deneyimli bir aşçı için, olayların böyle bir yöne girişi, iştahının aniden kapanması, bir felakete yol açabilir. Sanatını gözleri kapalı

icra etmeye çalışan bir portre ressamı hayal edin. Ben, neyse ki, keskin hafızamın yardımıyla iyi yemek pişirmeye devam edebiliyorum. Ellerim eskiden yaptıkları hareketleri yeniden yaratmaya muktedir. Kilo kaybettiğimi saklamamın ise, bir yolu yok. Bu durum, yüzümde Madamlarımın henüz fark etmedikleri perişan bir ifadeyle kendini gösteriyor.

Bilignin'de olduğumuz sürece, Bayan Toklas mutfak işlerine olan bütün ilgisini yitirir. Her şeyi bana bırakır. Mayıs'tan Eylül'e kadar, Bayan Toklas kalbini sabahın köründen günbatımından önceki saatlere kadar bulunabileceği bahçelere kaptırır. Sebze bahçesinde mırıl mırıl sebzeleriyle konuştuğunu duymuşluğum vardır. Domateslerin arasındayken sevişme sesleri yaydığının farkında değil. Ağzını dolduran ilk çileğin suyuyla ağladığını işitmişliğim vardır. Ve dua ettiğini görmüşlüğüm. GertrudeStein da görür onu, ama o Madamımın dizlerinin üzerinde ot ayıkladığını sanır. Madam Toklas'ın dua ettiği Tanrı Katolik. Bileğine doladığı tespihi, parmak uçlarından birer birer akan boncukları görmüşümdür. GertrudeStein evin ikinci kat pencerelerinden sevgilisinin ırgat gibi çalıştığını, asmaların ellerine dolaştığını, avuçlarından düzenli bir tempoyla dökülen tohumları görür.

Bayan Toklas bir bahçede, GertrudeStein, fakat o bahçe kutsal. Minik kırmızı pancarları, turpları, şalgamları topraktan çekerken, Kutsal Ruh onun içinde. Gevşek gövdelerini sepetine koyarken, Bakire Meryem'in mutluluğunu ve elemi kendisinin de bildiğine inanıyor. Ve esrimelerinin yanı sıra utanır da, GertrudeStein. Çünkü Madamım sizsiz bir hayatı düşünmeye, o hayatı suç teşkil eden yollarla tasarlamaya başlamıştır. Bayan Toklas ilk gidenin asla *kendisi* olmayacağını biliyor. Asla Sevdiceği'ni bu dünyada yapayalnız bira-

kamaz. Bir dâhinin sürekli ihtimama ihtiyaç duyacağına inanıyor. Bayan Toklas, GertrudeStein, ilk gidenin siz olacağınız gerçeğini kabullenmiş ve o zaman ne yapacak, bu dünyada, sizsiz, yapayalnız? Ve bunlar, GertrudeStein, bütün dualarının bitiş sözleri.

Geçen yıl Madamlarımın Bilignin'deki beşinci, benim de dördüncü yılımızdı. O mevsim evi kapatmaya hazırlandığımız tarihten bir hafta önce, Bayan Toklas kabak, taze patates ve yaz domateslerinin sonuncularıyla dolu sepetlerle mutfağa geldi. Ödüllerini eve yolculuk için paketlenmeye hazırlayarak ayırırken, o akşamın yemeği için bir tavuğu yolmakta olan bana baktı. Havaya uçuşan tüylerin arkasından bile, yüzümü incelediğini görebiliyordum. Madam, endişelenmeyin, Paris'e dönelim ve birkaç hafta geçsin yine eskisi gibi olurum, diye düşündüm. Kısa bir süre sonra, Bayan Toklas gırtlaklarını temizledi ve bu yıl, belki, Paris'e GertrudeStein, kendisi ve köpeklerle birlikte arabayla dönmemin iyi olacağını söyledi. Bu sebze kasalarını şehre trenle gönderebilirdi kolayca, öyle dedi bana. Teklifi hiç tereddüt etmeden kabul ettim. Basket ve Pépé'nin arabayla, Basket'in kulakları sallanır Pépé'ninkiler rüzgârda titreşirken, Mâ'nin deyişiyle eve giden uzun yolu tuttuklarını kaç kere gıptayla izlemiştim. Madamlarıyla birlikte bu iki köpek, manzaranın tadını çıkarıyor ve GertrudeStein'in midesi ne zaman açlıktan zil çalmaya başlasa, doğaçlama yemekler yemek için duruyorlardır diye hayal ediyordum.

Biligninli çiftçiler için yaz mevsiminin sonunu iki olay simgeler: İki Amerikalıyla *Asyalı* aşçıların gidişi ve üzümlerin toplanması. Üzüm toplama, daha genç Biligninli çiftçilerin müstakbel karı ve kocalarıyla yahut sevgilileriyle tanıştıkları festivallerdir, fakat şu da var ki onlar orada böyle şeyler yapmazlar. Yenisine yer açmak için, önceki

bağbozumunun şaraplarının fıçı ve sürahilerden boşaltılması gerekir. Bu iş gerçek meyvelerin dallarından toplanması kadar çaba gerektirir neredeyse. Fakat Biligninli çiftçilerin atlar kadar çok çalışmalarının ve içmelerinin nedeni budur. Ben İhtiyar gibi içiyorum. Birinci şişenin bitiminde iyiyim, ama sonra kıpkırmızı oluyorum. Bu çiftçilerin ve başkalarının belirttikleri üzere, sanki güneşte yanmış gibi görünüyorum. Yanaklarım, utanarak itiraf etmeliyim, al al. Utandığımdan kızarmış gibi yapıp geçiştiremem, çünkü renk çok koyu. Fakat bu kırmızı kalıbın dışında, takdire şayan ölçüde az etkilenirim. Yani işte, kendimden geçinceye kadar aslında. Kendimde olmakla olmamak arasındaki çizgiyi aşmam kolay değil, çünkü geldiğini asla anlayamıyorum. Bir an hasat ayının altında, dışarıdaki uzun masalardan birinde oturuyor olurum, bir an sonra birileri tokatlanıp su serperek beni kendime getirmeye çalışıyor olur. *Bunu* Madamlarımın evine geri dönmek için yürümeye başlama işareti olarak alırım. Orada bu göreve bayılan Basket ve Pépé tarafından karşılanırım. Ben bahçenin demir kapısını açar açmaz havlamaya başlarlar. Oturmuş bekledikleri mutfağın kapısını anahtarla açıp girerken havlamaya devam ederler. Böyle zamanlarda bu ikisi hiç de köpekçe olmayan bir şekilde davranır. Asla koklayıp dişleyerek üstüme atlamazlar. Ben görmekten mutlu olmadıkları besbellidir. Majesteleri ve Taht Talibi benden zerrece korkmaz yahut bana yönelik en ufak bir koruma içgüdüsü de taşımazlar. Bu ikisi, benim eve ne halde ve kaçta döndüğüme dikkat çekmek konusundaki ortak anlaşmaları gereği, sobanın yanında oturur, havlarlar. Bilignin'de, Bayan Toklas ve GertrudeStein köpekler gibi uyuyor olmalılar, yani iyi huylu köpekler gibi. Hiçbir zaman ne kapıdan girerken yatak odalarının lambasının yandığını görürüm ne de aşağıdaki karanlık mutfaktayken yukarıda mırıldandıklarını duyarım. Basket ve Pépé kötü niyetli bütün çabaları-

na rağmen, Madamlarımı yataklarından kaldırmayı ve gelip aşçılarını kıpkırmızı, ıslak ve gözleri mahmur görmelerini sağlamayı asla başaramazlar.

Pekâlâ, geçen yaz Majesteleri ve Taht Talibi'nin büyük bir zafer kazandıkları zaman hariç. Kusarak ve odama giden merdivenlere ulaşmadan sızarak onların amacına hizmet ettiğimi de kabul ediyorum. Burunları kusmuğumun mutfığa yaydığı yoğun alkol kokusundan rahatsız olmuş olmalı. Havlamalarının özellikle ikna edici bir tizliğe ulaştığını hayal edebiliyorum. Pépé canı yandığında veya günlerce üst üste yağmur yağdığında, hadımlara layık bir sesle ulumaya meyillidir. Bir an merdivenlere ulaşmaya çalıştığımı, sonra da o gece ikinci defa olmak üzere, yahut belki de çoktan sabah olmuştu, suyla ıslatıldığımı hatırlıyorum. Yerdeki kusmuk havuzuna ve sonra da yakınında hafifçe ayırık duran bir çift terliğe baktım. "Bin, sen yarın trene bineceksin. GertrudeStein ve ben sebzeleri otomobille yanımızda götüreceğiz." dedi, korkarım, terlikler gibi Bayan Toklas'a ait bir ses. Sonra terlikler karanlık evin karo döşeli zemininde hafifçe şırıldayarak uzaklaştı.

Ertesi gün, ayık ve sessiz, panjurları kapatıp mobilyaların üzerini bezlerle örterek dolaştım evin içinde. Yazın son sebzeleri Madamlarımla birlikte arabayla Paris'e doğru yola koyuldu. Basket'in kulakları sallanıyor, Pépé'ninkiler titriyordu. GertrudeStein el sallayarak "Hoş çakal, Thin Thin Bin." derken her zamanki gezici sirk toz bulutları arasında yola çıktı. Bayan Toklas hiç hoş sözler edecek ruh halinde değildi ve ellerini dizlerinin üzerinde tuttu.

Hoşçakalın GerturdeStein.

Gerçekten, Madam, Bilignin'de ne yapmam gerekiyordu? Başlangıçtaki pazarlığımızın içinde zaten yoktu. Orada aylarca kalıyor ve

aynadaki gittikçe zayıflayan yüzüm hariç, asla, asla benimkine benzeyen bir yüz göremiyordum. Paris'te, GertrudeStein, sürekli gidip gelen insanlar arasında en azından benim gibi *Asyalılar* var. Hiçbir zaman birbirimizi başımızla selamlamasak, nazikçe şapkalarımızı yana yatırmamak yahut hızlı bakışmalarla empati kurmasak da her gördüğümüz yüzle biraz daha rahat soluruz. Bu şehrin en karanlık sokaklarında benimki gibi bir beden daha olduğunu ve bana zarar vermeyeceğini bilmek sebep olur buna. Eğer birbirimizin farkında olduğumuzu belli etmiyorsak, nezaket yoksunluğundan değildir bu. Tam tersine GertrudeStein. Gözlerini bile kırpmadan birbirimizin yanından geçip gitmekle, birbirimize insan olduğumuzu, eksiksiz, bütün diğerleri gibi bir kadın ya da bir erkek, iki hava dolu akciğer, kan pompalayan bir kalp, evde pişirilmiş yemeğe aç bir mide ve durmaksızın güneşin sıcaklığını arayan bir beden olduğumuzu söylemiş oluruz. Ben Fleurus Sokağı'na gelmeden önce, GertrudeStein, o yazgı anına, o göz bile kırpmadan yaptığımız iletişime tutunmak, onu elimde tutmak için bildiğim tek yol bıçakla ellerimi çizmektir. Kan beni bir insan yapar. Kimse onu benden alamaz, diye düşünürdüm. Fakat bildiğiniz gibi, GertrudeStein, Fleurus Sokağı'nda kalabilmek için, beni hayatta tutan o alışkanlığımdan vazgeçmem gerekti. Bayan Toklas her gün ellerimi kontrol ediyor. İlk kesilmiş ve temizler mi diye tırnaklarıma bakıyor – önceki aşçıların da bu teftişe katlandıklarını sanıyorum ve sonra avuçlarımı açtırıyor, sırf benim için, onun “Küçük Hindiçinlisi” için, eklediği bir adım bu. Biliyorum, GertrudeStein, Bayan Toklas öfkesine yenik düştüğünde, beni böyle çağırıyor. *Onun* Küçük Hindiçinlisi. Madam, biz Hindiçinliler Fransa'ya aitiz. Siz ikiniz Fransa'da yaşıyor olabilirsiniz, fakat sonuç olarak hâlâ Amerikalısınız. Küçük Hindiçinli, elbette.

Muhtemelen bilmediğiniz şey ise, GertrudeStein, Bilignin’de, köyün gösteri yapan sirkı yalnızca sizden ve Bayan Toklas’tan ibaret. Bana gelince, ben Asyalıyım, yan gösterinin ucubesi. Kasabalıların büyük merakı ve süssüz gaddarlığı çocukları gibi. Kısa saçlarının ve eee, şey, erkeksi tavırlarınız yüzünden, size “Sezar” diyorlar. Bayan Toklas’a ise “Kleopatra”, bu onun görünümüne ve hayatınızdaki eş rolüne ironik bir övgü. Bütün yaz otomobille Bilignin’e gelen misafirlerinize gelince, ilave ilginçlikler onlar. Geçen yaz, taranmamış saçındaki mavi boya topaklarıyla tarlalarında yürüyen ressam çiftçileri özellikle eğlendirdi. Basket ve Pépé’yi köyün tek caddesinde aşağı yukarı gezdirirken Bavyera’ya özgü askılı deri şort giyen genç yazar yüzünden de biraz patırtı kopmuştu. Bana gelince, çiftçiler artık alıştılar bana. Sadece sarhoşken özdenetimlerini yitiriyorlar. Üzüm toplama esnasında bu yıl, bir tanesi “Fransa’ya gelmeden önce de çatal bıçak kullanmayı biliyor muydun?” diye sordu. Bıçak kullanmayı kesinlikle biliyordum, diye düşündüm. İzleyen soru “Üç mü yoksa dört tane mi olacak Asyalı karıların?” Hiç olmayacak, teşekkürler. Derken, genellikle sessiz olan bir çiftçi, ölen karısından daha iyi huylu olduğunu iddia ettiği köpeğiyle yaşayan bir dul, “Sünnetli misin?” diye sordu. Etrafımdaki ev sahipleri-me ve sonra yukarıya hasat dolunayına baktım. Neden hep *bu* soruyu soruyorlar, merak ettim. Erkeklik organıma ilişkin meraklarının hayvancılıkla kurdukları koşutluk olduğunu tahmin ediyordum yalnızca. Sayısız koçu iğdiş etmek bir adamı bu konular hakkında umursamaz ve pervasız yapabilir, diye düşündüm. Ertesi sabah, bana bu soruları sorduklarını asla hatırlamazlar. Birkaç kısa saat içinde, köydeki herkes hafızasını kaybeder. Ben hariç, herkes. İnanın bana denedim. Fakat ne kadar içersem içeyim, yine de alkolden kalınlaşmış seslerini, güneşin yakıp soyduğu yüzlerini hatırlarım.

14

Şöhret, diyorsun bana, irislerde bir alev halkası gibi gösterir kendini.

“Bee, o ikisi şöhretin tadını çıkaracak.”

“Neden?”

Gözlerin, olmayan bir vurulmaya cevaben, kapıya doğru dönüyor. Bir utanç kasılması, diye düşünüyorum. Sen, Tatlı Pazar Adamı, kendinden utanıyorsun, benden değil. Beni seçtiğin için utanç duyuyorsun, kör de olsaydı bari, diye düşünüyorsun. Bu Ekim’de Madamlarımla beşinci yılım dolacak. “Bee nasıl *bilmeyebilir?*” diye düşünüyor olmalısın. Biliyorum, Tatlı Pazar Adamı. Madamım ve Madamımın sabah kaçta kalktıklarını biliyorum. Benim ortalarda olmadığımı sandıkları zamanlarda yatak odalarının kapısının ardından gelen sesleri biliyorum. İçtikleri puroları biliyorum. Biriktirdikleri kartpostalları ve o kartpostallardaki uzanmış çıplak kadınları biliyorum. Tutamadıkları yaşlı kadın gazlarını ve bunu şiddetlendiren yiyecekleri biliyorum. İlle de bilmen gerekiyorsa, Brüksel lahanası. Sık sık akşam yemeğine çağrılanların yüzlerini biliyorum. Asla yeniden davet edilmeyenlerin sırtlarını. Madamlarımla birbirlerine nasıl bağlı olduklarını biliyorum. Her ikisinin GertrudeStein’a besledikleri inancı da.

“Neden?” diye soruyorum yeniden.

“Stein’in kitapları.”

“Kitapları mı?”

“Stein kitaplar yazar, fakat kitapları biraz... sıra dışıdır, neredeyse kitap bile denemez.” diyerek açıklamaya çalışıyorsun.

Her şeye rağmen etkilenmiş durumdayım. Bayan Toklas’ın bir bilge prensi var, diye düşünüyorum.

“Bak.” diyorsun çatı katının ön odasına geçerek. Bir rafta ayrı duran kitapları işaret ediyor ve “Bak.” diyorsun yeniden.

Çiçeklerle kaplı bir kitap sırtı görüyorum, bir diğeri güneşle beneklenmeden önceki muz sarısı, bir başkası ise annemin en iyi *áo dài** sinin grisi. Bilignin’in yaz göğü mavisiyle kaplanmış bir tanesini seçiyor ve sayfalarını çeviriyorum. Pirinç kağıdı gibi, diye düşünüyorum.

“Parşömen.” diyorsun, kitabı elimden almaya çalışırken.

“Parşömen mi?” diye yineliyorum.

Dana derisine benzeyen kâğıt, diye açıklıyorsun bir el hareketiyle ve oyunbaz bir şekilde elimi okşayarak. Kitabı memnuniyetle sana geri veriyorum. “Yalnızca,” diyorsun, sağ elinin beş parmağını açıp uzatarak, “beş lüks kopyası basılmıştı. Deri üzerine basılmış sözcükler, diye düşünüyorum hâlâ. Kitabı dikkatle raftaki yerine koyuyor, bir başkasını alıyorsun.: “Bak, bu Stein’in son kitabı.” Kitabı ellerinden alıyor, senin tutuşunu yansılayarak iki ucundan parmak uçlarımla tutarak dengeliyorum..Geçen yılın, GertrudeStein için iyi bir yıl olduğunu söylüyorsun. 1933’te GertrudeStein basılmakla kalmamış, okunmuş da. Bu, anlayabileyim umuduyla gözlerini gözlerime dikerek anlattığın, küçük bir mucize. “*Alice Toklas’ın Öz Yaşam*

* Vietnam’da kadınların giydiği ulusal kıyafet. - ç.n.

Öyküsü" diye okuyorsun kitabın kapağından bana. Kitabın adını yalnızca İngilizce duyarak bile anlayabiliyorum. Madamım, öteki Madamım hakkında bir kitap yazmış. Yakışır, diye düşünüyorum. GertrudeStein'ın hikâyeleri için uzun mesafeler kat etmesi asla gerekmezdi muhtemelen. Bana kalırsa, hikâyeler onun peşine düşüp anlatılmak için yalvarıyordur. Paris'te, *Otobiyografi*'nin Fransızca tercümesini beklemek için kaldığını anlatıyorsun bana. Bir koleksiyoncu, diye düşünüyorum. "Burada," diye fısıldıyorsun kulağıma, "seni bekleyerek de kaldım".

Uzun bir ötekiler listesindeki biri miyim ben yalnızca? Benden önce de yaralanmış avların oldu mu? İyi ama sorular sormanın ne yararı var, diyorum kendi kendime, sen şu anda benimleyken? Kimi erkekler gözlüklerini çıkarır, kimileri gözkapaklarını indirir. Sen sesini alçaltıyorsun. Arzu hepimizi değişik yollardan alçakgönüllü kılar. Bana sokuluyorsun, dört bir yanıma misket limonu ve defne kokusu sarıyor. Başını eğiyorsun. Dudaklarımı öpen dudakların bir gülümsemeyle çarpılmış. Nefesin, kapalı gözkapaklarıma yayılan bir sıcaklık. Dilin kirpiklerimin ucunu bulup aralıyor. Madamımın kipleri bu gece için kenara konuldu.

Şunu bir açıklığa kavuşturalım Tatlı Pazar Adamı; GertrudeStein'ın bir yazar olduğunu en başından beri biliyordum. Benim bilmediğim bunun onun mesleği, Fransızların deyimiyle *métier*'si olduğu idi. Fleurus Sokağı 27'deki ilk günümde daha, Madamımın yazdığını görmüştüm, fakat öte yandan, başka madamların da bu işle meşgul olduklarını görmüştüm. Hepsinin ayrı olduğunu varsaymıştım: Mektuplar, listeler, davetler ve davet iptalleri, teşekkür notları ve hayır teşekkür ederim notları. Her gün öğleden sonra, Tatlı Pazar Ada-

mı, GertrudeStein'in yazı masasının başında oturduğunu görürüm, günün başka zamanlarında yemek masası olarak da bilinir o masa. Yaklaşık bir çeyrek saat sonra, sanki işaret almış gibi, kalkar, bastonunu alır ve Basket'le birlikte günlük yürüyüşünü ve sohbetlerini yapmak için mahalleye çıkar. Stüdyo kapısının kapanma sesini duyunca, Bayan Toklas belirir, bir hayalet gibi değil de aniden canlanan bir ayaklı lamba, bir ayak taburesi gibi. Birden, evet, ama aslında hep oradadır. Bayan Toklas doğası bakımından gerçekçi, görünümü itibarıyla vakur olabilir, fakat aynı zamanda bir büyücüdür.

İlkin, Madamım GertrudeStein'in sandalyesini iter ve Sevdiceği'nin ellerinin hızla yazılarla doldurduğu kâğıtları ve defterleri masadan toplar. Onları ilk gördüğümde aklıma aşırı büyümüş zencefil yumruları yahut zarını zorlayan şişkin adaçaylı sosisler gelmişti. Öyle ya da böyle, iddialı ve asla başkasının kilerle karıştırılmaz, diye düşündüm. Ardından, Bayan Toklas dolmakalemdeki mürekkebi siller ve GertrudeStein'in bir volkanın tepesi gibi düzleştirdiği ucunu değiştirdikten sonra aleti kırmızı lake kutusuna koyar. Yakındaki bir dolabı açarak, Bayan Toklas, kutuyu içine koyar ve daktilo makinesini çıkarır. Kendisi yemek masasının başına geçer, GertrudeStein'in sandalyesine değil, onun sağında duran sandalyeye oturur ve daktilo etmeye başlar. Makineye takılı kâğıt, bir tuş bir tokat yahut tekme atmak üzere her geldiğinde sallanır ve bana sanki direniyormuş gibi gelir hep.

Seninle tanışmadan önce, Tatlı Pazar Adamı, Bayan Toklas'ın daktiloda yazması konusunu ikinci bir kere düşünmemiştim. Artık büyümüş bir çocuğun etini küçük lokmalar halinde dikkatle kesmek türünden tipik bir aşırı müsamaha davranışı olduğunu yahut sevgilinin hassas ayakları için derisini yumuşatmak amacıyla yeni bir

çift ayakkabıyı giymek gibi nadir bir şımartma biçimi olduğunu düşünürdüm. Bayan Toklas her ikisini de yapabilecek biridir. Madamlarımın gelecekteki şöhretleri hakkındaki öngörülerini duyduktan sonra, Tatlı Pazar Adamı, itiraf etmem gerekir ki ağır siyah daktilo makinesinin ve kırmızı lake kutunun, daha iri bir makinenin iskeleti ve elips şekilli kalbi gibi içinde durduğu dolap daha çok ilgimi çekmeye başladı. O dolabın başka neleri sakladığını kim bilebilir, diye düşünüyorum. Biz hizmetkârlık mesleğindekiilerin tercih ettiği sözcükle merakım, Pazartesi günleri ayyuka çıkma eğilimindedir ve şansına, Pazartesileri Madamlarım günün büyük kısmında Fleurus Sokağı'nda bulunmadıkları gündür.

Başka herkes haftalık çalışmasına başlarken, Madamım ve Madamım şehirde aheste bir araba turu yaparlar, çoğu kez arkalarında Madamlarımın ve arada bir de arkadaşlarının ayak işlerini yapmak için takip eden bir korna korosuyla. Bugün de farklı değil. Mutfak penceresinden GertrudeStein'in büyük bir çanta dolusu kitabı güçlkle arabalarına taşıdığını görüyorum. Bayan Toklas elinde iki *pâté en croûte*,* her eline birer tane tünemiş vaziyette, onu takip ediyor. Hamur kaplı güzellikler, Bayan Toklas'ın verdiği adla "rulo köfteler", iki arkadaşlarının evlerine gidecek. "Birinin sağlık durumu kötü, ötekinin ise düpedüz mali durumu." dedi Bayan Toklas. "İkisine de trüf koymana gerek yok." dedi bana. "İhtiyaç duydukları et. Titizlenmenin lüzumu yok." Bayan Toklas'ın savurganlığa karşı sağduyulu bir yaklaşımı vardır, mutfakta yahut başka türlü. Mutfakta bu akşam yenmek üzere, olağan "titizlenme"nin üç katını içinde bulunduran bir *pâté en croûte* bekliyor. Ne de olsa Ba-

* Fransız ve Belçika mutfağına ait, hamurla kaplanarak pişirilen, dikdörtgen prizma şeklinde, sıcak ya da soğuk servis edilen, farklı et veya balık çeşitlerinden içeren bir yemek. - ç.n.

yan Toklas bir *büyücü*: Kendini şımartmayı ve hayırseverliği tek bir edimde birleştiriyor. Şanslı GertrudeStein daima trüflerin ve başka ayrılmış lükslerin müstakbel alıcısıdır. Dışarıda, GertrudeStein bir yarış otomobili sürücüsüne layık sesler çıkarıyor ve bunun kendisi de farkında. Bayan Toklas da farkında, o yüzden ellerini kulaklarına kapatıyor. Motorun tekrarlayan dönüşleri, isteksiz bir makineye pompalanan petrolün sesi kapıcıyı uyandırıyor ve penceresinden eğilip yumruğunu sallıyor. “Kaçık Amerikalılar!” diye homurdanıyor. GertrudeStein adamın neşeli bir tonla “*Bon voyage!*”^{*} demiş olması gerektiğini varsayıyor ve el sallayarak karşılık verip gülümüyor.

Madamlarım aşırı güven duyan insanlardır. Çevrelerindeki için asla en kötüsünü düşünmezler. Gerçi, bazen sadece neye dikkat edecekleri konusunda dikkatsiz olduklarını düşünüyorum. Öyle ya da böyle, yatılı hizmetkârları olan bir işveren için alışılmamış bir özelliktir bu. Bir zamanlar, akşamları yatmadan önce soğutucuyu bir zincirle bağlayan bir Mösyö ve Madam için çalışmışım. Kahrolası soğüğünüzü saklayabilirsiniz, diye düşünmüştüm. Evden çıkmadan tuvaletleri kilitleyen bir başka Madamım olmuştu. Yakındaki kafenin, her fışkırtma için bir içki parası talep ettiğini keşfetmeye mecbur kalmışım. Madam, mesanem fazla dolu ve cüzdanım fazla boşken evyeniz da işimi görür, diye düşündüğümü duysun isterdim. En kötüler, fakat, mutfak bıçaklarını gece bir dolaba kilitleyip anahtarı beline asan Mösyö idi. Onlar benim mesleki araçlarım, tanrı aşkına! Siz, Mösyö, hayatınızı bana emanet edemiyorsunuz ama yemeklerinizi ediyorsunuz öyle mi? Absürd bu, *n'est-ce pas?*^{**} Bütün bunları

* “İyi yolculuklar” - ç.n.

Öyle değil mi? - ç.n.

anlatıyorum, çünkü Madamım ve Madamımın bir iki güvenlik önlemi almasını bekliyordum, oysa onların dolapları sessizce, kolayca açılıyor.

Masa örtüleri, hardal rengi iplerle bağlanmış çay lekeli kumaş demetleri görüyorum, bir tür berbat olmuş masa örtüleri, peçeteler ve şerit örtüler mezarlığı. Bayan Toklas'ın böyle şeyleri saklamasına şaşırıyorum. Gene de onları bu dolapta saklaması tuhaf, diye düşünüyorum. Fakat ilk bakışta kesinkes kumaş gibi görünen şeyler, gözüm görüntüye alıştıkça bir sürü kâğıda, GertrudeStein'in bir çeyrek saatlerinin onlarca yıllık külliyatı olması gereken sararmış kalıntılarına dönüşüyor. Bunu görmek için *sen* neler verirdin, diye düşünüyorum. Fırsat kendini öyle nadiren sunuyor ki bana. Hâlâ tanıyabildiğime şaşıyorum. Evet, diye düşünüyorum, ne verirdin? Katedral çanlarına boğulmuş sonsuz Pazarlar, yatağının sol tarafı, hoşça kal öpücüğü yerine güzel bir iyi geceler öpücüğü, traş bıçağım ve tarağım için bir çekmece, Madamlarımın stüdyosunda sana çay sunarken bana duyduğun arzuyu yakandaki kırmızı çiçek gibi giymiş, yüzüme sıcacık bakan gözlerin?

Her Cumartesi, bekliyorum. Madamlarımın mutfağının hemen girişindeki varlığım, bütün fincanlardan buharlar yükselmesini ve çay masasının üzerinin acı badem kurabiyeleri ve tereyağı kremalı pastalarla dolu olmasını temin ediyor. Daima saygılı, neredeyse görünmezim; misafirler benden yana baktıklarında, şey, ayaklı bir lamba yahut bir ayak taburesi görüyorlardır sanıyorum. Öyle bir şey haline geldim.

“Pek sayılmaz! O kadar ışıklı olmadığın gibi öyle yararlı da değilsin.”

Teşekkürler, İhtiyar, yorumlarımın yanlışlığını gösterdiğin için.

Kalabalık odanın kıyısında, kalın tabanlı ve soğuktan çatlamış ayakkabılarımın ağırlığıyla yerime çakılmış, beklerim. Bir araya toplanmış ama temas etmeyen onca bedenın ısısı, stüdyoyu tatminkâr bir sıcaklıkta tutuyor ama soğuk hissi, benim için, göreceli bir şey. Her Cumartesi toplananların arasında Tatlı Pazar Adamı’nı arar ama yalnızca ara sıra sırtını görürüm. Fakat bugün kendi kendime korkma diyorum. Akıntıya kapılmayacağım. Bu yalnızca bir zaman meselesi değil. Bu gövdemin içinde bir hayat taşıdığının kanıtları olarak aynadaki bir yansıya, bıçağın üzerindeki kana ihtiyacım yok benim. Madamım ve Madamım var. Onlarla olduğum sürece, barınacak yerim var. Ben bir arı kovanının merkezindeyim ve Tatlı Pazar Adamı da ısrarlı bal arısı. Hasretini çektiği bal, yalnızca benim anlatabileceğimi bildiği hikâye. Geçen Pazar ona dolaptan ve Madamlarımın içinde ne biriktirdiklerinden söz edince, nutku tutuldu. Tatlı Pazar Adamı defterlerin tam sayısını öğrenmek istedi. Daktilo edilmiş sayfaların düzenini bilmek istedi. GertrudeStein’in yazdığı ve Bayan Toklas’ın görev duygusuyla daktilo ettiği sözcüklerin tam olarak hangileri olduğunu bilmek istedi. Başımı iki yana salladım ve omuz silkdim. Tatlı Pazar Adamı, İngilizce lisanının benim için kilitli bir kapı olduğunu unuttu o heyecanla. Bir kez daha nutku tutuldu. Masasına oturdu ve ben de bunu akşam yemeğimizi hazırlamaya başlamak için bir işaret gibi algıladım. Günün geri kalanında, alışkanlıklarımızın olağan ritmi yürürlüğe girdi. Ben yemek pişirdim ve o okudu. Gerçi bana kacamak bakışlar atarken yakaladım onu. Hayranlıkla, diye düşündüm. Büyük bir dönüşüm, diye umdum.

Fakat bugünkü çayın öncekilerden farkı yok. Fleurus Sokağı 27'deki mobilyalar bile benden daha fazla dikkat çekiyor. Her yönden bakışlar o dolabın üstünde. Görülmeyen bir kaynaktan gelen bir ışık koyu renk ahşabını yalıyor, ıslak cila gibi üzerine yapışıyor. Dikkatlerin odağı olmak her şeyi ısıtır, diye düşünüyorum. Ah, bilmem gerekirdi. Tatlı Pazar Adamı dolap hakkındaki hikâyemden çok hoşlanmıştı. Öyle çok hoşlandı ki yineledi. Görebildiğim kadarıyla, stüdyodaki herkese. Sen ve diğer misafirler Cumartesi çayına geldiğinizde alevleri görseniz, Madamlarımı mı kurtarmaya koşarsınız, dolaplarının içindekini mi, yoksa aşçılarını mı? Doğru cevap Basket ve Pépé. Madamım ve Madamım, herkesin bildiği üzere, kendi başlarının çaresine bakabilirler. Dolap da yardıma muhtaç değil, çünkü Bayan Toklas, GertrudeStein'in dokunduğu her sayfa kollarında güvende oluncaya kadar yanan daireye geri koşardı. Aşçıya gelince, toplanan konuklar başlarını kaşır ve sorarlardı, "Steinların bir aşçısı mı var?"

Tatlı Pazar Adamı, Madamlarım hakkındaki hikâyelerimi takas ve tecim anlamında değil; ilave bir albeni, birazcık vaat olarak düşündüm. Devam eden "merakımla", sana başka hiçbir erkeğin vermeyeceği bir şeyi sunabileceğimi biliyordum. Gözlerimi açık tutar, şu benim Madamlara duyarlı olursam, senin gözündeki değerim, düşündüm ki muhakkak artacak, katlanacak ve devam edecekti. Duyduğuma göre her şey değer vermekle başlıyormuş. Oradan derinleşip kıymet, akıp şefkat olabilir, yolunu bulup kalp kaslarına doğru gidebilirmiş. Senin gibi birinin benim için bir tezahürün, titremeyen bir alevin rengine, kıpkırmızı açılabilceğine inanmak benim hatam, bu hataya durmadan düşüyorum ben. Dudaklarının kırmızısını, ağızımdaki hayatının çıplak kırmızısını özlüyorum. Fakat,

Tatlı Pazar Adamı, senin de benim gibi kusurlu olduğunu unuttuyorum. Sen güvenilirmez bir yapısın, kırılğansın ama bunun sebebi ince kemikli olman değil. Kötü zanaatkârlık ve bunun yol açtığı şüphe bir evi yahut bedeni içinde yaşanamaz hale getirebilir. Güvenilmez, kesinlikle. Ben bu güne değin içinde bulunduğum bütün evlerin arka odalarında sakladım bedenimi. Sen kendi bedeninin içinde saklanıyorsun. Seninki, babanın bedeninin neredeyse tıpkı kopyası ve sen rahatsız edilmeden yapmana olanak sağladığı şeyler için; fark edilmeden gitmene olanak sağladığı yerler için minnettarsın ona. Kendi kendine özgürlüğün tanımını budur, diyorsun. Annenin kanına gelince, onu göstermemeye dikkat ediyorsun. Kanla beden arasındaki bağı kopardığın, ikisini bir arada tutan şeyi kazıyıp çıkardığın bir hayat yaşıyorsun. Oysa bir doktor olarak bedeni hayatta tutanın kan olduğunu bilmen gerekir.

Tatlı Pazar Adamı, senin bir odadan ötekine geçişebilmene hayret ediyorum. Stüdyoda, senin kendilerinden biri olduğunu düşünen adamlarla çevriliyken, kendini taşıma tarzına gıpta ediyorum. Kol ve bacaklarının oynaklığı çalışmak değil spor için harcanmış çabayı belli ediyor. Geniş ve emin hareketlerin kısıtlanma nedir bilmeyen bir hayatı işaret ediyor. Sen, Tatlı Pazar Adamı, tenin olan boş sayfadan sonuna kadar yararlanıyorsun. Kendini bir yazar olarak tanıtıyorsun. Sahip olmadığın bir aile, asla yaşamadığın bir şehir, alabildiğine hiç yaşayamadığın bir hayat hakkında hikâyeler anlatıyorsun. Daima bir kurşunkalemin ömürsüz çizgilerini kullandığın, asla bir mürekkepli kalem darbesi kullanmayı düşünmediğin için zeki, uyanık olduğunu düşünüyorsun. Mürekkebin kalıcılığından, kağıdın ve tenin yüzeyinde kalacak olandan ırak duruyorsun. Son hesapta gri bir hayat taslağısın. Sen stüdyodayken, duruşunu görüyorum, taklit edilmiş

rahatlığını ve benimsenmiş ayrıcalıklarını. Yaşadığın çatı katında birlikteyken, kurtulmaya, vücuduna tutunduğu yerden silkip atmaya çalıştığın bir poz olduğunu anlıyorum. Orada, bu şehirdeki gerçek anlamda paylaşabileceğimiz yegâne mekânda, bedenim benimkine daha çok benziyor. Ve bildiğin gibi, benimki beni imliyor, zayıflığımı ilan ediyor, kendini sarı ten olarak gösteriyor. Bakışlarını bana yöneltecek kadar meraklı, gelen geçen herkese hikâyemi yahut onun sıkıştırılmış, çarpıtılmış bir biçimini alenen anlatıyor. Yaratıcılıklarını engelliyor, benim kim olabileceğime ilişkin sınırlı listeyi dikte ediyor onlara. Yabancı, Asyalı ve burası Anavatan Fransa olduğuna göre, ben Hindiçinli olmalıyım. Daha fazla ayırt etmez, Vietnam'dan mı, Kamboçya'dan mı, yoksa Laos'tan mı geldiğim sorusuna kulak asmazlar. Hindiçin, kesinlikle. Hepimizin sahibi aynıdır, aynı Madam ve Mösyö'nün mülkiyetindeyizdir. Bu ayırt etmekteki başarısızlığı, merak yoksunluğunu açıklıyor olmalı. Onlara göre, benim bedenim zahmetli, önceden belirlenmiş bir hayat hikâyesi sunuyor. Bedenim hayal güçlerini köstekliyor, tıpkı benimkini kösteklediği gibi. Geçmişime ve daha az önemli olmak üzere, şu anda, onların şimdisinde yaşadığım hayata dair bilmek ihtiyacında oldukları her şeyi bedenim anlatıyor ve onlar da inanıyorlar. Gözlerimin yabancı bir öğrencinin zekâsıyla parlamadığını gelip geçenler hızla fark ediyor. Kollarım bacaklarım tamam, o halde Büyük Savaş'larında vuruşmak için sömürgelerinden getirdikleri askerlerden biri değilim. Etrafımı benden hiç ayrılmayan fahişeler ve kumarbazlar sarmış değil, o halde yaşlı ve çürümüş bir ülkenin genç İmparatoru yahut Prensi değilim. Yürüyüp gitmeden önce beni değerlendirmek için kalan son birkaç saniye içinde, bir işçi olduğum sonucuna varıyorlar, bu geri kalan tek gerçek seçenek. Her gün bu şehrin sokaklarında yürürken, sadece buyum.

Hindiçinli bir işçiyim, genelleştirilmiş ve alelade, ama buna rağmen kolayca fark edilen ve rahatlıkla tanınabilir. Bedenimi Saygon'daki bir pazaryerine götürüp itiş kakışta kaybetmenin hasretini çekme, işte bu tuhaflakayt umursamazlık ve kötü şöhret karışımı sebep oluyor. Orada, diyorum kendi kendime, sadece bir insandım, isimsiz ve geçerken bakan birinin gözünde bir öğrenci, bahçıvan, şair, aşçı, prens, kapıcı, doktor yahut bilgin olabilirdim. Ama Vietnam'da, diyorum kendi kendime, bütün hepsinden önce bir insandım.

15

GertrudeStein bu sabah erken kalktı, ender ve benim açımndan nahoş bir olay. “Omlet istiyor.” diyor, tabaklar, çatal-bıçak ve tepsiyle meşgul Bayan Toklas.

Altı yumurta, karışım havayla şişip iyice yoğunlaşana kadar, cömertçe tuz eklenerek, rengi açılıp papatyaların ortasındaki açık sarıyı alıncaya dek çırpılır. İki büyük çorba kaşığı tereyağı; ilki tavada cızırdayana kadar eritilir, olacaklarla uyumlu. İkincisi, eğer sıcaklık uygunsa bir dakikadan az bir süre içinde oluşan kabarık katmanın altına itilir. Ustayı açığa vuran, çırağı teşhir eden basit bir yemek. Omletlerim paylaşılan herkes tarafından beğenilmiş ve baş tacı edilmiştir. Çocuklar gibi, saf ve merak dolu, daima sorarlar: “Sırrın nedir?”

Aptal gibi bir halim mi var, diye sorarım kendime her defasında. Lütfen Madam, benim konuşmaktaki yetersizliğimi düşünmekte de yetersiz olduğuma yormayın. Eğer bir sırrım varsa Madam, onu isimsiz mezarıma götürür, kemikli çenemin içinde, çürüyüp gitmemişse dilimin olacağı yerde saklardım. Cüretimi hoş görün Madam, cebimi dolduran, evinizin kötü odalarına girmeme izin veren, dokuşumun en mahrem yollardan içinize girmesine olanak sağlayan, cehaletinizdir. Madam, lütfen unutmayın ki nemli beyaz boğazınızdan geçen her lokma ilkin benim ellerimce tutuldu, benim parmak-

larımın sıcaklığında pişti. Onlara yapışan her şey size de yapışır. Eğer bir sır varsa, Madam, şudur: –Burada etkiyi artırmak için dururum, Baõ’ya bir saygı duruşu.– Muskat cevizi! Yalan söylerim. Önemli bir ifşa, diye düşünürler daima. Hepsi de “sır” bir bileşen olduğuna inanır, Galyalı onurlarına bir avuntu, herkesin kullanabileceği ve başarımı tekrarlamalarını sağlayacak büyümlü bir iksir. O sırrın varlığı benim becerilerimin önemi azaltıyor, benim değerimi ucuzlatıyor. Bizatihi o sırrın varlığı benim varlığımı tehdit ediyor. Madam, eğer çırpılmış yumurtanıza bir tutam taze rendelenmiş muskat cevizi serperseniz, omletiniz el sabunu ve kabukları kırıldığında başka böcekleri uyar-mak için bir koku salgılayan böcekler gibi kokar. Muskat cevizi şeker ve kremayla karıştırılmadığında berbattır. Tek başına omlete katar-sanız sizi öldürmez, Madam, ama boğazınıza dizilecektir. Eğer bir sır varsa, Madam, o da şudur: Tekrarlama ve düzenli olarak yapma. Kulluk ve hizmet. Bütününüyle emrine amade olmak.

Siz pişen kahvenin kokusuyla uyanıp başkalarının emeğinin din-gin ritmiyle giyinirken, ben altı yaşımdan beri mutfaktaydım ve bu sabah altıdan beri de sizin mutfağınızdayım. Çocuk yaştaki bir hizmet-kâr, gündelik dramalarınızın önemsiz bir karakteri olarak, hayatım boyunca binlerce omlet pişirdim. Siz ise üç kere denediniz, üçü de boşa giden çabalar, atılan yanmış tereyağı kraterli yarım ay; sizi ve beni ayırmanın kesin ve ekonomik bir yolu olan basit bir yemek.

En başından beri biliyordum. Bayan Toklas asla sormazdı, çün-kü o da kendi sırları olan bir Madam. Kıvrımlı kenarları hâlâ sıcak cızlayan omleti GertrudeStein’in önüne koyuyor, nüanslara sağır kulaklara giden bir baştan çıkartma şarkısı. GertrudeStein oda sıcak-lığına gelinceye kadar yiyeceklere dokunmayacaktır. Ilık en iyisi diye düşünür Madamım. Sıcak ve soğuk fazlasıyla kolay fark edilebilir.

İlk bilimsel araştırmaya değer, ayarlama ve hesap gerektiren bir sonuçtur. İlk, GertrudeStein açısından, aynı zamanda nefis dozda bir intikamdır. Çünkü Bayan Toklas'ı en mutlu eden şey yemeklerinin sıcakken, tüten buharları saçlarına, sallantılı küpelerine yayılırken yenilmesidir. Masasında oturanların da aynı şeyi yapmasında ısrarlıdır. GertrudeStein'dan daha da fazlasını ister. Sofraya getirilen yemek içten içe tutku ve azametle kaynarken, görünümünün bütün sohbetleri kesmesi, elleri çatal ve bıçaklara götürmesi, dudakları beklentiyle aralanmaya kışkırtması gerektiğine inanır Bayan Toklas. Her yemekle birlikte kendisinden bir parça sunduğuna inanır, her bir tabağı süsleyen enfes bir metafor. GertrudeStein şımarıklık ettiği, sofrada istenmeyen bir misafir gibi eğlendiği her dakikanın Bayan Toklas için küçük bir ölüm olduğunu bilir. Daha da kötüsü, reddediliş odaya girer ve Bayan Toklas'ın sandalyesini çalma tehdidinde bulunur. GertrudeStein böylece Bayan Toklas'ın elinden çektiği her türlü onur kırıcı davranışı tazmin etmenin tadını çıkarır. En sonuncusu altı acı verici ay boyunca diyetlerinde iç yağı ve kremanın yasaklanmasıydı. Bayan Toklas'ın azmi, GertrudeStein'in çiçekli kumaş kaplı koltuğundan hantal ve beceriksiz doğrulmaya çalışan görüntüsünün yalnızca üçümüzün paylaştığı bir sır olarak kalmasını temin etti. Tuzun sürgüne yollanması, alkolün evden uzaklaştırılması, sigaranın def edilmesi gelip gidecek ve Madamımın iradesini merhametsizce çiğneyecek öteki acımasız rejimlerdi. İntikam GertrudeStein'a öylesine edilgin, etkili ve gaddarca gelir ki ancak iki aşığın, GertrudeStein ile onun "Tatlısı", "Kraliçesi", "Keki" "Meleği", "Bebeği", "Karıcığı", "Kediciğı" nin arasında varlığını sürdürebilir.

Hepsinin söylendiğini duydum. Aralarından birini daha çok beğendiğim yok. Ne anlama geldiklerini bilmiyorum. Gerçi "Kek"

kulağıma İngiliz adı “Kate” gibi geliyor. GertrudeStein’in ağzına layık bir “Kate”e, “Kek” denir, diyorum kendi kendime ve gülümsüyorum. Baõ benimle gurur duyardı. “Onların sözcüklerine işine gelen anlamları yükle.” demişti, hayatımı kurtaran bir tavsiyede bulunarak. Dil bir sürü kapısı olan bir evdir ve ben çoğu zaman davetsiz ve anahtarsız olurum. Ama onların sözcüklerine sızdığım zaman, anlamlarını denediğim zaman, dışarıda hava çok soğuduğu ve karanlık çöktüğünde içeri girmeme olanak veren tavan kapıları yaratırım. Fark edilmeden Fleurus Sokağı 27’nin odalarında dolaşırken, hızlı ve sonsuz bir akıntıyla sürüklenirken, Bayan Toklas’ın GertrudeStein’a “Bir dilim kek daha?” önerdiğini duyar, nefesimi tutar ve gülümserim.

Bu sabah, her sabah olduğu gibi, Basket ve P  p   için tavuk ciğeri sote hazırlamam bekleniyor, Madamlarının bütün isteklerini yerine getirdikten sonra elbette. Fleurus Sokağı 27’de de, başka yerlerde olduğu gibi, şeylerin sırası çok önemlidir. “İçi pembe ve sulu olsun ama çatal batırıldığında kan çıkmasın.” Bayan Toklas’ın kesin talimatıydı. Bir parça konyak eklememe ne dersiniz Madam? Sormayı istedim ama yapmadım. Her köpek için bir tabak hazırlarım. Bu ikisi kesinlikle paylaşmak istemezler. Bu konuda P  p  ’ye hak vermek zorundayım. Basket kronik bir salyalı ve bütün yemeklere kendi salyasını da katıyor. Bir tabak ciğer, güzel bir kız, bir başka köpeğin keskin kokulu kıcı, Basket için hepsi bir. Majesteleri bütün heyecan verici nesnelere mutlu olduğunu gösteren aynı kontrolsüz, denetlenemez ıslaklıkla tepki gösterir. Başlangıçta P  p   salyaya boğulmuş kahvaltısının görünümüne, uzaklaşıp Bayan Toklas’ın kucağında pusuya yatarak tepki gösterdi. Bu köpekler için tek bir şey söyleyebilirim. Kimin kendi taraflarını tuttuğunu biliyorlar. Çünkü bu acıklı davranışın üzerin-

den çok geçmeden, P  p   'ye ayrı bir tabak hazırlamak için talimat aldım. Madamları ortada yokken, Basket ve P  p   'ye "    er doldurulmuş k  peklerim" diyorum. Bunu Vietnamca söylüyorum. İnanın bana "    er doldurulmuş köpek" Vietnamca, Fransızcaya kıyasla kulağa çok daha hoş geliyor. Her neyse, bu köpeklerin bana kıyasla daha a  ına oldukları bir dili konu  şarak kendimi neden kötü duruma sokayım ki? "Semirin, semirin." diye fısıldıyorum Basket ve P  p   'ye sabah kahvaltılarını verirken. Leziz, diye d        yorum. Basket ve P  p   'nin benden nefret etmesine şaşmamalı. Onlara servis etmek-tense onları servis etmeyi tercih edece    imi biliyorlar. Basket ve P  p   ne demek istedi    imi anlıyor ve beni cezalandırmanın en iyi yolunun ne oldu    unu biliyorlar. Basket her sabah orucunu en sevdi    i yer olan GertrudeStein'in ayaklarının dibinde değil, yemek masasının altının tam ortasında a  makta ısrar ediyor. Bunu yapıyor ki bir elimde üçer tabağı, ötekinde itibarım, dizlerimin üzerinde ona doğru s  r  neyim. Bu sabah masanın altından çıkarken, her zaman oldu    u gibi GertrudeStein'in ayaklarının büyüklüğüne   aşarak duralarken, Madamım ba  ını aşağı uzatıp soruyor, "Thin Bin, Lattimore zenci mi?"

Hayır, GertrudeStein, kendisi bir iridolog, demek istiyorum ama uzmanı oldu    un bilimin adı aklıma gelmiyor. Bu soruların gelece    i konusunda beni uyarmı  tın. Daima gelirler, demi  tın. Omurgası bir derece fazla mı dikleşti, elini seninkine de  dirdikten sonra hemen geri mi çekti, bakışları yüzünde biraz uzun mu kaldı? Ama GertrudeStein farklıdır, diye temin etmi  tın beni. Demokratik bir bakışı var. Herkes aynı yakın incelemeye tabi tutulur. G  r  nceye kadar bakar da bakar. Gözleri görevini bitirdiğinde, size sahip olur. Yahut size   yleymi   gibi gelir. Onun zayıflığı, Tatlı Pazar Adamı, hızla kasırgalar olu  şturan varsayımlarının zorlayıcılı  ında yatar. Bunlar

onu beklenmedik yollardan savunmasız kılar. Madamım köpürür ve etrafındakiler yelken gibi içlerine çökerler. Şansı var ki bugüne değin boğulmadı. Fikirlerinin bu dünyaya ferman diye geldiklerini düşünür. Çalan çanların, karanlık kulelerden varlıklarını duyuran dökme demirden güzelliklerin eşlik ettiği bir edimdir bu. Dehanın bir nişanesi, Bayan Toklas'ın inancına göre. GertrudeStein ile, "Kralı", "Fat-tuskisi", "Şişman Dağı", "Kocacığı", "Sevdiceğı" ile ilk karşılaştığında çanların çın çın, ihtişamla çaldığını duymuş.

Yemek odasının pencerelerinden bir hava cereyanı sızıyor. Pépé, Bayan Toklas'ın dizlerinde titriyor. Keskin kış havası Madamıma kendisini yalnız hissettiriyor ve GertrudeStein'in elinin beline dokunmasını özlemesine neden oluyor. Bu sabah, masanın genişliğinin bile aralarında fazla büyük bir uzaklık yarattığını düşünüyor. Ona rastlamadan önce hayat var mıydı? Merak ediyor Bayan Toklas, cevabın kendisini kıskançlığa ve efkâra sürükleyeceğini bilerek. O kapısından girmeden, ikinci doğum kanalının canlı kırmızı, al perdeli duvarları boyunca ilerlemeden önce Fleurus Sokağı 27'de pır pır eden başka kalpler var mıydı diye sormanın ne gereğı vardı? "Ne aptal bir soru." derdi GertrudeStein muhakkak, horgörüyle. İşte bu yüzden, Bayan Toklas'ın asla paylaşmayacağı bazı şeyler vardır. GertrudeStein'la bile. İşte bunun Bayan Toklas'ın sırlarının en karmaşık ve dokunaklısı olduğunu öğrendim. Dış dünyaya karşı son derece verici, tamamen bencillikten uzak, zarif bir şekilde yardımsever görünüyor. Dış dünyaya karşı, kendisinininki olmasa bile, bir anlatıyı davet eden boş bir sayfa gibi görünüyor. Bayan Toklas dış dünyayı ahmak yerine koyuyor, çünkü dünya gözlerindeki ışığı; çeliğin kesişen çizgilerini görme zahmetine girmeyen ahmaklarla dolu.

GertrudeStein'dan önce hayat vardı, fakat Bayan Toklas onu yaşamamıştı. Otuz yaşındaydı ve dehanın çanlarının çalışını henüz hiç duymamış, yarattığı titreşimi damarlarının çeperlerinde hiç hissetmemişti. Daha da kötüsü, kendisi için çalabileceklerini unutmaya yüz tutmuştu. Batmakta olan güneşten kaçmak için evinden binlerce kilometre uzağa gitmek zorunda kalmıştı. Kaçma içgüdüsüne yenik düştüğünü düşünmüştü, öylesine hayvani bir korkuydu ki gönüllü boyun eğmişti. Şimdi olanları bir yuvaya dönüş içgüdüsü, evinden uzağa değil evine doğru uçuş olarak hatırlıyor. San Fransisco'da otuz yıl yaşadktan sonra, akşam karanlığından korkmaya başlamıştı. Her gün mor bulutlara ve kızıl göklere bakıyor ve çatlamış damarlardan yayılan renkleri görüyordu. Batan güneşi bir kadının yaralanmış yüzüyle aynı tutmaya başladı; bir gün yavaş giden bir tramvaydan şöyle bir gördüğü bir yüzle. Hayatı boyunca ne böyle bir şiddet ne de böyle açık bir arzu görüntüsüyle karşılaşmamıştı. Bu ikisinin neden bir araya geldiğini, o görsün diye o bir tek vücutta güçlerini birleştirdiklerini anlayamamıştı. Bayan Toklas yüzünü pencereye yapıştırmıştı. Tramvayda bir sürü boş yer olsa bile hep öyle dururdu. Bir pencerenin kenarında olmak ona kendini tetikte hissettiriyordu. Tramvay bir sonraki durağa doğru yola koyulmuştu ve orada, kaldırımda, memelerinin arasındaki yumuşak, kadife bir ipe benzeyen çizgiyi ortaya seren, düğmeleri çözülü gömleğiyle bir kadın duruyordu. Bir polis elleriyle kadının kollarını tutuyordu. Suratı bir renk cümbüşüydü. Tramvay, hala sağlamca içinde olan Bayan Toklas ile hareket ederken, bütün görebildiği siyah bir nokta halinde kadının başının arkası oluncaya dek bakmaya devam etti. Tokaları kopup saçları gömleğinin sırtına bir nehir gibi akana, kumaşın üzerini kaplayan bir leke gibi yayılana kadar bakmaya devam etti. Bayan Toklas bayıldı. Bir yaban-

cının kollarına düştü ve kondüktör tarafından kendine getirilmesi gerekti. Bu, babasının evinden kasaba, manava, fırına, balıkçıya ve tavukçuya yaptığı her zamanki alışılmış yolculukta yaşanan şaşırtıcı bir olaydı. Uzun zaman önce unutulup gitmesi gereken ama bir türlü unutamadığı bir olaydı. Bayan Toklas gördüklerine; o yaralanmış yüze, o yumuşak kadife çizgiye bir tılsım ve bir ayartıcı gibi tutunmuştu, ta ki Fleurus Sokağı 27'ye gelinceye kadar.

Alice Babette Toklas Paris'e kırmızı brokar ceketler, gri bir tilki kürk, vişne rengi bir korse ve gözlerinin her dem yeşil rengini ortaya çıkaran tonlarda bir sürü batık ve ipek elbiseyle dolu bir sandıkla geldi. Çantasında kenarları dantelli bir mendil vardı, bir krem kutusunda sakladığı otuz bir taneden biriydi; en uzun ayın her günü için bile bir tane. Geldiğinde tırnaklarına yeni manikür yapılmıştı, gül renkli tırnaklarının her birinin ucunda beyaz bir yay vardı. Çıplak teninde süsen ve bal kokularıyla geldi. İkincisini fark etmekten kendisini alamamıştı GertrudeStein.

Bayan Toklas'ın ayaklarının altındaki yer istikrarlı dengesini yitirdi, bir histeri kriziyle çöktü ve kendisi bunu bir işaret olarak kabul etti. Bir deprem San Fransisco'yu İncil'den fırlamış bir şehre dönüştürmüştü. Patlayan su şebekelerinin şişmiş kollarından taşkınlar çıktı. Kırılan gaz borularının açık yaralarını alevler sardı. Yangınların ısrarlı sıcağının ardından mevsimsiz çiçekler açtı. Şehrin bazı kısımları aniden terk edilmiş, sakinleri gecelikleri ve bornozlarıyla bulutsuz gökyüzünün tuhaf sükûnetiyle yüz yüze gelmek zorunda kalmıştı. Bayan Toklas'ın babası deprem boyunca uyumuştur. Sabahın beş buçuğu kalkması için fazla erken bir saattir. Bayan Toklas bahçeye çıktı, bir çukur kazdı, ailenin gümüşlerini gömdü; bu na daima yararlı

olacak bir koruma içgüdüsünün sonucu olan, daha sonra yaptığını hatırlamayacağı bir davranıştı. Depremden sonraki günler boyunca, sigaranın, sıcak bir banyonun ve henüz adını koyamadığı başka pek çok şeyin hasretini çekti. Bütün bunları bir işaret kabul etti. Bir yıl sonra, Eylül Ekim'e dönerken, Fleurus Sokağı 27'nin kapısını çaldı Bayan Toklas. Stüdyonun dışında kapının açılmasını beklerken, sonbahar rüzgârına karşı hışırdayan yaprakların sesini duydu. GertrudeStein'in gülmesini duyduğunu sandı. Yıllar sonra, aynı kapının dışında dururken, ben de babamın sesini duyduğumu sandım. O kendisinininkini ardında bırakmıştı. Ben maalesef aşırı yüklenmiştim.

Bayan Toklas GertrudeStein ile ilk tanıştığında, görünüşü metanetliydi. Sakindi demek, ancak, durumu abartmak olurdu. Bayan Toklas'ın ifadesinin, şimdi bütün fotoğraflarında yüzünde olan ifadenin aynısı olduğunu hayal ediyorum: Gözler yukarı bakıyor, kismen ağır gözkapaklarınca örtülüler; dudakları beklendiğinden dolgun, birbirine yapışık, sessizce "Eeee?" diye soruyor, "Neden gözünü dikip bakman gerekiyor?" Bir tanesi hariç, bütün fotoğraflarındaki ifadesi bu. Depremin olduğu yıl, dönmemek üzere baba evini terk edişinden bir yıl önce çekilmiş bir fotoğrafı, Fleurus Sokağı 27'de sergilenen ve Bayan Toklas'ın tek başına olduğu yegâne resimdir. Bayan Toklas yanında GertrudeStein olmadan fotoğrafının çekilmesinden hoşlanmaz. Tersinin geçerli olmadığını bilir. Bu fotoğraf başını ve göğsünün üst kısmını gösterir. Başı yana dönüktür ve bakışları fotoğrafın sol alt köşesine yönelmiştir. Onu tanımayanlara, bu poz Bayan Toklas'ın utangaç olduğunu, gözlerini kaçırdığını, hatta alçakgönüllü olduğunu söyler. Hafifçe flu görünen bir kumaş perdenin önünde durmaktadır. Kumaşın yüzünden bir dalga geçiyor, sanki biri kapıyı ardından sertçe kapatıp hava akımına neden olarak odadan yeni çık-

mış, bu görünmez şey duvara ilıştırılan bitmemiş kumaş parçasını hareketlendirmiş gibi. Kameranın merceğinin yakaladığı ani hareket artık bir mütecaviz, dikkatle hazırlanmış bir tablonun arka planında duran yabancı bir yüz. Bayan Toklas yumuşak yuvarlak omuzlu, ipek, kenarları ağır işlemeli uzun bir Çin kaftanı giymiş. Baştan çıkarılmış hissediyor yahut kaftanı teninin üzerine geçirip geniş, yeni, cömert kesimiyle bedenini her örttüğünde baştan çıkmanın böyle bir şey olduğunu hayal ediyor. Giysi safi tiyatro, uçları çan biçimli kolları en dolgun kolları bile incecik gösterir. Onun kolları ince ve uzun, gençlikle ışıldıyor, fotoğrafçının ışıklarıyla vurgulanmış. Yüzü ve kolları beyaz, sıcak. Kollarını önünde çapraz kavuşturmuş, elleri diğer kolunun üzerinde. Kol yenlerinin hemen içindeki elleri zar zor görünüyor. Kamera meraklı, onları gölgelerin içinde takip ediyor. Elbiseyi bu sebeple özellikle seçtiğini, içinde kendine hayran olmak istediğini tahmin ediyorum. Elbisenin bol ve davetkâr kolları, derin bir yaka çizgisi, çıplak omuzlar ve ipeğe işlenmiş girdaplı desenlere karşı dikelmış meme uçlarına vekâlet ediyor. Sanıyorum vücudunu ışığa açma, onu uyanmaya zorlama arzusuna vekillik ediyor. Bu bizim ortak yanı, biliyorum.

16

Madam'ın sekreteri, Saygon'daki çoğu Vietnamlı Katolik gibi, İhtiyar'ın adını duymuştu. Şehrin yoksullarını Hıristiyanlığa döndüren adam diyorlardı onun için. Hatta kutsal bir adam, karısı olduğu gerçeği sayılmazsa. Ancak dördüncü oğlu doğduktan sonra cinsellikten uzak durmaya yemin ettiğini duymuşlardı. Şimdi kendisini bütünüyle Tanrı'ya adanmış, öyle söylüyorlardı. Bir sonraki Peder Augustine'imiz olacak diyorlardı. Aralarında kendilerinden birinin hâlâ dünyada sağlam yere basarken cennetin kapısına en fazla yaklaşılabileceği durum olan bir yolculuk için Saygon Piskoposu'nun kendi elleriyle seçtiği basit bir köy papazı olan Peder Augustine'in hikayesini bilmeyen kim vardı ? Peder Augustine, diyorlardı Vatikan'daki Büyük Aziz Peter Kilisesi'nin yüce kubbesinin altında durmuş ve hayretler içinde mermerlerin yumuşaklığına ve kendi Tanrı'sının hizmetindekilerin onu katlayıp Oğlu'nun imgesine giydirmelerine nasıl izin verdiğine bakmış. Peder Augustine Papa'nın yüzüğünü öpmüş fakat nihai hedefine, hac yolculuğunu tamamen erdireceğine inandığı yere varamadan ölmüş. Kendisini Fransa'nın güneyine, Avignon kasabasına, Cizvit Rodoslu Alexandre'in doğum yerine götürmekte olan bir kargo gemisinde ölmüş. Anlatılanlara göre, Peder Augustine bu Cizvit'in arkasında bıraktığı her şeyi; bu misyonerin

onu yüz üstü bırakacak bir hafızaya sürgün ettiği her şeyi, bu adamın Peder Augustine'in bir daha asla görmeyeceği topraklara Katolikliği götürmek için feda ettiği her şeyi görmeye zorunlu hissediyormuş kendisini. İnancına karşılık hayatı, diyorlardı. Değerdi, diyorlardı. İhtiyar, Peder Augustine ile aynı kumaştan kesilmiştir. Bu onun kaderi. Fakat şimdi ibne bir oğlu olmak gibi yakışksız bir ayırıcı özelliği var. Karıyı görmezlikten gelmesi ziyadesiyle kolay, ama ibne bir oğul Tanrı'ya karşı bir günah. Böylesine kutsal bir ağaçtan böylesine kafir bir meyve nasıl düşebilir, diye soracaklardır. Belki de ağacın kendisi bozuktur, ağacı kurtlarla doludur, işte böyle düşüneceklerdir.

Bütün bunlar İhtiyar'ın alkole bulanmış beyninde dönerken, evinin kapısında durmuş beni bekliyordu. Yüzündeki ifadeden, bu yapının hiçbir kısmının artık bana ait olmadığını görebiliyordum. Vücudunun duruşundan, sarhoşluğu çoktan geçtiğini, yeri öpmesine bir küçük kadeh kaldığını anlayabiliyordum. Daha gençken, kulak deliğine bir kibrit çakacak olsam, bütün bedeninin alev alacağını, içinde birikmiş bütün alkolü bir çırpıda yakıp bitireceğini düşünürdüm. Şimdiyse, eh, artık çok geçti. Ona doğru yürürken, annemin hasır şapkasının mutfak girişinde, her zamanki yerinde asılı olduğunu görebiliyordum. Mutfak ilave bir bölümdü, evin arkasında çıkıntı yapan sonradan gelmiş bir düşünceydi. Bir girişi vardı ama kapısı yoktu. Girişe bal rengi bir kumaş asılıydı. Annem o rengin kendisini sakınleştirdiğini söylemişti. Daha büyük toptan dikkatle kestiği bir parça muslini boyamaya yetecek kadarını toplamak için bir ay boyunca çay yapraklarımızı biriktirmişti. "Neden beyaz bırakmıyorsun ki?" diye sormuştum, bir an önce sineklerle aramızda bir şey girsin telaşıyla.

"Beyaz yasın rengidir." demişti.

O muslin topunun kalanını kaldırıp sakladığını biliyordum. Ben gittikten sonra çıkarmış mıdır? Bal rengi perdeyi indirmiş, yanaklarını öper gibi öpmüş, güvenli bir yere kaldırmış mıdır?

“Daha fazla yaklaşma!” diye bağırdı İhtiyar. Sesini alçalttı ve beni şu sözlerle karşıladı: “Benim üç oğlum var. Bir aşçı. Bir yataklı vagon görevlisi. Bir matbaacı.”

Hepsi bu mu, diye düşündüm. Daha şiddetli şeyler bekliyordum. Çok uzun zaman önce, başparmağını bingildağıma bastırmasıyla başlamıştı. Sonra kolumdan kalın bir sopanın kıymıkları bacaklarıma saplanmıştı. Yakınlarda, bir sandalyenin bacağı âdem elmama denk gelmişti. Gerçi ben büyüdükçe, İhtiyar meramını anlamamı sağlamak için fiziksel şiddete daha az bel bağlar olmuştu yahut belki ben saldırılarını savuşturmakta ustalaşmışım. Her halükârda aynı hasar veriliyordu. Sonuç olarak sözcükler kolayına geliyordu. Daha az zamanını alıyor ama aynı deride yaralar açıyorlardı.

“Dediğimi duydun mu? Dedim ki benim üç oğlum var.”

Sanki bir konuşmanın provasını yapıyor gibi, diye düşündüm. “Ben bir Katolik Kutsal Kişiyim ve üç oğlum var...” Konuşmasının açılış sözlerini böyle düzelttiğini hayal ettim.

“Her zaman yalnızca üç oğlum vardı. Sen annenin oğlusun. Babana gelince, bunu annene sorman gerekecek. Yardımsever bir adam olduğumdan, her şeye rağmen ikinize de sahip çıktım ve sen bana karşılığını böyle mi ödüyorsun?”

Bir soru, bazen en iyi bir diğer soruyla yanıtlanır: “Yardımseverliğin *geri ödenmesi* mi gerekiyor? Bu onu borç yapmaz mı?” diye düşündüm ve sonra hiç huyum olmadığı halde yüksek sesle ona da söyledim.

Artık babam olmayan İhtiyar bana baktı, yüzüme tükürdü ve dönüp evine girdi.

Orada öylece duruyorum. Kapının çerçevesine ateş karıncaları tırmanıyor. Üzerinde durduğum toprak patikanın etrafını minik, portakal renkli, taçyaprakları toplanıp bükülerek kendi içine dönmüş kadife çiçekleri sarmış. Göz ucuyla, annemin şapkasının saçaklanmış bağının güneşte tembel tembel salındığını görüyorum. Orada öylece hareketsiz duruyorum.

Peder Augustine'in hikâyesi, benim hatırladığım haliyle, ayrıca arkasında bıraktığı, büyük mutluluklar, kırıklıklar ve son arzusunun yazılı olduğu bir de günlük içeriyordu. Ölüm, diyorlardı, Peder'e nazik davranmış ve geleceğini önceden haber vermişti. Peder Augustine, günlüğüne kendisinin yazdıklarına bakılırsa, bu fırsatı geminin kaptanına, karaya ulaşmadan ölmesi halinde cesedinin Avignon'a götürülmesi ve bir Katolik mezarlığına defnedilmesi için söz verdirmek için kullanmış. Bu sözünü yerine getirmesine karşılık, kaptan Peder Augustine'in yanında taşıdığı her şeye sahip olacakmış ki bunlar arasında – kaptanı ve eğer hayatta olsaydı Peder Augustine'i de şaşırtacak bir şekilde – Papalığın Saygon Piskoposu'na armağanı olan altın ayin kadehlerinden oluşan küçük bir servet varmış. Hikâyeleri genellikle burada son bulur. Ölüm en dokunaklı sondur, derler.

Annem ve ben Peder Augustine'in ilham verici olmaktan çok uzak hikâyesinin, bir trajedi olduğunu düşünürdük. Evinden bu kadar uzakta ölmenin, olası en kötü son olduğunu kanısındaydık. Fakat hikâyeden genel olarak hoşlanırdık. Acıklılığından değil, altın kadehlerden ve Peder'in onları bilmeden taşımasından. Bu iki ayrıntının, diğer bakımlardan tatmin edici hikâyenin iki zayıf noktası olduğunu düşünür-

dük. Bunlar bizim açımızdan, tutarsızlık değil de daha iyi keşfedilmesi gereken izleklerdi. Altın kadehler ve taşınmaları meselesinden başlar, bizi nereye götüreceğine bakarak birbirimize farklı sonlar anlatırdık. Annem ve ben doğaçlama yapmakta özgür hissederdik kendimizi, çünkü Peder Augustine'in hikâyesine Vietnamlı Katoliklerin yüklediği dinsel önemi atfetmezdik. Onlar açısından Peder Augustine Vatikan'a gidip Vietnamlı inananlar için elçilik etmek üzere seçilmiş basit bir köy papazıydı. Papanın huzuruna kabul edilmiş bir köy papazıydı, çünkü kendi anne ve babasından başlayarak bütün köyünü vaftiz etmişti. Papa Hazretlerinin övgüleriyle karşılaşınca, günah işlediğini itiraf eden bir köy papazıydı. Gerekçelerinin bencilce olduğunu itiraf etmişti Peder Augustine. Cennette yalnız kalmaktan korkmuştu. Bütün günahı Katolik Kilisesi'ne sadakati ve adanmışlığı olan, Papa'nın yüzüğünü öpmüş basit bir köy papazıydı. Çıkarılacak dersler, örnek alınacak edimler pek çoktu ve artıyordu. Anlatanlar için, Peder Augustine'in hikâyesi bilmeden bir başkasına verdiği altın kadehler gibi; onların, hakiki inananların içinden cenneti tadabilecekleri bir kap haline gelmişti; tatlı ve kurtarıcı. Annem ve benim için, Peder Augustine'in hikâyesi bütün diğerleri gibiydi, tekrarlanacak ve yeniden anlatılacak bir şey. Bir hikâye, ne de olsa, paylaşıldığında güzeldir, sözcüğün en doğru anlamıyla bir armağandır.

Peder Augustine'in tanrısı, annem için, hayatındaki diğer tanrılar kadar ikna edici değildi. Annem Budist olarak doğmuştu. İlave-ten, en başından itibaren atalarına tapınması öğretilmişti. Nine ve dedelerinin yüzlerini asla görmemişti, dolayısıyla geriye yalnızca babası ve annesi kalmıştı, aile sunağındaki hürmet sırasıyla bir tanrı ve kendi çapında bir yarı tanrı. Ancak evlendirildiği sabah vaftiz edilip Katolik olmuştu. Başına, kenarlarında iki mavi bant bulunan

beyaz bir örtü örtülmüştü. Peder Vincente'nin kilisesinde yürürken, başı aynı şekilde kapatılmış "Bakire Meryem Ana" heykelini görmüş ve bu dinin kendisinden olmasını istediği kadını tanımış. "Bakire Meryem Ana mı? İyi ama bebekleri nasıl yapmışlar?" Bilmek istemiş doğallıkla, büyüüp benim annem olacak kız. Cevap o gece gelmiş, bacaklarının arasındaki acı da. Öbür taraftan çıkmaya çalışıyor, diye düşünmüş. Daha yeni aybaşı olmaya başlamış, bu yüzden ertesi sabah bacaklarının iç tarafındaki kurumuş kanı görünce, yine adet gördüğünü ve aynı şey olduğunu sanmış. Annesinin kendisine verdiği pamuklu şeritleri çıkarmış ve ince bir demet halinde katlamış. Bezi bacaklarının arasına koymuş ve her iki ucunu daha önce beline bağlamış olduğu ikinci bir şeride dolamış. Sonra yeni kocasının sabah pirincini pişirmeye koyulmuş. Annesi ona o pamuklu şerit ve bir çift küpe vermiş, kendi kulağından çıkardığı iki küçük halka.

Uzun, etli Buda kulak memeleri iyi şans işaretidir, denilmişti kızın annesine, fakat doğrusu o yalnızca kötü şansın acısını çekmişti. Kocasını ölmüş ve onu hiçbir şaysız bırakmıştı. Sadece küçük bir kızı vardı ve hiç oğlu yoktu. Ona söylendiğine göre bu olup olabilecek en kötü şanstı. Kızı on iki yaşına girdiğinde, anne, kayınbiraderinin nefret dolu hayırseverliğine sığınıp kıt kanaat yaşamaktan yorulmuştu. Kocasını tekrar görmek istiyordu. Çılgınca. Rüyalarında kocasını görüyor ve kocası kadına ne yapması gerektiğini söylüyordu. Kızını evlendirmesini ve öbür tarafa kocasının yanına gitmesini. "Yapılacak tek soylu şey bu." diyordu karısına. Adamın ailesinin ikisini sonsuza kadar beslemesi mümkün değildi, kadın kabul ediyordu. Ertesi gün bir çöpçatana gitti ve dedi ki "Bir çift yeşim küpem var." Saçlarını kulaklarının arkasına itti ve küpelerini gösterdi. "Bak," dedi, "ayrıca bir de kızım var ve hepsi bu."

“Endişelenme.” dedi çöpçatan ama adamın buruşuk surati “Endişelenmelisin! Bu küpeler drahoma olarak pek yetersiz.” diyordu.

Kadın kayınbiraderinin evine dönüp ağladı. Kızı, babası beyaz bir kefene sarıldığı günden beri olduğu üzere, yanında yatıyordu. Hayatları iki yıl daha böyle devam etti. Birkaç ayda bir, iyi bir gelin adayı arayarak köylerinden geçen bir başka çöpçatan duyuyordu anne. “Kocamı yeniden görmek istiyorum.” dedi en sonunda onlardan birine. “Çılgınca.” diye ekledi, ne yapmak istediğini anlamaya zorlamak için gözlerini çöpçatanın gözlerine dikerek. “Çılgınca.” diye tekrarladı. Mesleğinde ender bulunan bir şekilde yufka yürekli biri olan çöpçatan, ne yapabilir, bir bakacağını söyledi. Bir ay sonra geri geldi ve iyi haberi verdi. Kutsal pederlerce Katolik eğitimi verilmiş genç bir adam, kızını eş olarak almayı kabul ediyordu. Fakat genç adam ilkin üç şeyi bilmek istiyordu. Bir, kız adet kanaması görmeye başlamış mıydı? İki, aile geçmişinde kısırlık var mıydı? Üç, anne kocasını ne zaman “görmeyi” planlıyordu? Anne derhal cevapladı, “Evet, hayır ve düğünden hemen sonra.” Çöpçatana eğer cevaplar böyle ise kabul etmesi söylendiğinden, anlaşma sağlandı.

“Tapmak” güçlü bir sözcüktür. Özellikle bir buyruk olarak dile getirildiğinde, tapınma dikkatsizce yahut önemsemeden kullanılmamalıdır. Anneme bu sözcüğün önemi, kesin gücü daha “Má” ve “Cha” diyemezken öğretilmişti. Daha onlara ne diyeceğini, kendisiyle olan kan bağlarının ne olduğunu bilmeden önce, sözlerinin mutlak, yasaların üzerinde ve dine denk olduğunu öğrenmişti. Öldüklerinde onlara tapacağı, yaşadıkları sürece onlara itaat edeceği söylenmişti. En başından itibaren, “tapmak” annem için “itaat etmek”le eş anlamlıydı ve bu nedenle asla kaçmayı, ayağa kalkmayı ve çıplak

ayaklarının onu alıp amcasının evini çevreleyen bataklığın ötesine götürmesine izin vermeyi düşünmemiştir. Annesi iğneyi kızdırıp kulak deliklerini kanatırken put gibi oturmuştu. Annesi yeşimleri kendi sarkmış kulak memelerinden çıkartıp onunkilere takarken yerinden kıpırdamamıştı. Öylece oturmuş ve annesinden ender olarak gördüğü bu şefkat armağanını kabul etmişti ki kız için daima acı anlamına gelecekti bu. Annesine ilişkin son anısıydı bu. Ertesi sabah kız uyan-
dığında yanında kimse yoktu. Önceki gece annesi ona hangi yolu tutması gerektiği ve düğün olduktan sonra çöpçatan aracılığıyla nasıl haber göndermesi gerektiğine ilişkin bilgi vermişti. Kız kulaklarına dokundu. Üzerinde yattıkları hasırı öptü, çünkü vedalaşabileceği başka hiçbir şey yoktu.

Kız annesinin ölümünü çöpçatandan öğrendi. Bana hep kötü haber getiriyor, diye düşündü. Alt tarafından vurmalar karnı belli olmaya başlayınca kadar devam etti. Büyüyen karnı yanı sıra rahatlatma getirdi. Bu döngü iki kere daha devam etti. Üç oğlan. Kocası şanslıydı, doğrusu, öyle dendi kadına. İlkinden sonra, kocası kesinlikle çok gururlandı. Evinin arkasında kadına daha büyük bir mutfak yaptı. O evin ana bölümünde yapılacak işlerini hallederken, karısının ve ağlaması hiç durmayan bebeğin gidebilecekleri bir oda olsun istedi. Kadın ilave bölmede, yeni doğmuş bebeğini emzirerek otururken, evin asıl odalarından gelen dua mırıltıları ve çınlayan bozuk para seslerini duydu. Yabancı adamların seslerini, bazen ağlarken, bazen vecd halinde gergin, hep birlikte yüksek sesle “Amin” dediklerini duydu. Bu “Amin” güçlü bir Katolik tanrısı olmalı, diye düşündü.

İkinci isyankâr davranışı (birincisi Peder Vincente’nin kilisesine bir daha asla adım atmamak yemini olmuştu), mutfağının arkasında Buda’nın onuruna, babasının anısına ve kendisine şefkat duymama-

sına rağmen annesinin anısına bir sunak yaptı. Sonuncusu, elbette, onu üzüyordu ama bunu görev duygusuyla bertaraf etmeye gayret ediyordu. Fakat bazen üşümeye benzeyen bir hisse kapıldığında küçük oğlunu kollarına alıyor ve annesinin babasına duyduğu aşkı düşünüyordu. Bir adama duyulan aşkın, bir kadının çocuğuna duyduğu sevgiye nasıl üstün gelebileceğini merak ediyordu. Aşk, nasıl bir anneyi tek kızını bu adama ve onun öbür taraftan çıkmaya çalışan vuruşlarına bırakarak gitmeye sevk edecek kadar çılgınca olabilirdi? İlk kocasının sunağı bulmasından korkmuştu, fakat çok geçmeden adamın mutfağa asla girmeyeceği, mutfakın kendisine ait olduğu anlaşıldı. Toprak zemin, çömlek tencereleri, tenek tabakları, Hindistan cevizi kabuklarından yapılan kepçeleri, arkada yağmur suyunu toplayan pişmiş topraktan yapılma küpten sarnıcı, hepsini, çocuğunu sever gibi seviyordu. Başlangıçta, yalnızca kendisine ait olduğundan, mutfakını daha bile çok sevdiğinden korkmuştu. Oğlan, ne de olsa, aynı zamanda adamındı da.

İkinci oğlu doğduktan birkaç ay sonra, mahallenin okul binasının arkasında atılmış bir takvim buldu. Üzerinde bütün burçların simgeleri kırmızı mürekkeple resmedilmişti. Kırmızı iyi şansın rengiydi, ona öyle söylemişlerdi. Bu yüzden takvimi mutfakının duvarına astı ve her gün burcunun simgesine, Köpek'e baktı ve annesiyle babasının neden bir yıl daha bekleyip Domuz burcunda doğmasını sağlamadıklarını düşündü. Köpek tetikte, sadık, kendine ait olanların ateşli savunucusuydu. Oysa Domuz'a doğuştan teslimiyet ve kabullenme yeteneği bahşedilmişti, Domuz'un hayatının daima huzurlu olmasını sağlayacak iki şey. Bu yüzden, Domuz yılında doğan bir kadının şansının hep yaver gideceğini duymuştu. Madem şans doğuştan kazandığı bir hak değildi, diye düşündü, o zaman onu ken-

disinin araması gerekecekti. Böylece o günden itibaren, kız her haftanın sonunda okulun arkasına gitmeye ve değerli bir şey çöpe atılmış mı diye bakmaya karar verdi.

Üstü parlak renkli desenle kaplı teneke bir kutuyu almak için eğilirken, böyle değerli bir şeyi atmak neden, diye düşündü. Kapağında, bir kadın yukarı, Ay'a doğru, uçuyordu ve bu ona annesini düşündürdü. Ay festivali henüz sonra ermişti ve kız kutunun içine konulmuş pastaların kokusunu hâlâ duyabiliyordu. Kutuyu evine götürdü ve sunağa koydu. Bu adak olmadan bile annesiyle babasının onunla gurur duyduklarını biliyordu. Kocasının üçüncü oğlunu henüz doğurmuştu. Karnı hâlâ şişti ve kocasının kendisini daha aylarca fark etmeyeceğini biliyordu. Bunun bir lütuf olduğunu düşündü.

Yeni Ay Yılı başladığında, karnı söndü, fakat gece kocasının ayak sesleri için endişelenemeyecek kadar kaptırmıştı kendisini şenliklere. Saygon'daki bütün herkes gibi, yeni yılı karşılamak için yeni bir şey istiyordu. Pembe bir ipek kordonun ucunda minik altın bir boncuk, bir yakası işlemeli bir *áo dài*, saten bağlı bir hasır şapka; ama geleceğinde böyle lüksler olmadığını biliyordu. O yüzden okulun arkasına gidip neler bulabileceğine baktı. Orada, yerde bir başka teneke kutu vardı. Kapağındaki desenden, içinde şekerle kaplanmış lotus tohumlarının bulunduğunu tahmin etti. Kutuyu almak için diz çöktü ve şaşırarak kutunun açılmamış, bir iple sıkıca bağlanmış olduğunu gördü. Elinde öylesine yepyeni bir şeyi tutarken, kendisini hırsız gibi hissetti. Kimse kendisini gözlüyor mu diye başını kaldırıp baktı ve babamı gördü. Babam okulun penceresinden onu izliyordu. Küçük, oval ve annemin hâlâ eğilmiş durduğu yerden zar zor görünen bir gözlük takmıştı. Gözlükler onun eğitilmiş ve bir başka sınıftan olduğunun simgesiydi. Bir bilge prens, diye düşündü annem.

Flörtleri böyle başladı. Basit. Bir kutu lotus tohumu şekerlemesi, ilk aşkla iç geçirmelerini tatlandırdı. Öğretmen onu sevdi, onun bedenini sevdi. Karnı büyümeye başlayana kadar sevdi onu. Tırağını nemlendirmek için kullandığı taze portakal kabuklarının kokusunun sindiği yağla ışıldayan saçları kalınlaştı. Yüzü parladı, kum rengi, ılık ve temiz. Memeleri hassaslaştı, sütle dolarak ağrıdı. Karnında kendi dördüncü, öğretmenin ilk çocuğunu taşıyordu. Öğretmen daha ileri eğitim görmek için yurt dışına gideceğini söyledi anneme. Fransa'ya dedi. Küçük bir miktar para verdi ama onunla temas kurmasına yarayacak bir yol göstermedi. Ancak, birkaç ay sonra onu yanında genç bir kadınla Saygon'un Notre-Dame katedralinden çıkarken gördüğüne yemin edebilirdi. Paskalya'dan önceki büyük perhizin ilk Çarşamba günüydü ve her ikisinin de alnında muson göğü renginde birer parmak izi vardı. Annem paranın birazıyla bir top beyaz muslin ve gri ipekten bir *áo dái* satın aldı. Gelecek için, diye düşündü. Parayı banknot olarak tutmanın imkânsız olacağını biliyordu. Eğer saklarsa, İhtiyar bulurdu. Benden değerli olan her şeyimi alır, diye düşündü. Annem, sonuncu oğlunu doğururken, on sekiz yaşındaydı, on dokuzuna girmek üzereydi. Genç bir kadındı ve adamın birinden üç, bir başkasından bir oğlu vardı.

“Lütfen, lütfen, lütfen.” diye yalvardı annem. Öğretmenin parasının kalanını ebeye vermişti, fakat kadının vardıkları anlaşmaya sadık kalmayacağından korkuyordu.

“Emin misin?” diye tekrarlardı ebe.

Annem başını salladı, evet dedi, beni doğurmaktan bitap. Ebe elini annemin içine soktu ve annem alışık olmadığı bir acı duydu. Kendine geldiğinde ebenin sözlerini duydu: “Yaşayacak, ama bir daha çocuk doğurmayacak.” Annemin kocası, ebe bir leğende elle-

rini yıkarken tepesinde dikiliyordu. Ellerini göğsünde çaprazlamıştı. Tespihi bükülen kollarının arasında kalmış, ucundaki haç aradan dışarı çıkmıştı. Annem odanın yattığı öbür ucundan haçın üzerine çivilenmiş, Peder Vincente'nin söylediğine göre kendisini annemin günahları için feda etmiş olan adamı görebiliyordu. Peder Vincente öyle dediğinde, *Benim* günahlarım için mi, diye düşünmüştü.

Kocasını yanına yaklaşmış ve annem aniden başını öte yana çevirmişti, çünkü ona vuracağını sanıyordu. İhtiyar elini uzattı ve "Onları bana ver." dedi.

Anem, "onu bana ver" dediğini sandı. Ama bebek kucağında değil ki, diye düşündü. Bebek, annemin bilmesi gerekirdi, onun umurunda bile değildi. Oğlandı ve bu iyiydi ama bunun dışında İhtiyar'ın annemle işi bitmişti.

"Küpeleri istiyorum." dedi. "Ebenin parasını nasıl ödeyebilirim?" diye sordu.

Ama ben onun parasını zaten ödedim, diye düşündü annem, gerçi başka hizmetler içindi o ödeme. Ebe bu merhamet eylemini yerine getirmek için aylar öncesinden ücretini istemişti. Ebe ona ömrünün geri kalanı için rahat sözü vermişti. "Ne olur o vurmalar, sönen karınlar, sütle şişen memeler olmasın artık." diye yalvarmıştı annem.

Annem ve ben en çok şu bitişi beğenirdik: Peder Augustine'in öldüğü gece, kaptan adamın çelimsiz bedenini eski bir masa örtüsüne sardırıp ve Akdeniz'e attı. Peder Augustine'in ayakkabıları da onunla gitti, çünkü gemideki başka hiç kimsenin ayakları onunkiler kadar küçük değildi. Bir gün sonra, gemi Marsilya limanına demirlediğinde, kaptan uyandı ve müthiş bir suçluluk duygusuna kapıl-

di. Soyduğu Hindiçinli sıradan bir adam değil, bir papazdı. Kaptan hızla Peder Augustine'in seyahat günlüğünün Vietnam'a ve Saygon Piskoposu'na geri dönmesi için yapacağı çetin yolculuğu ayarladı. Kaptanın titreyen elleriyle yazdığı, günlüğe eşlik eden bir not şöyle diyordu: "Pederin son arzusuna, elbette ki, saygı gösterilmiştir."

Annem ve ben en çok hikâyesinin bu halini beğeniyorduk çünkü son sözler Peder Augustine'e değil, altın kadehleri evine götüren adama aitti. Kaptanın evinde, pencerenin denizliğinde kadehler nasıl görünüyordurlar acaba diye merak ederdik. Güneşin pırıltısını topladıklarını ve ışığını bütün odaya yaydıklarını hayal ederdik. Çok güzel, diye düşünürdük.

Şimdi Peder Augustine'in hikâyesini düşündüğümde, Saygon Piskoposu'nun bilmesi gerekirdi diyorum kendi kendime; annemin dine küfür anlamına gelen sonlarını değil ama altın kadehleri ve Peder Augustine'in onları taşıdığını. Ancak hikâyesinin bu halini duyduğumda, Vietnam'dan çoktan ayrılmıştım. Köprüdeki adam, Luxemburg Bahçesi'nde, Paris'in geri kalanı uyurken anlattı bana:

Saygon Piskoposu papalığın cömertliğinden gerektiği şekilde haberdar edilmiş ve kadehlerin güvenlik içinde getirilebilmesi için Peder Augustine'i Vatikan'a yollamıştı. Fakat Peder Augustine'in Aziz Peter'in yarım kubbesi altında diz çökerken son görülmesinin üzerinden bir yıl geçince, denizde öldüğü farz edilmiş ve Piskopos'un kendisi tarafından anısına bir ayin yapılmıştı. Bu sırada Peder Augustine'in siyah deri kaplı, kapak içleri Tanrı için yeterince erdemli olduğuna inandığı yegâne taş olan mermere benzeyen ebrularla kaplı günlüğu açık denizleri geçmiş, yolunu bulup eve ve Saygon Piskoposu'nun ellerine gelmişti. Piskopos günlüğün İtalyan işçiliğine hayran olmuş, mürdüm ve deniz köpüğü yeşilinin çeşitli tonlarındaki

ebrularının zevkli bir şekilde yapıldığını düşünmüştü. Piskopos son gün yazılan kısmı çevirmişti. Peder Augustine'in son sayfası da, tıpkı öncekiler gibi, Vietnamca yazılmıştı, Rodoslu Alexandre'in bir kurbanı, yüzyıllar evvel düzenli Latin alfabesine değiştirilmiş, uzatma işaretleri, nazal okunma işaretleri, sağa ve sola yatık vurgu işaretleri, şapkalarla delik deşik edilmiş bir dil. Cizvit, kendini izleyen bütün misyonerler gibi, okur yazarlığın gücünü anlamıştı. Yazılı sözcük dini yaymayı asla bırakmaz, asla sıtmadan ölmez ve üremek gibi tekinsiz bir eğilimi vardır, Tanrı'nın hizmetindeki biri adam olarak onun paylaşmadığı bir sırdı bu. Cizvit Vietnam'ın ideogramlarını yürürlükten kaldırmış ve kendi dinine döndürdüklerine, basitlik uğruna yeniden şekillendirdiği bir dilde, dininin kurallarını öğretmişti. Öğrenmesi ve öğretmesi daha kolay, diye düşünmüştü Cizvit. Saygon Piskoposu, Cizvit'in buluşunun yaşayan bir kanıtıydı. Piskoposun mavi gözleri Peder Augustine'in günlüğünü taradı ve basit bir köy papazının kendi altın kadehlerini Avignon'da gömülmek karşılığında elden çıkardığını okuyunca küplere bindi. Piskopos Peder Augustine'in bütün izlerini yırtıp çıkartmış ve defterin kalan boş sayfalarını kendisi için saklamıştı. Peder Augustine basit bir köy papazıydı, gerçekten. Temsilci kılığında getir götür işleri yapan biriydi yahut belki de getir götür işleri yapan kılığında bir temsilci. Her halükârda adam soyulmuştu, dedi köprüdeki adam. İbadeti ve itaati onu uzak bir denizin derinliklerine götürmüştü.

Annem de, Peder Augustine gibi, tutkuyu; coşkulu, dönüştürücü tutkuyu yaşamıştı ve öğretmen uzaklara gittikten çok sonra bile hissetmeye devam etmişti bu tutkuyu. Babam hakikatli olmayabilirdi ama cesurdu. Aşkının, tıpkı görüşü gibi, zayıflamaya ve azalmaya yatkın olduğunu bilmesine rağmen sevecek kadar cesurdu. Annem

ondan bile cesurdu, diyorum kendi kendime. Ve hikâyenin sona erdiği yer burası. Cesaret, benim için, daima hikâyenin doruğudur. Geriye söylenecek ne kaldı? Eğer orada olup duyabilseydi, annem de kesinlikle bana katılırdı. Oysa yanımda bulunan tek kişi Baõ'ydu. "Bu annemin hikâyesi." diye başladım. "Kısa bir süre için bile olsa, bilge bir prensle yaşamış olması gereken hayata dair bir hikâye. Sisli göller, gölgelerin lütfettiği sarılışlar, egzotik yerler, açık deniz seyahatleri, aile gizleri ve Hristiyanlık dışı ahlaksızlıklarla dolu bir hikâye."

"Devam et." dedi Baõ. Baõ artık annemin hayranlık verici olduğunu düşünüyordu, Solist Serena gibi ama farklı bir biçimde.

"Evet." diyerek tasdik ettim, gözlerimi kapatırken. Ay ışığının sakinleştirdiği *Niobe* iki dalga arasındaki vadideydi, uzak bir denizdeki bir ana kucığında. Düşüncelerimin en ufak bir korku izi taşımaksızın yolculuk ettiği karanlıkta, annemin dokunuşunu, bal renkli perdeyi aralayıp karşısında durduğumda gözlerindeki bakışı özledim.

Mutfakta, annem üzerinde yattığı hasıra oturup beklemişti beni. İhtiyar'ın bağırışlarını duymuştu. Ben girince, bize birer bardak çay koymak için kalktı. Toprak zemine oturdum, çünkü hayatım çok hızlı akıyordu ve yere yakın olmanın onu yavaşlatabileceğini düşünmüştüm. O gün bahçesinden ne çıkmışsa onları satan ihtiyar kadın gibi kalçalarımın üzerinde ileri geri sallanıyordum. Annem bana yaklaştı. Oturdu ve kambur sırtımı kendisinininkine bastırarak sarıldı bana. Bu hareketi zamanı durdurdu.

Biliyorum, Má. Biliyorum. Senin rahmini hiç terk etmemişim gibi hissetmemi istiyorsun. Hep korunacağımı, içinde güvenlikte olacağımı daima hatırlamamı istiyorsun. Biliyorum, Má. Biliyorum. Biliyorum, Má, hâlâ oradayım.

Annem doğduğumdan beri belinde taşıdığı para kemerinin içinden kırmızı bir kese çıkardı. İhtiyarın asla bakmayacağı tek yer, diye düşünmüştü. Keseyi avucuma koydu ve bu bir parça lükse ne gerçekten ihtiyacı ne de arzusu olmadığını söyledi. Keseyi ona geri verdim ama geriye elime itti. “İhtiyacım olan her şeyim var.” diye yalan söyledi. Gülümsedim, çünkü annem, böyle zamanlarda bile kızgın yahut haşın konuşmayı beceremezdi. Kırmızı keseyi gömleğimin cebine koydum. Saçlarının portakal kokusunu duyayım diye acelesiz öptüm yanaklarını.

17

Stein ve Toklas amma pişkin, diyorsun bana. Sevdiceğim ve Kedicik ha? Aman Tanrım, bu ikisinde utanma diye bir şey yok, diyor-sun kahkahalarla gülerек.

Sen, Tatlı Pazar Adamı, onlarla ilgili her şeyi bilmek istiyorsun, birbirlerine nasıl hitap ettiklerinden, benim önümde öpüşüp öpüş-mediklerine kadar. Her ikisinden Steinlar diye söz ediyorsun ve bu kafamı karıştırıyor, ama sen Cumartesi çaylarında toplanan bütün oğlanların onlara “Steinlar” dediklerine temin ediyorsun beni. Arkalarından tabii, diyerek yüzlerine asla böyle bir şey söylememem için uyarıyorsun beni. Steinler mı? Elbette ki söylemem, Tatlı Pazar Adamı, bu onları bir tür makineymiş gibi gösterir. Madamlarım, inan bana, pek çok şey olabilirler, ama kesinlikle mekanik eğilimli değiller. GertrudeStein ve Alice Toklas’ın bir otomobilleri var ama yalnızca GertrudeStein sürer. Bayan Toklas yol gösterir. GertrudeStein açık yollara bayılır ama yalnızca Bayan Toklas’ta harita vardır. Ancak iş vıcık vıcık damlayan yağlara, tekleyen motora, planlanmamış duruş-lardan önceki bildik yavaşlamaya gelince, ikisi de kötü donanımlıdır. Bir otomobil, Madamlarımın düşüncesine göre, birbirine karıştırıl-mış bir hayvan ve bir makinedir. İkisinin arasında sıkışıp kaldığın-dan, anlaşılır bir şekilde, sağı solu pek belli olmaz. Deneyim, öte

yandan, onlara arızaların da aynı şekilde geçici olduğunu öğretmiştir. Otomobillerin, insanların aksine, pek çok hayatları vardır. Madamlaımın sabırlı olması ve bir sonraki reenkarnasyonu beklemesi gerekir. Asıl yaptıkları, oturup bir sonra geçecek arabayı beklemektir. Bir araçta oturan, bir erkeğin eşlik etmediği ve bu nedenle “yalnız” kabul edilen iki kadının görüntüsü, daima her türlü trafiği durdurur, ancak trafik yahut onun yerine geçen şey, genellikle seyrektr: Bisiklet üzerinde genç bir adam, bir çiftlik atının çektiği saman dolu bir araba ve sahibi; bisiklet üzerinde, bu defa o kadar genç olmayan, bir başka adam. Hepsi de yardım etmeye heveslidir, çünkü asıl yardım genellikle birkaç kasaba ötededir. Fransa’da tamirciler fırıncılar gibi değildir. Her kasabada bir tanesine ihtiyaç duyulmaz.

Bayan Toklas arabayla Paris dışına çıkacaklarını, eve dönmek için hemen bir taksi çevirmenin mümkün olamayacağı yerlere gideceklerini bildiğinde, yanlarında götürmek üzere “bekleme donanımları” hazırlar. Kendisinininki bir dizi örgü şişi ve birkaç yumak elma yeşili, tüylü, karmaşık örgü yününden ibarettir. Bu rengi sever, öylesine olgunlaşmamıştır ki sırf bakmak bile kamaşmasına yol açar. Fakat en ziyade rengin tazeliğinin yünün dokusu için yaldız vazifesi görmesinden, ellerinde yumuşacık hissetmekten hoşlanır. Gözleri başka, elleri başka bir hikâye anlatır. Bayan Toklas bu tür değişimlere özellikle düşkündür. İyi örülmüş bir atkıyla, iyi örülmüş, ilgi çekici bir atkı arasındaki farkı bunun oluşturduğunu düşünür. “Moda, tarz, güzel” kişisel zaaflar ve zamanın ruhuyla açıklanabilecek pek öznel niteliklerdir, diye düşünür. “İlgi çekici” ise, öte yandan, daima ikinci bir bakışı, dönüp bir kez daha bakmaktan kendinizi alamamanızı, bilmeye ve sahip olmaya yönelik artan bir arzuyu çağırır. İlgi çekicilik sonda eklenemez. Biraz payet serpiştirmek, cam boncukların

cilasını ilave etmek, hazır alınmış püsküller, hepsi önceden düşünmenin eksikliğini akla getirir, tıpkı rostoyu pişmeden önce değil de piştikten sonra tuzlamak gibi. Madamım, tıpkı tuz gibi, ilginçliğin de en başından beri var olmasının en iyisi olduğunu bilir.

Bayan Toklas'ın örgü örmeye yaklaşımı, yemek pişirmeye yaklaşımıyla aynıdır. Örneğin Toklas usulü kuzuyu ele alalım (Bu benim o yemeğe verdiğim ad, kendisinin değil. O fazlasıyla övünge bir jest olduğunu düşünürdü). Bahar başında, Fleurs Sokağı 27'de akşam yemeğine gelen Amerikalılara genellikle kuzu ikram edilirdi. Yalnızca Amerikalılara. Bayan Toklas Fransız kuzusunun Fransızlara ikram edilmesinin israf olacağını düşünür. Onunla büyümüş, onu beklemeye alışmışlardır. Fakat Amerikalılar masaya bilmeden otururlar ve masadan bahtiyar ayrılacak olanlar da onlardır. Böyle zamanlarda Bayan Toklas fırında yalnızca eriyip yiten tereyağıyla pişirilmiş *pré-salé** kuzunun, sossuz, çeşnisiz ve bir nane filizi olsun eklenmeden sunulmasında ısrarlıdır. Sadece oval bir tabağın ortasına konulmuş, iri bir dilim mükemmelen pişmiş et. Bu süssüz sunum nazik övgü sözleriyle karşılanır. İkiyüzlüler, diye düşünür Bayan Toklas. Dünyanın daha yemeği tatmadan göklere çıkaran, övgüler düzen insanlarla dolu olmasını son derece üzücü bulur. Bayan Toklas sözcükleri asla bu şekilde heba etmez. Porselenin desenine, kristal şarap kadehlerine, sera çiçeklerine hayran olun, ama yalnızca görünüşüne bakarak yemekleri asla övmeyin. Dilinize değinceye kadar bekleyin. Ne de olsa, gerçeği söyleyen organ dildir. Olmayan lezzetler varmış gibi yapamaz. Ne de az pişmiş tavuğun kaygan balçığını, ekşimiş sütün saldırgan tadını, yanmış şekerin her yere sinen güçlü buharını hiçe sayabilir. Bayan Toklas salak değildir. Kuzu etinin tek başına görün-

* Önceden tuzlanmış. - ç.n.

tüsünün hayal kırıklığı yaratacağını; varsayılan aşçılık becerileri hakkında görünmez kaşların kalkacağını bilir ve bunu bekler. Ah, ama sonra kuzu kesilir, yenilir ve bir daha asla unutulmaz.

Pré-salé kuzuların adı otladıkları kuzey Fransa bataklıklarından gelir. Deniz suyu arazinin düzlük kısımlarını basar ve geride enfes bitki örtüsü bırakır. Doğal ve narin *pré-salé* kuzular en başından itibaren tuzlanıp baharatlandırılırlar. İşte *bu*, diye düşünür Bayan Toklas, önceden düşünmedir. İlk lokmada demlenmiş ve derin tatlar keşfedilir. İkinci lokma neden yavruları öldürüp yediğimizi hatırlamamızı sağlar. Üçüncüsü beynin tartışmaya katılmasına olanak verir: Fakat bu nasıl mümkün olabilir? Gözle görünür tek bir karabiber zerresi, tek bir sütsü tuz taneciği, en ufak bir biberiye, yabani rezene yahut kekik izi yoktur ama buna rağmen kuzu etinde hepsinin ve daha fazlasının tadı vardır. Evet, Madamımın bütün yaratılarında peşinde olduğu şeydir ilginçlik.

GertrudeStein'in bekleme donanımı okul çocukları kullansın diye hazırlanmış çizgili ve kenarlı bir yığın boş defter ve bir kutu açılmış kurşunkalemdir. Mürekkep kesinlikle söz konusu değildir. Doğru düzgün bir masada otururken bile mürekkep parmak uçlarından yüzüne ve saçlarına akar. Mürekkep daima manşetlerine ve çoğu kez bluzunun önüne de bulaşır. Bayan Toklas, GertrudeStein'a kahverengiyi (Sevdiceği'nin gardırobuna üniformaya benzeyen bir hava veren renk) daha da pratik siyahla değiştirmesini söyler. Siyah kiri göstermemekle kalmayacak – ki Bayan Toklas'ın kahverengi giyilmesi için hayal edebileceği tek gerekçedir – üstelik siyah mürekkebi de gizleyecektir. GertrudeStein, Bayan Toklas'ın gözlerindeki sinsiliği, suyun yüzeyinin altındaki yeşil yılanı görene kadar bunun harika bir fikir olduğunu düşünür. GertrudeStein gümbür gümbür

homurdanır ve Bayan Toklas sıtır. Ve böylece Madamlarım sık sık, bekleme malzemeleri ellerinde, kendilerini yol kenarında bulurlar. Bayan Toklas asla paniğe kapılmaz. Kalbi düzenli atmayı sürdürür. GertrudeStein ile birlikte gelip geçenlere sundukları bu tablonun evrensel yardım çağrısı olarak algılandığını bilir. Bayan Toklas, GertrudeStein'in kendisine yüksek sesle okumakta ısrar ettiği bütün o kovboy hikâyelerinden –dedektif hikâyeleri bir kenara konulduğu zamanlarda– kayalık sıradağlar ve mavi bir örtüyü andıran gökyüzü manzarası içinde, bir şeylerin ters gittiğini eyerli ama binicisiz bir at-tan daha iyi anlatan bir şey olmadığını biliyordu. Fransız kırlarında, erkeksiz bir araba eyerli ama binicisiz bir attır, bir şeylerin ters gittiğinin sağlam bir işaretidir. Bayan Toklas sakın görüntülerinin, bu nedenle, rahatsız edici ölçüde benzer, fakat yararlı bir tepkiye yol açacağını bilir. GertrudeStein bunun sebebinin açık bifttek sandviçini andıran çekici Amerikan gülümsemesi ve Bayan Toklas'ın yardım çağrısı yapan havalı şapkası olduğunu düşünür.

GertrudeStein otomobilinin nasıl çalıştığı yahut daha sık nasıl çalışmadığıyla pek az ilgilenir, ancak aralarında güçlü ve organik bir bağ olduğunu düşünür. Bu bağın bütün motorlu yük hayvanlarıyla olduğunu düşünür, gerçekten. Ona kalsa, GertrudeStein ve Bayan Toklas bir kamyon sürüyor olurlardı. Direksiyonun arkasına her oturduğunda, araba sürmenin yaratıcılığının harekete geçmesine yardım ettiğini, sözcüklerini aksi halde gönülsüz eşlerini bulmaya teşvik ettiğinden emindir. GertrudeStein gümbürdeyen motorun, hoplayan koltukların yahut belki de sadece hızın gürleyen vaadinin sebep olduğunu düşünür. Bayan Toklas acaba gazlar mı diye meraka kapılır. Petrol ve motor yağı deha salgılanmasını artırıyor

olabilir, Bayan Toklas öyle düşünüyor. GertrudeStein bunun pek olasılık dahilinde olmadığını söyleyerek kabul etmiyor. Koku duyusuna böyle bir maharet atfetmeyi reddediyor. Burnunun iç karartıcı bir bozukluk olduğunu düşünüyor. Yemek pişirmek ve hasta muayene etmek konusundaki beceriksizliği için burnunu suçluyor. Bayan Toklas, Sevdiceği'nin bu iki işi bu şekilde aynı kefeye koymasının yakışsız ve hatta garip olduğunu düşünüyor. GertrudeStein, Bayan Toklas'a tıp fakültesindeki ilk canlı hasta muayene etme deneyiminin aynı zamanda sonuncusu olduğunu hatırlatıyor. O zamandan beri, GertrudeStein iyi bir doktor olmak için, kişinin bedeninin çeşitli bozulma aşamalarında yaydığı kokuları tanımasına ve daha da önemlisi birbirinden ayırmasına yarayacak sağlam bir koku alma duyusuna sahip olması gerektiği kanısına varmıştır. Örneğin nefes, hepsini söyler maalesef. Bal kokusu şeker hastalığı anlamına gelir. Sirke, ülserli bir mide. İdrar da bilgi verir. Şalgam ve lahana kokabilir, bu etten yoksun bir diyetle işaret eder. Karaciğer boğulmuş ve işlevini unutmuşsa, alkolle çiçeklenebilir. Ayrıca banyo yapmamış insanların soğan kokulu teri, iltihap kapmış yaranın tatlı sosis kokusu vardır. Bayan Toklas GertrudeStein'in kıyaslamalar silsilesine, Daha ileri gitme! diyen bir bakışla son veriyor. GertrudeStein uyarıya kulak asmakla birlikte, burnunun kendisini yarı yolda bıraktığını, çünkü saldırılara dayanamadığını ve bütün hastalarının kötü kokularını kesinlikle bir gedik açmayı istemeyeceği yekpare bir iğrençlik ve kötü koku duvarı halinde birleştirerek intikam aldığını iddia etmeye devam ediyor. GertrudeStein'in isteksiz burnu, kesinlikle yemek pişirmek istememesinden de sorumlu tutulabilir, kendi iddiasına göre. Ev biliminde hassas bir burnun öneminin çok büyük olduğunun ve GertrudeStein'in

önceden koklamak zahmetine girmektense bir bardak bozuk sütü içeceğinin Bayan Toklas'a hatırlatılmasına gerek yok.

GertrudeStein, Bayan Toklas'a karşı olmasa bile, şu anda onun haklı olabileceğini kabul etmek zorunda. Hiçbir yer bir araba tamirhanesinden daha fazla otomobil kokamaz ve ilk kez bir tamirhane-ye gittiğinde, yaratıcılığı ile otomobili arasındaki ilişkinin farkına varmıştı. GertrudeStein bir başkasının aynı ölçüde kaprisli aracının içinde oturmuş, kendisinininkinin parçalanıp yeni bujiler ve ön panoya bir çakmak takılıp toplanmasını bekliyordu; ikincisi Bayan Toklas'a sürpriz olacaktı. O öğleden sonra GertrudeStein'in yanında yalnızca bir kitap vardı, çünkü Bayan Toklas hanımların garajlara gitmediğinde ısrarlıydı. Motorların sürekli olarak yüksek devirde çalışması, yeni cana getirilmiş otomobillerin etrafa yün yumağı gibi egzoz dumanları savurmaları tuhaf bir biçimde dikkat uyandırıcı, diye düşündü GertrudeStein. Cansız şeylerin cana gelmesinin başka bir şeyle karıştırılması imkânsız saldırgan kokuları, sıcakta kavrulmuş metalin terin miskiyle, tutkuyla makinelere kur yapan erkeğin kokusuyla teması daha da kafa karıştırıcıydı. Bayan Toklas'ın korse içindeki hali gibi bir kafa karıştırıcılık, diye düşündü, GertrudeStein. Dizlerinin üstündeki kitaba baktı ve çatışmalarıyla düzen ve anlamı bozarak dikkatini çekmek için mücadele eden basılı sözcükleri gördü. Onu eğlendirmek, bakışını üzerlerine çekmek için kışkırtıcı biçimlerde ittifaklar kurmuşlardı. Şiirler ve oyunlar, denemeler ve çok kısa hikâye başlangıçları. Bir operanın ve o güne kadar yaşamış herkesin hayat hikayesinin sözcüklerini vaat ettiler ona. GertrudeStein ceketinin ceplerini karıştırdı. Herhangi bir şey, kendi kanının kızıl mürekkebine banabileceği bir iğne bile yeterdi böyle bir anda; diye düşündü. Aradığının yerine, parmakları Bayan Toklas'ın, acıkmadan

hemen önce midesinde duyduğunu ve hiç hoşlanmadığını bildiği çırpıntıyı bastırsın diye ceplerine koyduğu sarılmış tarçınlı şekerlemeleri buldu ve bir kenara itti. Önceden düşünmek kesinlikle Bayan Toklas'ın karakteristik özelliği idi, fakat önceden düşünmek aniden düşen isteklerle asla aşık atamaz. Kusursuz bir fedakârlıkla önceden düşünme sicilindeki bu tek aksaklık, GertrudeStein'ı ender yaşadığı bir açmazda bıraktı.

Kendine bakmanın enerji gerektirdiğini hatırlayan GertrudeStein ağzına baklava dilimi şeklindeki kırmızı şekerden bir tane attı ve tarçının keskin tadının dilini uyandırmasını bekledi. Sonra tamirhanenin kâtibine seslenerek kulağının arkasına sıkıştırdığı kurşunkalemi istedi. İzleyen saatler boyunca, GertrudeStein dizlerindeki kitabı kendi yazılarıyla doldurdu ara vermeden. Kapağın içinde, arka kapağın içinde, kenarlarda ve her bölümün başında geniş boş alanlar buldu. Metnin satırları fazla sıkı dizilmişti, yoksa satır aralarına da yazardı. Fleurus Sokağı 27'ye döndüğünde, kitabı Bayan Toklas'a sundu ve o da derhal kopya etmeye başladı. Bayan Toklas üç eksiksiz kopya daktilo etti ve haftanın geri kalanını her üçünü de dikkatle gözden geçirmeye ayırdı. Daha sonra, kitabın sayfalarını grileştirerek, GertrudeStein'ın yazdıklarını sildi. Kitabı aldıkları kütüphaneye geri götürdüklerinde, her ikisinin üyeliği iptal edildi. Bayan Toklas sorduğunda, GertrudeStein gururla mekanik esin perisinin otomobilleri olduğunu söyledi. Her insanın ve her şeyin kendine özgü titreşimi ve ritmi vardı. Otomobil, GertrudeStein'a bakılırsa, yalnızca yakınlıktırdığı için büyütüyordu onları. Şimdi titreşimleri çok açıkça işitebildiğinden, diyordu Bayan Toklas'a, geçen bir insana yahut nesneye ne zaman bir cümle veya paragraf ayıracağını tam olarak bilbilirdi. Cümleler yüzlerce satır uzunluğunda olabilir. Paragraflar

bir veya iki sözcükten oluşabilir. Uzunluğun bununla bir ilgisi yoktur. GertrudeStein bir paragrafı yahut cümleyi görmez. Otomobili yakınlaştırırken, duyar onları.

“Yakınlaştırırken mi?” diye tekrarladı Bayan Toklas, GertrudeStein’in aynı zamanda hem araba sürüp hem yazı yazmasının nasıl mümkün olabildiğini bilmek istiyordu.

“Hayır, hayır.” dedi GertudeStein, “Bir tamirhanede park halindedim.”

Bayan Toklas, GertrudeStein’in mantığının, burada, bir parça hatalı olup olmadığını merak ediyordu. Eğer Sevdiceği başka yer kalmamış gibi bir tamirhanede park etmiş bir otomobilin içinde oturuyor idiyse, o zaman hareket ve hızın Sevdiceği’nin yaratıcılığının coşup taşmasıyla pek az ilgisi olsa gerekti. GertrudeStein’in iddialarına rağmen, Bayan Toklas sebebin tamirhane ve muhtemelen gazlar olması gerektiği sonucuna vardı.

Elbette ki tamirhaneydi. Tatlı Pazar Adamı, daha erkeksi, daha bütünüyle erkeklere ait bir yer hayal edebilir misin? Tamam, pisuarlar da var, fakat Madamım oraya girmek için gereken organdan yoksun. Oysa bir otomobili var ve tamircilerin, taksi şoförlerinin, nakliyecilerin ve şoförlerin, Madamım dışında ender olarak kadın bulunan kardeşlik tarikatına girmesi için gereken tek şey bu. Dikkatlerin üzerinde toplanması, tek olmanın pırıltılı seçkinliği hoşuna gidiyor. Madam’ın eserlerinde uğruna çabaladığı şey işte *budur*.

Bayan Toklas’a rağmen, GertrudeStein’in kadınlarla birlikte vakit geçirmekten hoşlanmadığı dikkatimi çekti. Cumartesi çayları boyunca, Fleurus Sokağı 27’nin kapıları hem kadınlara hem erkeklere

açılır. Ancak, yalnızca kadınlara Bayan Toklas'ın rayihalı sığınağında, mutfakta sona eren zoraki bir yürüyüş yaptırılarak daire gezdirilir. Burada da stüdyoda olduğu gibi aynı çay ve kekler ikram edilir, aynı kâğıt inceliğinde fincanlar ve sütlükler kullanılır, aynı çiçek buketleri bulunur ama sobanın sıcaklığına alışık olmadıklarından, mutfaktaki çiçeklerin boynu bükük olur. Bayan Toklas sohbeti sakince sürdürür. Elbise ve ayakkabılardaki son moda akımlarını kıyaslar ve karşılaştırır, şehrin iyi şapkacı ve terzileri hakkındaki düşüncelerini paylaşır; istenmemiş mutfak ve bahçıvanlık öğütleri verir. Kadınlar – meslektaşlar, birlikte iş yapılanlar, arkadaşlar ve arada bir o sırada stüdyoda bulunan ve onların yokluğundan bihaber erkeklerin sevgilileri – çoğunlukla sessiz kalırlar. Eminim bunun sebebi yaşadıkları şoktur. Bu Amerikalı hanımlar onca yolu Alice Toklas ve onun “Çinlisiyle” (açıklanamaz bir şekilde benim Çinli olduğumu düşünürler) mutfakta oturmak için gelmemişlerdir. Kendilerini zorla alıkonulmuş miçolar gibi hissediyor olsalar gerek. Eh, evet öyle canım, ama en azından Bayan Toklas'ın mavnasında size çay ve pasta ikram etmek üzere ben varım.

Öğleden sonra geçmek bilmezken, bazı kadınlar taktik değiştirir. Belki de Bayan Toklas'ı eğlendirirlerse, belki o zaman, öbür odanın parıltısı ve mırıltısına kadar eşlik edilecektir kendilerine. Parlak saçlı başları Madamımın sesine doğru eğilir, omuzları sözcüklerinin üzerine kapanır. Konuşurken, başlarını stüdyodan yana hareket ettirirler, vücutları takip etmek için can atar.

Bu konuda hiç umut yok, canlarım. O halde Madamımla dışırmaya ne gerek var? Bayan Toklas, inanın bana, açmaya değer bir pakettir. Bir enginar, eğer ne kast ettiğimi anlıyorsanız. Asla anlamazlar.

Bayan Toklas dikkatlerin üzerinde olmasının tadını çıkarır, neza-
ketle kadınların bütün sorularını yanıtlar ve görevini asla unutmaz.
Gün batar, stüdyodan gelen sesler yükselirken, kadınlar mutfağın
son durakları olduğu gerçeğine teslim olurlar. Daha cin fikirli olan-
ları onları buraya kimin iradesinin kapattığını merak ederler, Bayan
Toklas'ın mı, yoksa GertrudeStein'in mi?

Her ikisinin de, aslına bakarsanız. Fakat farklı gerekçelerle.

GertrudeStein bütün bu kadınları "karılar" olarak görür. Ne
yasal olarak birinin karısı olmaları ne de kimi zaman birbirlerine
gösterdikleri cinsel ilgi onu hiç ilgilendirmez. Karılar asla dâhi ola-
mazlar. Dahiler asla karı olmazlar. GertrudeStein, o halde, onlardan
hoşlanmaz, özellikle de Cumartesi çaylarında. Sosyal bir etkinliktir,
evet, ama her şeyden önce adanmışların ilk ayinidir. Onu eğlendi-
renler, pohpohlayanlar, çarpan kalplerini ona teslim edenler öğlen
yemeğine davet edilerek ödüllendirilirler, samimiyet yolunda ikinci
istasyon. Üçüncü istasyona ancak bir akşam yemeği davetiyesiyle
ulaşılabilir. Eğer karıları varsa, Madamım kibarlığından onları da da-
vet eder; ilgi duyması enderdir. GertrudeStein için karılar avutucu,
rahatlatıcı ve sıkça avutulması gereken kişilerdir, kendisinin de bir
tane vardır zaten, çok teşekkürler. Küçük dozlar halinde eğlenceli,
hatta dikkat dağıtıcı olabilirler; özellikle de biçimli bacakları Gertru-
deStein'in birkaç el hareketiyle çıkarabileceğini bildiği belli belirsiz
bir sise benzeyen şeffaf çoraplar içinde Fleurus Sokağı'na gelmişler-
se. Bayan Toklas, GertrudeStein'in karıları kendine özgü bir şekilde
beğendiğini bilir. GertrudeStein'in kıvrımların eteklerin altında kay-
boluşunu izlediğini görür. Kahretsin, kör biri bile GertrudeStein'in
baktığını görebilir. Onun kadın bedenine duyduğu ilgiyi görmezden
gelmek zordur. Bayan Toklas Fleurus Sokağı'nı ilk ziyaret ettiğinde,

GertrudeStein'in "beğenmesini" bedeninde çelikten bir kurdele gibi duymuştu. Etinin ona sürtündüğünü, sırtından aşağı akan terlerin bacaklarının arasına süzüldüğünü hissetmişti. Bacak bacak üstüne atmıştı ve GertrudeStein bilir gibi bakmıştı. Tuz tatlılığı artırır. Leziz, diye düşünmüştü GertrudeStein.

Tehlikeli; Bayan Toklas biliyor. GertrudeStein, her zamanki gibi, Bayan Toklas'ın güdüsünü yanlış anlıyor ve kendisinininkine öncelik tanıyor. "Diğerkâm" diyerek iç geçiriyor Madamım ve Bayan Toklas karıları kontrol altında tutmak için daima orada olduğu işin şansına şükrediyor. Yapılacak işler varken karılar çok bunaltıcı olabilir. Ama Kedicik öyle değildir. Hayır, Kedicik asla öyle değildir. Fakat kuralları koyanların, bu kuralların istisnalarını da oluşturmaya da hakları vardır. Fleurus Sokağı 27'nin kapıları ardında, Madamlarım daima istisnadırlar. Gerçi, Bayan Toklas asla dâhi olamaz, çünkü herhangi bir ailede, GertrudeStein'a bakılırsa, yalnızca tek bir dâhi olabilir. Bazı kurallar katıdır. Bazıları kanatlıdır. Benim açımdan zor olan, daima, hangisinin hangisi olduğunu anlamak olmuştur.

Basket ve P  p   'yi ele alalım  rneğ n. Geçen ay, Bayan Toklas bana dedi ki, "Günde yalnızca bir yemek." Majesteleri ve gergin küçük Taht Varisi çok fazla kilo almışlardı. Aslına bakılırsa, ben ve Bayan Toklas hariç, Fleurus Sokağı 27'deki herkes çok kilo almıştı ve sıkı bir rejime sokulmuştu, GertrudeStein dahil herkes. İstisna yok diye düşünmüştüm. Yetiştirilme biçimim nedeniyle mutlaklara saygı göstermeye meyilliyim. "Bir", "yalnızca" gibi sözcükler duydu  mda, inanırım. Fakat suçlu     l  n  n koca g  beklerinden açıkça g  r  leceğı üzere, *bu* kural mutlak olmaktan çok uzak. GertrudeStein bakmazken, Bayan Toklas P  p   'yi besler. Bayan Toklas bakmazken, GertrudeStein Basket'i besler. Peki ya GertrudeStein'ı kim besler?

Ben beslerim elbette. Ne de olsa maaşımın yarısını o ödüyor. Bu kural, inanın bana, katıdır.

Tatlı Pazar Adamı, seni Madamlarımı gözlerken görüyorum. Seni, bakmadıklarını sandığın zamanlarda, aksi halde sırdaşı olmayacağını şeyleri arayarak onların irislerini incelerken görüyorum. Onlar da seni gözlüyorlar. Bu konuda yalan söylemezdim, Tatlı Pazar Adamı. İnanılmaz şeyler hanımlarımın merakını uyandırır. Ellerini gördüler ve derhal yazar olamayacağını anladılar. Fazla temiz ve bakımlı, diye düşündüler. Yazarların tırnakları ender olarak tırnak makasıyla kesilmiştir. Dişlerini kullanmaya eğilimlidirler. Fazla pürüzsüz ve nasırsız oluşu dikkatlerini çekti. Bir işçi de değilsin, bunu biliyorlar. Elbette, sırf konuşmanı dinleyerek bir sonuca varabilirlerdi, fakat Madamlarım bu bakımdan bana benzerler. Sözcüklerin asla hikâyenin tamamını anlatamayacağını varsayarlar. Fakat, Tatlı Pazar Adamı, seni ilk ele veren ellerin olmadı. Sırtındı. GertrudeStein, Fleurus Sokağı 27'yi ilk ziyaret edişinde iki kez gördü sırtını. Çok beklenmedik bir manzaraydı, çünkü GertrudeStein bir cümlemin ortasındaiken etrafına toplananlar asla oradan ayrılmazlar. Asla. İnan bana, senin deyimimle “çocuklar”, ender olarak sohbet çemberinden çıkarlar, ihtiyaç gidermek için bile. Bayan Toklas bu kalabalık toplanmaların ardından tuvaletlerin o kadar temiz olmasına hep şaşırır. GertrudeStein başını tutma tarzından uzaklaşırken bile söylediği her sözcüğe kulak verdiğini biliyordu. Dinlemiyor ama işitiyordun. İşitiyor ama dinlemiyordun. Sen, Tatlı Pazar Adamı, o zaman Madamımın gününü aydınlatan ıslıl ıslıl, yepyeni bir paradokstun. GertrudeStein benim enfes Singapur dondurmamdan yerlerken Bayan Toklas'a senin yaptıklarını anlattı. İkisi de vanilya ve kristalize zencefilin tadını

alıyorlardı, fakat sadece Bayan Toklas daha derin, dilin üzerinde kalan dantelsi bir his gibi ortaya çıkan bir şey olduğunu fark ediyordu.

Tane karabiber, Bayan Toklas. Sütün içine on tane kadar kaba kırılmış tane karabiber atıp sabahtan akşama kadar bekletin. Süzün ve her zamanki gibi devam edin. Biberin geride bırakacağı “yakıcılık” yiyeenin fark etmesine, durup tatlı tabağını yeniden incelemesine neden olacaktır. Bunu, her zamanki aşışın sesindeki beklenmedik ironi iması gibi düşünün.

GertrudeStein, saygısızlığından alınmayacak kadar meraklanmıştı, derhal seni akşam yemeğine çağırmak ve ağır ateşte pişmiş orman tavuğu yerken seni incelemek istedi. Bayan Toklas, GertrudeStein’in menü seçiminin Aralık ayında bu av kuşlarının bulunabilmesiyle pek ilgisi olmadığını biliyordu. GertrudeStein için daha ziyade avla ilgiliydi. Bayan Toklas aynı fikirde değildi. Böylesine beklenmedik bir hamlenin seni uyaracağını söyledi. Maruz kaldığı bütün o dedektif hikâyelerinden çıkardığı bir ders varsa, o da gözlendiğini bilen bir şahıstan bir şey öğrenilemeyeceğiydi. Kovboylardan iyi, diye düşünmüştü ama GertrudeStein’in ona yüksek sesle *Azizlerin Hayatı*’nı okuduğu geceleri özlüyordu. GertrudeStein eşit oranda korkunç, fakat aynı ölçüde eğlendirici olmayan cinayetler ve kumarbazlarla dolu dedektif hikâyelerini keşfedinceye kadar, A harfiyle başlayanları okumuşlardı; memeleri kesilen Azize Agatha, başı kesilen Azize Agnes, dişleri kırılan Azize Apollonia.

“Bunları da Günahkarların Hayatı olarak düşü.” demişti GertrudeStein. “Aralarında,” diye vurgulamıştı, “benzerlikler var.”

“Günahkârlarda tutku eksik.” diye karşı çıkmıştı Bayan Toklas.

Bayan Toklas alışılmış tutumlarından sapmamaları gerektiğine karar verdi. Seni bir sonraki Cumartesi de çaya çağıracaktı ama

daha fazlası olmayacaktı. Hiçbir şey değişmiş gibi görünmemeliydi. Elbette Madamlarım gözlerini üzerine diktikleri andan itibaren her şey değişmişti, Tatlı Pazar Adamı. Ertesi Cumartesi aşçı talebiyle kendisine başvurduğunda, Bayan Toklas zevkten dört köşe oldu. Çıkarların böylesine uygun biçimde kesişmesi, diye düşündü. Ellerin, hikâyeni işte o zaman ortaya serdi. Bayan Toklas ellerini derhal fark etti. Bir tür gösteri sanatçısı, diye düşündü. Havanın kavisli akıntılarını izleyerek bükülen parmakları çok anlatımcı. Belki oyuncu, belki kuklacı, her iki durumda da kendini saklayarak hayatını kazanan biri, diye düşündü. Benim aksime, Bayan Toklas kesin olarak emin olamazdı. Bu yüzden, o akşam GertrudeStein'a davranışlarının önceki hafta da aynı olup olmadığını sordu.

“Evet.” diye cevap verdi GertrudeStein, sonra bu kez çok daha dikkatli olduğunu ama değişen bir şey olmadığını belirtti. İstikrarsız davranışların, kaprisli alıdırışsızlık nöbetlerinin kökeninde müzikten şiddetle kaçınman veya en azından müziğe ilişkin herhangi ciddi bir tartışmadan şiddetle kaçınman vardı. “Bir müzik eleştirmeni, hiç şüphesiz.” dedi GertrudeStein, dudakları çok zevk aldığı belli bir gülüşle pıtırdayarak. Madamım kendi esprilerinden daima çok hoşlanır. Bayan Toklas için ise, aynı keyfin nadiren söz konusu olduğu dikkatimi çekmiştir.

“Hayır, hayır, Sevdiceğim, yazar değil.” diye ısrar etti Bayan Toklas.

“Yazar olmadığını biliyorum, Kedicik. Sana eleştirmen dedim.”

“Eleştirmen de değil Sevdiceğim.”

“Lattimore nedir bilmem, ama bugün öğleden sonra Robeson'la olan tartışmamın ortasında yürüyüp gitti. Büyüleyici bir tartışmaydı,” dedi GertrudeStein, “müziğe en küçük bir ilgi duyan herkes için.”

“Opera şarkıcısı Robeson mu?”

“Evet, ona requiem ve oratoryolar söyleyebilecekken neden Zenci ilahileri söylediğini sordum. Takım elbiseli o antika ne cevap verdi biliyor musun? O etkileyici bas sesiyle şöyle cevapladı, ‘İlahiler, Bağyan Stein, benimler onlar.’”

“Sevdiceğim, sus! Ayakkabı boyacısı zenci bir oğlan gibi konuşuyorsun. Robeson’la tartışmanın Lattimore açısından *müzikle* bir ilgisi olmayabileceğini düşündün mü?”

“Hayır.”

“Belki de Lattimore’un ilgi duymadığı konu Robeson’dur yahut belki Lattimore çok fazla ilgi duyuyordu ve bunu göstermek istemiyordu.”

Bayan Toklas’ın sezgilerinin daima ortalamanın üzerinde olduğunu tahmin ediyorum, fakat oturup bütün o dedektif hikâyelerinin okunuşunu dinledikten sonra, hedefini asla, asla şaşırmayan bir mermi kadar keskinleşmişti.

“Ya.” dedi Gertrude Stein.

“Tanrı aşkına, Sevdiceğim, *müzik* mi? Bu biraz zorlama olur. İnsan Bay Paul Robeson’a baktığında ilk aklına gelen müzik değildir. Bağyan Stein, bir dâhi olaraktan sen daima yanılıyorsunuz.”

Madamlarım birbirlerine baktılar, kahkahaları yükseldi ve gülmekten öldüler. Gülüşleri duvarlara tırmandı, köşeyi döndü ve mutfağa giderken beni takip etti. Kötü niyetten korkuyordum. Bir kere daha düşününce, işittiğimin bu olmadığını anladım. Gülüşleri öyle bir yapıda değildi. Ben kötü niyeti iyi bilirim; daha titizlikle, emek verilerek yapılmış bir şeydir. Onları kurtlu meyve gibi doğallıktan uzak olmayan ve üzerinde çalışılmamış bir şeydi. Yine de duyması sarsıcıydı. Sarsıcıydı çünkü böyle şeylerin doğal sınırları yoktur, ya-

yılmaların hiçbir şey sınırlayamaz. Madamlarım gibi, başka bir yerde doğabilir, başka ülkelere gidebilirler. Böyle köklenirler. Böyle büyürler.

Robeson öyle demedi, değil mi, Tatlı Pazar Adamı? Ne cevap verdiğini söyle bana. Yüksek sesle söyle.

“Bayan Stein, ilahileri söylediğimde şarkı söylüyorum. Diğerlerini söylediğimde ise gösteri yapıyorum.”

Gertrude Stein ve Bayan Toklas pişkinler, kesinlikle. Madamlarım beni herhangi birine gönderirler miydi sence? İyi bir aşçı bu şehirde iyi bir maldır. Bütün şehirlerde öyledir, aslına bakarsan. Kendine şunu sor: “Nerede yemek yemezler?” O zaman meramımı anlarsın. Aşçılık, dünyanın her yerinde verilen iş ilanlarının cevabıdır. Yemek pişirmek bir kuş gibi, engelsiz bir denizdeki bir balık gibi göçmeme imkân tanır. Aynı zamanda bir lanet olan bir lütuftur. Tongaya düşme, Tatlı Pazar Adamı, Bayan Toklas benim sana bir sunu gibi gelmemi, davet edilmiş ama buna rağmen dikkat çekmeyen, mutfakına girebilecek küçük bir fare olmamı istedi. Oradayken, dolaplarını ve raflarını karıştırabilir ve Fleurus Sokağı 27’ye geri geldiğimde iki meraklı Madamıma içlerinde neler olduğunu bildirebilirdim. “Lattimore zenci mi?” bütün bilmek istedikleri buydu, son tahlilde. Madamlarım bana yalnızca kesin olarak emin olmak istediklerini söylüyorlar.

Bütün bu yıllar boyunca Fransa’da yaşamışlar, ama Sevdicek ve Kedicik her şeye rağmen hâlâ Amerikalılar, diyorsun bana.

Elbette öyleler, Tatlı Pazar Adamı. Elbette, öyleler.

18

Niobe'de, annemin verdiği kırmızı keseyi sımsıkı tuttum ve aramızdaki günlerce uzaklıktaki denizi düşündüm. Sonra gelecek haftaları, ayları, yılları, on yılları düşündüm. Zaman benim için daima günün doğuşuna, batan kızkardeşine ve ayın güvenilir döngüsüne göre ölçülen bir şey olmuştur. Ama denizde, zamanın suya göre de, suyun üzerinde sürüklenirken kat ettiğimiz mesafeye göre de ölçülebileceğini öğrendim. Bu şekilde ölçüldüğünde, zaman sabit düz bir hat boyunca ileriye doğru değil, daha yakına ve daha uzağa diye hareket eder. Böyle ölçüldüğünde zaman çevrimler, kıvrımlar yapar ve herhangi bir anda bir helezonun içinde beni evden çok uzaklara atabilir ve sonra yeniden geri getirebilir.

Biliyorum Má, kese kırmızı, çünkü kırmızı şansın rengi, kötü değil iyi şansın. İnancın kadere koz çakmasının, olgunlaşan umudun, sonsuz bir üzüm bağının meyvelerinin rengi. Kırmızı kalplerimizi dolaşan, asla geride bırakmak zorunda olmadığımız iç nehrin rengidir. Madam ve Mösyö kırmızı gördüler mi, öfkeyi, ölümü, tehlikeli bir yeri, azami dikkat ve özen gerektiren bir durumu görürler. Gü-lünç, abartılı ve tamamen yanlış anlaşılmış. Parmak uçlarımdaki kırmızı, Má, hâlâ hayatta olduğum anlamına gelir. Kırmızı bedenimden seni açığa çıkarır, besbelli. Kırmızı seni yakınımnda tutar.

Má, řu anda iyi řansa nasıl ihtiyaım var, diye dűřűndűm elle-
rimde duran keseye bakarken. Deniz tutması gűnde dűrt beř kere
belimi bűkűyor, beni parmaklıkların űzerinden, kirli tava ve tence-
relerin arasından uzanıp oturağın űzerine eğilmek zorunda bırakı-
yordu. Suya ve rűzgara saygılarımı sunuřum, yalnızca patates soyma,
soğın doğrama, ıslatılmış kuru mercimek ve fasulyelerin kabuklarını
ayıklama girişimleri nedeniyle sekteye uğruyordu.

Evet, İhtiyar, bunlar bir ařcının yapmaması gereken angaryalar, kű-
lűstűr bir teknede bile. Ama *Niobe* Fransız ve hepi topu bir Vietnamlıym.

Sadece bir aşcı yamağıydım, soğuk mezeciden bile daha aşağı
bir konum. İlkın yiyeceklere dokunmama bile izin verilmiyordu,
sadece yıkamam gereken ve talihsizliğime bakın ki o gűn midemde
her ne varsa iaine boşalttığım pişirme ve servis kaplarındaki kalıntı-
larına dokunabilirdim. Nihayet kapları kirlettüğimden daha hızlı te-
mizleyebildiğimde, *Niobe*'nin aşcısı, Loubet adındaki Fransız, daha
űnce nerede aalıştığımı sordu. "Saygon'da, Genel Vali'nin mutfağın-
da." diye tekrarladı benden sonra Loubet. Yolculuğun geri kalanında,
Loubet gea kalktı, sigaralarını içti ve yağlı lombar deliklerinden de-
nize baktı. Ben de, bu arada, Genel Vali'nin mutfağında öğrendiğim
her řeyi ona gösterdim: 2vűlmeden aalışma. Hakkı teslim edilme-
den zevkini aıkarma.

Boş kaplarla birlikte kaptanın iltifatları mutfağa gelince, Loubet
gülűmsedi ve "Saygon'da, Genel Vali'nin mutfağı." diye mırıldandı.

Daha iyisini akıl edebilmeliydim, diye dűřűndűm. Cehalet ya-
hut cahil olduğunu iddia etmek, Ba2'ya s2ylediğim gibi, benim gibi
biri için her zaman daha iyiydi.

Fakat bu akıllıca kuralı, Ba2'ya kırmızı keseden s2z ederek yine
bozdum. Ona içinde ne olduğı konusunda řűphem olmadığını

söyledim. Kese annemin para kemerinden çıkmıştı. Kim bilir ne zamandan beri bedenine sarılı kalmış, kirli banknotlar halinde birkaç yüz *dong*, dedim Baõ’ya. Belki tabutu, belki mezarına konacak biraz beyaz çiçek için biriktirdiği paralardı muhtemelen. İhtiyar, tıpkı Fransızlar gibi, yası göstermek için giyilecek ve kullanılacak tek uygun rengin siyah olduğuna inanıyordu.

Siyah saçımızın rengi Má, biliyorum, alacakaranlık çöktüğünde irislerimizin aldığı renk, rahat gece uykusunun rengi, siyah pirincin, Hint hurması püresinin, bin yaşındaki yumurtanın kırılmamış kabuğunun rengidir. Bu siyah nasıl kederin rengi olabilir? İçten içe nehir kili kırmızısı, derin su mavisi, ağaç tepesi yeşili taşıyan siyah ısıltılıdır, hayal kurmamıza olanak veren renktir.

“Fiyuuuu!” diye ıslık çaldı Baõ, kırmızı keseyi duyunca. Bana keseyi açmam gerektiğini, ben etmiyorsam bile kendisinin çok merak ettiğini söyledi. Şey, bu kadar çok sözcük kullanmamış olabilir. Sadece, “aptal piç” diye söylenmiş olabilir. “Fiyuuu!” diye yeniden ıslık çaldı Baõ, ben kesenin bağını açtıktan ve içinde ne olduğunu gördükten sonra. “Ne işin var senin burada?” diyor. “Bununla kendi kamaran ve her akşam kaptanın masasında kendi sandalyen olabilir, seni aptal piç.”

Evet, diye düşündüm, ne kadar doğru. Keseyi bağladım ve yastığımın altına koydum.

Kırmızı sıkıca basılmış bir eldir. Kırmızı doğum yapan annedir. Kırmızı o annenin biriktirdiği, sakladığı ve hesapsızca en küçük oğluna verdiği şanstır. Evden ayrılmadan önce, annem bana parayla dolu olduğunu sandığım bir kese verdi. Onunla ilgili her şeyi olduğu gibi, kesenin içinde bir rahimdeymişçesine korunanın ne olduğunu anlamak, keşfetmek zaman alacaktı. Gözlerimi kapattığımda

onu mutfakta görebiliyorum hâlâ. Toprak zemini, güveçleri, teneke tabakları, Hindistan cevizi kabuklarından kepçeleri, yağmur suyunu toplayan sarnıcı, bütün bunları bana verdi annem ve benim verdiğim karşılık, onu terk etmek oldu. Hiçbir şekilde adil bir değiş tokuş değil, biliyorum.

Başımın altında, üst üste duran güneşle aydınlanmış katmanlar halinde, bir kese yaprak altınla uyuduğumu öğreninceye kadar denizde günler geçirdim. Kâğıt emsalinden çok daha hafif ve dünyanın her yerinde değerli olduğunu ve kavisli yüzeyin her yerinde kabul görmesi gerektiğini biliyordu annem. Kâğıt para, değerini kendisini basanlardan alır ve bu yüzden taşındığında, alışık olduğu çevreden çıkarıldığında genellikle değerini kaybeder, kendisini tamamen değersizleşmiş bulur. Sudan çıkmış balık gibi dayanıksızdır yahut açık denizlerde bir adamı hayal edin.

Her gün, İhtiyar'ın yerin altından bana bağırın sesini duyuyorum; şimdi yerin altında yatıyor, diyorum kendi kendime. Kanını benden aldığı, kendisinininki yumurtanın beyazı, benimki sarısıymış gibi ayırdığı gün, onu mezara gömdüm. "Kumar varsa, inanç da vardır." İhtiyar'ın yapıştığı ve şimdi bile yerkürenin yumuşak karnını yararak, ben o sırada nerede bulunuyorsam oranın enlem ve boylarında ortaya çıkmaya devam ettiği yorgun vecizesi. Denizi hiç görmemiş biri olarak, usta bir seyrüseferci. İç pusulası kalbinin olması gereken yerde. İnancım vardı, İhtiyar, inancım vardı.

"Senin 'inancını' iyi biliyorum! Yaptığın şeyleri tarif etmek için Tanrı sözcüğünü kullanmaya nasıl cüret edersin. Sadece senin gibi bir ahmak o Fransız oğlancının kendisini koruyacağına inanırdı. Aşkından ha? Senin o sıska, değersiz bedenine duyduğu şehvet, öyle

mi? Annene senin acınası bir zavallı olduğunu hep söylemişimdir, işte bu da sonuncu kanıt. Yaa, kumar oynadın ve kaybettin.”

Seni üzen gerçekten bu mu İhtiyar? *Kaybettim* diye mi üzülüyorsun? Eğer o Fransız oğlanı hâlâ beni koynuna alıyor olsaydı, içki şişelerini dolu tutuyor olsaydı?

“Kapa çeneni! Adımı kirleterek yaptığın şeyleri düşünmek mi-
demi bulandırıyor. Şef Yardımcısı Minh’in senin için yaptığı onca
şeyden sonra. Senle uğraşmasının boşuna olduğunu söylemiştim
ona ve haklıydım. ‘Ama okuma yazmayı öğrenmesi gerek.’ diye ısrar
etti. ‘Bugün artık bir şefin çok yönlü, uyum yeteneğine sahip olması
ve akıcı Fransızca konuşması gerek.’ deyip durdu. Şimdi onca eme-
ğin karşılığında yaptığına bak.”

Neden bahsediyorsun sen İhtiyar? Anh Minh bana okuma
yazma öğretti ki erzak listesi yapabileyim, iş ilanlarına cevap yaza-
bileyim, bir gün Fransız şefin öleceğini düşünerek kağıda geçirdiği
bir tarifi okuyabileyim. Ama hepsinden daha önemlisi, Anh Minh
benim soyadımızın hatlarını tanımamı istedi, rüyalarında o soyadı-
nın tek sözcüklük bir destan gibi işlendiği aşçı şapkasını görüyordu.
Beyaz ve uzun, güzel bir Fransız kızı gibi. O kadar çok mu sarhoşsun
da sevmeyi, bir başka erkeğin bedeninde tutkuyu bulmayı okuyup
yazmak yüzünden öğrendiğimi sanıyorsun? Bunu bir kitaptan mı
öğrendim sanıyorsun? Ben senin gibi değilim İhtiyar. Ben her kim-
sem o olduğum için hemcinsim erkekleri seviyorum, kutsal pederler
ve onların kutsal kitabı öyle yapmamı söyledikleri için değil. Senin
Tanrın adına, bedenini ait olduğu bu toprağa teslim...

Fakat bu, korkarım, en başından itibaren yaptığım bir hata,
planlarımda mevcut, ölümcül bir kusurdu. Kürekler dolusu toprak
ve çamur İhtiyar’ın sesini kesebilir diye düşündüm. Fakat bedeni

toprağın içinde, ailesinin toprağının özel siltine gömülmüşken, üzerindeki her şeyin de onunla ölmesi gerekirdi. Gözkapaklarından sızan hıncın, ağzının, kulaklarının, bütün hayatı boyunca aklını taktığı yer olan kışının. Onu asla toprağa gömmemeliydim. Cesedini denize atıp, defetmeliydim; kendimi değil. Öfkem sürekli toprağı kazmama, derinlerinde çürüyen bedenini görmek hevesiyle koruyucu katmanını çekiştirmeme neden oluyor. İhtiyar işbirliği yapmayı reddetti. Bedeni bütünüyle bozulmadan duruyor. Yıllar boyunca alkol almak bunu yapabilir kişiye; ölü ama hâlâ orada olmasına yol açabilir, adını paylaşma bahtsızlığına uğrayanlar için kalıcı kılabilir. Turşusu kurulmuş, konservesi yapılmış gibi. Olağan olarak vücudunda bulunan bütün su alkolle yer değiştirmiştir, kendisiyle temas eden her şeyi öldürmeye yetecek kadar yüksek derecede bir alkolle. Toprağa gömülmeden önce cesedin bozulmasına yardım eden minik hayvanların, larvaların, kurtların, ona karşı işlerini yapmak konusunda hiç şansları yoktu. Bu yüzden onu rahat bıraktılar, bıraktılar nefreti toprağı zehirlemeye devam etsin; hâlâ işleyen iradesine öyle itaatkâr ve öyle yavaş bir süreç ki tamamlamak ömrümü alacak. Eğer bir oğlum olsaydı, onun da ömrünü alabilirdi. Bu İhtiyar'ın ölümsüzlüğe yaklaşımaya en fazla bu kadar hakkı var ve ben onu bu halde tutabilecek yegâne kişiyim.

Evet, İhtiyar, kumar oynadım. Mezeci olarak konumum üzerine kumar oynadım, ama senin düşündüğünün aksine acınası bir hayat boyu sahip olmanın şans sayılmayacağı bir konumdu bu. Uzun beyaz önlüğü, günün birinde En Nihayet Şef Minh'in saltanatı altında herkesin olmak için can attığı Şef Yardımcısı konumuna kavuşma şansımı kumarda kaybettim. Anh Minh'in iyi yürekli bir tanrı gibi inandığı, daha iyi olduğunun varsayıldığını bildiğim bir geleceği

kumarda kaybettim. Layık olan terfi edecektir. Hizmet ödüllendirilecektir. Sadakat sadakatı doğuracaktır. Anh Minh'in inancı onun dayanmasını sağladı, ama bana yararı olmadı.

Blériot, Genel Vali'nin evine geldiğinde, bir onun yüzüne baktım, bir etrafıma ve gerçekten yitireceğim ne var, diye düşündüm. Bunun cevabı, inan bana, kumarbazın hayatında sabit ve daimi saydığı şeylere bağlıdır. Daima var olacak olan nedir? Asla değişmeyecek olan? Hatta kumarbazın kaybetmesi gerekip gerekmediği bile bu soruların ima ettiği şartlara bağlıdır. Bu konuyu düşünmenin başka bir yolu şudur: Kumarbazın neye inancı vardır? Asla bahis oynamayanlar kendilerine bu soruları sormazlar ve asla cevapların sayısının az olduğunu kabul etmek zorunda kalmazlar. Cevap yahut kumarbaz şanslıysa cevaplar, kumarbazın risk ve sınır kavramlarını tanımlar. Eğer kumarbazın cevabı "hiçbir şey" ise, kumarbaz kaybetmeye yazgılıdır, çünkü uçurumun kıyısından geri dönmesi için ona rehberlik edecek hiçbir şey yoktur, tek sahip olduğu atlama arzusudur. Risk, bir kumarbazı cesur olmaya kıışkırtır. Sınırlar ise ona ihtiyatlı olmasını söyler. Kumarbazı oyunda tutan bu ikisi arasındaki dengedir.

İnancım vardı, İhtiyar. İnancı olmayan sendin. Blériot'a bakıp kollarında kurtuluşu görecektik kadar saf olduğumu düşündüysen, bana azıcık olsun inancın yokmuş. Adam bir Fransız eninde sonunda. Benim aşk diye hatırlamayı yeğlediğim şeyi yaşadığımız sırada bile, bedenim aramızda uzanan, ete değdiğinde jilet gibi keskin sınırları hissetti. Bu tür ilişkilerdeki kısıtlamaları, sınır işaretlerini, dikenli telden kuralları anlamıştım. Ve senin düşündüğünün tersine, İhtiyar, Blériot'un içinde siyah yıldızların patladığı mavi gözlerinde bir terfi, Anh Minh'in maaşında bir artış, hatta Má için konserve şeftali yahut armut bile görmedim. Başka bir yere gitmek

için parası ödenmiş bir bilet de görmedim; o başka yerin daha iyi olacağı varsayıldı yine. Onun mavi gözlerinde, senin tersine, kurtarıcımı görmedim. Uğruna kumar oynamaya değer bir adam gördüm, çünkü inancım...”

“O sözcüğü kullanmayı kes! Sana “inancın” Tanrı’ya ait olduğunu, Kilise’ye ait olduğunu, Adanmışlara ve Kurtarılmışlara ait olduğunu söyledim kaç kere. O bana ait.” diyor İhtiyar, her sözcükle toprak tükürerek.

Kapa çeneni, İhtiyar, kapa çeneni de bitirmeme izin ver. Bu benim hikâyem. Ben anlatacağım ve sen de orada sessizce yatıp dinleyeceksin.

İnancım vardı. İhtiyar’ın anneme dört kez sevecenlik hissettiğine, dört kez şefkatle dokunduğuna, derin bir nefes almak için dört saf gerekçesi olduğuna inanmıştım. Bunların, ayın dört kez kısa süreliğine kendini göstermesi gibi, benim ve kardeşlerimin ana rahmine düştüğümüz o gecelerin karanlığını yumuşattığına inancım vardı. Küçükken, yıldızlara bakamaz, güneşe gözümü kapatamaz ve dünyanın her yerinde tam olarak aynı saat olmadığına inanamazdım. Ayrıca, bütün çocuklar gibi, herkesin babam olduğunu söylediği adama bakamaz ve beni bu dünyaya şimdi bile devam eden bir horgörü ve aşağılamadan ibaret bir eyleminin sonucunda getirdiğine inanamazdım. Yaptıkları zalimce, konuşmaları acımasızca bile olsa, babamın asla kötü kalpli biri olamayacağına duyduğum aptalca, kayıtsız şartsız inanç. Benim açımdan trajik bir yanlış hesap bu, eğer İhtiyar’a, yuvamı elimden alanı o sarhoşa ve kumarbaza inanacak olursam.

“Seni ahmak! Onu bana sen verdin.” İhtiyar, söylediğinin doğru olduğunu bilmenin tatminiyle gülüyor.

Evet, diye düşündüm, ne kadar doğru. Böyle olacağını bilmeliydim. Cesedini açık denizlere atmalıydım, kendimi değil, onu sürgün etmeliydim.

Annem beni doğurduktan sonra, annesine ve babasına dualarında söyleyemediği pek çok şey oldu. Onu evlatlıktan reddederlerdi. O zaman tapınacak kimi kalırdı, aile sunağı için anılarına dayanarak benzerlerini yeniden şekillendirecek kimi kalırdı? Atalara tapmada affetme yoktur, yalnızca cezalandırma ve ebedi borç. Öte dünyada bile, annem onları görmeye zorunluydu; babasını, annesini ve yüzlerini bile görmediği ama rolleri oturup onu yargılamak olan bütün klanını. Bütün hepsi ne diyecek diye kaygılanıyordu. Hayatının büyük kederi, bunu çoktan biliyor olmasıydı. Kocasının, bedeninde değerli bulunduğu tek şeyi çekip alması için, birine para ödemişti. Kim bilir kaç doğmamış oğlu çalmıştı ondan. Kendisine hiçbir hakkı olmadığı özellikle söylenmiş olmasına rağmen, bedeni üzerinde egemenlik kurmaya cüret etmişti. Her gün pazara giderken peşine düşen, akşam eve gelip perdeyi çekerek suçluluk duygusuyla kıvrılana kadar peşini bırakmayan sıfatlardı; hırsız, müsrif ve en kötüsü, itaatsiz karı. Uyandı ve kendini kırk yaşında; erkeklerle vakit geçirmeyi seven, dili İsa adındaki bir adamın bedeninin hasretini çeken bir adamın karısı olarak buldu. –“Bir Kutsal Komünyon” demişti İhtiyar, elinden alındığını görmek için para kazanan bir seyyar satıcı; yürüdüklerini ama asla ona gelmediklerini, daima uzaklaştıklarını görmek için dört oğul doğurmuş bir kadın; biri sadece onun sevgisinin yeterli olmadığına inanan dört oğlun annesi olan kadına– “yoksa neden beni terk edip gitsin?” diye sormuştu kendi kendine, anne babasının öte dünyada bile aralarına katılmasını yasakladıkları

kız. Bu hayatta yalnız olmak bir şey, tamam diye düşünüyordu, ama ölümden sonra yalnız olmak dayanılmaz olmalı.

Annem, inanın bana, çok güçlüdür. Bu şehirdeki kestane ağaçlarınınkine benzeyen bir güçlülük değil onunki. Bu geniş yapraklı devler, kış rüzgârlarının darbelerine sağlamlıkları ve yıllar boyunca kazanılmış iç içe zırhları sayesinde dayanırlar. Hayatta kalmanın başka yolları da vardır. Muson rüzgârları bitkileri ve küçük hayvanları kırıp döker, savururken, annem bambuların daima zarar görmeden kurtulduklarını görmüştü. Bir keresinde, bir fırtınanın en şiddetle anında mutfağının arkasındaki bahçedeki bambuların ince gövdelerinin yere ve göğe paralel yattıklarını görmüştü. Bugün artık kesinlikle kırılacaklar diye düşünmüştü. Trajedinin gerçekleşmesini bekleyerek onlara bakarken, fırtına başını alıp gitmişti. O zaman yağmur suyu toplayan küp sarnıcın karnının üzerine yan yattığını ve bir yanındaki çatlaktan sızan suyun her yere saçılmış turuncu ve kırmızı acı biberlerin üzerini kapladığını görmüştü. Kimileri hâlâ yeşil saplarına bağlıydı, kimileriye komşunun bahçesinden aniden kopartılıp saplarını arkalarında bırakmışlardı. Küçük, soluk renkli çekirdekler halinde esef saçılıyordu acı biberlerden. Yas tutar gibi bambular da yere yapıştı. Fakat birkaç dakika içinde başlarını kaldırıp dalgalanmışlardı. Üzerlerindeki yağmuru silkeleyip, yeniden göğe yönelmişlerdi. Annem çok etkilenmiş. İşte *bu*, diye düşünmüş, direnç denen şey. Sonuna kadar direnme ve esneklik zıt şeyler değil. Hayatta kalmak belli tavizler vermeyi gerektirir. Dayanıklılık en son ayakta kalan tarafından tanımlanır. Bunlar, sanıyorum, annemin çıkarmış olması gereken derslerdi.

Annem son ayakta kalan olmaya kararlıydı. Kendi annesinin aksine, asla bir erkeğin hayatını almasına izin vermeyecekti. Kocasının

ihtiyarladığına, elden ayaktan düştüğüne tanık olmak istiyordu. Mekong'un üzerinde Güney Çin Denizi'ne sürüklenen cesedinin nasıl görüneceğini düşünüyordu. Annem, benim aksime, yuvası saydığı toprak üzerinde kocasının hak iddia etmesine asla izin vermeyecekti. Orada olmak, en küçük oğlunun mutfağına ve evine dönüşünü hoşnutlukla karşılamak istiyordu. Fakat planını sürdürebilmesi için, annemin ilkin inancının sınırlarını yeniden belirlemesi gerekiyordu. Atalarının gazabından kurtulması için bir yol, öldüğünde gideceği onu beklemedikleri bir yer sunan bir şeye inanmaya ihtiyacı vardı. O da, kendisinden önce hakikaten çaresiz olanların yaptığı gibi, çareyi Katolikliğe sığınmakta buldu. Buna din değiştirme demeyeceğim, çünkü o ani bir değişimi, yaprağın tersyüz edilmesini, inanç değiştirmeyi ima eder. Aile sunağını ve gülümsemesine karşılık veren Buda'ı orada tutmaya devam etti. Annem ne de olsa Vietnamlı. Bütün yurmurtalarını aynı sepete koymaz.

Ben evden ayrıldığımda, annem görünürde yirmi beş yıldır Katolikti, ancak uygulamada asla öyle değildi. Kutsal su damlaları alına evlendiği gün dokunmuş, sonra ağzını açıp kuru ve tatsız Kutsal Ekmek'ten yemesi söylenmişti. Bu Katolikler berbat aşçılar, diye düşündüğünü hatırlıyordu. Ben evi terk ettiğimde, annem yirmi yılı aşkındır İsa'yla değilse de onun civarında yaşıyordu. Herhangi birimizin idrak edebildiğinden daha fazlasını içselleştirmiş, iğne deliği gözeneklerinden soğurmuştu. Katoliklikte, aşına bir üçlü bulmuştu: Suçluluk, inkâr ve erişkin hayatını tanımlayan mutluluğun ertelenmesi. Birbirleriyle evlenmemiş olsalar bile bir Anne ve bir Baba bulmuştu. Katoliklikte sesinin dualar ve ilahilerle yükseldiğini duymuştu. Son kez şarkı söylediğinde oğulları hâlâ bebektir ve biz genç bir kızın alçalıp yükselen sesi, şarkılarla neşelenen o kızın bedeninin

mutluluk veren sıcaklığı sayesinde uykuya dalmıştık. Katoliklikte, annem bir gün gidebileceği, gri *áo dài*si içinde aile sunağından yükselen duman gibi inebileceği bir yer bulmuştu. Yalnızca küçük bir kısmı, sanıyorum kulak memeleri, annesi ve babası orada olup onu karşılamayacak diye vicdan azabı çekiyordu. Nasılsa beni hemen yine terk edeceklerdir, diye düşünüyordu.

Ancak, satın alındığı ve satıldığı yer olan Peder Vincente'nin kilisesine bir daha asla adım atmama yeminine sadık kalmakta kesinlikle tereddüde düşmedi annem. Her Pazar, İhtiyar yüzünü yıkadıktan ve nefesindeki tatlı keskin alkol kokusunu maskelesin diye biraz koyu çay içtikten sonra, en ön sıradaki yerini almak üzere Peder Vincene'nin kilisesine giderdi. Ondan sonra annem temiz bir bluz giyer, hasır şapkasına başına geçirip bağlar ve Saygon'un Notre-Dame Katedrali'ne giderdi. Orada ilk ayine katıldığında, ona bir dizi boncuk vermişlerdi, belki pembe ipek bir kordona dizili altın boncuklar değil, diye düşünmüştü, ama en azından seçme hakkı vardı: Ucunda haça gerilmiş bir adam olan mavi boncuklardan bir tespih yahut ebedi bir gelin gibi başı kapalı bir kadının olduğu pembe boncuklardan bir tespih. O sabah Notre-Dam'ın çalan çanları anneme ayinin sona ermekte ve kendisinin hâlâ birkaç cadde uzakta olduğunu haber veriyordu. Yürümeye devam etti ve öğleden sonra duasının başlangıcına zamanında yetişti. Yavaş yavaş kapanan kapıdan içeri girdi ve cilalı sıralardan birine oturdu. Mihrabı süsleyen altın benekli kasımpatı, glayöl ve Paskalya zambaklarına baktı. Ne güzel, diye düşündü. Peder Vincente'nin kilisesinin gücü kadife çiçekleri ve horozibiklerinden fazlasına yetseydi bile, asla gitmezdi oraya. İhtiyar'la aynı kilisede ibadet etmek, kutsal şeylere hürmetsizlik olur, diye düşünüyordu. O sabah, annem beni doğurduktan sonra vücuduna

yaptığı şeyin Katolik inancına göre de ölümcül ve telafi edilemez bir günah olduğunu bilmiyordu. Öğrendiğinde, artık çok geçti. Cehalet yahut cahil olduğu iddiası onu çoktan kurtarmıştı.

İnanç, hayat hikâyemin başlangıcıdır. İhtiyar, Baba, Oğul ve Kut-sal Ruh'a inanırdı. Eğer Oğul iyi ise, bütün soyun daha bile iyi olması gerektiğine inanırdı. Ebediyen kendisine borçlu kalacak erkeklere hayat vermeye inanırdı. Benim neden hizmetkârlarım olmasın, diye düşünürdü. Bu planını gerçekleştirmek için kendisine bir karı almak zorundaydı. Yoksa, bir kadını asla istemez kesinlikle arzulamazdı. Sevdği tek kadın onu vermiş, kilisenin kapısının önüne bırakıp göz-lerini kapatmasını ve dua etmesini söylemişti. Annesinin gülümse-mesi yüzüne geri dönsün diye dua etmişti. Yalnızca kendisinin değil, annesinin tasında da pirinç olsun diye dua etmişti. Özellikle kendisi-nin uyuduğunu sandığı zamanlarda, göğsünün iç geçirmelerle daha az inip kalkması için dua etmişti. Gözlerini açmış ve kendini yalnız bulmuştu. Annesi için ettiği dualar kabul olmuştu. Bunlar aklından geçireceği son diğerkâm düşüncelerdi. Benim annem olacak kız ona getirildiğinde, çevresindekilerin çaresizliğinde düzenli bir gelir vaadi gördü. Uzun ömrü boyunca, İhtiyar her haliyle şansa muhtaç kumarbazları etrafına topladı. Bunlar aynı pantolonu tekrar tekrar giymeye inanan türden adamlardı. Kimileriye, güçleri yettiğinde, her oyundan önce sığır eti yerlerdi. Pek çoğu, özellikle önemli bir elden önce, cinsel ilişkiden kaçınırdı. Bunlar daha en başından etki altında kalmaya açık adamlardı. İhtiyar'ın ticaretini yaptığı sürüye katılacak inançlı ahmaklar. Birinin batıl itikadı, ötekinin dinidir, İhti-yar bunu biliyordu. Kazanmak için hangi tanrıya dua etmek gereki-yorsa ona dua etmeye, hangi duaları tekrarlamak gerekiyorsa onları

yinelemeye hazır, para keseleri şişkin kadınlar da vardı, ama İhtiyar onları görmeye, kokularını duymaya tahammül edemiyordu. Evindeki bir tane yeterinden fazlaydı, öyle düşünüyordu. Fakat oğullarla çoğalmaya inanan biri olarak, hayatta sevdiği tek kadın gibi kokan bu kıza dokunmak zorundaydı. Her defasında midesi bulanıyordu. Eylemi hızla ve gözlerini bile kapatmadan yapıyordu. O oyunu bir daha hiçbir kadın oynayamayacak bana, diye düşünüyordu.

Annem gözlerini yumuyordu. Sımsıkı kapatıyor, kirpiklerinin sıkı dokusuyla mühürlüyordu. Beni bacaklarımı açmaya zorlayabilir ama gözlerimi asla, diye düşünüyordu. Yırtıldığını hissettiğinde, karanlığa dalıp annesini aramaya çıkıyordu. Annesinin emin olup olmadığını bilmek istiyordu. Annesi bunun o adam olduğundan kesinlikle emin miydi? Karanlıkta, annesi ve ilave yetke olsun diye yanında gelen babası, “Evet, bu adam o!” diyorlardı. İkisi birden nasıl yanılıyor olabilir, diye düşünüyordu kız ve gözlerini açıyordu. Kocası işini bitirmiş oluyordu ve kız kalkıp temizleniyordu. Yağmur suyuyla dolu bir leğene oturuyor, yavaşça arkasını suya daldırıyordu. Yaraların temizlenmesine yardımcı olsun diye bir kaşık tuz atıyordu suya, tıpkı annesinin öğrettiği gibi. Su pembeleşiyordu. Annem suyun rengine bakıp ağlıyordu. Tuz yarasını acıtıyordu. “İtaat etmek.” tıpkı “tapınmak” gibi etkili bir sözcük. Annesi ve babası itaat etmesini söylemişti, o da öyle yapıyordu. Onlar ona hayat vermişlerdi ki o da onlara torunlar versin, öyle söylemişlerdi. Bu görevi yerine getirmeye en başından hazırlanmıştı. Vücudu ilk aşamayı geçtiğinde, annesi ona bir koca bulmuştu. Bir bilge prens hayal etmişti kız. Annesinin açıklamasını izleyen günlerde, tekrar tekrar bu adama itaat etmesi gerektiği söylenmişti kıza. Onu gücendirmemeliydi. Duyarlı biri olmalı, diye düşünmüştü kız. Onu terk etmemeliydi. Nazik biri olmalı,

diye düşünmüştü kız. Ona hayat veren kadının uysal ağzından, onu İhtiyar'ın altında sessiz ve hareketsiz tutan sözleri duymuştu annem. O sözler karanlığın içinde annemle birlikte yüzüyor ve yüzeye çıkıp bir bıçağa uzanmasını ve bir tavuğu boğazlar gibi gırtlakını kesmesini engelliyordu. Annesi ona öfkesini yutmasını söylemişti ve karnı onunla şişene kadar öyle yapmaya devam etti. Daha da kötüsü, annesi karnının şişeceğini de biliyordu.

19

“Bir erkek kardeşim vardı, bir zamanlar...”

GertrudeStein yeni tanıştığı insanların şaşkın yüzlerine bu yersiz sözleri fırlatmaya bayılırdı. Ne kadar tetikte, becerikli ve kıvrak olduklarına ilişkin bir sınamadır bu. Öğrencisine aniden, vahşice saldıran bir savaş sporları ustasını düşünün. Eğer öğrenci sınavı geçerse, bir üst seviyede eğitim görmeye başlar. Eğer başarısız olursa, bırakılır aldığı yaralar yüzünden ölsün. Yaranın ölümcül mü, yoksa yalnızca bahtsız gencin üzerinde hafif bir sıyrık mı olacağını, gösterdiği tepki belirler. GertrudeStein için, eğer genç konuşmanın konusunu değiştirir, kardeşinin nerede olduğuna ve maddi durumuna getirirse, bu büyük bir talihsizliktir. Dikkati kolayca dağılıyor, o halde tanımaya değmez, diye düşünür GertrudeStein. Bir erkek kardeş ilginç değildir, GertrudeStein’i kendi sohbetinin odağı olmaktan çıkaracak kadar ilginç değildir. Fakat eğer genç adam karanlık yolu tutmaz, kardeş Stein’dan söz edilmesinin kışkırtıcılığına kapılmazsa, o zaman Bayan Toklas ve ben o yüzü Fleurus Sokağı 27’de yeniden göreceğimizden emin olabiliriz.

Bayan Toklas’ın “Aslına bakarsanız, üç erkek, bir de kız kardeşi vardır.” diye düzelttiği işitilir, stüdyoda bulunduğu yerden.

“Ama, Kedicik, benim için sadece bir tane vardı.” diye ısrar edecektir Madamım.

Ne kadar doğru, diye düşünürüm. Ailemizin büyüklüğü ne olursa olsun, hepimiz için sadece biri vardır. Onu kurtarmak uğruna yosunlu göllere dalacağımız, çamurlu suyunu içip, dibindeki çamura batacağımız biri. Hangi kuralı ihlal etmiş, ne tür bir suç işlemiş olursa olsun, “Hepsi benim suçumdu.” deyip yerine sorumluluğu üstleneceğimiz biri. Hep tapıp hem kuskandığımız biri, ta ki kıskançlık güçlenip öne geçinceye kadar.

GertrudeStein’in bir erkek kardeşi vardı, bir zamanlar. Atlantik Okyanusu’nu onun için geçti. Doğduğu topraklarda yirmi dokuz yaşına ulaştı ve önünde keskin, eğimli bir inişten başka bir şey olmadığını gördü. Zarafet ve endamla o yokuşu inmeyi seçebilir yahut “Kadınların da dilekleri olabilir mi?” diye sorabilir ve aynı yokuştan aşağı kollarını sallayarak “Evet! Evet! Evet!” diyerek koşabilirdi. Paris’in tavsiye edilecek iki şeyi vardı: Kardeşi Leo ve yeni yüzyıl. Yirminci yüzyıl başlayalı üç yıl geçmişti ve GertrudeStein hâlâ bir müzede, camın altında ve güneşin parıltısından iyice korunmuş olarak yaşıyor gibi hissediyordu kendisini. Oakland, Allgheny, Cambridge, Baltimore gibi içinde uyuduğu ama doğru düzgün uyanmasını sağlayamayan bütün kentlerin, tepeden tırnağa on dokuzuncu yüzyıla ait olduklarını düşünüyordu. Bir şehre yahut kendisine yönelik daha ağır bir hakaret düşünemiyordu. Şüphesiz, hayatı olaylı geçmişti. Eğitim görmüş ve aşık olmuştu. İlkini tercih etmişti, çünkü düşünme ve konuşma konusundaki yeteneği sivrilmesine olanak veriyordu. Ancak, mesela aşk olunca düşünmenin ve konuşmanın kendisine hiçbir faydası olmuyordu. O da, tıp fakültesi öğrencisi okul arkadaşları gibi, o sırada hangi hastalığı öğreniyorlarsa, o hastalığın belirtilerini gösterme eğilimindeydi. Kalp konusu işlenirken, dolaşım sistemin-

de çok ciddi bir sorun olduğundan, ölümcül değilse eğer kronik bir hastalığı bulunduğundan emindi. Artık derin nefesler alamıyordu. Geceleri uyanıp başındaki saçların, koltuk altlarının, apış arasının terden sırlıslıkla olduğunu görüyordu. Bedeninden alışılmamış kokular yükseliyor, bir buhar çıkıyor, midesini bulandırıyor ve kendi bedeninin varlığına uyandırıyor. O geceler boyunca fazla uyumuyor fakat gözlerini kapatıyor ve gecenin geçip gitmesini diliyordu. İzleyen sabahlarda kelebeklerin geldiğine, birer birer göz kapaklarına ve dudaklarının boş çizgilerine konduğuna yemin ediyordu. Bunun, tıp biliminin yenemese bile tedavi etmesi gereken bir rahatsızlık olduğundan emindi.

Yirmi dokuz yaşındaki yaklaşık doksan kiloluk Gertrude "Gertie" Stein aşıkı ve bunu hastalık sanma yanılığısına düşmüştü. O da şoför gibi ağır egzersizin ve yediklerine dikkat etmenin gücüne inanıyordu. Sevgisinin evinde öğleden sonra çaylarına gitmeyi bıraktı ve artık şöhret kazanma umudunu yitirmiş, bu genç ve şişman hanıma yumruk atmayı ve sıçramayı öğreterek durumu telafi eden orta sıklet bir boksörle boks yapmaya başladı. Çilek reçeliyle kızarmış dudaklar, yavaşça dökülen krema rengindeki ten, iyi demlenmiş çay rengi saçlar; bütün bunlardan vazgeçiyordu. Boks yapmanın yeniden nefes almasını sağlayacağını düşünüyordu. Yanılıyordu ve bu durumu onu çılgına çeviriyordu. Bu aşık olma işi zalimce, diye düşündü. Özellikle de ortada üç kişi varsa. Mesele aşk olunca, üç şanssız bir rakamdır, özellikle de kendisi üçüncü, düşen bal kovanının bulunduğu yere son varan, kovani sahiplenilmiş ve kıskançlıkla korunma altına alınmış bulan kişi olduğunda. Gertrude tek olmak istiyordu. Her zaman tek olmayı isteyecekti.

“Doğum bilimi beni hayal kırıklığına uğrattı.” diye yazmıştı kardeşi Leo’ya. “Akranlarımın aksine, doğum bilimi beni özgürleştirdi.” diye eklemişti. Aslında durum tam tersiydi. O doğum biliminden sınıfta kalmıştı, hem de öyle düşük bir notla ve tantanayla kalmıştı ki üniversitedeki herkesin haberi olmuştu. “Bu genç hanım değerli olanakları kullanıyor ve daha da kötüsü, heba ediyor.” diyordu, okulun öğretim üyeleri hep bir ağızdan, onaylamayan bir sesle. Bu bilgili adamlar, tıp fakültesindeki bir kadının, bir eksik erkek anlamına geldiğini biliyorlardı. Fakat asla ve asla evlenmek istemedikleri bilgili adamların karşısında soyunmaktan yorulmuş iki evlenmemiş, kendisine hâkim kız kardeşten gelen cömert bir bağışa karşılık kabul etmek zorunda oldukları bir şeydi bu. Tıp fakültesi kız kurularının parasını almış ve programlarına kadın kabul etmişti; fakat Leo Stein’in kızkardeşi kendi cinsiyetinden olanlar arasında doğum bilimine herhangi bir ilgi göstermeyen ilk kişi olunca, olayların doğal düzeninin kız kuruları ve onların parasınca nasıl çiğnendiğinin bir sembolü, hatta çok iri ve canlı bir sembolü haline gelmişti. Yankıları bütün üniversiteden duyulmuştu. Erkek öğrenciler ona bakıp pişmiş kelle gibi sırtıyor, kız öğrenciler zaten ağır olan yüklerini daha da ağırlaştırdığı gerekçesiyle ondan uzak duruyorlardı. Sonuçta, bu genç hanıma okulu bırakmaktan başka çıkış yolu kalmamıştı. Gönüllü olarak bir dönem ayrılabilir yahut kalıp resmen atılmaya göğüs gerebilirdi. Fazla tereddüt etmeden, kendisini Atlantik Okyanusu’na atmış ve kardeşi Leo’nun şimdi aslında Yeni olduğuna inandırdığı Eski Dünya’ya doğru yola koyulmuştu.

Fleurus Sokağı 27’de, Leo ressam, kızkardeşi ise yazardı. Leo’nun mesleği bilinçli bir seçimdi, kızkardeşininki bir tür kusur-

du. Katlanılmaz bir yılın beşinci ayının adını taşıyan bir kadının titreyen ellerinin düşürdüğü kalbinin parçalarından bir şey, sağlam yapılı bir şey, yapmak zorundaydı. En iyisinin kâğıda kaydetmek olduğunu düşündü, fakat doldurması için önünde duran o boşlukta kırık kalbini bir erkeğin vücuduna yerleştirdi. Kendisini anlatırken bulduğu bir kadına duyulan karşılıksız aşkın hikâyesi, bunun dışında değişmeden kaldı. Fleurus Sokağı 27’de yazdıklarının karmaşıklığında, saçlarının kalın tutamlarında, kasvetli renklerdeki kimonolarının büklüm ve kıvrımlarında teselli aradı ve buldu. Bu giysilerden bir sandık dolusu, Leo’nun onsuz gittiği gezilerden getirdiği armağanlar, stüdyoda onu bekliyordu. Kardeşine sırtına bir şaplak vurarak ve sıkışan ciğerlerinin hırıldamasına yol açan sıkı bir kucaklamayla teşekkür etti. Turnalar, şakayıklar ve kiraz çiçekleri işlenmiş olanları derhal attı ve kalanları giymeye başladı. Yekpare, geçit vermez maviler, kahverengiler ve grilerden oluşan kırların olduğu günlük kimonolar idealdi, çünkü korseden tümüyle vazgeçmeye imkân tanıyorlardı. Sandığın dibinde bulduğu bir tespih giysilerini tamamlıyordu. Her bir boncuğu olgun bir mürdüm eriği boyutundaki etkileyici kolyesi, Gertrude’un boynundan, eğer olsaydı, belinin bulunması gereken kısma kadar iniyordu. O zamanlar sadece “Gertrude”, kızkardeş, daha küçük olan, ağabeyinin ayak izlerinden gidendi ve bu yüzden soyadlarını Leo’nun taşıması daha uygun düşüyordu. Gertrude, ağabeyi için, onun yeri ayrı, o sonsuza dek seveceğim tek kişi diye düşünüyordu. Fleurus Sokağı 27’de birlikte kurdukları ev, bir ömür sürecek ortak yaşamın başlangıcı olacaktı. Burada ne karı ne koca olacak, diye düşünüyordu Gertrude. Yirminci yüzyılda karılara ve kocalara ihtiyaç yok düşüncesini açıkladı ve candan kabul gördü. Elbette yanılıyordu.

“İş gündelik hayatın uygulamalarına gelince hep yanılır.” Bayan Toklas’ın doğrulayabileceği gibi. Bu yargının doğru ve geçerli olduğunun kanıtlanması zaman aldı; Madamlarımın saçlarının beyazlaması, dişlerinin sararması, baldırlarında mavi damarların belirmesi gerekti. Bunun doğal sonucu olan çıkarsama –GertrudeStein bir dâhidir– zaman gerektirmedi ve Alice Babette Toklas, otuz yaşında ve okyanusu henüz geçmişken, öyle olduğunu özenle beyan etti. Bu sözler asla bozulmaması gereken bir büyü gibi söylenir söylenmez, Gertrude, otuz üç yaşında ve utanmazca korsesiz, “GertrudeStein” oldu. Artık kadın isimlerinin yazgısı olduğu üzere bir küçültme sıfatı değildi adı; her söylendiğinde kimliğini eksiksiz ve gümbür gümbür ilan ediyordu. Herhangi bir Gertie değildi, olgun, bilge, yazar GertrudeStein idi. “*Dâhi*,” diye ekledi Bayan Toklas, GertrudeStein’in başını nazikçe dizine yatırırken.

“Ama Kedicik, herhangi bir ailede ancak bir tane dâhi olabilir.” diye mırıldandı GertrudeStein, elini Bayan Toklas’ın eteğinin kumaştan dalgalarının altına sokarken.

“O halde, Stein ailesinin dahisi sensin, Sevdiceğim.”

GertrudeStein kabul etmeye çoktan teşneydi. O zaman, ağabeyi Leo’yla yaşamaya başlayalı dört yıl olmuştu ve ağabeyinin gittikçe solgunlaştığı kanısındaydı. Sebebi açıktı. Leo artık resim yapmıyordu ve bu durum Leo’yu, GertrudeStein’in yanaklarına renk veren yaratıcılık enerjisinden yoksun kılıyordu, GertrudeStein’in düşüncesine göre. Daha da kötüsü, Leo ilgisini başkalarının sanatına duyduğu ilginin, *onların* Leo’nun sanatına duyduğu ilgiyi aşmasına izin vermişti. Geçen yıllar boyunca, ikisi birlikte tam da başkalarının sanatına gösterdikleri ilgi nedeniyle ayrıcalıklı bir konum kazanmışlardı. Fleurus Sokağa 27’de, resim, sanatçı ve her üçüyle ilgilenen in-

sanların oluşturduğu bir camia koleksiyonu yapıyorlardı. İlgili üçlü resimler, sanatçılar ve Steinlar'dı. Resimler stüdyonun duvarlarında asılıydı. Sanatçılar kanep ve koltuklarda oturuyorlardı. İnsanları ise resimlere ve etrafa baksınlar diye stüdyo kapısından alıyorlardı. Bu üçlünün eşzamanlı varlığı, Bayan Toklas'ın görmeye geldiği üzere, Fleurus Sokağı 27'nin üzerinde gittikçe yayılan ünün bayrağını dalgalandırıyor. Fakat Leo da, tıpkı kızkardeşi gibi, her ailede yalnızca bir dâhi olabileceğini düşünüyordu ve Stein ailesinde o kişinin kendisi olduğundan emindi. Daha yaşlı, daha bilgili ve dâhi, diye düşünüyordu Leo. Daha da kötüsü, bunu özellikle açıklamasıydı: "Muhakkak, Gertrude'un da katkısı var amacımıza, ancak bu çeki birlikte imzalamamızla başlıyor ve bitiyor. Kızkardeşimin görüşleri var elbette, ama benimkiler bilgiye dayalı. Tabii ki onun da kendi beğendikleri var, ama ben sanatsal olanı yalnızca ustalıkla yapılmış olana yeğerim."

GertrudeStein ağabeyini severdi, onun en sevdiği kardeşiydi. Söylediklerinin bir kelimesini bile işitmeyecek kadar çok severdi. Fakat Bayan Toklas Fleurus Sokağı'na günlük ziyaretler yapmaya başlayınca, Leo sevilmesi güç niteliklerine kıskançlık ve zalimliği de kattı. Bayan Toklas'ın kızkardeşiyle geçirdiği saatleri şehrin kafelelerinde geçirmeye, biri iki şişenin de yardımıyla, ulu orta Gertrude'un yazdıklarının disiplinsiz bir zihin ürünü saçmalıklardan fazla bir şey olmadıklarını söylemeye başladı: "Okunup anlaşılmamanın bir sanat olduğunu sanıyor. Kendisini karmaşık, pratik bir şakaya konu ediyor. O yenilikçi olduğunu iddia ediyor ama bütün yaptığı çılgınlığı yansılamak."

"O" dediği, inkâr edilemez bir şekilde artık GertrudeStein olmuştu ve hiç kimsenin, hele Leo'nun kendisini alaya almasına ta-

hammülü yoktu. Sadakatsizliği, ihaneti, bunları yaparkenki merhametsizliği Leo'ya duyduğu sevginin küçülüp öyle ufak bir şeye dönüşmesine yol açtı ki o şey günün birinde yok oluverdi.

“Saçmalıkmiş!” diye yakındı GertrudeStein, Bayan Toklas’a.

“Sevdiceğim, her ailede yalnızca bir tane olabilir.” diyerek GertrudeStein’ı kardeşi Leo’dan, en sevdiği kardeşinden acımasızca, mutlak bir biçimde koparacak cümleyi fısıldadı Bayan Toklas. Etkisinin böyle olacağını biliyordu.

Aradan bir tane seç, diyorsun bana. Kimse orada ne olduğunu asla hatırlamaz.

“Hayır.”

“Bee, asla fark etmezler.”

“Hayır.”

“Bee, lütfen... Sadece hafta içi kalsın, sonraki Pazar yanında geri götürürsün.”

Ne garip bir talep diye düşünüyorum. Yoksa daha çok bir yalvarış, bir erkeğin ağzında hızla bir ya / ya da buyruğuna dönüşen çocukça bir dilek mi?

GertrudeStein’in el yazısını, üzerini çizdiği sözcükleri, atıklarını görmek istiyorsun. O yirminci yüzyıl diyorsun bana. Neleri atıp neleri tuttuğu sana geleceği söyleyecekmiş, ısrar ediyorsun. Madamım müneccim değil, diye düşünüyorum.

“Benden başka bir şey iste.” diye yalvarıyorum. Parmak uçlarım, her zaman olduğu gibi bir tehdidin belirmesinden evvel havanın

yüklendiği elektriği, yaklaşan fırtınadan önce çakan şimşekleri hissedip zonkluyor.

Tatlı Pazar Adamı, lütfen beni anla. Madamım ve Madamım beni idame ettiriyor. Maaşımı ödüyor, bedenime barınak sağlıyorlar ve ben de onları besliyorum. İlişkimizin doğası böyle. Basit diye düşünebilirsin. Hatta kolaylıkla yeri doldurulabilir diyebilirsin. Her gün onlarla paylaştığım, sabah kahvaltıları, öğlen ve akşam yemeklerinin, sürekli ama bunun dışında bir özellik taşımayan, kesiksiz bir yemekler silsilesi olduğunu düşünebilirsin ama yanılıyorsun. Her gün Madamlarım ve ben akşam yemeği yeriz, birlikte değilse de sırt sırta. Elbette ki aramızda daima bir duvar olur ama onlar *filet de boeuf Adrienne* yediklerinde, ben de *filet de boeuf Adrienne* yerim* Onlar bir *salade cancalse* paylaştıklarında, benim payıma da *salade cancalse* düşer**. Yemeklerini *crème renversée à la cévenole* ile bitirdiklerinde, ben de aynı tatlı notayla son veririm yemeğime***. Anlıyor musun Tatlı Pazar Adamı? Bu ikisi, Madamım ve Mösyöm diye adlandırma talihsizliğine uğradığım ötekilerin aksine, bana kendi yediklerini yeme hakkı tanıyorlar, bildiğin üzere yemekleri pişiren benim, dolayısıyla bu aslında büyük bir ayrıcalık. Madamlarım yemeklerini bitirmelerini, yiyeceklerimi onlardan artanlardan zar zor bir araya getirmemi beklememi bile istemiyorlar. *Boeuf Adrienne*'in ilk lokmasını ağızma koyup beyaz şarap, konyak, defne, kekik ve kuş üzümünü, bütün iltifatları bir soru işaretiyle bitiren anlaşılması zor o son bileşenin tadıyla dizlerimin üzerine çöktüğümde –mecazen elbette, o duruşu dua ve aşka ayırmışımıdır– Madamlarımın da iki koca gün süren terbiye ve bir saat sürekli dövmenin

* Dana etli ve sebzeli bir tür yemek. - ç.n.

Deniz ürünlü bir tür salata. - ç.n.

Kestaneli, krem karamelle benzeyen bir tatlı. - ç.n.

verdiği lezzete teşekkür ederek dizlerinin üzerinde olduklarını bilirim. Madamlarım sığır eti yediklerinde, yanında istiridye isterler. Bu tuzlu lokmalar daha ziyade sığırın kanının ağızda bıraktığı tadı tamamlayan, dengeleyen şeylerdir. *Salade cancalaïse* bunu ve daha fazlasını sağlar. Marul yaprağından bir bohçanın içinde tek bir istiridye vardır. Bu okyanus sisi topağının altında yumuşacık bir patates katmanı bulunur. Rendelenmiş trüf mantarı hepsini kaplar. Patates yatak olarak ve kıvam için ordadır, ama trüf, ah, trüf burun için bir armağandır. Neredeyse hayvansı, bağımlılık yapan, aysız bir gecede sizinkine yaklaşan sevgilinin bedeninin kokusu gibi tekil bir kokuya arıtılmış haz. Bunu bile paylaştılar Madamlarım benimle. Anlıyor musun Tatlı Pazar Adamı? Madamlarım, Fransızlar gibi, salatalarını ana yemekten sonra yemeyi tercih ederler, ardından gelecek olanın tatlılığını artıracak mayhoş ve keskin bir şey. İşte bu yüzden, Tatlı Pazar Adamı, Amerikalılar tek başına yendiğinde Fransız tatlılarını yeteri kadar tatlı bulmazlar. Tatlının bir topluluktaki müzik aleti çalanlardan biri olduğunu düşün, asla çıplak ya da tek başına çalması için zorlanmaması gereken. *Crème renversée à la cévenole*'in üzerine vanilya tohumu serpildiğinde ve güzelce kestane püresiyle kaplandığında, alçakgönüllü yumurta kreması tanrısal bir lütuf haline gelir. Anh Minh'in olsa, "Eğer Tanrı'ya inanmıyorsan, o zaman kestane nasıl açıklıyorsun?" derdi. GertrudeStein ve Bayan Toklas kesinlikle ona katılacaklardır. Kışın ilk şiddetli rüzârları esmeye başladığında, Madamlarım arabayla Boulogne Ormanları'na gider, "Angel, Angel" şarkısını söyleyerek kestane ağaçlarının altında dururlar. Madamlarım Fleurus Sokağı'na, eve döndüklerinde, canları *crème renversée à la cévenole* çeker.

"GertrudeStein aşçıları tatlılarına göre değerlendirir, bense bir aşçıyı geri kalan her şeye göre değerlendiririm." demişti Bayan

Toklas, benimle mülâkat yaparken. Bu saptamayı, Bayan Toklas'ın diğer bütün saptamaları gibi, tartışmasız bir şekilde doğru buldum. İnanın bana bu ikisi için çalışmak benim için kolay olmadı. Bayan Toklas mükemmellik standardını belirlemek için kendi damağını kullanan bir Madamdır. Onu memnun etmek için, aşçısının da aynı şeyi yapması gerekir, bu kotarılması son derecece güç bir iştir. Aşçısının onun ağız tadını benimsemesi, ona yer açması gerekir ki bu da kendisinininkinden feragat etmesi gerektiği anlamına gelir. Bütün aşçılarından istediği budur. İmkânsızdır, elbette ve bu yüzden sonuç olarak hepsinin gitmesi gerekti. Ben kaldım, çünkü bu konularda deneyimli ve vasıflıyım.

Madamım olduktan sonra, Bayan Toklas'ın bana ilk sorusu, gazpaço yapmak için bir tarifim olup olmadığı oldu.

“Evet.”

“İspanya'da mı öğrendin?”

“Hayır.”

“O halde en iyisi onu unutman.”

“Oh.”

“Burada, Fleurus Sokağı 27'de” diye başladı Bayan Toklas, “dört tür gazpaço yapılır. Malaga gazpaçosuyla başlayacağız. Önceki geceden hazırlanmış dört bardak dana kemiği suyuna ihtiyacın olacak. Kemikleri kaynatırken iki diş sarımsak ve iri bir İspanyol soğanı eklemeyi ihmal etmemelisin. Kabukları soyulmuş ve çekirdekleri çıkartılmış büyük ve olgun bir domatesi –ver ellerini bakayım– baş parmak tırnağından büyük olmayan küpler halinde doğrayacaksın. Bileğinin yarısından daha kalın olmayan küçük bir salatalığı...”

İlk dersimiz, Madamım “İyice karıştır ve çorbayı buz gibi soğuk servis et.” diyene kadar böylece devam etti. “Enfes. Yarın,” diye söz

verdi, “Segovia gazpaçosu.” Bayan Toklas gözlerini kapattı ve öyle bir “Segovia.” dedi ki onun da enfes olduğunu anladım.

Malzeme listesini aklımdan bir kere daha tekrarladım: Dana kemiği suyu, domates, salatalık, sarımsak, soğan, tatlı kırmızıbiber, pişmiş pirinç, zeytinyağı. Ağzımı açıp “Peki ya...” dememe kalmadı.

“Tuz burada önemli değil.” diyerek sözümü kesti Bayan Toklas. “Onu kullanmadan önce, Bin, iyi düşün.” Madamıma göre, bir çimdik tuz, bir aşçı için ilkel bir refleks, gergin bir tik olmamalıydı, özellikle de Fleurus Sokağı 27’de çalışan bir aşçı için. Tuz da bütün diğerleri gibi düşünülmesi ve dikkatle tartılması gereken bir malzemeydi. Tuzun gerçek tadı –dilin ucundaki o deniz tadı, acının yakıcılığı, emeğin lezzeti– asırların özensiz aşçılığı yüzünden kaybolmuştu, Madamıma bakılırsa. Bayan Toklas, tuzun, Malaga gazpaçosunda olduğu gibi, bazen gereksiz bir tat olduğunda ısrarlı; kimi zaman ise, Segovia gazpaçosunda olduğu gibi, bütün diğer malzemelerin lezzetinin alabildiğine alınmasını sağlayan bir dayanak. “Mutfağında tuzun ne zaman gerekli olduğunu ben sana söyleyeceğim.” dedi Madamım, o günün asıl dersinin altını çizerek.

Bu Madamla çalışmanın kolay olmayacağını görebiliyordum. Dikkatle izleyen bir Madam ki dürüstçe söylemek gerekirse, olabilecek en kötü türdür. Peki diğerinden ne haber, diye düşündüm. Dikkatle izleyen iki Madam varsa, bir haftaya kalmaz işten atılırım, diye düşündüğümü hatırlıyorum.

Biliyorum, biliyorum. Seni daha çok ilgilendiren bu diğer Madam, Tatlı Pazar Adamı. Ama senin anlamadığın, onlar bir ve aynıdır ve senin benden istediğin şeyi Madamım ve Madamıma yapamam. İstediğin şeyin gerektirdiği sadakatsizlik, ihanet, merhametsizlik beni bile aşıyor, Tatlı Pazar Adamı.

“Bee, bir fotoğrafa ne dersin?”

Evet, başımı sallıyorum, ikimizin yan yana bir fotoğrafını nasıl çocukça istediğimi kabullenerek.

“Çektiririz. Stüdyo Lené’ye gider, çektiririz, sen istediğim şeyi getirir...”

Adil bir değiş tokuş. Adil bir alışveriş. Bir şey almanın karşılığında bir şey vereceğim. Bu oyuna daha önce de oynamıştım, diye düşünüyorum.

“Lütfen Bee. Sadece bir hafta, Pazar’dan Pazar’a kadar ve sonra alıp götürebilir...”

Bütün istediğim ve bütün duyduğum: “Fotoğraf”, bizim fotoğrafımız. Tatlı Pazar Adamı’nın ağzından bal damlıyor ve ben de onun bal arısıyım, ne de olsa. Onunla olmak, tatlının yalnızca dille hissedilen bir lezzet olmadığını hatırlatıyor bana. Bütün vücudum tatlı hissedebilir. Tatlı Pazar Adamı nabzımı hızlandırıyor ve ben bedenlerimiz artık bir değilken bile o uyanık halde kalıyorum. Bu şehrin göğünün engin mavilerine yükselmekte özgür bir bedeni var ve hayal kurduğunda beni de yanında götürüyor. Ciğerlerimi nefesleri ve iç çekişleriyle dolduruyor. Ben ona yemek pişiriyorum, o beni doyuruyor. İlişkimizin doğası bu.

Kimonosu ve tespih kolyesiyle stüdyo kapısının önünde dikilmiş bekliyor GertrudeStein. Bayan Toklas’ı beklediğini düşünüyorum, bu fotoğrafa baktığımda. GertrudeStein’in saçları gür ve bu fotoğrafta sıklaşıp gürleşmeye devam ediyor. Belli belirsiz bir gülüş yanaklarındaki gamzeleri derinleştirerek yüzünü beziyor. Beni hatırla, diyen bir gülümseme bu. Pek emir gibi değil, daha çok bilgece bir öğüt, kazanacak at konusunda bir tüyo gibi. Madamım fo-

toğraf makinesine öyle bir dikkatle bakıyor ki “*Ailenin dahisi benim.*” dediği anı ölümsüzleştirmek için fotoğraf makinesinin kapağını kendi iradesiyle açıp kapatmıştır gibi geliyor bana. Bu Madamlarımın aynı sebeple paylaşmaya gönülsüz oldukları bir andır. Fakat zaten Madamım ve Madamım neyi ortaya döküp neyi sıkı sıkıya koyunlarında saklayacakları konusunda daima biraz dengesiz davranmışlardır. Bu fotoğrafı, örneğin, Bayan Toklas’ın daktilosu ve GertrudeStein’in defterleri ve kâğıtlarıyla birlikte dolapta tutmayı yeğliyorlar. Dolabın arkasına dayalı fotoğrafta GertrudeStein ellerini göğüslerinin önünde kavuşturmuş; çözölmeyi bekleyen bir düğüm gibi. Bayan Toklas tarafından, zannediyorum. GertrudeStein’in kimonosunun yeni yere değıyor ve fotoğrafın beyaz çerçevesinde kayboluyor. Oradan, giysisinin eteğinden ona tutunuyor ve Madamıma soruyorum, “Siz de aynısını yapar mıydınız?” Bayan Toklas, biliyorum ki, “Evet!” cevabı verecektir. GertrudeStein asla böyle ikilemlerle karşılaşmaz. Orada durur ve bekler; sabırla değıl, kendinden emin bir şekilde, haklı olarak kendisine ait olduğunu bildiğı şeyi. GertrudeStein sevgi ve şefkat bekler, asla göstermez. Bu Bayan Toklas’ın işidir.

Dolabın önünde, Madamlarım gece sarılıp yattıklarında Fleurus Sokağı 27’ye egemen olan sessizliğin içinde duruyorum. Dolaptan, bana küçük, önemsiz, hatta unutulabilir olduğunu söyleyen ince bir defter aldım. Defteri, Tatlı Pazar Adamı’nın öğütlediğı gibi, dizinin ortasından almadım, ama en tepeden de değıl. Bayan Toklas’ın biriken defterlerin üzerinden başparmağıyla geçtiğini gördüğüm yerden güvenli bir uzaklıkta. Defterlerin kenarlarının parmağının düzgün tümseğı üzerinde kayışı beklentiyle ürpertiyor Bayan Toklas’ı; daha sonra çaresizlik olarak hatırlayacağı bir duygu bırakıyor içinde.

Dolabı kapatıyorum, ama kimonosu içinde pek hoş görünen GertrudeStein'a iyi geceler dilemeden yapmıyorum bunu. Odama dönüyorum, kapımı kapatıyorum ve defteri açıyorum. İçinde kesintisiz bir sözcükler silsilesi görüyorum. İçlerinde biliyor, tanıyor olabileceklerimi arıyorum geçen kalabalığın bulanıklığı içinde bir kardeşin yüzünü arar gibi. Yok, tanıdık hiçbir şey yok, diye düşünüyorum. Sonra "lütfen" sözcüğünü görüyorum –Tatlı Pazar Adamı'nın bana öğrettiği birkaç İngilizce sözcükten biri bu –sonra yeniden görüyorum. Sayfayı çeviriyorum ve "lütfen" orada da var.

"Lütfen" bir soru olabilir: "İzin verir misin?"

Ve bir cevap: "Elbette."

"Lütfetmek" haliyle fiil de olabilir, bütün odalarda sana eşlik eden çabasız bir edim.

"Lütfen," bir yalvarış aynı zamanda, Tatlı Pazar Adamı'nın ben-den istediği bir iyilik.

İşaret parmağım "lütfen"den, "lütfen"e atlıyor. Burada... bir soru. Şurada... bir cevap. Orada... bir eylem ve şurada da... bir yalvarış. Belki de yalnızca benim bulabileceğim bir olay örgüsü izliyorum, fakat bir an için kendi kendime, Tatlı Pazar Adamı gibi ben de Madamımın yazdıklarını okuyorum diyorum. Sayfayı çeviriyorum ve orada "Bin" sözcüğünü görüyorum. Madamlarımın adımı yazma şekillerini tanıyorum. Amerikanca adımın ilerleyen sayfalarda tekrar tekrar yazıldığını görüyorum. Her gördüğümde, kendimi boğulurken görüyormuşum duygusuyla eziliyorum. Oradaki... benim, diye düşünüyorum. Buradaki... yine benim. Dört bir yanıma çözülmeyen sürekli bir iple suyun üstünde tutulan yabancılar sarmış. Benim hiçbir şekilde tutunamadığımı bir ip bu. GertrudeStein biliyor ve buna rağmen beni oraya attı, diye düşünüyorum.

Size bana bu şekilde davranma izni vermedim, Madam. Ben sizi yedirmek için burada bulunuyorum, size yem olmak için değil. O tür hizmetler için daha fazla para isterim, Madam. Bana yalnızca zamanım için para ödüyorsunuz. Hikâyem, Madam, benimdir. Onu anlatmaya, süslemeye ya da saklamaya yalnızca benim hakkım var.

Al, Tatlı Pazar Adamı, al bakalım. Bu defter Madamıma ait olabilir, ama hikâye, o bana ait. Bak, her yerinde benim adım var. Burada, burada ve burada. Gözlerin, mürekkeplenmiş sayfaların üzerinden kayan parmağımı izliyor. “Endişelenme Bee.” diye beni rahatlatıyor. Hikâye, *benim* hikâyem, sevecen, heyecanlı, hatta kahramanca olabilirmiş, öyle diyorsun. Madamımın defterini masanın çekmece-sine koyuyorsun. Çekmeceyi kilitleyip anahtarını beline takıyorsun. “Gelecek Pazar içindekileri sana anlatacağım. Şimdi gitmeliyiz, aksi halde randevumuza geç kalacağız.” diyorsun yeniden gülümseyerek. Benimle birlikte bir fotoğrafın, diye düşünüyorum. Kapanan çekme-cenin sesi, ahşaba çarpan ahşabın pes sesi, kilidin keskin çıt sesi bizi Odéon Sokağı’nda takip ediyor. Güneş parlıyor ve ben parıltısının içinde kaybolmuş gibiyim. Gözlerimi kapatıyorum ve bütün görebildiğim Madamımın bana gülümseyerek bakan yüzü.

GertrudeStein’in kimonolu bu fotoğrafı çekildikten sonra, artık konuşmamayı yeğlediklerinden, Leo kızkardeşine bir not yazmış ve Bayan Toklas’ı onu kendisinden çalmakla itham etmişti. Bayan Toklas bunu okuyunca, gülmüş ve şu cevabı yazmıştı: “Kızkardeşiniz kendisini bana gönüllü olarak verdi.”

Ne kadar doğru, diye düşünüyorum. Bir armağan yahut bir hırsızlık mı olduğu, kalemi kimin tuttuğuna bağlı.

20

Şubat güneşi kendini sunuyor şehre, Parisliler ender bulunan bu değerli varlığı avuç avuç havada kapışıyor. Luxemburg Bahçesi'ni dolduruyor, ışık kümelerinde teselli buluyorlar. Erimiş tereyağı gölcükleri gibi, diye düşünüyorum. Kestane ağaçları çıplak kalalı aylar oldu. O kadar çok sayıda ağacı dizi halinde, tepetaklak olmuş, yaprakları yerin derinliklerinde, kökleri rüzgârda dalgalanırken görmek beni hâlâ şaşırtıyor. Jimnastikçilerin, akrobatların, korkarım, yalnızca benim gördüğüm temsilleri. Kendimi kuşburnu çalılarını ararken buluyorum. Hâlâ duruyor olmaları duygulandırıyor beni, renklerini yitirmiş bir kentteki dirençli renk küreleri. Alçak dalların üzerinden parmağım ile geçiyorum. Parmaklarım yüzeyin altındaki şişkinliği, hayatın sürekliliğinin işareti yumruları hissediyor. Bir kış bahçesi bu şehrin bana verdiği bir armağan, kovanda bal, fırtınalı bir denizde mercan. Onu görmek için dayanmam gerek. Yanımdan koşarak çocuklar geçiyor. Arkalarından, gözleri görevlerinde, dillerinde dedikodu, dadıları gidiyor. Hızlı adımlarının etkisiyle çan şekilli şapkaları salınan genç kadınlar kol kola, yürüyerek önümden geçiyor. Öğrencidirler, sanıyorum. Tezgahtar olmak için gözleri fazla sürmeli. Turistler, belki Amerikalı, başlarında güzel, mavi bir palto giymiş çarpık gülüslü Fransız rehberleriyle geçiyorlar dizi halinde. Oturan tek

ahmak benim. Şubat'ta banklara oturmak için yarışan yok. Bu bahçenin, soğukça azaltılan bir başka faydası.

Kış mevsimi beni bu ülkenin kıyılarında intikamcı zengin bir dul gibi bekledi, öfkeli ve soğuk. Hayatımın ilk yirmi yılı boyunca varlığını görmezden geldiğimi, onu asla kemiklerimde hissetmediğimi, öğlen güneşinin bunalttığı sıcak günlerde onu asla özlemediğimi unutmama kesinlikle izin vermiyor. Başlangıçta sırf sabır ve güzellikten ibaretti, kendisini renklere bürümüş, sonbahar yapraklarının arasına saklamıştı. İlk öpücüğünü üflediğinde, birkaç güne kalmadan beni ağlatacağından hiç şüphe etmeden, kollarımı alabildiğine açıp sevinçle karşıladım onu.

Doğduğumda, sıcak dolgun dudaklarını yalamış ve beni kucaklamıştı. Daha annem beni kollarına alamadan, onun kokusunu duymuştum. Daha annemin sütünü emmeden, meme uçlarındaki tuzun tadını almıştım. Bunu kendi kendime söylüyorum, beni güvende tutacak bir dua, sarınıp ısınacak bir şey gibi tekrarlıyorum. Paltolar asla benim için yeterince kalın değil. İki tane giymeyi deneyebirdim ama yalnızca bir paltom var. Ayrıca rüzgâr ilave yün katmanlarını kamçıluyacaktı sadece ve ben üç tane olsa keşke diyecektim. Bu şehirde yalnızca kışın kaybolabiliyorum. Bugün bu şehirde kayboldum. Dondurucu soğuk en karamsar duygularımı yoğunlaştırıyor, eksikliğini çektiklerimi büyütüyor. Kar bende uyuma isteği uyandırıyor; yatağında değil, kalabalık bulvarların köşelerinde, yan sokaklarda, işlek dükkânların tentelerinin altında, bedenim, lütfen, yeter artık, dediğinde her neredeysem, orada. Bu arzu bazen öylesine güçlü ki Madamlarımın dairesine mücadeleden yorgun düşmüş dönüyorum. Her zaman zafer benim olmuyor. Bazen koca günü bir park bankında put gibi oturarak geçiriyorum, öyle ki güvercinler

ayakkabımın cilasında kendilerini inceliyor. Ne kadar zamandır orada olduğumu sadece bedenimdeki uyuşukluktan, kanımın kollarım ve bacaklarımda iğneler batırarak ilerlemek için aldığı zamandan anlayabiliyorum.

Bugün soğğun beni çivilediği bu bankın bulunduğu yere çıkan merdivenlerde oynayan çocukları seyrediyorum. İlk kocaman gözlü bir kızın çocukların çemberinden çıkıp merdivenlerden yürüdüğü dikkatimi çekiyor. Yoldan çıkıp doğruca ağaçlara yöneliyor. Ağaçların altına varınca, eldivenli elleriyle karı kazmaya başlıyor. Üzerinde hâlâ kahverengi bir yaprak olan kol uzunluğunda ince bir dal alıyor. Merdivenlerden aşağı koşuyor ve çocuk halkası açılıyor ve sıkı giydirilmiş gövdeleri, ortasında hiç ummadığım trajedinin yaşadığı bir yarım daire oluşturuyor.

Artık görüş açımı kapatan tek kişi olan kocaman gözlü kız yaprağı kopartıp dalı bir kenara fırlatıyor. Çömeliyor ve yaprakla göremediğim bir şeyi yelpazelemeye başlıyor. Bedenim öne doğru eğiliyor ve gözlerim belli belirsiz hareket eden bir griliğe odaklanıyor. Bir güvercin, sıradan, şehir grisi bir güvercin kızın siyah botlarının arasında sendeliyor ve kanatlarını açmaya çalışıyor. Sağ kanadı gösterişle bembeyaz açılıyor. Sol kanadı yarı yolda gri ve kırık, düşüyor. Kuş ileriye doğru yürüyor ve kırık sol kanadının üzerine düşüyor. Çocuklar heyecanlanırken, orada öylece duruyor. Bir oğlan gülüyor ve parmağını uzatıyor. Kocaman gözlü kız hâlâ yelpazeliyor ama artık çömelmiş değil. Şimdi gelip geçen çocuklar da duruyor. Dadıları çekiştirip ölen bir şeye baktıkları için azarlıyor onları. Küçük izleyici kitlesi azalıp çoğalıyor, fakat hepsi güvercinle aralarında taştan geniş bir halka kalacak şekilde duruyor. Böyle şeylerle aralarında yeterli bir mesafe olması gerek, hepsinin sahip

olduğu bir içgüdü bu, kocaman gözlü kız ve parmağını uzatan oğlan hariç. Kız şimdi yine dizlerinin üzerinde yelpazeliyor. Yüzünü eğmiş, neredeyse güvercinin bir kalkıp bir düşen, taşın soğuk yüzeyine her çarptığında sarsılan başına değiyor. Kız geri çekiliyor, vahşi bir şeye saygı göstererek, kendi içindeki bir şeye boyun eğerek. Kuş yeniden ayaklarının üzerine yuvarlanarak karşılık veriyor. Başı sakın bir şarkının ritmiyle sallanarak bir basamak aşağı atlıyor ve yeniden kanatlarını açmaya yelteniyor.

Bembeyaz açılan bir kanat, gri bir kırıklık.

Bembeyaz açılan bir kanat, gri bir kırıklık.

Şimdi yetişkinler de duruyor. Manzara herkesin ilgisini çekmeye başladı. Mahrem bir şey olan ölüm, Şubat güneşinin altında kendisini söyle bir gösteriyor. Kırışmış ve endişeli yüzler çocuklara ve güvercine bakıyor. Yakında, bir adam ve bir kadın fısıldaşıyor. Fransızca konuşmadıklarını sanıyorum. Çünkü kadının ayakkabıları fazla rahat. Hiçbir Parisli kadın bu kadar süssüz ve yere bu kadar yakın durmaz. Kadın önünde duranların omuzlarına dokunarak, önünde elindeki dal yüzünden doğal erişim mesafesi abartılı şekilde uzamış parmağını uzatan oğlan dışında kimse kalmayınca kadar ilerliyor. Uçmaya dair bütün anılarını yitirmiş kuşa eğiliyor kadın. Kuş, kıvrılmış bacağının üzerinde, yalnızca bir taş olduğunu anlayamadığı bir yumurtayı ısıtıyor. Kadın eldivenlerini çıkartıyor. Bu hareket zamanı durduruyor. Dünya küçülüyor ve dönen yüzeyine yalnızca kadınla kuşun gölgeleri düşüyor. Gözlerimi kapatıyorum ama kapalı tutamıyorum, bu kış gününde bir başka yararsız çırpınma.

Kadın güvercini avuçlarına alıyor ve doğruluyor; çamaşırcı bir kadının pençe pençe kızarmış elleri bunlar. Beklenen direnç, kuşun özgürlük mücadelesi, özgürlük asla gelmiyor. Merdivenlerden, gü-

vercini alttaki kar katmanına bir sunu gibi başının hizasında taşıyarak iniyor. Karın eridiği bir toprak parçasının üzerine koyuyor. Elleri hâlâ güvercini tutmaya, gelecek olana karşı sakinleştirmeye, bir daha güneşin hiç yapamayacağı şekilde ısıtmaya devam ediyor. Topluluk kadını merdivenlerden aşağı takip ediyor ve ben oturduğum yerden, vücutlarının kuşkuyla konuştuğunu görebiliyorum. Sırtlar bir o yana bir bu yana dönüyor. Başlar küçük daireler oluşturuyor, sonra dalgalı hatlar halinde dönüyor. Görebiliyorum, acaba kadının kapalı avuçları son ayini gerçekleştirdi mi, artık günü bitirebilir, küçük bir ölüme kaptırdıkları dakikaları geri isteyebilirler mi, kuşkudalar. Kocaman gözlü kızın elinde hâlâ o yaprak var, önündeki havayı yelpazeliyor. Parmağını uzatan oğlan, yanında iki küçük oğlanla dikiliyor. Dersler çıkartılıyor. Gaddarlık birinden ötekine geçiyor o kadar da gizli olmayan bir anlaşmayla.

Birden şapkaların ve paltoların hareketlendiğini görüyorum. Çocuklar hızla uzaklaştırılıyor, küçük elleri ağızlarını, daha büyük eller gözlerini kapatıyor. Sıradan, şehir grisi güvercin yine görüş açım- da. Ölümden beter bir manzara yaratarak uçmaya çalışıyor. Kırık sol kanadıyla bütün yapabildiği karın üzerinde sekmek. Yakındaki çit çalılarına doğru uçuyor ve bedenini dolaşık dalların arasına atıyor. Tüyleri dikenlere ve başka tuhaf küçük çıkıntılara takılıyor ve utanç verici şekillerde yükselip açılıyor. Güvercin çiti sallayan, titreten, canlıymış gibi şaşırtan bir güçle kanatlarını çırpıyor. Yeniden karın üzerine, yere düşüyor. Kuşun sakince, kararlaştırıldığı gibi ölmeyi reddetmesi, toplananların gözünde iradi ve nankörce bir edim. Hoşnutsuzluklarını, dikkatlerini başka yere yönelterek gösteriyorlar; irkilerek kapanan bir el gibi. Kuş yeniden dalların arasına uçuyor, kafası karışmış ve yorgun.

Gözlerimi kapatıyorum, yararsız bir çırpınış. Yeniden açıyorum dünyanın öte ucunda seni görüyorum. Ateşin dudaklarını araladığını duyuyorum. Ürpertilerini, renksiz kederlerin omurgandan aşağı koştuklarını hissediyorum. Gece boyu seni tertemiz yıkamış terinin kokusunu alıyorum.

Elleri pençe pençe kızarık kadın geriye kalan tek kişi. Hiç kimse umarsızlığa bunca yakın olmayı istemiyor. Hava umarsızlığa kesmiş. Doğal olarak istilacı, küflü odalar ve boş evler gibi rutubet kokuyor, keskin ve yakıcı bir tat bırakıyor dilde. Kadının bilmesi gerek. Eteğinin dikişlerine bulaşmış, paltosunun astarına dikilmiş bir şekilde umarsızlığı yanında taşıyor. Kuşu inceliyor ve göstergeleri tanıyor, kendi kabillesinin gizli işaretlerini ve ölmesinin zaman alacağını biliyor. Güvercini kızarmış ellerine alıp hızla sararak merdivenlerden çıkıyor. Beni geçip kocaman gözlü kızın kazıp dalı çıkardığı yere, ağaçların altına gidiyor ve kuşu oraya bırakıyor. Kadın bana bakıyor, bakışlarımızla birbirimize söz veriyoruz. Günü geldiğinde biri de benim için aynısını yapacak, dediğini hayal ediyorum. Hiçbir veda sözü etmeden yanımdan ayrılıyor.

“*Ça suffit!*” diye bağıriyorum yeniden üst basamaklarda birikmeye başlayan çocuklara. “Bu kadarı yeter! Bu kadarı yeter! Bu kadarı yeter! Bu kadarı yeter!” Zar zor anlaşılır Fransızcam onları güldürüyor, deli miyim acaba diye meraklanmalarına yol açıyor. Düşünceleri uzun sürmüyor. Deli olduğuma karar veriyorlar. Beni çekilen güneş karşısında son kozunu oynayan bir bahçenin kıyısındaki bu bankta bırakarak kaçıp gidiyorlar. Güvercinin bedenini bir kar yığına çarptığını duyuyorum. Her çabası, kışın yapışkan buz kristallerinin istenmeyen mücevherler gibi bağlanıp kanadını daha da ağırlaştırmasına neden oluyor. Karın hafif çıtırtısı beni ağlatıyor. Bütün sesler kesilene kadar oturacağım burada.

En güzel *áo dàini* giymişsin, biliyorum. Onu aldığında daha on sekiz yaşındaydın. Gri genç bir kadına yaraşan bir renk değil. Ama grirenkli olmasını istedin, çünkü o zaman bile gerçekçiydin, yaşlanıp grilerin yaraşacağı yaşı geleceğini, saçların beyazladığında hâlâ gri giyeceğini biliyordun. Elbiseyi üzerine geçiriyorsun ve elinde olmadan üzerinden sarktığını fark ediyorsun. Memelerin İhtiyar'ın onları ilk gördüğü zamanki hallerinden bile küçük. Karnın dört oğul ve bir kocanın yara izlerini taşıyor. Ben gideli beri hiç kimsenin dokunmadığı şekilde dokunuyorsun yüzüne. Yanında olduğumu, kendine ait sayabildiğin bir şey olan bu elbiseyi giymeye ihtiyacın olduğunu bildiğimi bilerek, gülümsüyorsun. Elinden tutup seni onun evinin kapısından çıkardığımı biliyorsun. İpek; onun senden çaldığı yumuşaklık, bedeninin üzerinden akıyor. Doğduğum şehirde, birbirimize verdiğimiz sözü yerine getiriyorsun. Mutfak zemininde ölmeyeceğimize yemin ettik. Onun çatısının altında ölmeyeceğimize yemin ettik.

21

“Bee, Steinlar gitme planları yapıyorlar.”

Tatlı Pazar Adamı, elbette biliyorum, nereye ve neden gitmeyi planladıklarını. Fakat senin çoktan bildiğine inanamıyorum. Uğradığım hayal kırıklığı balık kılçığı gibi boğazıma takılıyor. Bu bilgi kırıntısını bir aydır saklıyordum. Sana bu gecenin ilerleyen saatlerinde söyleyecektim.

Evet, duydukların doğru. Madamlarım New York şehrinin Algonquin Otelinden telgraflar aldılar. Telgraflar Algonquin Otelinin daima “İstiridy” ve “şamama” temin edeceğini garanti ediyor. Bu iki sözcüğü ezberledim ki unutmayayım ve şimdi onları sana tekrarlar-ken, sen her zamanki gibi gülümsüyorsun. Tonlamamı değiştirerek ve düzleştirerek elimden geldiğince düzgün, defalarca tekrarlıyorum; AYstiridy, İysitirdye, şeMEma ve böylece sürüp gidiyor ta ki sen sözcükleri tanıyana kadar. “İstiridy”yi Fransızcaya çevirmek senin için çok kolay ama “şamama” konusunda zorlanıyorsun. Bana şamamanın bir kavun olduğunu anlatıyorsun, fakat Fransızca’da tam bir karşılığı olup olmadığından emin değilsin. Kitaplarına ve sözlüklerine bakarak biraz zaman harcaman gerektiğini söylüyorsun. Sana bakıp omuz silkiyorum. Dürüst olmak gerekirse, bu gayretinin sebebini anlamıyorum. Sözcüklerin, Tatlı Pazar adamı, bütün dillerde ikizleri yoktur. Bazen sadece uzak kuzenleri vardır ve bazen akraba

bile değilmiş gibi yaparlar. En azından bunun ailesini tanıyoruz: Kavun. Ben, o halde, şamamanın iek gibi kokan bir meyve olduğunu, katı mı sıvı mı olduğuna karar verememiş bir dokusu olduğunu; suyunun, tuketen şanslı bedeni serinlettiiğini biliyorum. şamamanın diğer özelliklerine gelince, onları hayal etmek zorunda kalacağım.

Madamlarım Algonquin'in menüsünü Ocak ayında postayla aldılar, seyahat hazırlıkları başlamadan kısa süre sonra. Aslında, seyahat hazırlıklarının otelin menüsü gelinceye ve uygun olduğu yargısına varılncaya kadar başlamadığını söylemem daha doğru olabilir. GertrudeStein bütün maddeleri tek tek yüksek sesle okurken, Bayan Toklas arada bir yorum yaptı. Bense bir Amerikan otelinin menüsünde bu kadar çok Fransız yemeği olduğunu duyarak şaşırdım şahsen: *Canapés, meunières, paupiettes, glacées** Yemek odasıyla mutfak arasında gidip gelerek Madamlarımın akşam yemeğinden kalanları toplarken bu sözleri duymak beni rahatlatıyor. Bekleneceęi gibi, bazı yemekler de vardı ki, muhtemelen Amerikan yemekleri, tanımadım. Okuma bittiğinde Bayan Toklas etkilenmiş, hatta biraz gururlu görünüyordu. GertrudeStein'in ise sadece rahatlamış bir hali vardı. İki çeşidin, menüde ilgisini yalnızca onların çektiği açıkça belli iki çeşidin, yerini tespit etmişti. O zamandan bu yana geçen aylar boyunca, Fleurus Sokağı'ndakiler olarak Amerika'nın her yerindeki otellerden daha pek çok menü aldık. Her biri için aynı yüksek sesle okuma gerçekleşti. Mevsim nedeniyle olduğunu tahmin ettiğim bir şekilde istiridye ve şamamalar yüksek sesle okunmadıkları yahut okunsalar bile muğlak yahut başka yerlere atıf yapan ifadelerin kullanılmış olduğu durumlarda, Bayan Toklas telgraflar çekiyor ve endişeyle cevaplarını bekliyor, hummalı bir haberleşme başlıyordu. Yine de, GertrudeS-

* Sıra sıyla; kanepeler, ezmeler, et sarmalar, dondurmalar. - .n

tein çoğunlukla her sözcükten sonra görülür bir zevkle iç geçirerek, “istiridye” ve “şamama” sözcüklerini okuyor ve bu okumalara eşlik eden gerilim odayı terk ediyordu.

Kabuklarından birinin üzerinde konulmuş istiridyeler ve taze şamamaların, GertrudeStein’in bir konferans vermeden önce tek yiyebildiği şeyler olan bu yiyeceklerin ikisinin de kırılmış buz üzerinde servis edildiğini anlatıyorsun bana.

“Konferans mı? Ama ben Madamımın kitapları yazdığını sanıyordum.”

“Yazıyor. Sonra da onlar hakkında konferanslar veriyor.”

“Ya.”

Sana şimdiye kadar çok abartılı görünen bir söylenti işitmişsin GertrudeStein hakkında. Bütün Cumartesi çaylarında, konferanslardan önce gergin olduğu ve bu abide gibi kadının bayılmamak için oturmak zorunda kaldığı fısıldanmış. Sen iridolog olmana ve iç organlarla özellikle ilgilenmemene rağmen, asabi bir midenin hassas bir organ olduğunu biliyorsun. O yüzden, kendin olağan bir günde bile çiğ istrydye ve soğuk şamamalardan oluşan bir yemeği midende tutmakta güçlük çekeceğini düşünsen bile, bu iki yiyeceğin güzel renklerinin GertrudeStein üzerinde nasıl sakinleştirici bir etki yapabileceğini kesinlikle anlıyorsun.

GertrudeStein’ı Madamımın özgüvenini sarsabilecek kadar müthiş insanlardan oluşan bir dinleyici kitlesinin karşısında hayal etmeye çalışarak, “Konferansa başlamadan önce,” diyorum,

“Steinlar işte bu yüzden Ekim’de Amerika’ya dönüyorlar.”

“Sen nereden biliyorsun?” diye soruyorum.

“Gazetelerde okuyorum.”

Gazetelerin Madamımın konferans öncesi menüsünü bilmeleri yüzünde büyük bir şaşkınlık ifadesine yol açıyor ve sen gülümsüyorsun.

“Ah, o mu? Endişelenme, istiridye ve şamamaları yalnızca ikimiz biliyoruz,” diye temin ediyorsun beni.

“Şşşşt, beyler, lütfen hareketsiz durun ve tam karşıya bakın,” diyor fotoğrafçı Lené.

İkimiz de derin birer nefes alıyor ve kıpırdamadan flaşın beyaz ışığını bekliyoruz. Okyanusun ortasında, geceyarısı, yıldızlar, inan bana asla bu kadar parlak değiller.

“Gelecek Cumartesi gelin beyler, ben burada olacağım, fotoğrafınız da.” diyor fotoğrafçı Lené, fişi sana verirken. Mavi kağıdı ikiye katlıyor ve paltonun cebine koyuyorsun.

“Yalnızca yedi gün.” diyorum kendi kendime.

Odéon Sokağı'na döndüğümüz zaman, nergislerin kokusu, çatı katının pencerelerine saçılan gün ışığı, Buda sobanın sıcak ve dolu karnı, hepsi bana bunun oynamaya değer bir kumar olduğunu söylüyor. Bir haftalık kaygı karşılığında, bir haftalık bekleyiş, yeterince adil bir alışveriş diye düşünüyorum. Bilge prensim için her şeyi yaparım, diye düşünüyorum. Gerçekten, seni bu rolde düşünmememe imkân var mı? Madamımın kitaplarına gösterdiğin ilgi üstünlüğü değil. Defterlerindeki yazıları inceleme isteğinin amacı kesinlikle akademik. O ve Bayan Toklas hakkındaki gerçekleri derleme yeteneğinin son zamanlarda benimkine yaklaştı.

Pudra şekeri, kraker kırıntısı, tuz. Bu şehrin sokaklarında kısa bir yürüyüş yapsam, bunlarla kaplanırım. Ben şair filan değilim, o yüzden kardan zevk almadığım, karı sevmediğim için beni bağışla. Memle-

kette, Genel Vali'nin evinde, şoför bize karın en beyaz güvercinin en yumuşak tüyü gibi olduğunu, kar taneciklerinin bütün güzel Fransız kızlarının şapkalarında bulunan çiçekler gibi birbirlerine sokulduğunu söylemişti. Karın yüzüne dokunuşunu bir öpücük gibi hissettiğini anlatmıştı. Şimdi yalnızca *hatıraların* konuştuğunu, göz göre göre uydurduğunu, çünkü şoförün de hepimiz gibi buna inanmak istediğini biliyorum. Saygon güneşi dudaklarımızı çatlatıp yumuşak birer meyve gibi yardığında, çok uzaklardan bile olsa bir öpücük vaadi, günlerin sonsuz geçidini atlatmamıza yardım edebilirdi. Doğrusu, ben yağmuru daima tercih etmişimdir. Bunun mesleğimle pek az ilgisi var. Aşçılar, şairlerin aksine, hava durumundan etkilenmezler. En başından itibaren, Şef Yardımcısı Anh Minh'e bakılırsa, en iyi aşçılar aşırı sıcak, acı soğuğu kendi lehlerine nasıl kullanacaklarını bilirler. Güneşi alır, meyvelerin yahut hayvanların etini ağız sulandıran lokmalara dönüştürürler. Soğuktan tırnakları morardığında bile, buzun belirmesinin etin kurtsuz yahut tuz katmanına bulanmadan gelmesi demek olduğunu unutmazlar. Yağmura gelince, mayanın daha yavaş köpürebileceği ve yumurtanın birkaç gün içinde bozulacağı anlamına gelir. Benim yağmura düşkünlüğümün mutfakla ilgili sonuçlarıyla ilgisi yok. Ben de bütün kardeşlerim gibi, sağanak yağmurda ana rahmine düştüm. Yağmur mevsimi boyunca yapacak başka ne vardı ki? Kahretsin, öyle sanıyorum ki Saygon'daki herkes çatılarda alem yapan, oluklardan sinsi sinsi ilerleyen su sesinin eşliğinde düşmüştür ana rahmine. Bu şehirdeyse, nasıl desem, bugün Paris'te ana rahmine düşen herkesin payına otomobil kornaları ve kilise çanları düşecektir, çünkü kar yağışı bu şehrin sürüp giden gevezeliğine herhangi bir katkıda bulunmaz. Şubat'ta sessizce –kasvetle demek abartı olmaz– yağan kar benim açımdan en acımasız. Zarafet numaraları, mağrur

burgaçlar, dantelsi konfetiler filan yoktur. Gök yarılr ve kraker tozu, pudra şekeri, tuz dökülür. Tam böyle düşünürüm. Ne şiirseldir ne derunî, berbat havadan ve o gün dükkânlar kapanmadan dışarı çıkmak zorunda olduğumdan daha dünyevi bir şey yoktur. Kahvaltı servisi yapıldı. Basket ve P  p   ciğerle dolduruldu. Madamlarının    len yemeğine daha saatler var. GertrudeStein ve Bayan Toklas hava durumu yüzünden bugün evdeler ve ayrıca ilerleyen saatlerde fotoğrafçılar çaya bekleniyor. Kara yakılan bir ağıt ve tropikal yağmura yapılan serenat Fleurus Sokağı'nın Pazartesi ritmini kesintiye uğrattı. Fakat kader kulak veriyor. Daha da kötüsü melankolik bir mırıldanmayı, memleket özlemiyle karıştırıyor. Memleket özlemi geçmişi ulular. Bense yalnızca esef ediyorum geçmişi.

"Thin Bin, *bu* senin için."

Başımı buzla kaplı pencereden çeviriyorum ve kalbim duruyor. Bu kadar çabuk mu, diye düşünüyorum. Yalnızca bir gün oldu, Madamlarım. Yalnızca bir gün.

Bayan Toklas mutfak kapısının hemen içinde duruyor, GertrudeStein'in yanında. GertrudeStein'in bir eli eteğinin cebinde ve öteki eli Bayan Toklas'ın elindeki gümüş tepsiyi işaret ediyor. "Thin Bin, *bu* senin için." diye tekrarlıyor GertrudeStein.

Metro için tek yön bilet? İşten çıkarma tazminatı eksi kullanılmış bir defter parası? Bir sonraki Madam ve Mösyö için bir tavsiye mektubu? “Harika bir aşçı fakat kafayı bulduğunda biraz sakar ve bir kere de arakçılık yaptığı biliniyor. Saygılarımızla. Steinlar.” Her neyse, Madamlarım o tepside bana her ne sunuyorlarsa, en azından kanepeler olmadığını tahmin edebilirim. Onlarla olduğum bütün bu yıllar boyunca, ikisini bu şekilde bir arada hiç görmedim. Birincisi, Gertrude Stein ender olarak mutfağa gelirken Bayan Toklas’a eşlik

eder. Aralarında işbölümü vardır ve GertrudeStein'a düşen yarının mutfakla hiçbir ilgisi yoktur. İkinci olarak ev işleri söz konusu olduğunda, konuşmayı daima Bayan Toklas yapar. GertrudeStein bana ne kadar maaş ödendiğini bile bilmez. Tepsie gelince, bu ikisinin işten çıkarmalarda diğer Mösyö ve Madamlardan daha resmi olduklarını düşünebilirim ancak. Zamanlama klasiktir; kahvaltıdan sonra, öğlen yemeğinden önce. Bu uğursuz saatlerde, günün geri kalanına kıyasla çok daha fazla aşçı işten çıkartılır. Çoğu Madam ve Mösyö, gitmeme izin vermeden önce kahve içmeye ve tatlı bir şeyler yemeye ihtiyaç duyar. Pazartesi böyle işler için tercih edilen gündür. Madam ve Mösyöye yerimi dolduracak birini bulmaya yeterince zaman bırakır. Bu nedenle çoğu akşam yemeği daveti Perşembe – Cumartesi arasında yapılır. Haftanın başlangıcı işe alma ve işten çıkarmaların olağan akışına ayrılmıştır. Ayrıca bir de kar var elbette. Fırtınalı havalar Mösyö ve Madam'ı beni kapının önüne koyup kapıyı kilitlemeye teşvik ediyor gibidir. Bu defa olsun, işlemi hızlandırmaya hiç niyetim yok, o yüzden kasvetle direniyorum. Madamlarım, siz onu zaten gümüş tepsie koymuşsunuz. Bari birkaç adım atıp bana sunmak zahmetine de girin.

"Hırsız." diye tısladığını duyuyorum İhtiyar'ın, kulağımın dibinde.

Kapa çeneni, verdiğim şey bana aitti.

"Yalancı."

Ortak bir yanımız var, demek ki, İhtiyar.

GertrudeStein tepsiyi Bayan Toklas'ın elinden alıyor ve getirip elime tutuşturuyor. Bu sırada ben mutfaklarının zeminine çökmüş durumdayım. Hayatım çok hızlı akıyor ve yere yakın olmanın onu yavaşlatacağına inanıyorum. Hanımlarım benim arada bir dilimin

sürçmesine alışıklar. İlkini bunu diller arasındaki uçuruma, sonra içkinin verdiği sersemliğe yordular. Son zamanlarda benim gittikçe kötüleşen işitme duyuma veriyorlar ki bu da seslerinin yükselmesini ve en basit emirleri bile tekrarlamalarını açıklar.

“Hayır, hayır, işitmesi iyi. Sağır değil, sadece aptal.” diye haykırıyor İhtiyar, kulağıma.

Açıklama için teşekkürler, İhtiyar, korkarım Madamım ve Madamım seni duyamıyorlar, bu ezaya katlanan tek kişi benim.

“Thin Bin, *bunun* senin adın olduğunu sanıyoruz, öyle mi?” diye soruyor GertrudeStein, üçüncü kez.

Zarfa bakıyor ve evrensel “evet” cevabını başımı sallayarak veriyorum. GertrudeStein, adımın orada kulağa geldiğinden çok farklı göründüğünü biliyorum. Tonal diller genelde öyledir. Annemin sesinin kıvraklığını, iç çekişlerinin zarif notalarını alfabenizin harfleriyle ifade etmeye çalıştığınızı hayal edin bir. Hiç uğraşmayın GertrudeStein, Fransız bir Cizvit bunu asırlar önce yapmış zaten. Şimdi aramızda duran uyuşmazlıktan o sorumlu. Yine de sizi temin ederim ki doğduğum gün annemin bana verdiği ad *bu*. Ve şu da, şu köşedeki, Saygon’daki Genel Vali’nin evinde aşçı yardımcısı olan ağabeyimin adı.

Anh Minh’in köşeli yazısını görür görmez, hepimizin kemiklerinin içinde yaşayan, beyin tarafından çok çok yalnız olmak duygusu olarak kaydedilen soğukla titriyorum. Anh Minh’i aylardır düşünmedim, Madamlarım paltolarının cepleri ve otomobillerinin arka koltuğu kestanelerle dolu eve geldiklerinden beri. Anh Minh kestanenin Tanrı’nın ağzından gelen leziz kırıntılar olduğuna inanır. Fransız bir Tanrı elbette. Yahut Fransız bir aşçısı olan bir tanrı. Ne olursa olsun, bu armağandan hiç kimse onun kadar zevk almazdı diye

düşünmüştüm. Anh Minh en sevdiğim kardeşim. Bilmek için zarfa bakmam gerekmiyor. Dünyanın bu ya da o köşesinden, bana bir Anh Minh yazardı. Yıllar önce ona bir mektup yollamıştım, tam olarak söylemek gerekirse beş yıl. Kalabalık bir kafenin sigara dumanlı havasında yazılmış saçma sapan gözlemler, ön yargılı hesaplaşmalar ve sarhoş itiraflarıyla dolu bir mektuptu. Daha sessiz bir yeri tercih ederdim, ama etrafımı saran bedenler orayı ve beni sıcak tutuyorlardı. Dışarıda, o gece şehirdekiler tanrılarının oğlunun doğumunu kutluyorlardı. İçerideki kutlama, İhtiyar'ın diyeceği üzere, dinsizdi.

Suçu şoförde ara, İhtiyar. Buralardan bana ilk o söz etmişti. Şoförün uyarı niteliğindeki hikâyeleri, asla ziyaret etmediğini söylediği bütün bu işletmelere ilişkin gezi günlüğü, bu şehre gelmem için gerekli bir yol haritasıydı. Cebimde bozuk para olduğunda, o Noel gecesi olduğu gibi, bir kadeh kuvvetli içki alırım ve yavaş yavaş yudumlarım. Cebimde ellerim dışında bir şeyim yokken, kapının yanında benden bile yalnız birinin gelmesini beklerim. O gece Anh Minh'e küçük fakat şık bir *salon de thé*'de, mermer bir masada oturduğumu yazmıştım. Yalan söylemişim, çünkü eve yazdığım ilk mektubu atmasını istememişim. Aylar, sonra yıllar cevap alamadan geçince, kendime Anh Minh'in az sözcüklerle konuşan biri olduğunu hatırlatmak zorunda kaldım. Sözcükleri asla hep aynı kalan şeyler için heba etmezdi. Memlekette hiçbir şey, kesinlikle hiçbir şey değişmeyecekken, ne diye yazsın dedim kendi kendime. O Hâlâ Şef Yardımcısı Minh. Anh Hoàng şimdi bile ikinci sınıfta çalışıyor. Anh Tüng her gün matbaa mürekkebi yutuyor. İhtiyar'a gelince, o komünyon şarabının ardından rom içmeyi yeğliyor.

"Viêt-Nam'a dönmenin zamanı geldi." yazıyor Anh Minh. "Sana ne söylemiş olursa olsun, o bizim babamız ve yakında ölecek."

Ağabeyim, İhtiyar'ın felç geçirdiğini, sağ tarafının bütün hareket yeteneğini yitirdiğini ve artık yatağa bağlı olduğunu anlatarak devam ediyor. Demek doğru, diye düşünüyorum, İhtiyar'ın tanrısı adamı yere devirebiliyor. Fakat anlaşıldığına göre, tanrısı daha canını almamış. Evet, korkarım İhtiyar hâlâ capcanlı. Ölü olduğunu düşünmek benim için daha kolay olduysa, af dilerim. *Niobe*'deki ilk gecemden bu yana, ancak tabutunu emici kilin içine gömdükten, kendi defin törenimi yapmak için Peder Vincente'yi bir kenara ittikten sonra uyuyabiliyorum. Yoksa annemi nasıl arkamda bırakabilirdim? Annemin yanaklarını öpen dudaklarımı gözünüzün önüne getirin. Annemin gitmem gerekiyorsa gitmemi ama onun iyiliği için "Arkama bakmamamı" söyleyişini hayal edin. Sonra da onun bitişik odada nefes alıp verdiğini hayal edin. Ben edemiyorum, af dilerim.

"O bizim babamız." Anh Minh'in yazdıklarını tekrar tekrar okuyorum. Yalancı, diye düşünüyorum. Bu hikayenin kimin anlattığı biçimine inanmalıyım? Annemin, kısa bir süre için bile olsa bir sevgilisi olduğuna, onun annemin bilge prensi olduğuna, duldalarda anneme sarıldığına, annemi benimle, son oğluyla birlikte terk edip gittiğine mi? Yoksa, İhtiyar'ın babam olduğuna ve bir daha asla görmeyeceğim evinin kapısında durup içten içe öldüğümü görebilmek için bana yalan söylediğine mi? Et tırnaktan ayrılmaz derler, bilirsin, İhtiyar. Ama bizim durumumuzda sen denizleri inkarın ve kötülüğünle öyle pislettin ki İhtiyar, hiçbir gemi o sularda yol alıp beni sana geri getiremez. Ölüm günün gelip çattığında, inan bana, beyaz giymeyeceğim.

İhtiyar ister havada ister yerin altında nefes alıp versin. Benim için artık bir önemi yok. Annem en nihayet onu terk edecek cesareti buldu. Bunu bilmek için ağabeyimin mektubunda yazdıkları-

nın arasında okumama gerek yok. Bunu günlerdir biliyordum. Anh Minh'in mektubu yalnızca annemin gece ziyaretlerinin sebebini teyit etti. Luxemburg Bahçesi'nde birbirimize veda ettik. Şehir, bugün yaptığı gibi, beyaz bir manto giymişti. Annemin üzerinde gri áo dài vardı ve ben de iki kazağım ve yegâne paltoma sarınmıştım. Bir park bankında oturup, bütün hayatını birlikte geçiren insanların yaptığı gibi, havadan sudan konuştuk. Etrafımızdaki kar daha yeni erimeye başlıyordu ve annem soğuktan titriyordu. Doğan güneş onu alıp götürünceye kadar orada oturdum. Ziyaretleri, günün birinde onu görünceye kadar devam etti, ama o zaman tamamen uyanıktım. Kederimi hafifletmek umuduyla bir güvercin, ölmekte olan bir şehir yorgunu kuş donuna girmişti. Ölüm, inanın bana, asla ilkin sözcüklerle gelmez bize.

"Tanrı Má'ya kanatlar verdi." yazıyor Anh Minh. Her zamanki gibi az ve öz, diye düşünüyorum. Demek istediği, annemizin artık korkmadığıydı. Yıllarca dualarını ettikten sonra, aysız bir gecede uyamaya gitmiş ve ufukta parlayan cenneti görmüştü. İhtiyar'ın çatısının altından inancın en büyük armağanı olan bir kararla çıkmıştı. Kocası, o sahte peygamber gideceği yerde onu asla takip edemezdi. Dört oğluna gelince, eh, onlara kalmıştı bu. Bu son düşünceyle bedeni toprağa karıştı ve ruhu göklere yükseldi. Bembeyaz.

"Amin." yazıyor Anh Minh.

"Amin." diye yüksek sesle okuyorum.

Kendi sesimle irkilerek ağabeyimin yazdığı mektuptan başımı kaldırıyorum. Mutfak boş. Madamlarım uzun zaman önce gitmiş olmalılar. Stüdyodan sesler geldiğini duyuyorum. Burada hiç kimse yok, yalnızca fırın ve bakır tencereler.

22

Her zaman olduğu gibi içeriye kendim giriyorum. Cumartesi akşamları ne yaptığını bana asla anlatmıyor. Pazar günü çatı katına geldiğinde temiz, yeni tıraş olmuş ve ütülü temiz bir gömlek giymiş oluyor, bu yüzden ben de sormuyorum. Ne fark eder, diye soruyorum kendi kendime, şimdi burada benimle olduktan sonra. Sonra kısaca selamlaşıyor, birbirimize adlarımızla sesleniyoruz, bütün hafta söylemek için beklediğimiz şeyi söylüyoruz, vücutlarımız kayıp zamanı telafi etmenin yollarını buluyor. Ondan sonra benim için Tatlı Pazar resmen başlıyor. Bu sabah ellerim titriyor ve kahrolası anahtarlar yuvalarında sıkışıyor. Bütün hafta uyumadım. Kaygı ve beklentinin gürültülü müziği geceler boyu çaldı ve kalbim onun caz temposuna uyarak çarptı. Ya bu ya da Madamlarımın yan komşuları yeni bir gramofon aldılar ve gürültünün, hengâmenin, Basket ve P  p   gibi hiçbir yere gitmediğine inanmayı yeğliyorlar. Kesin olarak söylemem zor. Rahatsızlığın kaynağını kast ediyorum elbette, köpeklerin durumunu değil.

Basket ve Pépé , inanın bana, yakın bir gelecekte bir yere gidecek değiller. Madamım ve Madamım duydukları suçluluğu Majesteleri ve Taht Varisi için seyahat gereçleri edinerek azaltmaya çalışıyorlar. Onlara parlak metal çivili deri tasmalar aldılar, her birine ikişer tane;

Basket'e tasmaya uyan bir de palto. Pantolon yok, ne de olsa Basket bir köpek. Köpeklerin, aşırı şımartılanlarının bile, butlarını örtmesi gerekmiyor anlaşılan. Pépé 'ye gelince giysisiz daha iyi görünüyor ve Madamlarım da o da bunu biliyorlar. Neyse ki Madamlarım kafası bu tür hazırlıklarla fazlasıyla meşguldü de ellerimin titrediğini fark etmediler. Sürekli çaylarını dökmemi, porselenlerini kırmamı, çiçekli kırıklarıyla elimi kesmemi telefona alışık olmamama ve sürekli çalan telefonun beni delirtmesine yordular. Biz Fleurus Sokağı 27'dekilerin nihayet kendi telefonumuz var. GertrudeStein asla cevap vermiyor telefona. Evin santral memuresi Bayan Toklas. Başlangıçta Fransız usulünce, ahizeye "Allô!" diye bağıyordu. Şimdi yalnızca telefonu kaldırıyor ve nefes alıp veriyor. Karşı taraftaki sesin selam vermek yahut kendini tanıtmak hatasına düşmesini bekliyor. Eğer duyduğu şeyden hoşlanmazsa, telefonu kapatıyor. Ne açıklama, ne sahte mazeretler ne de başka benzeri bir şey. Yüz yüze insanlarla selamlaşırken, aynı şeyi gözleriyle yapıyor, öyleyse telefon hattında niye başka türlü davransın ki? GertrudeStein ahizenin yuvasına oturmasının donuk gürültüsünü duyunca kahkahayı basıyor. Bayan Toklas'ın arayana duyduğu hoşnutsuzluğu ahizeyi yerine ne kadar sert koyduğuyla belli ettiğini biliyoruz. Çok kullanışlı bir makine, diye düşünüyor Bayan Toklas.

Madamlarımın neşeleri son zamanlarda pek yerinde. Başları dönüyor. Telefonlar alıyorlar. Telgraflar alıyorlar. En güzeli de fotoğrafları çekiliyor. GertrudeStein yazı masasına oturmayalı haftalar oldu ve Bayan Toklas daktiloyu kullanmak için dolabı bir kez bile açmadı. Ben yine de evhamlanmaya devam ettim. Çünkü fotoğrafçılar, hizmetkârlardan bile daha meraklıdır. Tek fark, fotoğrafçıların bu müdahaleci sanatlarını Madamlarım odadayken icra

etmeleri. Sık sık GertrudeStein'in Bayan Toklas'ı, toplanan ekibi tatmin etmek için sürüp gittiğini tahmin ettiğim bir çabayla, birlikte geçirdikleri yılların bir anısını getirmeye yolladığını işitiyorum. Bayan Toklas, GertrudeStein'la birlikte yaşadığı hayattan müthiş gurur duyuyor, fakat o anı stüdyoda sergilenmiyorsa, bunun daima çok ikna edici bir sebebi vardır. Örneğin "La Argentina"yı ele alalım. Geçen Pazartesi, GertrudeStein kara göğüs gererek Madamlarımla çay içmeye gelmiş iki İspanyol fotoğrafçı görsün diye onu almaya gönderdi Bayan Toklas'ı. La Argentina bir Flamenko dansçısıdır, alabildiğine açılmış kırmızı fırfırlı dönen etekleriyle dans ederek yataklarının başında durduğu yerden her sabah ve gece Madamlarımı uyandırır. Adı La Argentina olmasına rağmen, Madamlarım onu Madrid'den almışlardır. Posterin arkasındaki etiket öyle diyor. Posterin ön tarafı ise, şey, posterin ön tarafı bazı kadınların tamamen giyinikken bile nasıl pornografik görünebileceklerinin çok iyi bir örneği. La Argentina'ya yeterince uzun süre bakarsam, neredeyse kokusunu duyabilirim. Madamlarımın yatağına uzandığımda eteklerinin yükseldiğini görmem boşuna değil. Bu son söylediğim, elbette, sadece tahmin; çünkü o açıyı şahsen test etmeye asla kalkışmazdım.

Bayan Toklas ince zevkleri olan bir Madamdır. Fransızların dediği gibi *bon goût* sahibidir. Çantasının astarı, paltosunun astarıyla aynı renk ailesindendir. Aynı olması abartı olurdu. Ensesine sürdüğü koku, akşam yemeği sofrasından yükselen kokuları tamamlar. Reket israf olur diye düşünür Bayan Toklas. GertrudeStein iştahı olan bir Madam. Dolaysız, hayvani bir iştah. Bunun anlamı şu; La Argentina'ya ilaveten, GertrudeStein'in en sevdiği Katolik aziz ve azizelerinin, adanmış ama fena halde kör olduklarını sandığım bir rahibeler

sınıfının elinden çıkma, deniz kabukları ve tavuk tüylerinden yapılmış heykelciklerle dolu dolapları var. Şehrin turistik eşya tezgâhlarında gördüğüm, fırırlı kenarlarına pastel güvercinler tünemiş minyatür fiskiyelerle dolu rafları var. Yeşil yüzlü, kırık burunlu, biçimsiz gözlü ve çıplak, fakat Flamenko dansçısının aksine giyinik olmaları evla kadınların resimleriyle kaplı duvarları var. Fleurus Sokağı 27, bunlarla ve daha fazlasıyla dolu. Hepsini elden geçirmek zorunda olan da Bayan Toklas. Stüdyonun duvarlarındaki resimlerin yerlerini değiştirdiğini gördüm ama onları kaldırdığını hiç görmedim. Bayan Toklas'ın resimlerin pürtüklü yüzeylerini silmek için kullandığı devekuşu tüyünden bir toz fırçası var. Bu görevini dindarca diye tanımlanması uygun bir sıklık ve özenle yerine getirir. Tüy döken azizlere ve hatıra fiskiyelere gelince, Bayan Toklas onlar için Fleurus Sokağı 27'nin karanlık koridorlarında aplikler, dolaplarının içlerinde hücreler ve benzeri gözden ırak yerler bulmuştur. GertrudeStein onların yerlerinin değiştiğini asla fark etmez gibi görünür. Elbette bu şeyleri getirmek için çiçekli koltuğundan GertrudeStein kendisi asla kalkmaz. Bayan Toklas öyle olmasını tercih eder.

Bayan Toklas, sık sık stüdyoya almak için gönderildiğinden bambaşka bir şeyle döner ya da La Argentina örneğinde olduğu gibi hiçbir şey getirmeden gelir. Bayan Toklas omuz silker, boş ellerini sallar ve çok geçmeden fotoğrafçılar gider; hayal kırıklığına uğramış ama anlaşılan yılmamışlardır, çünkü mesleklerinden başkaları Fleurus Sokağı'na gelmeye devam eder. Bayan Toklas etrafta değilken, hakkında kaygılanmam gereken daha çok şey olduğunu bilirim. Kendi başına bırakılsa, GertrudeStein fotoğrafçılara bütün evi gezdirecektir. GertrudeStein'a kalsa yastıkları kabartılmamış, çarşafları dağınık, yapılmamış yatağının üzerine kıvrılıp çay içerdi fotoğrafçı-

larla. Kendi başına bırakılsa, GertrudeStein o dolabın kapaklarını ardına kadar açar, Bayan Toklas'ın daktilo ettiği kopyaları ve kendi yazdığı defterleri görmek isteyen herkese dağıtırdı korkarım. Bu fotoğraflara gelince, inanın bana, görmek için can atarlar. İşte tam bu yüzden Bayan Toklas daima etraftadır, çünkü GertrudeStein'a hiçbir şeyi bedavaya vermemesi gerektiğini hatırlatan odur. Başka yazarların çaya geldiğini daima anlarım. Arkalarında daima bir tomar kâğıt bırakırlar, bedelsiz. Onları ilkin Bayan Toklas okur ve genellikle de tek okuyan o olur. GertrudeStein bir yazardır, okur değil, diye düşünür Bayan Toklas, çöp sepetine nişan alırken. Asla ıskalamaz. Yazarlar, sanıyorum, bu açıdan aşçılara benzer. Bizler paylaşıldığında ve tüketildiğinde ürünlerinin değeri on kat artan bir mesleği icra ederiz. Bir dolapta duran bir defter, bir fırının içinde bayatlamakta olan çoktan soğumuş, değer görmemiş ve unutulmak tehlikesiyle yüz yüze bir kektir. Bu şekilde bakıldığında, GertrudeStein'ın kendisi için yapmayı arzu etmediği herhangi bir şey yapmış değilim. Cömertçe, okurlarının sayısını bir kişi artırdım.

Omzumla hafifçe yüklenmemle, çatı katının kapısı ardına kadar açılıyor. Her zamanki gıcirtısı yok. Tatlı Pazar Adamı hafta içinde yağlatmış olmalı ya da belki sadece değişen hava durumu yüzünden. Ahşap, dışarıda hava sıcaklığı alçalıp yükselirken, tıpkı akciğerler gibi büzülüp genleşme eğilimindedir. Kapı kimin umurunda. Ben kokularla bilirim. Taze boya ve temiz hava yalnızca tek bir anlam taşır. Tatlı Pazar Adamı, bir keresinde, beş duyumuzdan en az güvendiğinin görme yeteneğimiz olduğunu söylemişti. En kolay aldatılabilen görme duyusuymuş. Çoğu kez, neyin orada olduğunu neyin olmadığını bize kalbimiz söylermiş.

Buda karınlı sobayı görüyorum. Güneş ışığıyla dolu pencerelere bakan masayı görüyorum. Duvarlarda sıralı rafları görüyorum. Yatağın ayakucundaki halıyı görüyorum. Yerde çadır biçiminde duran ikiye katlanmış bir kağıt görüyorum. Saç fırçasından aldığım bir saç teli, paltosunun cebinden aldığım bir mendili var bende. Ayakkabılarının aşınmış bağcıkları var. Bıraktığı bütün notlar bende. Hepsini sakladım. Konu genellikle zaman. Beklenen gecikmeleri, en nihayet gelmeleri; hepsi sayfanın üzerinde yüzen yalnız bir sayıyla temsil ediliyor. Not bazen olmayan malzemelerin listesini içeriyor. Yerler donmuşken olgun incirler, bütün ağaçlar yapraklarını dökmüşken kuzu eti, yaz güneşi derin uykudayken enginar; bu yiyecekleri tabağında görmek istiyordu. Gelin görün ki hafta be hafta, ona "Bekle!" demek zorunda kalmıştım. Altımızdaki yer donmuş. En başından beri öyleydi. Aralık, Ocak ve Şubat, gerçi, işini bilen bir aşçıyı ödüllendiren aylardır. Böylece, onun için bergamot çayında kuru incir dizileri pişirdim. Koyun etini limon kabuğuyla bağlanmış lezzet verici bitki demetleriyle orta yaşlı kasları baharı hatırlayınca kadar, ağır ateşte tuttum. Enginarlara gelince, mutfak dolabında bulduğum sirkeli suyun içinde grileşmekte olan enginar çanağı dolu bütün kavanozları attım. Bazen, Tatlı Pazar Adamı'nın hasret çekmesi evladır.

Bugün canı ne çekiyormuş, görmek için çömeliyorum. Ardına kadar açık pencerelerden bir hava akımı giriyor ve notun döşemede yuvarlanarak uzaklaşmasına neden oluyor. Eğik yüzeylerinden biri üzerine, yere sabitlenmiş Buda karınlı sobanın ayağının yanına düşüyor. Küçük çadırın iç yüzeyi mavi, görüyorum. Dışarıdaki bulutsuz gökyüzü gibi, diye düşünüyorum. Bütün Paris onun altında. Değişim öyle hızlı geldi ki Salı'nın güneşi Pazartesi'nin karını eritti demek doğru olmaz. Karı buharlaştırdı ve bu şehrin sakinleri bay-

ram etti. Madamlarım da farklı değillerdi. Bütün randevularını iptal ettiler. Bayan Toklas fotoğrafçıları birer birer aradı ve haftaya gelmelerini söyledi. Dolayısıyla, Pazartesi çaya gelen İspanyol fotoğrafçılar dışındakilerin hepsi geri çevrildi. Bayan Toklas ve Gertrude Stein dışarı çıkıp bu vesileyle alelacele yeniden düzenlenen en sevdikleri açık hava kafelerini dolaşarak güneşlendiler. Güneş beni esirgedi, biliyorum. Fleurus Sokağı 27'yi boşalttı. Boş odaların ağız epey sıkıdır. Sırları saklar, düşüncesizce davranışları unuturlar. Övgüleri yankılar, küfürleri soğururlar. Sadakate meyilli olduklarından, tanıdıklarla birlikte olmayı tercih ederler. Demek istediğim, Fleurus Sokağı 27'nin içindekiler, geçen haftanın büyük kısmında merhamet edilerek örselemeden yerinde durdu. Dolayısıyla, dün itibarıyla genç adamların sonuncusu da Cumartesi çayından ayrılıp mevsimsiz bahar gecesine çıkınca, derin bir nefes aldım. Oynamaya değer bir kumar, diye düşündüm, beş günden beri gözlerim ilk defa uykuyla kapanırken. Altıncısı olaysız ve fotoğrafçılar olmadan geçmişti. Sonra bu sabah limonlu tart gibi bir güneşle çıkagelince, yeniden derin bir nefes aldım. Tehditkâr havalar çoğu işten çıkarmaların müjdecisidir. Güneşli güzel bir gün, diye düşündüm, ender olarak aynı kötü etkilere yol açar.

Mavi el değmemiş gökyüzünün rengidir; durgun, uyuyan bir denizin rengi. Mavi balık pullarının yanardöner parıltısıdır, derinlere yüzen ve kıyıdan en iyi uzaklaşan bir renk. Mavi, bir bıçak bu hayvanın karnının yumuşak alt kısmını bulmadan ve iç organlarını çıkarmadan önce paylaşabileceği son kalan renktir. Şehrin havası ve geçmeyen boya kokusuyla dolu bu çatı katında, mavi kalan her şeyin rengidir. Mavi, kâğıdı elime alıp okumadan önce bile biliyorum ki, Stüdyo Lené'nin fişidir. İnce kağıt yaprağı bir not kâğıdının

içine, minik bir tutkal noktasıyla yapıştırılmış. Yapışkan akmış ve Lené yazısının çevresinde yağlı bir alan bırakmış. Zarif yazıları bile fişin kirlenmiş ve lekelenmiş görünmesine engel olamıyor. Umursamaz, diye düşünüyorum. Tatlı Pazar Adamı tutkalın kurumasını bile bekleyememiş. İki kağıt parçasını bir an bile tereddüt etmeden birbirine alelacele yapıştırmış, ikisini birlikte katlayıp ters bir V şeklinde benim için bırakmış olmalı. Notun üzerindeki mürekkep de dağılmıştır muhtemelen, diye düşünüyorum. Mürekkebin kuruması da zaman alır.

Buranın görünüşüne bakılırsa, Tatlı Pazar Adamı'nın harcayacak vakti yoktu. Duvarlarda taze bir boya katmanı var. Yerler cilalanmış ve pırıl pırıl. Odun sobası pırıl pırıl denecek kerte temizlenmiş. Kapı onarılıp gıcirtısı kesilmiş. Ev sahibi günlerce uğraşmış olmalı. Tatlı Pazar Adamı eşyalarını paketlemek için en azından iki üç gün harcamış olmalı. Son ana kadar titiz ve iyi düşünülmüş bir iş çıkardı. Çatı katının kapısını kapatırken, geri dönüp açık pencerelerin çerçevelediği şehrin bacalarına, çok zenginler ve çok yoksullar için ayrılmış bu manzaraya baktı ve beyaz flaş ışığının aydınlattığı beni hatırladı. Komşunun kapısını çaldı ve gülümsedi. Kadın ona her şeyi vermeye hazırdı ama o yalnızca bir kalem, bir not kağıdı ve tutkal istedi. Tatlı Pazar Adamı şöyle yazdı: "Bee, *Tuzun Kitabı* için teşekkürler. Stein seni mükemmel anlatmış." Not iki İngilizce sözcük hariç, Fransızca yazılmıştı. Madamımın kitabının adı olduğunu tahmin ettim. O aceleyle benim için tercüme bile edemedi. Zahmete ne gerek, diye düşündü muhtemelen. O aceleyle, adını yazmayı da unuttu. Elini cebine attı ve Stüdyo Lené'nin fişini buldu. Yapıştırdı ve katladı. Notu yere bıraktı, çünkü çatı katında havanın değişmesine rağmen hâlâ sıcak yayan Buda karınlı soba dışında hiçbir şey kalmamıştı.

23

Bão yanılıyordu. Kullanışlı yabancı sözcüklerin içki, para ve kızlarla pek az ilgisi var. Dil ne kadar anlaşılmaz, ne kadar telaffuzu zorsa, benim gibi birinin hayatı o kadar kolaylaşır. Tercihler ortadan kalkar. Kararlar düşünme sürecinden bağımsızlaşır. Seçenekler açık ve net bir hal alır. Bir şeyi görmediğim takdirde alamam. Eğer yanımda oturan adam içmiyorsa, benim sipariş etmem ihtimali düşüktür. Hızlı bir baş hareketi, bir parmak işareti ve kalkan kaş, “Ben de onun içtiğinden alacağım.” der. Sonra garson geri gelinceye kadar, komşumun kadehindeki sıvının yirmi beş yıllık viski yahut kaliteli bir şampanya olmaması için dua ederek gergin otururum. Abartma eğilimim var hakikaten. Benim gittiğim yerlerde bir yılıktan yaşlı içki pek bulunmaz. Böyle yerlerde gençlik ucuzdur, tıpkı müşteriler gibi; çoğunlukla oğlanlar ama bazen kızlar da. Ellerini iyice incelemeden hangisinin hangisi olduğunu asla gerçekten bilemezsiniz. Sivri burunlu ayakkabılarla ayaklar olduğundan küçük gösterilebilir. Yüksek ökçeler o eteğin altında on minik ayak parmağından başka bir şey olmadığı şeklinde bir görsel izlenim yaratabilir. Fakat eller, ojeli ya da değil, her şeyi ayan beyan belli eder. Eldivenler –en iyisi siyahtır, çünkü pastel ve parlak renkler ancak boyutu vurgular– o yüzden klasik bir ipucudur. Aslına bakarsanız, bazı “kızlar” eldivenleri olur da

müşterileri benzersiz hizmetlerini teşhis edemeyecek kadar aptal ya da sarhoş olabilirler diye, özellikle giyerler. Bana gelince; ne görüyorlarsa onu alırlar.

Bão, kişi olarak, gördüklerine ilgi duyan biri değildi. *Niobe*'de Çin Denizi kadar sıcak ellerle okşayıp durduğu, bedeli ödenmiş bir anılar koleksiyonu vardı. Gemi, kayan iki yıldızın arasına gerilmiş bir hamak gibi bizi sallayıp uyuturken, sık sık iniltilerini duy-
dum.

"Solist Serena, hiç çıkarmazdı." diye fısıldadı, bir keresinde, Bão.

"Neyi?" diye sordum, kendimi kadınların kendini beğenmişliğine ilişkin bir hikâye daha duymaya hazırlayarak.

"Eldivenlerini."

"Ya"

"Siyah ve dirseklerine kadar uzun," diye ekledi, "ve üstünde başka hiçbir şey olmazdı."

"Hiç mi?"

"Hiç."

Bão'nun hızlanan nefesi *buna* inanmayı istediğini anlamamı sağladı. Ben kimim de bu adamın hatıralarını sorgulayayım, diye düşündüm ama yine de yaptığımı işittim. "Dinle, Serena'nın üst tarafı nasıl, şey, idare ettiğini bilmiyorum, ama izinle sana geri kalanının nasıl yapıldığını göstereyim." Ranzamdan indim ve onunkinin karşısında durdum. Güney Çin Denizi'nden sıcak ellerini aldım ve bacakları-
mın arasında, apış aramda kaybolan bir yarığı nasıl oluşturacağını gösterdim. Karanlıkta iniltisini duydum. Bu kez benim için, diye düşündüm.

Derslerimi iyi öğrendim. İnanın bana Bleriot'nun pek çok tuhaf-
lığı vardı ve bu onlardan yalnızca biriydi. Işıkları kapatmadan önce,

“Hadi Madam ve Möysö oynayalım,” derdi Bleriot. Aslında kast ettiği, bu temanın bir çeşitlemesiydi: Mösyö ve Madam’ın sekreteri. Bleriot ilave günah katmerinden hoşlanırdı.

“Bana ‘tatlı’ de.” diye emrederdi Baş Aşçı, Fransızca.

“Tatlı” diye yerine getirirdi emri mezeci, Vietnamca.

“Ekşi?”

“Ekşi.”

“Acı?”

“Acı.”

Bleriot için zevk böyle sözcüklerin dikkatle bir araya getirilmesi-ne bağlıydı. Gün boyunca işine yarıyordu bu. Gece boyunca ne diye yaramasındı?

“Bana ‘tuz’ sözcüğünü söyle.”

Bu kez karanlıkta talep eden benim sesimdi. Aynı oyunu Tatlı Pazar – yani Lattimore’la da oynamıştım. Gülümsediğini hatırlıyorum. İlk benim alt sınıf Fransızcamı anlamadığını düşünmüştüm ama sonra eğilmiş ve tuzun kalıntılarını ağzımın kenarlarından emmişti. Bana İngilizce “tatlı” sözcüğünü çoktan öğretmişti. “Ekşi” ve “acı” sonradan gelecekti. “Tuz” sözcüğünü de öğrenecektim en nihayet, ama ondan değil. Herhangi bir dilde bu dört sözcüğün olumlu yahut olumsuz bir baş işaretiyle vurgulanarak yinelenmesinin mutfaktaki değerine benim açımdan paha biçilemez. Evin diğer odalarında, fırsat düştükçe, şiirsel görünmemi sağladılar, sınırlı sözcük dağarcığım yüzünden değil, dikkatle seçilmiş sözcüklerin ağırlığı nedeniyle. Bleriot’un aksine, ben gecenin sonunda bunları unutmam ve sözcüklerin son derece gereksiz olduğu en uygunsuz anlarda tekrarlanmalarını istemem. Evet, Bleriot’un pek çok tuhaflığı vardı ve *bu* onlardan yalnızca biriydi.

Böyle anlarda, Bão sessizliği yeğlerdi, en azından benim sessiz olmamı. Ne de olsa o bir erkek. Kendi sesini duymaktan her zaman zevk almıştır. Ancak *Niobe* Marsilya'da limana yanaşmadan önce ikimiz de tek söz etmedik. Yakındaki limanın ışıkları ufka altın bir çizgi çekmişti. İşlek limanların özgün kuşları martılar, çöplerin saçıldığı dümen suyumuzu ani inişler yaparak geminin etrafında dönüyordu. Dalgaların bükümlerine yakalanmış sesler bizi, denizin açgözlü kollarından neredeyse güvenliğe çıkmış bir gemi dolusu erkeği, karşılamaya geldi. Ertesi sabah, başka özleyecek kimse kalmamış gibi, ben suyu özledim. Yalnız değildim. Marsilya'da limana yanaşmamızdan birkaç saat sonra, Amerika'ya giden bir gemide işe girdi Bão. Şahsen temizleyeceği bir güverteden el salladı bana. Gömleğinin cebinde, bir daha Saygon'a gideceği zaman için Şef Yardımcısı Minh'in adı yazılı bir kâğıt ve çantasının dibinde, iki gömleğine sarılı, bir çift ayak kabının altında, annemin kırmızı kesesi vardı. Ağabeyimin adını ona ben vermiştim. Ötekini kendisi almıştı. Daha da kötüsü, eğer sorma zahmetine girseydi, bu adama kendi özgür irademle annemin altını, babamın derisini, ağabeyimin ellerini ve o gittiği için şu bedenimde bağları çözülmüş yüzen bütün kemiklerimi verirdim.

Má, lütfen ağlama. O altınla ekmek alabilir, gece kalabileceğim bir oda tutabilirdim, biliyorum. O altınla sevişmeler satın alabilirdim, ama senin hayatının geçen yıllarını asla geri alamazdım. Keder, ter ve zahmetle yoğrulup bir dirhem altına dönüştürüldüğünde bile, hâlâ kederdir. Son hesapta ikimiz için de bir değeri yok Má. En küçük oğlundansa, bir yabancının onunla dünyayı dolaşması yeğdir.

Düş kırıklığına uğratan ve katlanılmaz bir son bu, biliyorum. O yüzden kırmızı kese hikâyesi benim için Marsilya doklarında sona ermez:

Bão, adı “fırtına” anlamına gelen denizci, yedi ay denizlerde dolaştıktan sonra nihayet Mekong’un aşına kucağına döndü. Üzerinde ağabeyimin adının olduğu kâğıtla, kırmızıdan ve altından bir alegorinin içine gizli annemin kalbi hâlâ ondaydı. Karaya çıkınca, Bão, Genel Vali’nin evine giden yolu ve evin arka kapısına varınca da Şef Yardımcısı Minh’i sordu. “Fiyuuu!” diye ıslık çaldı, ağabeyimin beyaz önlüğünü ve başındaki kolalanmış aşçı şapkasını görünce. Şef Bleriot’un giydiğinin yarısı yüksekliğindeki şapka, hepsi de Genel Vali’nin mutfağındaki temizlik standartlarını artırmaya yönelik bir dizi yeni kuralla birlikte sunulmuştu ağabeyime. Fakat evin hizmetkârlarının hepsi, o beyaz şapkanın, ağabeyimin arkasından verdikleri adla o “zehirli mantar”ın Aşçı Bleriot’un suçluluğunun yegâne görünür tezahürü olduğunu biliyorlardı.

“Bu anneniz için.” dedi Bão, kırmızı keseyi Hâlâ Şef Yardımcısı Minh’in avucuna koyarken. “Binh bunu geri almasını istedi.”

“Kim?”

“Binh, en küçük kardeşiniz.”

“Benim en küçük kardeşimin adı Binh değil.” diye cevapladı Anh Minh.

“Ya.” dedi Bão, *Niobe*’deki tek ahmağın aşçı yamağı olmadığını nihayet duyup rahatlayarak ve uzun, sessiz bir gülüşle ağzını açtı. “Önemli değil.” dedi denizci, kime olduğu belli olmadan ve dönüp denize doğru yürümeye koyuldu.

Niyetini asla aldatmak değildi, ama gerçek adlar asla karşılıklı söylenmez. Yoksa köprüdeki adam hakkındaki hikâyem bu davranış kuralının anlaşılmasını çoktan sağlamadı mı? Ertesi gün onu yeniden gördüm. İlk karşılaştığımızda daha genç görünüyordu. Hatırladığım-

dan dolgun olmakla birlikte, aynı dudaklar. Aynı canlı ve meraklı gözler. Gözlerin bir adamın bütün hikâyesini anlatabileceğine inanacak olsam, dilbaz derdim gözlerine. Aynı şekilde soldan ayrılmış karışık ama biraz daha uzun saçlarıyla tik köşkteki bilge prensten ziyade Sol Yaka'daki kafede karşılaştığım şaire benziyordu. Onu bu şehrin bulvarlarında, rıhtımlarında, park banklarında aradım. Descartes Sokağı'ndaki restorana bile geri gittim ve kırmızı fenerli girişinin karşısında durdum, fakat iki ay önce oraya yine gittiğimde, kırmızı fenerin yerinde yellere esiyordu. Aşçısı annesini görmek için Vietnam'a dönmüştür yahut yeniden seyahat tutkusuna kapılmıştır ve dünyayı dolaşıyordur, diye düşündüm. Erkeklerin belli bir yaşa gelince kendilerini emziren kadının ya da uzak dağların kucağına özlem duymaya başladıklarını işitmiştim. Ellerimiz korkuluklarda, yüzümüz nehre dönük karşılaştığımız köprüye de gittim. Bacaklarım suyun ısrarlı hareketini hatırlar gibi olana değin orada dikildiğim oldu. Bu genellikle saatin çok geç olduğu ve benim çok fazla içtiğim anlamına geliyordu.

Köprüdeki adamı bulmayı en son umduğum yer Stüdyo Lené'ydi. Elbette ki gittim oraya, aslına bakarsanız, daha Lattimore'un notunu aldığı gün gittim. Fotoğrafımı istiyordum. Bedelini sonuna kadar ödeyerek kazanmıştım onu, Lattimore da olsa böyle derdi. Canım isterse ikiye kesebilir; bıçağın ağzının yeterince keskin gelmediği ve onun gülüşünün işe yarayacağı zamanlar için saklayabilirim, diye düşündüm. Ayrıca, fotoğrafın parasının çoktan ödendiğini sanıyordum. Yanılıyordum. Lattimore'dan yalnızca ücretin yarısı depozito olarak alınmıştı. Maalesef, bu depozit ve kısmi ödeme meselesini anlamak, ön büroyla muhtemelen fotoğrafçı Lené'nin bir çekimin ortasında olduğu arka oda arasında koşuşturup duran kâtibin yarım saatini aldı. Sivri burunlu kâtibin aksanım karşısındaki

sabırsızlığı durumu daha da zorlaştırdı. Fransız puşt bana bakıp “İyi ama Bay Lattimore nerede?” deyip durdu. Kâtibe, “Bay Lattimore lanet olası fotoğrafın içinde!” demek yerine, en yaltakçı Fransızcama sığındım ve Baş Puşt’a Mösyö Fotoğrafçı’ya fotoğrafı şimdi alıp kalan ücretini haftalık taksitlerle ödeyebilir miyim diye sorması için yalvardım. Haftaların ardışık olmalarının gerekmediği, en azından benim açımdan, anlaşılmıştı. Beni şaşırtarak Mösyö Puşt meseleyi işvereni-ne açmayı kabul etti ve arka odaya girip gözden kayboldu; orada ya benim adıma fotoğrafçı Lené ile birtakım karmaşık pazarlıklar yapı-yordu ya da benim pes edip gitmemi bekliyordu.

O sırada, Stüdyo Lené’nin ön odasında, dün akşamdan beri bir şey yemediğimi hatırlayacak kadar sakinleşmiştim. Yalnızca bakılsın ve fotoğrafı çekilsin diye yapılmış çok süslü küçük bir sandalyeye çöktüm. Rahat ettiren bir yanı yoktu, ne süslü oymalı sırt dayama yeri ne de sanki pişmemiş mercimekle doldurulmuş gibi hissettiren yeşil kadife oturma yeri. Birkaç rahatsız dakikanın ardından, kendi iki ayağımın üzerinde durmamın daha iyi olacağına karar verdim. Kalktım ve açlığımı yavaşça odada gezdirdim. Ön odanın duvarları örnek fotoğraflarla kaplıydı. Madalyonların içine sığacak kadar minik olanlardan başlayarak çok çeşitli boylarda olanları vardı. Yüzlerin bolluğu odaya kalabalık bir hava veriyor, diye düşündüm. Dikkatle seçilmiş pozlarıyla bana bakan insanların yüzlerindeki ifadeleri inceledim –fotoğrafçı Lené bu şehirde kendisine fotoğraf çektirenlere basit Yunan Bahçesi ilkbaharından tutun Son Fas Sultanı’nın hareminde gece vakti gibi daha egzotik temaları olanlarına kadar, çok çeşitli hayali yerler temin etmesiyle ünlüydü– ve nasıl olup da bu duvarlara asıldıklarını merak ettim. Hepsini buraya getiren ortaklıkları bulmaya çalıştım. Tekinsiz güzellik, içli duruş, kameranin merceğine

korkusuzca bakmak? Yahut belki de bu insanlar da fotoğraflarının yarısının parasını verememiş ve yüzleriyle bedenlerini artık vazgeçilmiş hayallerinin imalatçısının ön bürosuna ceza olarak bırakmak zorunda kalmışlardı. Daha önce buraya geldiğimizde bütün konuşmaları Lattimore yaptığından, fotoğrafçı Lené ile bir alışverişim olmamıştı, o yüzden fotoğrafları hangi yöntemle ayırmanın fotoğrafçının karakterine daha uygun olduğunu söylemem zordu. Bir fotoğraftan ötekine giderek bir hayalden ötekine yolculuk yaparken, bazı fotoğrafların siyah beyaz olmadıklarını fark ettim. Bazılarında, sanki şafağın yahut alacakaranlığın yumuşak ışığında çekilmişler gibi hemen göze çarpmayan renkler halinde morlar ve maviler, pembeler ve kahverengiler vardı. Tonlarda değişiklikler fark ederek duvarları taradım. Onu işte o zaman gördüm. Açık elimden daha büyük olmayan bir fotoğrafında, köprüdeki adama, daha doğrusu onun gençliğinin yüzüne daha iyi bakmak için süslü sandalyenin üzerine çıktım.

“Onu tanıyor musunuz?”

Döndüm ve fotoğrafçı Lené’nin kelleşmekte olan bana dönük başını gördüm. Fakat cevap vermeden önce, sandalyesinden inme nezaketini göstermenin en doğrusu olduğunu düşündüm. Lené sorusunu yineledi.

“Evet... Yani hayır. Emin değilim.” diye yanıtladım, bu dilin beni nasıl gafil ve hazırlıksız yakaladığının iyi bir örneğini sergileyerek.

“Bu onu mükemmelen tarif ediyor.” Lené güldü. “Bugüne kadar benim için çalışan en iyi fotoğraf rörtuşçusu. Şimdi benim için çalışan geri zekâlıdan daha iyi.

“Adı nedir?”

“Pierre Bazin.”

“Hayır, hayır, fotoğraftaki adamın.”

Lené'nin kendinden emin fakat atonal cevabı farklı bir yaklaşım denemem gerektiğini söylüyordu. Lattimore'un fişini fotoğrafçıya uzattım. Lütfen fotoğraftaki adamın adını yazmasını söyledim. Lené fişi bana geri verdiğinde, arkasında hiç tartışmasız Vietnamca bir ad yazılıydı: "Nguyễn Ái Quốc." Zekice, diye düşündüm, biraz beceriksizce ama her şeye rağmen zekice.

"Peki bana söylenen şu haftalık ödemeler meselesi nedir?"

Fişten başımı kaldırdım ve hiç tereddütsüz cevap verdim. "Bana şu fotoğrafı verin." diyerek köprüdeki adamı işaret ettim.

"Oooo, onu tanıyorsunuz o halde." dedi Lené. "Hiç kimse onun kadar güzel kirpik çizemez diyeyim size. Hiç kimse. Gerçeğinden bile ince. Olağanüstü, olağanüstü."

"Lütfen, bunun öteki yarısını ödeyeyim." dedim, bir kez daha Lattimore'un fişini uzatarak. "Ama fotoğrafı şey için, duvarlarınız için alabilirsiniz. Ben yerine şunu alacağım." Köprüdeki adamın fotoğrafını işaret ettim.

"Yapamam, Mösyö. O fotoğraf benim için değerlidir. Geçen yüzyıldan kalma eski bir yöntemle yapılmıştır. Böyle bir tuz baskısı için normal fiyatın dört katını ödüyorum, Mösyö. Basması güneşli bir tam gün sürüyor. Paris'te güneşli bir tam gün! Mösyö, hayal edebiliyor musunuz?"

Hayır, diyerek başımı sallıyorum.

"Gelip onu ziyaret edebilirsiniz," Lené çenesiyle köprüdeki adamı işaret etti, "her zaman".

Evet, diye başımı salladım. Söyleyecek bir şey yoktu. Benim açımdan para konusu daima sohbetin sonu olur. Lené bilirmiş gibi öylece dikiliyordu orada.

"İşte, al bunu." dediğini işittim.

Fotoğrafçı Lené şimdi Mösyö Puşt'un oturduğu ve burnunun dibine mavi fişi dayayana kadar beni görmezden geldiği masanın arkasında dikiliyordu. Fotoğrafçının eliyle uzattığı zarfa baktım ve tekrar "Duvarınıza asın." dedim. Asaletin, gururun, şimdiye kadar uyumakta olan öz değer duygusunun bununla bir ilgisi yok. Zarfın köşesine yazılı ücreti gördüm ve Lattimore yarısını ödemiş bile olsa, kalanını ödememin ardışık ya da değil haftalar alacağını anladım. Paramı, alın terimin karşılığını yağmur suyu mavisi köprüdeki adam için biriktirim, diye düşündüm. İlk gözüme takılan, beni kendine çeken denizin rengiydi ama bu, inanın bana, yalnızca başlangıçtı. Fotoğraf soluyan bir şeye benzeyen bir kağıda basılmıştı, her hava aldıkça açılan, köprüdeki adamın içine sızdığı gözenekli bir yüzeyi vardı. Bir fotoğraftan çok, deri altına yapılmış bir dövmeydi.

Zekice, diye düşündüm bir kez daha. "Nguyễn Ái Quốc" elbette ki köprüdeki adam bu dünyaya geldiğinde ona verilen ad değildi. Ben ve Vietnam'daki diğer hemen herkesin soyadı "Nguyễn" dir. Dolayısıyla onun soyadı olması da kesinlikle mümkündü. Fakat ipucu "Ái Quốc" sözcüklerinin birlikte kullanılmasıydı. Kendi başlarına bu sözcükler "aşk" ve "ülke" anlamına gelirler, fakat yan yana kullanıldıklarında "yurtsever" anlamına gelirler. Bir seyyahın alması için güzel bir ad, diye düşündüm, kalbi akıllıca yurdunu hiç terk etmemiş bir seyyahın.

Bão elini yüzüme karşı uzatıp homurdanarak denize çıkmaya elverişsiz adını söyleyip kendini tanıttığında, dilim tutulmuştu. Daha

bir nehir, bir dere, yağmur suyuyla dolu bir yol bile geçmemiş ben, okyanusun ortasında zar zor ayakta duruyor ve hayli uğursuz, kadere meydan okuyan bir adın dışında hiçbir ortak yanımin olmadığı bir adamla aynı ranzayı paylaşıyordum. Bir gemide iki "fırtına" kesinlikle birilerinin tanrısının bir işareti, gemiden atlayıp kıyıya doğru yüz-
mek için bir alamet, diye düşündüm. Fakat suyun üstünde yürüme becerisinden yoksun oluşum, bu davranışı daha başından imkânsız kılıyordu. Ketum ama fiziksel olarak kendini iyi ifade eden ranza arkadaşım adımın ne olduğunu sorma zahmetine girdiğinde, meseleyi düşünmek için yeterince vaktim olmuştu. Felç edici bir deniz tutması olduğunu sandığım şeyi yaşıyordum, fakat daha sonra aynı belirtileri karadayken de yaşayınca –göz kapaklarımın içinde burgaçlar, karaciğerimin ağzıma gelen tadı, midemin dipsiz bir denize düştüğü duygusu– sebebin deniz yolculuğu olmadığını anladım. Sebep pişmanlıktı. Bleriot yüzünden değil. Onun ihaneti, böyle demek de bir güven ilişkisi ima edecektir gerçi, yalnızca bir zaman meselesiydi. Bleriot'un yaşlanacağı, benim güçleneceğim on yıllar umuyordum. Hayır, ben ve giysilerimiz yerlerdeyken bile kendisine "Şef" yahut daha da kötüsü "Mösyö" diye hitap etmemi isteyen bu adam arasında olup bitenler talihsizlikti ama duyduğum pişmanlığa eşlik eden ızdıraba değmezdi pek.

Orada put gibi dikiliyorum.

İhtiyar, yarın uyanıp aynaya bakacak ve sağ bacağına, "Hayır, sen bana ait değilsin!" mi diyeceksin? Ondaki sonraki gün aynı yargıyı iki eline mi bildireceksin? Bu ayın sen bir kafa ve göğüsten ibaret kalıncaya kadar pis ağzının kötü kalbinin buyruklarını yerine getirmesiyle devam mı edecek? Sonra Peder Vincente, herhalde, hayatının kalamını yılmadan senin aziz ilan edilmene adayacaktır. Kendisine böyle

yaralar açabilen bir şehit azizlik için sağlam bir adaydır, diye düşünecektir Feder Vincente, kendini senin kalıntılarınla Papalığın önünde diz çökerken gözünde canlandığı zaman.

Orada put gibi dikiliyorum.

O zamanki yirmi yıllık ömrüm boyunca, inanç konularında son derece dikkatli davranmıştım. Titiz, tedbirli, zeki, hatta katı yürekliydim. Katolik Kilisesi benim için asla bir tehdit olmadı. Yürüme-ye başlayacak kadar büyür büyümeyen ağabeylerimin peşinden gidip sondan bir önceki sıraya oturdum. İhtiyar yeni dönmelerini sabah ayinine getirirken, mırıldandıkları dualar sokakları öylesine alkol kokusuna boğardı ki artlarına düşen çocuklar ve sokak köpekleri sarhoş olup düşer, üstlerine başlarına işerlerdi. Bu törenlere zoraki katılmalarını üzerimde hiçbir açıdan en küçük bir etki yapmadı. Atalar sunağına sunular bırakan da ben olmadım. Öte dünyaya gitmeye tek kızlarını arkalarında İhtiyar'a bırakacak kadar hevesli bir adam ve kadının ruhlarını asla beslemezdim. Anh Minh'in Madam ve Mösyö'ye inancı bile üzerimde hiçbir etki yapmadı. Korkarım, sevgili ağabeyimin dualarının karşılık bulmasının tek yolu, bir gece yatıp ölmesidir. Sonra, ertesi sabah, berelenmiş ama ezilmemiş ruhunun bir Fransız'ın bedeninde yeniden doğmasını umması gerekecek.

Orada put gibi dikiliyorum.

Sesini duyuyorum, İhtiyar ve bütün tedbirliliğime, zekâma ve katı kalpliliğime rağmen başarısız oldum, biliyorum. Kendimi bütün bu sahte mabutlardan korudum; sen hariç. İnanç, son hesapta, bir sevgi ve kefaret teorisidir. Benim hayatımda, senden daha boş bir kâse olmadı.

Má, lütfen ağlama. Doğduğum sabahtan öleceğim geceye değin, senden sevgi istemek, talep etmek, sevginden şüphe etmek zorunda

kalmayacağım. Bana verdiği armağan işte *bu*. Ama ben de tıpkı sepet ören çocuk gibi, etrafımdaki bolluğa baktım ve daha fazlasının olması gerektiğine inandım. Ateşkarıncaları ve minik turuncu kadife çiçekleri dünyayı tersine döndürür; beni durup her zamanki yerinde asılı hasır şapkana baktığım, kör gibi, güneşin altında umarsızca salınan şapkanın tiftiklenmiş bağları dışında bir şey görmediğim toprak patikaya geri getirirken, tüylerim ürperiyor.

“Binh.” diye cevap verdim gözümü bile kırpmadan. Bão’nun yükselen sesi bu soruyu defalarca sorduğunu belli ediyordu. Özür diledim, dışarıdaki ağzı köpüklü dalgaların sesinden onu duyamadığımı söyledim.

“Binh, öyle mi? Bu iyi. Birbirimizi dengeleriz.” dedi Bão, affedildiğimi belli etmek ve ender yaptığı bu söz oyununun altını çizmek için kolumu yumruklayarak. Demek istediği şuydu: “Barış” anlamına gelen adım, onun “fırtına”sıyla uğurlu ve zarif bir denge kuruyordu. Teşekkürler, ben de tam öyle düşünmüştüm.

Fakat sonra Bão beni ertesi sabah karaya çıkmadan önce yeni bir isim daha seçmeye teşvik ettiğinde, şaşırdım ve sordum, “İyi ama kaç gündür denizdeyiz ki?” Cevabı bir aydınlanma anıydı. *Niobe*’de işe girdiğimde, o gün açılacak bir gemiye ihtiyacım vardı, çünkü o zaman da gece yatacak yerim yoktu. Genel Vali’nin evinden kovulmam beklenen bir durumdu. İhtiyar’ın evinden kovulmayı ise beklemiyordum. *Niobe*’nin varacağı son limanın neresi olduğunu hiç düşünmediğim gibi, yolculuğun ne kadar süreceğini de aklıma bile getirmedim. Gerçi deniz yolculuklarının tamamlanması yıllar alan şeyler olduğunu sanıyordum. Ben yaşadığım köşesini terk etmeden

önce, dünya çok büyük bir yerdi. Ama bir kez terk edince, daha da hudutsuzlaştı. O köşeye gelince, yerkürenin üzerinde bir toz zerresi haline gelinceye kadar küçüldü. İnanın bana, dünyanın öte yanında ne olduğunu görmek gibi bir arzum hiç olmadı. Denize açılacak bir gemiye ihtiyacım vardı, çünkü orada su derindir; yürüyerek varabileceğim kuşatılmış nehirlerden çok daha derin. En derin suyu istedim, çünkü o suya girmek ve ayın yansısının beni büsbütün yutmasına izin vermek istedim. “Bu kadar uzağa gitmeyi hiç istememiştim.” dedim Bão’ya. Demek istediğim, *Niobe*’ye bindiğimde, kıyıya ulaşmak gibi bir amacım hiç yoktu. Geceleri dünya olan siyah beyaz fotoğrafın içinden, biliyormuş gibi baktı Bão bana.

24

“İstiridyeler, Sevdiceğim, her zaman istiridyeler olacak.” diye üsteliyor ediyor Bayan Toklas.

GertrudeStein, istiridyelerin tek başlarına yeterli olmayabileceklerine ilişkin artan kaygısı yüzünden, dertli bir bakış fırlatıyor Bayan Toklas’a.

Bu iletişim, Bayan Toklas’ın sözleri arada bir bizi Paris’ten Rouen’e götüren trenin ıslığında boğularak, yaklaşık birkaç dakikada bir yineleniyor Bayan Toklas yumuşakçanın adını mantra gibi tekrarlamaya sonuncu fotoğrafçı da tıpkı Fleurus Sokağı’ndaki kapıcı gibi bu cazibenin kaynağını anlamaktan aciz, başını sallayan bir kondüktör tarafından hareket halindeki trenden indirildikten hemen sonra başladı. GertrudeStein’daki dehşet ifadesi de çok geçmeden belirdi.

“Şamamalar da,” diye ekliyor Bayan Toklas, “şamama da olacağına temin ettiler bizi.”

Madamımın tekrarlamalarındaki bu ilave, tahmin ettiğim gibi, yolculuğumuzda önemli bir noktayı geçtiğimizi teyit ediyor. Pence-reyi itip başımı çıkartacak olsam, çok geçmeden denizin kokusunu duyacağım, biliyorum. Le Havre’daki kilise çanları, bütün liman şehirlerinde olduğu gibi, her sallanışlarında tuzlu esintilerini, mineral kokularını bu tür şeylerin olağan sınırlarının çok ötesine taşıyarak

şehrin suya yakınlığını iletir. Bayan Toklas da bunun farkında olmalı, çünkü yolculuğumuz başladığından beri ilk kez uzanıp kendisine en yakın pencereyi açıyor. Yavaşça derin bir nefes alıyorum. İstiridyeler, diye düşünüyorum. Gerçekten, Bayan Toklas'ın aynı ses tonuyla aralıksız söylediklerinden sonra başka ne düşünebilirdim ki? Madamlarımla trende gitmek uzun zamandır dilediğim bir şeydi. Onlarla birinci sınıf bir kompartımanı paylaşmak ise gizli bir arzu. Dileklerin, yerine geldikleri durum ve koşullar bakımından acımasız olabileceklerini hep biliyordum. Evet, yolculuğumuz başladığından beri istiridyeler dışında bir şey düşünmedim. Daha onlar için kullanılan sözcüğü öğrenmeden, Amerikalıların, en azından Fleurus Sokağı'na davet edilenlerinin, istiridyeden hoşlandıklarını biliyordum. Fakat GertrudeStein bir istisnaydı. Birlikte olduğumuz yıllar boyunca, istiridyelere büyük bir düşkünlük yahut iştahı ender olarak göstermişti, özellikle de çiğ, jelatinimsi hallerine.

“Şamamalar da,” diye bir kez daha hatırlatıyor Bayan Toklas, GertrudeStein'a, “bizi şamamaların da olacağına temin ettiler.”

İşte *bu* beni daha da şaşırtıyor. Madamlarımla yazlık evlerinin bahçesinde her türlü meyvenin bol bol yetiştiği Bilignin'de bile, GertrudeStein'ın ikiye bölünmüş, turuncu karnını ve çekirdeklerle dolu göbeğini dünya âlem, özellikle de GertrudeStein görsün diye ortaya sermiş olgun Charentais kavunlarını elinin tersiyle ittiğini gördüm. Her defasında Bayan Toklas'ın kalbinin biraz kırıldığını biliyorum. Bahçıvan oydu, bu güzelliğe çiçeğe durduğu andan yaz güneşinin altında tombullaşana kadar bakan yalnızca oydu.

Tren bizi denize gittikçe yaklaştırırken, Madamlarımla alışılmamış istiridye ve şamama çiftini daha iyi anlamaya başlıyorum. Latti-

more'a rengen dayalı açıklamasının eksik olduğunu söylemek istiyorum, ama genellikle olduğu gibi bu yargıya çok geç varıyorum. Lattimore beni ve tahminen Paris'i Şubat sonunda terk etti. Madamlarım ve benim içinde olduğumuz tren Ekim'in hasat ışığıyla aydınlanmış Fransız kırlarında yol alıyor. Haklı olduğuna ilişkin hiç kuşku yok zihnimde. İstiridyeler ve şamamalar GertrudeStein'i sakinleştiriyor. Bayan Toklas trenimiz Gare du Nord'dan ayrılalı beri bu varsayım-la hareket ediyor ve hatta şimdi Le Havre istasyonuna gelirken de devam ediyor. Bayan Toklas, sırf o sözcükleri işitmenin bile Sevdiceği'ni sakinleştireceğine inanıyor. Aşçısı üzerindeki etkisine gelince, Bayan Toklas bir kere olsun beni doyurdu. Çiğ istiridyeler, diye düşünüyorum, boğazımdan aşağı kayabilir ve şamamalar, tıpkı çok olgun bütün kavunlar gibi, ağzımın sıcaklığında sıvı hale dönüşebilir. Bu iki yiyeceğin gergin GertrudeStein'a önerilmesinin, tam da bu sıvıya benzer nitelikleri yüzünden olduğu sonucuna varıyorum. Madamım hakkında bildiğim bir şey varsa, o da aynı anda birden fazla şey yapamadığıdır. Bayan Toklas işte bunun için burada. Eğer GertrudeStein konferansından önce endişeliyse, aynı anda kaygılanması ve yiyeceğini çiğnemesi beklenemez. Eğer yapabilseydi, Bayan Toklas her ikisini de Sevdiceği'nin yerine yapardı. Yapamadığından, biçim olarak katı ama çiğneme zahmeti gerektirmeksizin yenilebilecek –böylece GertrudeStein'ın sorununun adını asla koymadan veya gururunu incitmeden– bir menü tasarladı. Sonuç olarak Bayan Toklas bir dâhi.

"İstiridyeler, Sevdiceğim, her zaman istiridyeler olacak. Ayrıca şamamalar, her zaman şamama da olacağına temin ettiler bizi." diye fısıldıyor Bayan Toklas, GertrudeStein'ın kulağına, trenden Le Havre istasyonuna indiğimiz esnada.

“İstiridyeler” ve “şamamalar” İngiliz dilinin artık çok aşına olduğum iki sözcüğü. Bayan Toklas’ın sözlerinin geri kalanına gelince, eh, kalanları da hayal edebilirim. Fakat böyle bir yetenekten yoksun ol- sam bile, Madamlarımın davranışları tek başına yeterince anlatıyor. Ben, inanın bana, birbirlerine aynı şeyleri tekrar tekrar söylediklerini daha önce de işittim. Bir ömrü birlikte geçirmiş aşıkların, yeni bir şey söylemek zorunda olmamak gibi bir lüksleri var. Ayrıca, Madamları- mın her ikisi de zihnin yinelemeyi aksi halde kaybolacak ayrıntıları tutmanın bir yolu olarak kullandığı o yaşa geliyorlar. Bayan Toklas’ın sesi, gerçi, daha önce hiç duymadığım kadar yumuşak ve Gertru- deStein’in yüzündeki göz aklarını saran kırmızı örümcek ağlarının daha da beter hale getirdiği ifade, ona trende terk edilmiş bir çocuk görünümünü veriyor.

İlkin Madamlarımın Basket ve Pépé ’yi özledikleri için perişan olduklarını düşündüm. En güzel cicilerini bezenmiş o ikisi, tasma- ları kapıcıya verildiğinde hiçbir türlü avutulamaz haldeydiler. Bayan Toklas ve GertrudeStein, kapıcıya Majesteleri ve Taht Varisi’ni en az bir yıl ciğerle tika basa doldurmaya yetecek para bırakmışlardı. Yanlarında getirdikleri köpek giysileri gardiobunun yanı sıra, yeni tasma ve kışlık paltolar için acil ödeneği de ayrılmıştı. Basket ve Pépé kışın soğuk ayları boyunca aşırı kilo almaya meyilli olduklarından, gelecek aylarda ne boyut alacaklarını Madamlarımın kestirmelerine imkân yoktu. Bu ayrıntı, istenmeden de olsa kapıcıya emanet edil- mişti. Basket vücudunu GertrudeStein’in tüvit eteğine bastırarak, ge- ride dökülen tüylerinden bukleler bırakmıştı. Pépé ön patilerini Ba- yan Toklas’ın yeni mink kürkünün tüylerine gömmüştü, son derece umarsızca ve insan kulağının sınırlarının aşan yükseklikte bir sesle uluyordu. Fakat mahallenin öteki köpekleri onu duydular, bir acıma

ve bunu nasıl yaparsınız korosudur başladı. Pépé drama yaratma konusunda daima yetenekliydi. Basket'in davranışı daha doğrudandı. Hezeyanla havlamak dışında elinden gelen tek şeyi yaparak, Madamını yanında tutmak için vücudunun ağırlığını kullandı.

"Hoşça kalın, hoşça kalın yavrularım, hoşça kalın." dediler Bayan Toklas ve GertrudeStein taksimiz uzaklaşırken, sesleri kederle birleşmiş. Bayan Toklas göz pınarlarını hafifçe sildi. GertrudeStein kendininkileri tutmayı başarmıştı. Gözyaşları niye Madamlarım? Amerika'da köpek mi yok, diye düşündüm.

Birinci sınıf konaklama, ekspres tren ve şimdi de eve dönünceye kadar transatlantik kılığındaki bu yüzen şehir, Madamlarım. Ve eğer güvertedeki fotoğrafçılar bir göstergeyse, Amerika'da öyle çok flaş çakacak ki doğduğunuz ülkenin kıyılarında sizin için asla karanlık söz konusu olmayacak.

SS *Champlain*'in camla kapatılmış güvertesinde duran Bayan Toklas her zamanki gibi muhteşem görünüyor, dudaklarını birazdan "Kışkış!" diyecekmiş gibi büzmüş. GertrudeStein dikkat çekecek ölçüde rahat görünüyor. Sanki almanın büyük zevk olacağını bildiği bir hediye verecekmiş gibi bir hali var. Madamlarımın her ikisi de, ama özellikle GertrudeStein, fotoğrafçılar etraftayken hemen canlanırlar. SS *Champlain*'in kaptanının yanı sıra bir grup fotoğrafçı bizi güvertede bekliyordu ve bu kez GertrudeStein ve Bayan Toklas kendilerini Amerika'ya kadar takip etmek niyetiyle kopan bu patırtıya hakikaten şaşır-mış görünüyorlardı. Ben bir dizi taşıyıcıya Madamlarımın çok sayıdaki sandık ve bavullarını sütlerinin otuma odasına taşıırken eşlik ettikten sonra, güverteye henüz dönmüştüm. Fotoğrafçıların arasından geçip Bayan Toklas'ın yanında duruyorum. Sütlerinde onları bekleyen sarı gülleri ve nasıl Île de la Cité'deki çiçek pazarında gördüğüm bütün çi-

çeklerden daha büyük olduklarını düşünüyorum. Bayan Toklas bana bakıyor ve ağız hareketleriyle, sessizce “İşte, al bunu.” diyor. Paltomun cebine küçük bir dikiş seti koyuyor. Madamım burnuyla GertrudeStein’in kahverengi kadife biyeli ayakkabılarını işaret ediyor. İki ayakkabının arasında, metal halkasına yaslanmış inci bir düğme, bozuk bir oyuncak başı gibi yatıyor. GertrudeStein’in sağ ayakkabısının atkısı, serbest kalmaktan bahtiyar, aşağı yukarı sallanıyor. Atkı özellikle Madam ağırlığın bir ayağından ötekine verirken havalanıyor. GertrudeStein dans eder gibi sürekli ayak değiştiriyor, çünkü ayakları yeni deriye ve kadife biyenin ilave dolgusuna alışık değil. Bayan Toklas elini cebimden çekiyor ve ona yakın duran elime yapıyor. Sık aralıklarla iki kez sıkıyor. “Lütfen, Bin, GertrudeStein’in düğmesini dik. Böyle darmadağın görüldüğü fotoğraflarının çekilmesine izin veremeyiz!” demek istiyor Bayan Toklas ilk sıkışıyla. Neyse ki ilki kadar kan dolaşımını durdurucu olmayan ikincisi ise, bir emirden ziyade bir yalvarış: “Lütfen, Bin, GertrudeStein’in düğmesini dik. Önünde secde etmiş halde benim fotoğrafımın çekilmesine izin veremem.”

Elbette, Madam, elbette.

Dikiş setini cebimden çıkartıyor ve GertrudeStein’in seyahatine şık devam etmesini temin etmek için üstüme düşeni yapıyorum. SS *Champlain* Madamım ve Madamım için yalnızca başlangıç, biliyorum. Bu transatlantiğe bindiğimizde, onunla *Niobe* arasında hiçbir benzerlik göremedim. İnanın bana, Madamlarımın süiti ve SS *Champlain*’in bulvar genişliğindeki güvertelerinin bana önceki deniz yolculuğumu hatırlatan hiçbir yanı yok.

Yıllar önce, *Niobe* Marsilya’da demirlediğinde, o liman şehrinde Bão’nun bana ne söylediğini hatırlayınca kadar birkaç hafta kal-

dım: Denizde parasız olmak, karada parasız olmaktan kolaydır. *Niobe* ile aynı sınıftan bir başka yük gemisinde işe girdim ve ayağımın altında suyla yaşamaya geri döndüm. İzleyen üç yıl boyunca yük gemisinden yük gemisine geçtim. Bu süre zarfında toplam olarak ardışık olmayan kırk gün kadar karada yattım. Geriye dönüp bakınca beni suyun üzerinde tutanın da karadan uzak durmama yol açanın da ne olduğunu söyleyemiyorum. Ayın yansımasının tuzlu su tuvalinde parıldamasını hipnotize edici bulduğumu ve o ışık yuvarına bakarken, bir sonraki gemide, bir sonra varacağımız limanda Bão'yu bulacağıma daima inandığımı hatırlıyorum. Ona benzeyen adamlar buldum, fakat o YakışıklıBirader'i bir daha hiç görmedim. Derken bir akşam yemek tencerelerini Çin'in Hainan adasından olan ama çat pat Vietnamca konuşan bir aşçı yamağıyla birlikte yıkarken, ayın şeklinin değiştiğini, ham bir mango gibi ovalleşip uzadığını söyledim. Aşçı yamağı yüzüme bile bakmadan, "Senin yeniden karada sıçmaya ihtiyacın var." dedi. Daha incelikle söze dökülmüş öğütler almıştım kesinlikle, yine de aşçı yamağının söylediklerinde bir gerçek payı olması gerektiğini düşündüm. Ses tonu kendinden emin, neredeyse otomatikti. Bugün bile, tam da o biçemdeki kararlılık karşısında etkilenmeye devam ediyorum. Böylece, yük gemimiz yolculuğunu Marsilya'da bitirince, otuz beş yaşında, üç çocuk babası bir adam olan Hainanlı aşçı yamağına elveda dedim ve bir iş bulmak için karaya çıktım. Marsilya ve Avignon'un yanı sıra Paris, gitmeyi düşündüğüm yegâne diğer Fransız şehriydi. Hatırlamak istemediğim çeşitli yollardan, Genel Vali'nin şoförünün hikâyeleriyle canlı kıldığı; yeniden anlatmanın heyecanıyla sigarasını sallayıp için için yanan ucunu kâh Champs-Élysées boyunca dizili sokak lambalarının, kâh Notre-Dame'ın gül şeklindeki büyük pencerelerinin, kâh Eiffel Ku-

lesi'nin tepesindeki işaret ışığının yerine kullandığı o şehre, benim bile hatırlamak istemediğim yollardan vardım. Paris'e vardığımda, yirmi üç yaşındaydım ve yemek pişirmek hâlâ tek meşru becerimdi. Yatılı aşçı olarak iş aramaya başladım, çünkü ister denizde ister karada olayım ihtiyaç duyduğum iki şeyi sağlayacağını biliyordum: Bir iş ve gece uyuyacak bir yer. Fakat kendilerinden önceki yük gemilerinde olduğu gibi, korkarım bu barınakların hiçbirinde öyle uzun zaman kalamadım. Mösyöler ve Madamlar her yerde zordurlar ama her biri kendi esrarengiz yollarından. Bir evde öğrenilen dersin ötekinde hiçbir yararı yoktu. Şüphesiz deneyim kazandım, fakat asla, asla doğru türden olanlarını değil. Bir yıl birbiri ardına felâket işlerde çalıştıktan sonra, yeniden suyu düşünüyordum. Her gün ve her gece, Paris uğuldarken bir köprü'nün üzerinde sessizce duruyordum. Ayın Seine üzerindeki yansımasının açık denizdeki halinden ne kadar küçük ama hâlâ yeterince cömert olduğuna bakıyordum. Aşağıdaki suyun uzaklığını ölçüyor, vücudumun soğuktan uyuştüğünü hissediyor, bütün dünyadaki nehirlerin nasıl denize akmayı arzuldıklarını düşünüyordum. Korkulukları kavıyordum. Korkuluk demiri parmaklarımı serinletiyor, her birini alevsiz bir ateşle kesiyordu. Uçlarına mavi kıvılcımlar ve gümüş yivler yapıyor, yüzeylerini yaralıyor, iyileşmelerini engelliyordu. Yeni bir Madam yahut Mösyö ile görüşmeye gittiğimde eldivenlerimi çıkarmıyordum. Dışarısı hâlâ soğuk olduğundan şimdilik sorun olmuyordu bu, ama sıcaklık artmaya başladığında eldivenli ellerimle ne yapacaktım? Kaşlar kalkacak, şüpheler uyanacak hiç şüphesiz, diye düşünüyordum. Derken daha mevsim değişme şansı bulmadan, bir gün o köprüde durdum ve bir adama rastladım. Yanıltıcı olmak istemem, bütün arkadaşlıklarım böyle kolayca kuruluyor değildi. Benimle aynı ülkeden gelmiş

biriyle, gerçi, Paris'te benimle ayı ülkeden gelmiş biriyle karşılaşmak, o zaman da nadir bir durum değildi şimdi olduğu gibi ama o bir şekilde şaşırtıcıydı. Bunu şehrin pazarlarında yalnızca armut bulunurken, cennet elmasının yanağını ısırmak gibi düşünün. Gün boyunca, yemek boyunca, yoğunlaşıp sise dönüşen bir pusun mahrem kıldığı bir parkın lambalarının çok sayıdaki ayıyla yukarıdan aydınlatılan sıcak vedalaşmamız boyunca, kalmaya karar verdim. Köprüdeki adam o gece gidiyordu ve ben kalmaya karar verdim beklenmedik bir biçimde. Onu yeniden görmek istiyordum. Fakat köprüdeki adam bana nereye gittiğini söylememişti ve dünyanın çıkıp onu aramayacağım kadar büyük olduğunu düşündüm. Paylaştığımız tek şehir burasıydı. Yuva dediğimiz ülke, Vietnam, yalnızca bir anıydı. Öyle olmasını tercih ediyordum. Bir "hatıra", bir "hikâye" demenin başka bir yoluydu. Bir "hikâye" bir "armağan" demenin başka bir yoluydu. Köprüdeki adam bir hatıra, bir hikâye, bir armağandı. Paris verdi onu bana. Ve ben de Paris'te kalacağım, diye karar verdim. Yalnızca bu şehirde onu tekrar göreceğim, diye düşündüm. Bir seyyah için, dünyayı kasten küçültmek bazen gereklidir. Göçmeyi bırakmanın ve yeni bir yuva bulmanın tek yolu budur. Köprüdeki adam gittikten sonra, Paris bir vaat taşır oldu. Aşka benzeyen bir şeyin gerçekleştiği bir şehirdi ve bunun yeniden gerçekleşebileceği bir şehirdi. Üç yıl sonra kestane ağaçlarının altındaki bir park bankında, Bayan Toklas'ın verdiği iş ilanını gördüm, şöyle başlıyordu: "İki Amerikalı hanım..."

Başlangıçta olduğu gibi sonda da kapıcıyı görmem konusunda özel talimatlar aldım. Yüzen şehrin yüksek ve tiz düdüğü Le Havre sakinlerine bir yolculuğun başlamak üzere olduğunu haber verirken,

Bayan Toklas adımı ve ulaşılabileceğim bir adresi kapıcıyı bırakmamı söyledi, böylece kendisi ve GertrudeStein, Basket ve P  p   'yi almak için Fleurus Sokağı 27'ye döndüklerinde ihtiyaç hasıl olursa bana haber g nderebilirlerdi.

Elbette, Madam, elbette.

Birkaç dakika sonra, rıhtıma geri çıkmış, SS *Champlain*'dekilere iyi dilekler, "güvenli yolculuklar" dileyerek el sallayan kalabalığın arasındadır. GertrudeStein ve Bayan Toklas için genel hissiyatın kapsamını genişletiyor ve "yuva" sözcüğünü ekliyorum.

 nanın bana, asla Basket ve P  p   kadar naif olmadım. O iki köpek gibi benim de Amerika'yı asla g rmeyeceğimi erkenden anladım. Yani GertrudeStein ve Bayan Toklas'la birlikte. Madamlarıma karşı bir k rg n k duymuyorum. Otel menülerinden anlaşıldığı kadarıyla, gelecek aylar boyunca a  cılık ile ilgili ihtiyaçları özenle karşılanacak. Dolayısıyla Madamım ve Madamım Le Havre'a kadar kendilerine eşlik etmemi istediklerinde, evet demektedir. Stüdyonun duvarları boyunca dizili sandıkların sayısından, seyahatlerinin ilk ayağının pürüzsüz tamamlanması, önemli hiçbir şeyin arkada kalmaması için GertrudeStein ve AliceToklas'ın ilave bir çift göze ihtiyaç duyacaklarını biliyordum. Buna karşılık Bayan Toklas bana Paris'e dönüş bileti mi, yoksa başka bir yere tek y n bir bilet alabilmek için kullanmak üzere bilet parası tutarında nakit mi istediğimi sordu. Bu soru karşısında da tereddüt etmedim. "Para, lütfen." diye yanıtladım. Le Havre'dan sonra nereye gitmek istediğimi bilmiyordum. Böylece parası  denmi  bir bilet yerine nakit isteyerek karar vermekten kaçınmış oluyordum.

Madamlarımdan ayrılmasından önce, hafta ortasında, gece yarısından sonra birkaç içki içmek için Fleurus Sokağı 27'den çaktırmadan çıktığımı itiraf etmeliyim. Paris'teyken, içki içmenin d    n-

memme yardım edebileceği gibi bir kuruntuya kapılıyorum. Yardım etmiyor. Ne yazık ki bunu tamamen parasız kalıncaya kadar hatırlamadım. Bilignin’de geçen bir yaz daha alkole olan direncimi artırmış, Işıklar Şehri denilen, bana kalsa Çok Pahalı İçkiler Şehri diyeceğim Paris’i bütçemin kaldıramayacağı bir hale getirmişti. Bu geçen yaz, Bilignin’de benim beşinci, Madamlarımın altıncı yazıydı ve çiftçiler her zamankinde de cömert davranmışlardı. Trenden beyazlar içinde ve alışıldığı gibi başımda şapka olmadan indiğimde, her nasılsa bunun yas tuttuğum anlamına geldiğini anlamışlardı. Yılın ilk dolunayı sırasında annemin öldüğünü onlara sözcüklerle söylemem gerekmedi. Birkaç haftadan sonra Bilignin çiftçileri yolculuk kıyafetimi yazın geri kalanında da giyeceğimi anladıklarında, acaba bir sevgilinin de yasını mı tuttuğuma ilişkin meraklarını yüksek sesle dillendirdiler. Neden böyle bir şey söylediklerini sorduğumda, kaybedilen bir aşkın bir erkeğin saçlarının aniden ağarmasına yol açtığını gördüklerini öne sürdüler, aynı şeyi kıyafetlerine neden yapmasındı? Onlara Lattimore’un gittiğini, mevsimini şaşırmış sıcak bir Şubat gününün Paris’e geldiğini ve onu alıp götürdüğünü; geride içinde Buda karınlı sıcak bir soba olan, ardına kadar açık pencere ve duvarları boyayla ıslak çatı katından başka bir şey bırakmadığını; bir hasret anında eğilip o sobaya sarıldığımı, sözcüklerle söylemememe gerek kalmadı. Fakat kısa ve özlü teşekkür notunu da unutmamayayım. Lattimore, sapına kadar görgülü biri adam olarak, kendisine verdiğim her şey için minnettar olduğunu bilmemi istiyordu; verdiklerimin karşılığının, benim memnun bir müşteriyle birlikte çekilmiş, ücretinin yarısı ödenmiş bir fotoğrafım olduğu sonradan ortaya çıkacaktı.

Bir şey değil Lattimore, yoksa sana “Mösyö” mü diyeyim? Bilmek istersen, eğer gözlerini kapattığında bir dakikacık olsun uyku-

suz kaldıysan ve boğazında suçluluğun gümüş kıvılcımını duyduysan, lütfen müsterih ol, Madamlarım henüz kayıplarının farkına varmadılar. Kırılan tabaklar, yanlış yere konulan çatal bıçak ve benzeri kişisel eşyaların fark edilmeyen yer değiştirmeleri konusundaki uzun tecrübelerim, Mösyö ve Madam o şeyin kaybolduğunu ilk hafta içinde fark etmezlerse, daha sonra fark etmeleri ihtimalinin pek olmadığını gösteriyor. Yahut fark ederlerse, o sırada genellikle artık onlar için çalışmıyor olurum ve öfkeyle saçtıkları tükürüklerin ücretli hedefi olmaktan kurtulurum. Sözcükler sözcüktür, diyorum kendi kendime. İster elle yazılmış ister daktilo edilmiş olsun, hepsi GertrudeStein tarafından yazılmış ve GertrudeStein tarafından yazılmış her şey bir orijinaldir, sen olsan öyle derdin. Bayan Toklas'da alışıldığı gibi *Tuzun Kitabı*'nın daktiloda yazdığı üç kopyası olsa gerek, diye rahatlatıyorum kendimi. Bu sözcüklerin ne anlama geldiklerini artık biliyorum Lattimore. Onları senin teşekkürler ama kalsın notundan temiz bir kağıda kopyaladım ve kapıcıya verdim. Kapıcının Madamlarımla duygusal bir bağı yoktu ama, Amerika hayalleri vardı ve hayallerinin gerçekleşeceği güne hazırlık olsun diye İngilizce öğreniyordu. O zamana kadar, İngilizcesini Basket ve Pépé ile konuşarak kullanmak niyetindeydi. Sözcükleri benim için Fransızcaya çevirdi ve sonra bana bunun bir yemek kitabının adı mı olduğunu sordu. "Hayır," diye yanıtladım, "bir aşçı hakkında bir kitap." Kapıcı her şeye rağmen etkilenmiş göründü.

Tuz, diye düşündüm. Ne tür tuz, GertrudeStein? Mutfak, ter, gözyaşı ya da deniz. Madam, hepsi bir değildir. Yakıcılık, keskinlik, etkinlik bakımında aralarındaki fark incedir. Hangilerini dilimle tattım biliyor musunuz, GertrudeStein? Bir hikâye bir armağandır Madam ve bir şey değil.

Serinkanlı, pişmanlık duymayan, boyun eğmeyen GertrudeStein bana bakarak gülümsüyor. Bayan Toklas'la olan bu fotoğrafı, o günden bende kalan iki fotoğraftan biri, SS *Champlain*'in güvertesinde çekilmiş. Madamlarımı mükemmel yakalamış. Ben de oradayım, sırtı fotoğraf makinesine dönük olan benim. GertrudeStein'in ayaklarına kapanmış değilim. Sağ ayakkabısının düğmesini dikiyorum. Düğme gemiye binmenin heyecanı esnasında koptu. Bu fotoğrafın Gare du Nord'da çekilenle birlikte gazetede basıldığını görünce, ikisini de kestim ve o günden beri yanımda taşıyorum. Madamlarımda da vardır, biliyorum, dikkatle şimdi yalnızca aleni aile fotoğraflarıyla dolup taşan yeşil deri albümlerine koymuşlardır. Ben tren istasyonunda çekileni daha çok beğeniyorum. GertrudeStein ve Bayan Toklas karşıdaki banka oturmuşlar. Gidişleri nedeniyle orada toplanmış küçük bir fotoğrafçı grubuna poz veriyorlar. GertrudeStein adeta bir kız çocuğu havasında. Koca yanaklarında bir gülüşün kıvrımları var. Bayan Toklas memnun görünüyor ama her zaman olduğu gibi biraz tedirgin, dudaklarında kum olan bir istiridye, korsesi kalçalarını sıkan bir kadın. Gare du Nord'da tren sesleriyle kuşatılmışız; gelişleri sevinçli cınlamalarla, gidişleri ağıtvari; bitmiş hüznüler ve son dakika duygusallıkları trenlerin hızlanan tekerleklerinin altına sıkışmış. Gözlerim kapalı, çünkü düşünmek için karanlığın yardımına ihtiyaç duyarım bazen. Orada Le Havre açıklarındaki denizi görüyorum. Bu bedenin Ekim dolunayının ışığına ne denli açık olduğunu görüyorum. Orada bedenimin o yumuşak ışıktaki gevşediğini görüyorum. "Seni burada tutan ne?" diye sorduğunu işitiyorum bir sesin. Senin sorun, sadece senin cevabımı öğrenme arzun, cevabım bu. Karanlıkta, gülümsediğini görüyorum. İçgüdüsel olarak, sanki biri adımı seslenmiş gibi, başımı kaldırıyorum.

Tuz'un Kitabı aşk hakkında. Eşcinsel aşk hakkında. Aynı zamanda yemek pişirmek hakkında. Yemek pişirmenin yalnızca yemek pişirmek olmadığı hakkında. Önyargılar ve sınıf ayrımları hakkında. Thin Binh'in hayatı hakkında. Thin Binhlerin kim olduklarını ve gerçek adlarını öğrenme zahmetine katlanmayanlarımız, bir türlü öğrenemeyenlerimiz hakkında. Çok erken yaşta kendisi için en iyisinin cahil kalmak olduğuna karar vermiş bilge bir "aptal" hakkında.

Hayat Binh'i Fransız sömürgesi Vietnam'ın Genel Vali'sinin mutfağından okyanus aşırı çalışan yük gemilerine, oradan Paris'e ve Paris'te GertrudeStein ve Alice Toklas'ın mutfağına atar. Bir yazım hatası değil bu, Gertrude Stein'a öyle hitap edilir, kendi arzusudur bu!

Binh her he kadar cehaletin kendisi için en iyisi olacağına karar vermişse de sözünü tutamamış biri. Keskin bir zekâyâ, zengin bir hayal gücüne, müthiş bir gözlem, betimleme ve kavrama yeteneğine sahip. Maceralı yaşamını, yaşadığı ve tanık olduğu aşkları, pişirdiği yemekleri ve yemek pişirmenin inceliklerini cömertçe paylaşıyor bizimle. Baştan sona merakla okuyoruz anlattıklarını.

Elinizdeki kitapla **Uluslararası Yazarlar Derneği Robert Bingham Ödülü** alan Monique Truong'un adını bir kenara yazın. Vietnam kökenli bu genç Amerikalı yazarın adını daha çok duyacaksınız.

"Mükemmel bir anlatı."

O: The Oprah Magazine

"Zengin ve şiirsel bir şölen bu roman ... Yemeğe dair ne varsa, sembolizmi ve şehvetiyle ender olarak böylesine açık seçik ve duygusal bir şekilde betimlenmiştir."

Guardian

ISBN 978-605-64248-5-4

**ruhun
gıdası
kitaplar**

FIYATI 24 TL

9 786056 424854